శ్రీరామచంద్ర.

బ్రహ్మపురాణము

ద్వితీయసంపుటము.

రూపగుణరహితు, నజు, ని
ర్లేపుని, గూటస్థు, నచలు, నిర్గుణు, స
ర్వోపాధిముక్తు, సర్వో
ద్దీపితు, నచ్యుతుని బ్రస్తుతింతుము భక్తిన్.

—◆ [illegible]యధ్యాయము. ◆—

బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియెను. సుమేరుశైలంబున నానారత్నవిరాజితంబును, విచిత్రంబును, త్రిలోకపూజ్యంబును, అప్రమేయంబును, సర్వజనపూజితంబును నగు శృంగమునందు సర్వధాతుచిత్రితంబును, పర్యంకమునుబోలి విశాలంబునగు శిలాతలంబునందు పూర్వ మొకప్పుడు దేవదేవుండగు శంకరుం డేకాకియై కూర్చుండియుండెను. నిత్యానపాయినియగు గిరికుమారియు నమ్మహాదేవుని పార్శ్వమునం దుపవిష్టయై యుండెను. మహాత్ములగు నాదిత్యగణంబులును, తేజోనిధు లగు వసుగణంబులును, భిషగ్వరులగు నశ్వినీకుమారులును, గుహ్యకగణపరివృతుండగు యక్షరాజు వైశ్రవణుండును జగదీశ్వరుండగు నాతని నుపాసించుచుండిరి. ఉశనుఁడను మహామునియగు నుశనుండును, సనత్కుమారప్రముఖమహర్షులును, అంగిర ఆది దేవర్షులును, పర్వతనా

దులును, గంధర్వాప్సరోగణంబులును నచ్చటికేతెంచిరి. వివిధకుసుమ పరిమళంబులతో మందమారుతంబులు వీతెంచుచుండెను. తరులతా దులు సర్వర్తుకుసుమసమూహంబులచే విరాజిల్లుచుండెను. సిద్ధవిద్యా ధరాదితపోధనులును, నానారూపధరు లగుభూతగణంబులును, మహా రౌద్రులగురాక్షసగణంబులును, పిశాచసంఘములును, వివిధాయుధ ధరులై, వివిధాకారులైన దేవానుచరులును, శూలధరుండును, భగ వానుండు నగునందీశ్వరుండును, సర్వతీర్థమయియై మూర్తీభవించియు న్నగంగాదేవియు పశుపతి యగునమ్మహాదేవు నుపాసించుచుండిరి.

ఇట్లు సకలదేవతాసమూహంబులచేతను భగవానుండగుశంక రుండు సంపూజితుండై యున్నసమయంబున బ్రజాపతి యగుదక్షుం డు పూర్వోక్తవిధానంబున యజ్ఞము గావించుట కారంభించి యుండె ను. స్వర్గమునుండి యింద్రాదిదేవతలందఱును దక్షాలయంబునకుఁ జేరియుండిరి. వారందఱును దివ్యవిమానారూఢులై నానాద్రుమలతా కీర్ణంబగు గంగాద్వారమునఁ బరివేష్టించి యుండిరి. యజ్ఞభాగులగునా దిత్యవసురుద్రసాధ్యాదిదేవగణంబులందఱును విష్ణుదేవునితోఁగూడ వ చ్చియుండిరి. యజ్ఞకర్తలగుఋషిగణంబులును విచ్చేసియుండిరి. అన లతేజులగుదేవతాగణంబులు కళత్రసహితముగా విమానారూఢులై వ చ్చియుండిరి.

యజ్ఞదర్శనార్థులై యిట్లువచ్చియున్నవారినందఱిం గాంచి దధీచి మునీంద్రుండు దక్షప్రజాపతి నుద్దేశించి సక్రోధంబుగా నిట్లనియెను. అపూజ్యులఁ బూజించుటవలనను, పూజ్యులఁ బూజింపకుండుటవలన నుగూడ మహాపాపము సంభవించు ననుటకు సందియము లేదు. పశు పతి సర్వపూజ్యుండు. నీవాతనిఁ బూజింపక యేలయుపేక్షించితువు? అ నుటయు దక్షుండు నాకిచ్చటఁ ద్రిశూలధరులును, గపర్దులు నగునేకా

దశరుద్రులున్నారు. వీరికిభిన్నుం డగుమహేశ్వరు నేనెన్నండును నెఱుంగ ననియెను. అంత దధీచిమునీంద్రుండు క్రోధముతో సకలలోకాధ్యుండగుశంకరుని నీవీయజ్ఞమునకాహ్వానింపవైతివి. నేను నిశ్చయముగా నమ్మహాదేవునికంటె నితరదైవతంబుల నెఱుంగనివాఁడనైతినేని నాసత్యబలంబుచే నీదక్షయజ్ఞము సుస్థిరంబు గాకుండుఁగాక! అని పలుకుటయు దక్షుండు నేను విష్ణుదేవునకు వివిధంబు లగుయాగభాగంబుల నర్పించితిని. రుద్రాదులును, దక్కిన దేవతలునుగూడఁ దమతమ భాగములం గైకొనిరి. నేను శంకరునకుమాత్రము యజ్ఞభాగము సర్పింపఁదలఁచుకొనలేదు. అని చెప్పెను.

ఇట నుమాదేవి దక్షయజ్ఞమునకుఁ బోవుచున్న దేవతలం గాంచి తనపతి యగుపశుపతినుద్దేశించి దేవా! ఈయింద్రాదిదేవతలం దఱు నెచ్చటికిఁ బోవుచున్నారో యానతీయవలయునని ప్రార్థించుటయు మహేశ్వరుం డో దేవీ! ప్రజాపతి యగుదక్షుం డశ్వమేధయాగము సేయుచున్నాఁడు. వీరందఱు నచ్చటికే పోవుచున్నారని చెప్పెను. అంతఁ బార్వతీదేవి మహాదేవా! ఆయజ్ఞమునకు మీరేల పోలేదని ప్రశ్నించుటయు మహేశ్వరుండు ప్రియా! సర్వయజ్ఞములందును నాకు భాగము లేకుండునట్లు దేవతలచేతనే కల్పింపఁబడియెను. నేనట్టి పూర్వాగతపథము నవలంబించి సంచరింపవలయును. దేవతలు నాకు యజ్ఞభాగముల నర్పింపరు. అనుటయు గౌరీదేవి దేవా! గుణప్రధానములచే సకలదేవతలయందును మీరే ప్రధానులు. తేజోయశశ్శ్రీలచే మీరెల్లరకు నజేయులు. అట్టిమీకు యజ్ఞభాగము లేకుండుట నాకు వి[illegible]నున్నది. ఈదుఃఖముచే నాదేహమంతయుఁ గంపించిపోవుచున్నది. ఓ భూతనాథా! ఇంద్రాదిదేవగణంబులతోఁ గూడ నీకును యజ్ఞభాగము లభించుటకు నేనెట్టిదానతపోనియమాదులఁ గావింపవలయునో చెప్పు

మునియెను. సతీమణి యటుగాని యిట్లు సంతసభరితహృదయముతోఁ బ్రశ్నించుటయు మహాదేవుండించుకచింతించి యోదేవీ! నీవిట్లనుట యుక్తము గాదు. ఓవిశాలాక్షీ! ఇంద్రాదిదేవతాగణంబులు ధ్యానమూలంబున నాతత్త్వము నెఱింగియే యున్నారు. నేను కోపించినచోఁ ద్రిభువనంబులును దగ్ధములై పోవును. బ్రహ్మవేత్త లగుసాధుపురుషులు నన్ను యజ్ఞేశ్వరునిగాఁ బ్రస్తుతించుచుందురు. రథంతరసామగీతము నన్నుద్దేశించియే గానము చేయఁబడుచున్నది. యజమానులు బ్రహ్మమంత్రములతో నన్నర్చించుచుందురు. నాకొఱకు యజ్ఞభాగము కల్పింపఁబడియున్నది.

అని యుపలాలించుటయు దేవి యిట్లనియెను. ఓశర్వా! నీవు సాధారణస్త్రీజనంబునుంబోలి యాత్మస్తుతి చేసికొని గర్వపడుచున్నావని యెత్తిపొడుచుటయు, భగవానుండో దేవీ! నేనూరక యాత్మస్తవము చేసికొనుట లేదు. ఇదిగో! నాభాగరక్షణంబునకై యొక్కని సృష్టించెదను చూడుము! అని చెప్పి మహాదేవుండు తనక్రోధానలంబుచే వక్త్రమునుండి యొకభూతమును సృజించి నీవు సత్వరంబుగఁ బోయి దక్షాధ్వరధ్వంసనముం గావించిరమ్మని యాజ్ఞాపించెను. సింహావేషముం దాల్చియున్నయాభూతము తీవ్రవేగంబున బయలుదేఱినప్పుడే దక్షమఖంబు విధ్వస్తంబైనట్లు తోఁచెను. భీమవిగ్రహయు మహేశ్వరియు నగుభద్రకాళి సాక్షీరూపంబున నాతని ననుసరించి పోయెను. శ్మశానవాసనిరతుండును, శివక్రోధమూర్తియు నగునాభూతము వీరభద్రనామంబున విఖ్యాతిం గాంచెను. ఆవీరభద్రుండును స్వయముగాఁ దన రోమకూపంబులనుండి రుద్రవీర్యులగుబహుసహస్రరుద్రానుచరులను సృజించెను. ఆగణేశ్వరు లందఱును రుద్రానుచరులును, రుద్రపరాక్రములునైరి. వారందఱును గిలకిలారావంబులచే భూనభోంతరములఁ

ప్రతిధ్వనింపఁజేయుచు నత్యుత్సాహముతో బయలుదేఱిరి. వారిభీషణారావంబులచే స్వర్గవాస్తవ్యులందఱును విత్రస్తు లగుచుండిరి. పర్వతములు ప్రద్దలై పోవుచుండెను. వసుంధర కంపించిపోవుచుండెను. ప్రచండ సమీరములు చెలరేఁగిపోవుచుండెను. సాగరములు సంక్షుభితములగుచుండెను. అగ్నులు దీప్తిహీనము లగుచుండెను. భాస్కరప్రభలు పరిమ్లానము లగుచుండెను. గ్రహతారకాగణంబు లప్రకాశము లగుచుండెను. దేవదానవమానవాదిసకలజీవులును నిస్తేజులై పోయిరి. ఈ విధముగా జగంబంతయు నిబిడాంధకారబంధురముగాఁ జేయుచు స్వేచ్ఛాగమనంబులచే గణేశ్వరు లందఱును విజృంభించుచుండిరి. వారు యజ్ఞశాలం బ్రవేశించినంతనే యూపంబుల నన్నిటిని పెల్లగించి పాఱవైచి యొక్కసారిగా సింహనాదములం గావించుచు భీకరాకారంబులతో నుద్ధతులై చిందులుద్రొక్కుటయు యజ్ఞపాత్రంబు లన్నియును జూర్ణీభూతములై పోయెను. యజ్ఞశాలయంతయు విధ్వస్తమై పోయెను. పర్వతోపమంబు లగుదివ్యాన్నంబులును, పానీయంబులును, భక్ష్యంబులును, మఱియు నాయజ్ఞంబునకు సంపాదింపఁబడిన పాలు, నేయి, తేనె, పాయసము, షడ్రసములు, మాంసములు, దివ్యంబులగు చోష్య లేహ్యపేయపదార్థంబులునుగూడ నారుద్రానుచరులచేఁ గబళితములై యపవిత్రములై వినష్టములై పోయెను.

రుద్రకోపసంభవులును, క్రోధమూర్తులును, కాలాగ్నిరుద్రతేజులును, పర్వతాకారులునగు ప్రమథగణంబులు భయంకరవిహారంబులఁ గావించుచు, వివిధభక్ష్యంబుల భుజియించుచు, సురసుందరీమణులం బట్టి నలుదెసలకు విసరిపాఱవైచుచు ననేకవిధంబుల యజ్ఞశాలయంతయును జిందఱవందఱగఁ జేసివైచిరి. ఈవిధముగా రుద్రకోపప్రేరితుండును, ప్రతాపవంతుండును నగువీరభద్రుండు దుర్ధర్షులగురుద్రాను

చరులతోఁ గలసి సర్వదేవరక్షితంబగు దక్షయజ్ఞమును భద్రకాళీసమక్షంబున దగ్ధంబు గావించివైచెను. రుద్రానుచరులందఱును విజయోల్లాసముచే సింహనాదములం గావించుచుండిరి. అప్పుడింద్రాదిదేవతలందఱును దక్షప్రజాపతిసహితులై నిటలతటంబుల నంజలిబంధంబు గావించుకొని వీరభద్రునుద్దేశించి మహాత్మా ! నీవెవ్వఁడవో యెఱింగింపు మని ప్రార్థించుటయు వీరభద్రుం డిట్లనియెను.

ఓసురవరులారా ! నేనుదేవదానవులలో నెవ్వండను గాను. నేనెద్దియైన ననుభవింపఁగోరి యిచ్చటికి వచ్చియుండలేదు. నాకుఁ జూడఁదగిన దేదియును లేదు. నేనింద్రుఁడనుగాను. ఇటకు వచ్చుటకు నాకెట్టికోరికయును లేదు. దక్షమఖధ్వంసము చేయుటయే నాయుద్దేశము. అందుకొఱకే వచ్చితిని. నేను రుద్రకోపమువలన జనించితిని. నాపేరువీరభద్రుఁడు. దేవీకోపసంజనిత యగునీమె భద్రకాళి. ఈమె దేవదేవుని యాదేశముచే నిటకు వచ్చినది. కావున నోదేవతలారా ! మీరుసత్వరంబుగ మహాదేవునిశరణముం గాంచుఁడు. ఏమనిన— శివానుచరులయనుగ్రహముకంటె నుమాపతికోపమే యించుకప్రియమైనది. అనిప్రబోధించెను.

మునివరులారా ! దక్షమఖశాలయందలి సకలవస్తువులును జెల్లాచెదరై పోయెను. శివానుచరు లెల్లకడల నమంగళారావములం గావించుచుండిరి. అప్పుడు యజ్ఞము మృగరూపముం దాల్చి యాకాశమార్గమునఁ బలాయితం బగుచుండుటయు గణేశ్వరుండగువీరభద్రుండు కనుంగొని ధనుర్బాణధారియై యామృగంబు ననుసరించెను. అప్పుడు తేజోమయుండగువీరభద్రునికోపమువలన నొకస్వేదబిందువుపతితంబై దానినుండి కాలానలసన్నిభంబగు నొకయగ్నిజ్వాల యుదయించెను: ఆయగ్నిమధ్యమునుండి హ్రస్వాకారుండును, రక్తాక్షుండును, హ

రితశ్మశ్రుండును, ఊర్ధ్వరోముండును, భయంకరుండు నగునొకపురు
షుండుదయించెను. ఆతనిశరీరమంతయును రోమరాజిచే నిండియుండె
ను. కృష్ణవర్ణుండును, రక్తకర్ణుండును, రక్తవసనధారియు మహాసత్త్వశాలి
యు నగునాపురుషుఁ డగ్నింబోలి పాఱిపోవుచున్నయజ్ఞమృగమును ద
గ్ధముచేసివైచెను. అప్పుడు దేవతలందఱును భయభ్రాంతులై దశది
శలఁ బలాయితు లగుచుండిరి. ఆపురుషునివిక్రమవిహారంబునకు స
ప్తద్వీపవతి యగుపృథ్వి యంతయును గంపింపసాగెను. దేవలోకభ
యంకరంబులగుమహాభూతంబులు నలుదెసలఁ బరుగులెత్తుచుండెను.
అప్పుడు నేను మహాదేవుని బూజించి మహాదేవా! సకలదేవతలును
నీకు యజ్ఞభాగమును సమర్పించెదరు. నీవు క్రోధము నుపసంహరింపు
ము. ఈసకలదేవతలును, ఋషులును నీక్రోధమువలన శాంతిలాభము
ను బడయఁజాలకున్నారు. మహాత్మా! నీస్వేదమునుండి జనియించిన
మహాపురుషుఁ డింతటినుండి జ్వరనామంబున విఖ్యాతిం గాంచఁగలఁ
డు. నీతేజమునందలియీయంశమును లోకమంతయు నేకమైనను భ
రింపఁజాలదు. కావున దీనిననేకరూపములుగా విభజింపుమని ప్రార్థిం
చుటయుఁ బినాకపాణి నావిన్నపమును మన్నించి సంప్రీతుండై యా
క్రోధజ్వరము ననేకభాగములుగా విభజించెను. అప్పుడు దేవదేవున
కు యజ్ఞభాగము నిర్ధారితమయ్యెను.

అప్పుడు దక్షుఁడు ప్రాణము లుగ్గఁబట్టుకొనివచ్చి మహాదేవుని
శరణముం గాంచెను. శత్రుదమనుండగు నద్దేవుం డందఱ నవలోకిం
చుచు మందహాసవదనముతో దక్షునుద్దేశించి నీకేమికావలయునోకోరు
కొను మనియెను. దక్షుండును బ్రాంజలియై భయముతో సబాష్ప
నయనుండై మహాదేవా! నీవు నాయెడలఁ బ్రసన్నుండవైతివేని, నేను
నీదయకుఁ బాత్రుండ నగుదునేని చిరకాలమునుండి యతిప్రయాసము

జో సంపాదింపఁబడి నీయనుచరగణంబులచే విధ్వస్తంబులై పోయిన సకలయజ్ఞపరికరంబులును, అన్నాదిరాసులును, వివిధభక్ష్యభోజ్యద్రవ్యంబులునుగూడ నీయనుగ్రహంబుచే సఫలసంపన్నంబులగుంగాక! యని ప్రార్థించెను. అంత మహాదేవుండట్లేయగునని యనుగ్రహించెను.

దక్షుండిట్లు వరప్రాప్తుండై పరమేశ్వరునకు సాష్టాంగనమస్కారంబు గావించి యష్టోత్తరసహస్రనామంబుల నుచ్చరించుచు సంస్తవంబు గావించెను. అప్పుడు మహాదేవుండు సుప్రసన్నుండై యోసువ్రతా! నీసంస్తవంబునకు నేను సంతుష్టుండనైతిని. నీకు సాలోక్యము నొసంగితినని సమాశ్వాసించి యోప్రజాపతీ! నీవు నీయజ్ఞము విధ్వస్తంబయ్యె నని విచారింపకుము. నాయనుగ్రహముచే నీకు సహస్రాశ్వమేధయజ్ఞఫలంబును, శతవాజపేయయజ్ఞఫలంబును లభింపఁగలదు. దేవదానవదుర్లభంబును, నిగూఢంబును, అనిందితంబును, వర్ణాశ్రమధర్మావిరుద్ధంబును, పశుపాశవిమోక్షణంబును, సర్వాశ్రమసమ్మతంబును, సర్వపాపహారంబును, శుభకరంబునగు ద్వాదశవర్షపాశుపతవ్రతఫలలాభంబు నీకు సిద్ధించుఁగాక! నీవు విచారమును విడువుమని యనుగ్రహించి గణసహితంబుగా సంతర్ధానుం డయ్యెను.

ఆసమయమునందు మహాదేవుఁడు యథోచితముగా యజ్ఞభాగమును బడసి సర్వభూతశాంతికొఱకు శైవజ్వరమును బహురూపములుగా విభజించెను. అందు నాగగణంబులకు శిఖాభితాపంబును, పర్వతంబులకుశిలాజత్తును, జలంబులకు నీలికయు, భుజగంబులకు నిర్మోకంబును, సురభిగణంబులకు ఖోరకంబును, భూతలంబున కూషరంబును, శునకంబులకు దృష్టిప్రతిరోధంబును, అశ్వంబులకు రంధ్రాగతంబును, బర్హిగణంబులకు శిఖోద్భేదంబును, కోకిలంబులకు నేత్రరోగంబును, మహాత్ములకు ద్వేషణంబును, శుకంబులకు హిక్కయు, శార్దూలంబుల

కు శ్రీమయు జ్వరంబులయ్యెను. మానవులలో నిది జ్వరంబనియే విఖ్యాతంబగుచున్నది. ఈజ్వరము జనించినదిమొదలుమరణించువఱకును మానవదేహముల నధిష్ఠించి యుండును. జ్వరనామకంబగునీమహేశ్వరతేజము సర్వజనసమ్మాన్యంబును వంద్యంబు నైనది. నిశ్చలచిత్తుండై యీశ్వరచరిత్రమును నిత్యమునుబఠించువాఁడు ముక్తరోగియై పరమానందముతో సర్వాభీష్టసిద్ధుండగును.

ఏకామ్రక్షేత్రమాహాత్మ్యము.

మహాత్ములందఱును బ్రహ్మచేఁ జెప్పంబడినయీపుణ్యచరిత్రము నాలకించి యానందపులకితులై పితామహునింగాంచి దేవా! నీవుమహాదేవుండగుశంకరునిమాహాత్మ్యమును వర్ణించితివి. దక్షయజ్ఞధ్వంసకథను వింటిమి. మాకిఁక నేకామ్రక్షేత్రమాహాత్మ్యముంగూర్చి బోధింపుమని ప్రార్థించిరి. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుం డిట్లుచెప్పందొడంగెను.

మునివరులారా! మహాదేవునకుఁ బ్రియంబగునేకామ్రక్షేత్రము సర్వపాపహరంబును, పుణ్యప్రదంబును, సర్వజనదుర్లభంబు నైనది. దానింగూర్చిసంక్షేపముగాఁ జెప్పెద నాలకింపుఁడు. అది యష్టతీర్థసమన్వితమైనది. కోటివిలసితంబగువారణాసింబోలి యది యతిపవిత్రమైనది. ఆక్షేత్రమునందుఁ బూర్వమొక యామ్రవృక్షముండెడిది. ఆవృక్షమువలననే యాక్షేత్రమున కాపేరు గలిగినది. ఆదివ్యక్షేత్రము నిత్యసంతుష్టులగునరనారీగణంబులచేతను, విద్వజ్జనంబులచేతను, ధనధాన్యసమృద్ధులచేతను మనోహరగృహగోపురంబులచేతను, అమూల్యమణిగణంబులచేతను, రాజహంససన్నిభంబులగుశుభ్రప్రాసాదమాలికలచేతను, వివిధరాజమార్గంబులచేతను, విచిత్రప్రాకారంబులచేతను, విరాజిల్లుచుండును. వివిధవర్ణపతాకాభిశోభితంబగునానగర మగాధంబులగునగడ్తలచేతను, ఆయుధపాణులగుభటులచేతను సర్వదా పరిరక్షి

త్రమై యుండును. అందెల్లప్పుడు నానందోత్సవములు పూర్ణీభవించి యుండును. వీణావేణుమృదంగాదివివిధవాద్యంబులు దశదిశలనూఱు మ్రోగుచుండ నాక్షేత్రము దివ్యోద్యానంబులచేతను, దేవభవనంబులచేతను శోభిల్లుచుండును. అందు రత్నహారాలంకృతలును, పద్మపత్రాయతాక్షులును, పీనోన్నతవక్షోభాగలును, యువతులును, బూర్ణచంద్రాననలును, సూక్ష్మావలగ్నలును నగురమణీమణులు సర్వదా పరిఫుల్లహృదయములతో విహరించుచుందురు. అందలిరమణీమణులందఱును విదుషీమణులే. అందఱును బ్రియదర్శినులే. అందఱును సౌభాగ్యవతులును, బ్రియవాదినులు, స్థిరయౌవనగర్వితలు, సుచరిత్రలు దివ్యమాల్యాలంకృతలు నై యుండుదురు. అందుస్త్రీలేకాక పురుషులుగూడ రమణీయాకారులె. అందు చతుర్వర్ణంబులవారును స్వధర్మనిరతులై వాసము చేయుచుందురు. అందు దుర్వృత్తులుగాని, పరద్రోహకారులుగాని, నిర్ధనులుగాని, మూర్ఖులుగాని, మలినులుగాని, రోగులుగాని, మాయావులుగాని యెవ్వరునులేరు.

అచ్చటివారందఱును నిత్యసుఖులే. అచ్చటిసర్వక్షేత్రములును సస్యపరిపూర్ణములై యుండును. కుసుమఫలభరితంబు లగువివిధతరులతాదులచే నందలివనంబులు విరాజిల్లుచుండును. అందలి కమలేందీవరమండమండితంబు లగుసరోవరంబులు జలవిహంగమకలకూజితంబులచే నతిమనోహరంబులై యుండును. ఈవిధముగా నేకామ్రక్షేత్రము సర్వసంపత్సమృద్ధంబై పుణ్యజలాశయంబులచేఁ బరిశోభితంబగుచుండును. ఆక్షేత్రమునందు భుక్తిముక్తిప్రదాయకుండును, కృత్తివాసుండును, వృషధ్వజుం డగుసదాశివుండు సర్వలోకహితార్థమై స్వయముగా వేంచేసియుండును.

భూమండలమునందలిసమస్తపుణ్యతీర్థములు, నదములు, నదు

లు, సరోవరములు, పుష్కరిణులు, తటాకములు, వాపీకూపములు, సాగరములు మొదలగువానినుండి మహాదేవుండొక్కొక్కబిందువును సంగ్రహించి లోకహితంబుకొఱకు దేవతాసహితుండై యాక్షేత్రంబు ననొకతీర్థంబును నిర్మించియుండెను. ఆతీర్థము బిందుసరనామంబుచేఁ బ్రఖ్యాతం బగుచున్నది. మార్గశీర్ష బహుళాష్టమీతిథియందును, విషువంబులయందును బిందుసరతీర్థంబునఁ జితేంద్రియుండై సందర్శించి యథావిధిగ నందు స్నానంబు గావించి దేవర్షిపితృతర్పణంబులు చేసి మౌనియై తిలోదకప్రదానంబు శ్రద్ధతోఁ గావించువాఁ డశ్వమేధఫలలాభంబు నందఁగలఁడు. చంద్రసూర్యగ్రహణంబులయందును, విషువసంక్రాంతులయందును, యుగాదులయందును, అయనసంక్రాంతులయందును, మఱియునితరపుణ్యదినంబులయందును, నచ్చట దానములం గావించుట యితరతీర్థదానంబులకంటె శతగుణాధికఫలదాయకం బగును. ఆబిందుసరస్తీరంబునఁ బితృదేవతలకుఁ బిండప్రదానంబు గావించినచో వారికక్షయసంతృప్తి కాఁగలదు.

అనంతరము జితేంద్రియుండును మౌనియునై మహాదేవమందిరంబునఁ బ్రవేశించి శంకరునకు ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణంబు చేసి ఘృతక్షీరాదులచే నభిషేకంబు చేసి చందనము, కుంకుమాదిసుగంధద్రవ్యములు, వివిధపుష్పములు, బిల్వదళములు, అర్కపత్రములు, ఆమలకఫలములు మొదలగువానిచే నాగమోక్తమంత్రవిధానంబునఁ బ్రహ్మకపాళి యగు నుమాపతి నర్చింపవలయును. దీక్షారహితుం డగువాఁడు శివనామోచ్చారణమాత్రంబుననే పూజింపవలయును. ఈవిధముగా గంధపుష్పధూపదీపనైవేద్యాదులచే నర్చించి పిమ్మట సాష్టాంగప్రణామం బాచరించి నృత్తగీతవాద్యాదులతోడను, స్తోత్రపాఠములతోడను, జయధ్వనులతోడను ప్రదక్షిణంబు సేయవలయును. ఇట్లునిత్యవి

ధానంబున దేవదేవు నర్చించువారు సర్వపాపవిముక్తులును, రూపయౌవనశోభితులును, సర్వాభరణభూషితులు నై, మణిమయహేమవిమానంబు నధిరోహించి గంధర్వాప్సరోగణంబులచేఁ గీర్తింపఁబడుచు దిగంతంబులఁ దమతేజముచే వెలిఁగించుచు శివలోకప్రాప్తు లగుదురు. అట్టివారు శివలోకంబున నభీష్టసుఖభోగంబు లనుభవించుచుఁ గల్పాంతమువఱకును నివసించి యనంతరము మరల నీభూమండలంబునఁ జతుర్వేదవిదులగు యోగివరులగృహంబున జన్మించి పాశుపతయోగప్రాప్తులై తుదకు మోక్షలాభముం గాంతురు.

శయనైకాదశి, సంక్రాంతి, అయనములు, అశోకాష్టమి మొదలగు పవిత్రదివసములందు కృత్తివాసుం డగునమ్మహాదేవుని సందర్శించువారు సూర్యసన్నిభంబగు విమానము నధిరోహించి శివలోకముం జేరఁగలరు. ఆదేవదేవుని నిత్యమును సందర్శించు ధీమంతు లెల్లరును శివలోకప్రాప్తు లగుదురు. ఆదేవునకు నలువంకలను సార్ధయోజనద్వయపరిమితంబగు ప్రదేశం బంతయును భుక్తిముక్తిప్రదాయకం బైనది. ఆక్షేత్రంబున భాస్కరేశ్వరలింగంబు గలదు. పూర్వకాలంబున నాదిత్యుండు దాని నర్చించి యుండెను. అందు గల కుండంబునందు స్నానంబుచేసి యాశివలింగమును దర్శించువారు సర్వపాపవిముక్తులై దివ్యవిమానారూఢులై గంధర్వాప్సరస్సంస్తుత్యులై శివలోకంబుఁ జేరి, యందు నిఖిలభోగంబుల ననుభవించుచుఁ గల్పాంతమువఱకు నుండి యనంతర మిహలోకంబున యోగికులంబున వేదవేదాంగవిదులును, సర్వభూతహితులును, మోక్షపరులును, సర్వసములును, ద్విజశ్రేష్ఠులునై జన్మించి శాంభవయోగసిద్ధులై మోక్షప్రాప్తు లగుదురు. ఆక్షేత్రమునందలి సకలవనంబులయందును రథ్యలయందును చతుష్పథంబులయందును, శ్మశానాదులయందును, మఱియు నెల్లప్రదేశంబులయం

మును గల పుణ్యక్షేత్రంబులు, సపూజ్యంబులు సగులింగంబు లన్నియును మానవులకు ప్రాప్యంబు లైనవి. అవ్యగ్రచిత్తుండును, సమాహితుండును, శ్రద్ధాసహితుండును నై తల్లింగంబుల నభిషేకించి గంధపుష్పధూపదీపనైవేద్యనమస్కారస్తవప్రణామాదులచేతను, స్తోత్రగీతాదులచేతను యథావిధిగ నర్చించువాఁడు శివలోకప్రాప్తుం డగును. స్త్రీజనంబుల కైనను శ్రద్ధాసహితంబుగ శివపూజం గావించినచోఁ బూర్వోక్తఫలలాభంబు గలుగు ననుటకు సందియం బేమాత్రంబును లేదు. ఆదివ్యక్షేత్రంబునందలి సకలగుణంబులను వర్ణించుటకు పరమేశ్వరుండు గాక మఱియెవ్వండు సమర్థుం డగును? వైశాఖాదిమాసంబులయం దేతిథియం దైనను శ్రద్ధతో నైన నశ్రద్ధతో నైన స్త్రీయైనఁ బురుషుం డైన నయ్యుత్తమక్షేత్రంబునకుం బోయి బిందుసరోవరంబున స్నానంబుసేసి యందున్న దేవదేవుండగు విరూపాక్షుని దేవి యగు వరదాభవానిని చండాఖ్యుండగు గణముఖ్యుని, కార్తికేయుని, గణేశ్వరుని, నందీశ్వరుని, కల్పద్రుమంబును, సావిత్రిని సందర్శించినచో నట్టివారికి శివలోకప్రాప్తి యగును. అఘ్నౌ పాపహరం బగు కపాలతీర్థంబున విధిపూర్వకంబుగ స్నానంబుసేయువానికి సత్రిమాత్ర ఫలలాభంబు చేకూరుటయే కాక శివలోకావాసంబుకూడ సిద్ధించును. జితేంద్రియుండై యాదివ్యక్షేత్రంబున స్తంభారోపణంబు గావించువాఁడు తనకులంబున నేకవింశతిపురుషుల నుద్ధరించి శివలోకసాయుజ్యంబు సేకూర్పంగలండు. శివప్రియంబగు నీయేకామ్రక్షేత్రంబు వారాణసీతుల్యపవిత్రంబు. అందు స్నానపూజనంబులఁ గావించువానికి మోక్షలాభంబు ధ్రువంబు.

—♦ ఉత్కలక్షేత్రవర్ణనము. ♦—

బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియెను. మహర్షిశేఖరులారా! బ్రహ్మణోత్త

యు, జగన్మాతయు నగువిరజాదేవిచేఁ బ్రతిష్ఠితంబగువిరజాక్షేత్రమును దర్శించినమాత్రముననే సప్తపురుషాంతరంబులనఱకును గులంబు పవిత్రం బగును. ఒక్కసారి యాక్షేత్రమును సందర్శించి భక్తిపూర్వకంబుగ పూజాప్రణామాదులు గావించువారు కులోద్ధారకులై బ్రహ్మలోకప్రాప్తు లగుదురు. ఆక్షేత్రమునం దనేకదేవీమూర్తులు ప్రతిష్ఠింపఁబడి యున్నవి. వానినారాధించుటచే సర్వపాపహరంబును, నభీష్టఫలలాభంబును నగును. అందు సర్వపాపహారిణి యగునొైతరణీనది కలదు. ఆనదియందు స్నానముచేయువారు సర్వపాపవిముక్తు లగుదురు. ఆక్షేత్రంబున విష్ణుదేవుండు స్వాయంభువంబగువరాహమూర్తితో విరాజిల్లుచుండును. ఆదేవుని దర్శించుటవలనను, బూజించుటవలనను విష్ణులోకప్రాప్తి యగును. ఆవిరజాక్షేత్రంబున కాపిలంబును, గోగ్రహంబును, సోమతీర్థంబును, అలాబుతీర్థంబును, మృత్యుంజయంబును, క్రోడతీర్థంబును, వాసుకంబును, సిద్ధేశ్వరంబును, ననునష్టతీర్థంబులు గలవు. ఆతీర్థంబులయందు విధిపూర్వకంబుగా స్నానంబుచేసి యందలిదేవతాగణంబుల నర్చించువారికి సర్వపాపవిముక్తియు నంతంబున బ్రహ్మలోకప్రాప్తియు నగును.

మదీయం బగువిరజాక్షేత్రంబునఁ బిండప్రదానంబుగావించినచోఁ బితృదేవతలు పరితృప్తు లగుదురు. ఆదివ్యక్షేత్రంబున మరణించువారికి మోక్షలాభంబు సిద్ధించును. సాగరతీర్థంబున స్నానముచేసి కపిలదేవుని సందర్శించి వరాహమూర్తి నారాధించువానికి స్వర్గలోకప్రాప్తియగును. ఆవిరజాతీర్థంబున నింకను ననేకపుణ్యతీర్థంబులును, బుణ్యాయతనంబులునుగలవు. సముద్రంబున కుత్తరతీరంబునఁ బరమగుహ్యంబును, పాపహరంబును, ముక్తిప్రదంబు నగునొకక్షేత్రముగలదు. అచ్చటిప్రదేశంబు లన్నియును వాలుకామయంబులై

యుండును. ఆక్షేత్రము సర్వకామప్రదంబైనది. దశయోజనపరిమితంబగునది మానవులకు దుర్లభంబైనది.

ఆక్షేత్రమునకు నలువంకలను ఫలపుష్పభరితంబులగునానాతరులతాభిశోభితంబులగుమనోహరవనంబులు విరాజిల్లుచుండును. ఆసకలపాదపంబులయందును గిరశారికాకోకిలాదివిహంగములు కలకలధ్వనులచే వీనులవిందు చేయుచు విహరించుచుండును. కమలకుముదశోభితంబు లగుజలాశయంబును, పుష్కరిణులును, దీర్ఘికలును, తటాకములును నందందు విలసిల్లుచుండును. అవియన్నియును నిర్మలజలపూరితంబులై యుండును. కాదంబ, చక్రవాక, జలకుక్కుట, కారండవ, ప్లవ, మరాళాదిజలవిహంగములును, మత్స్యకూర్మాదిజలచరంబులును వానియందు విహరించుచుండును. ఆక్షేత్రమునందు జతుర్వర్ణాశ్రమనిష్ఠులును, స్వధర్మనిరతులునగు చతుర్వర్ణములవారు నందు నివసించియుందురు. అందలిస్త్రీపురుషు లెల్లరును నిత్యసంతుష్టులై యుందురు. సకలవిద్యలకు నాకరమై సకలధర్మములకు నాకరమై సకలగుణంబులకు నిధానమై జగంబునఁ బరమదుర్లభం బగునాక్షేత్రముశోభిల్లుచుండును.

మునివరులారా! ఆదివ్యక్షేత్రమునందు విఖ్యాతుండగుపురుషోత్తమదేవుఁడు విరాజిల్లుచుండును. భగవానుం డగుపురుషోత్తమదేవుని సంస్థానంబగునుత్కలదేశమంతయును శ్రీకృష్ణదేవు ననుగ్రహంబుచే నతిపవిత్రంబైనది. జగద్వ్యాపకుండగుజగన్నాథుం డందే సుప్రతిష్ఠుండై యుండును. నేనును, రుద్రేంద్రాగ్నిప్రముఖదేవగణంబులును సర్వదా యందు నివసించి యుందుము. గంధర్వులు, అప్సరలు, పితృదేవతలు, దేవమానవగణంబులు, యక్షులు, విద్యాధరులు, సిద్ధులు, నియమవంతులగుమునిగణంబులు, వాలఖిల్యాదిఋషిగణంబులు,

కశ్యపాదిప్రజాపతులు, సువర్ణులు, కిన్నరులు మొదలగువారందఱును, సాంగకంబులగుచతుర్వేదంబులును, వివిధశాస్త్రంబులును, సకలేతిహాసంబులును, పుణ్యపురాణసమూహంబులును, బహుదక్షిణాసిద్ధియజ్ఞంబులును, వివిధపుణ్యనదీగణంబులును, నానాతీర్థంబులును, నానాయతనంబులును, సాగరసమూహంబులును, శైలబృందంబులును సర్వంబు నందు విలసిల్లుచుండును. దేవర్షిపితృసేవితంబును, సర్వోపభోగమయంబును పావనంబు నగునాదేశమునందు వసించుట కెవ్వరభిలషింపకుందురు ? ఆదేశముకంటె శ్రేష్ఠతమం బగుదేశ మింకెచ్చట నున్నది ?

ఆపుణ్యదేశంబున ముక్తిప్రదాత యగుపురుషోత్తముండు స్వయముగా నివసించి యుండును. ఉత్కలదేశంబున నివసించుభాగ్యము గాంచిన విబుధసదృశులగుమానవులే జగంబున ధన్యులు. అచ్చటఁ దీర్థస్నానంబు చేసి పురుషోత్తముని దర్శించువారికి యమాలయసందర్శనంబు లేదు. వారు స్వర్గమునే చేరఁగలరు. పవిత్రమగునుత్కలదేశమునందలి పవిత్రపురుషోత్తమక్షేత్రంబునందు వసించువారిజీవితము సఫలమైనది. సుప్రసన్నాయతలోచనాన్వితంబును, మనోహరభ్రూలతావిలసితంబును, వినీలకుంతలవిరాజితంబును, సువర్ణమణిమకుటశోభితంబును, మందహాససుందరంబును, కర్ణకుండలాలంకృతంబును, సుకపోలలలాటనాసాభిశోభితంబును, సులక్షణాన్వితంబును, త్రిలోకానందజనకంబు నగుశ్రీకృష్ణదేవునిప్రసన్నవదనమండలమును సందర్శించుమహాత్ములే ధన్యులు.

—♦ అవంతికావర్ణనము. ♦—

అని చెప్పి లోకపితామహుండు మఱియునిట్లనియెను. మునివరులారా ! కృతయుగంబున శ్రీమంతుండును, మహేంద్రపరాక్రమశాలి

యు, సత్యవాదియు, సర్వశాస్త్రవేదియు, యశస్వియు, శుచియు, వి
ఖ్యాతుండును, బ్రహ్మనిష్ఠుండును, దృఢప్రతిజ్ఞుండును, రూపవంతుండును,
సౌభాగ్యవంతుండును, శూరుండును, దాతయు, భోగియు, ప్రియంవ
దుండును, పూర్ణచంద్రునివలె సకలలోకమనోహరుండును, సూర్యదే
వునివలెఁ దేజోమయుండును, శత్రుభీకరుండును, విఖ్యాత[illegible]ండును, స
త్యసంపన్నుండును, జితక్రోధుండును, జితేంద్రియుండును, ధర్మాచా
రుండును సుప్రసిద్ధుండు నగునింద్రద్యుమ్నుం డనుమహారాజు భూమిమం
డలమును ధర్మపద్ధతిని బరిపాలించుచుండెను. సకలగుణాకరుం డగు
నారాజేంద్రుండు భూపాలననిరతుండై సంతత[illegible] విష్ణుదే
వునారాధింపవలయు నను బుద్ధివృత్తి వికసితం బయ్యెను. అప్పు డాతం
డు నేనేవిధముగా నేక్షేత్రమునం దేతీర్థమునందు జనార్దనునారాధింపవ
లయు నని యాలోచించి సకలమహీమండలమును దిరిగి సకలతీర్థ
క్షేత్రంబులను, సకలనగరంబులను సందర్శించి క్రమముగా సము[illegible]
దంబును, సువిఖ్యాతంబు నగుపురుషోత్తమక్షేత్రమునకుం [illegible]యెను.

నరనాథుండగునింద్రద్యుమ్నుండు తనసకలపరివారంబులతోడను
నాపుణ్యక్షేత్రమునందుఁ బ్రవేశించి యచ్చటిబహు[illegible]స్నానం బొన
[illegible] యథావిధిగ ననుష్ఠించెను. క్రమముగా నారాజు
[illegible] యచ్చట మహోన్నతం బగుదివ్యప్రాసాదమును దర్శించి
[illegible] సంకర్షణుని, శ్రీకృష్ణభగవానుని, సుభద్రాదేవిని బ్రస్తుతిం
చి యథావిధిగఁ బంచతీర్థంబుల సేవించి నిత్యంబును [illegible]
హోమదేవదర్శనాదికంబులఁ గావించుచు [illegible]
పురుషోత్తము నారాధించి తదీయానుగ్రహంబున [illegible]ంబును
[illegible]గోరియెను. అందుఁ బ్రతిష్ఠితుండై యున్న [illegible]
ర్తిని, శ్రీకృష్ణభగవానుని, బలరామస్వామిని సందర్శించి [illegible]

3

పన్నసాగరంబున స్నానంబు సేయువారికి మోక్షలాభం బగును.

అని చెప్పుటయు మునివరులో దేవా యింద్రద్యుమ్నుం డెందు కొఱకు ముక్తిప్రదం బగుపురుషోత్తమదివ్యక్షేత్రంబునకుఁ బోయెనో, యాతఁ డచ్చట నశ్వమేధంబు నెట్లు నిర్వర్తించెనో, యథావిధిగఁ బురుషోత్తమదేవు నెట్లర్చించెనో, సర్వకామప్రదంబగు నాక్షేత్రమునఁ త్రైలోక్యవిశ్రుతం బగుప్రాసాదము నెట్లు నిర్మించెనో, కృష్ణబలరామసుభద్రామూర్తుల నెట్లు నిర్మింపఁజేసి యాప్రాసాదమధ్యంబునం దెట్లు ప్రతిష్ఠించెనో సవిస్తరంబుగ నెఱింగింపవలయు నని ప్రార్థించుటయు బ్రహ్మదేవుండిట్లనియెను.

మునివరులారా ! సర్వపాపహారంబును, భోగమోక్షప్రదంబును, పౌరాణికంబునగునీపుణ్యచరిత్రముంగూర్చి తెలిసికొననిచ్ఛగించిన మీ కనేకసాధువాదములు. మీరు నిశ్చలచిత్తములతో నీపవిత్ర[illegible]ము నాలకింపుఁడు. మాళవదేశమునందు భువనవి[illegible]గరము గలదు. అది యింద్రద్యుమ్నునకు రాజ[illegible] నగరము నిత్యతృప్తులగుజనంబులతోడను, దృఢంబులగుప్రాకార[illegible]తోరణ, యంత్రార్గళద్వారపరిఖాసమూహంబులతోడను, సుశోభితమై సురక్షితమై యుండెను. అచ్చట వివిధదేశములనుండి యేతెంచినవర్తకులవివిధవస్తుసంభరితంబులగునంగడులచే వీథులన్నియును [illegible]చుండును. రాజహంసంబులంబోలి శుభ్రవర్ణంబులై విచిత్రంబులును, మనోహరంబులు నగుప్రాసాదములం దనేకములు గలవు. అందలి రథగజతురగపదాతిసేనలకును, వివిధవర్ణంబులగుపతాకలకును, నానాదేశసమాగతవీరయోధులకును [illegible]సంఖ్యే లేదు. ఆనగరంబు నిరంతరమును యజ్ఞోత్సవంబులచే నామోదితమై, మనోహరగీతవాద్యంబులచే ముఖరితంబగుచుండును. బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రాదినానావర్ణంబుల

వారు నందు నివసించియుందురు. ఆపట్టణంబున విద్వాంసులెందఱో క లరు. మలినులును, మూర్ఖులును, నిర్ధనులును, రోగులును, హీనాంగు లును, ద్యూతాదివ్యసనలంపటులును నందు లేరు. అందలిస్త్రీపురు షులు నిత్యానందులై సర్వదా విహరించుచుందురు. పురుషులందఱు ను సుందరవేషభూషణాలంకృతులును, కందర్పకాంతిసంపన్నులును, సు లక్షణులును, రూపవంతులును, సర్వశాస్త్రజ్ఞులును, శత్రుమర్దనులు ను, దాతలును, భోగులునై యుందురు. రమణీమణులు మదమాతం గమరాళగమనలును, వికచారవిందనయనలును, సుందరకటిజఘనలును, చారువదనలును, సుకపోలలును, స్థిరాలకలును, హావభావవిలాసవిభ్రమవ తులును, తాంబూలరాగరంజితాధరలును, అమూల్యమణిసువర్ణాలం కారవిభూషితలును, దివ్యమాల్యాలంకృతలును, దివ్యాంబరధారిణులు ను, దివ్యగంధానులేపితలును, చతురలును, సౌభాగ్యవతులును, కాం తలును, ప్రియదర్శినులును, రూపలావణ్యవతులును, మందహాసవిలసిత లును, విలాసనిరతలును, మదాలసలు నై యుందురు. వారందఱును సభలయందును, ప్రాంగణములయందును, క్షేత్రంబులయందును గీత వాద్యమధురాలాపంబులచే హృదయాకర్షణంబు గావించుచుందురు. అటనున్ననానావిధదివ్యకుసుమశోభితంబులగు దేవాలయంబులకును, ప విత్రంబులగుమనోజ్ఞవనోపవనంబులకును లెక్కయే లేదు. అవియన్ని యును బహువిధకుసుమఫలభరితంబులగు లతాతరుసంతతులచే గ న్నులపండువుగా నుండును.

ఈరీతిగా బహువిధప్రియదర్శనీయంబులగు లతాపాదపసమాజం బులచేతను, నానాపుష్పమయజలాశయంబులచేతను, ననేకోద్యానసం బులచేతను, స్థలజలవిహంగకలకలాలాపంబులచేతను, దివ్యదేవాయత నంబులచేతను నమ్మహానగరము శోభిల్లుచుండును. అందు దివ్యపురా

రియుఁ, త్రిలోచనుండును, సర్వకామప్రదుండును, భగవానుండు నగు శివుండు మహాకాలనామంబున విరాజిల్లుచుండును. ధర్మవిదుం డగు నరుం డాశినకుండంబున నవగాహనంబు చేసి దేవర్షిపితృతర్పణంబులం దీర్చి శివాలయంబునఁ బ్రవేశించి మహాప్రాకారము ప్రదక్షిణంబు చేసి ధౌతవసనుండును, జితేంద్రియుండునునై శివమందిరంబుఁ జేరి పుష్పగంధధూపదీపనైవేద్యోపహారగీతవాద్యప్రదక్షిణప్రణామంబులచే మహాదేవు నర్చించి యభిషేకంబు గావించినచో సహస్రాశ్వమేధఫలలాభంబు నందఁగలఁడు. అతనిసకలపాపంబులును వినష్టంబు లగును. అట్టివానికి దివ్యవిమానలాభంబును శివలోకప్రాప్తియు నగును. మునివరులారా! శివలోకంబు చేరిన మానవులచట [illegible]. పుణ్యక్షయం బైనంతనే వారు మరల మర్త్యలోకంబున విప్రబ్రాహ్మణకులంబున జన్మించి [illegible]లును, [illegible]లై పాశుపతవ్రతావలంబనముచే మోక్షముం గాంచఁగలరు.

మునిశ్రేష్ఠులారా! ఆనగరసమీపంబున [illegible] ప్రవహించుచుండును. అందు స్నానమాచరించి [illegible] తర్పణంబులఁ గావించువారు సర్వపాపవిముక్తులై [illegible] హించి స్వర్గలోకముం జేరి యందు బహువిధదివ్యభోగంబుల ననుభవించుచుందురు. ఆక్షేత్రంబున [illegible], [illegible] నగుజనార్దనుండు గోవిందస్వామినామంబున విరాజిల్లుచుండును. ఆదేవుని దర్శించినంతమాత్రమున నే మానవులు [illegible] రూపాంతరములను [illegible]. అట్టివారు దివ్యవిమానారూఢులై విష్ణులోకంబు నధిగమించి యందు [illegible]లును, [illegible]లును, సౌభాగ్యవంతులును, రూపవంతులును, [illegible] తమును వివిధాభీష్టఫలభోగముల ననుభవించుచు [illegible] యుం

దురు. మఱియునా క్షేత్రమునందు విష్ణుదేవుండు విక్రమస్వామినామంబున సుప్రతిష్ఠుండై యుండును. ఆదేవునిసందర్శించుమానవులకుం గూడం బూర్వోక్తఫలలాభం బగును. ఆదివ్యక్షేత్రమునం దింద్రాదిసకలదేవతలును, మాతృగణంబులును నివసించియుందురు. వేఱువేఱుగ వారిని దర్శించి పూజాప్రణిపాతాదిసకలారాధనంబులం గావించువారు సర్వపాపవిముక్తులై స్వర్గప్రాప్తు లగుదురు.

ఈరీతిగా వివిధోత్సవంబులచేం బ్రసిద్ధమై యుత్సాహవత్పురపరివృతమై విలసిల్లు నారమణీయనగరరాజము రాజశ్రేష్ఠుండగు నింద్రద్యుమ్నునిచేం బరిపాలితం బగుచు దేవేంద్రునియమరావతింబోలి శోభిల్లుచుండును. అందలివిశాలంబులును, దీర్ఘంబులు నగుచతుష్పథంబు లన్నియును ధనుర్గుణనినాదంబులచే మాఱుమ్రోంగుచుండును. బహువిధ [illegible] విభూషితంబును, నిరంతరవే [illegible] లాపసంచారితంబునునగు నప్పురివ [illegible] లి తేజరిల్లుచుండును.

ఇంద్రద్యుమ్నునిక్షేత్రవర్ణనము.

మతిమంతుం డగునింద్రద్యుమ్నుం డానగరంబునందుండి యత్యుత్తమపద్ధతిని రాజ్యశాసనంబుగావించుచుం బ్రజలను దనబిడ్డలుగా భావించి పాలించుచుండెను. సత్యవాదియు, మహాప్రాజ్ఞుండును, శూరుండును, సర్వగుణాకరుండును, ధార్మికుండును, బ్రహ్మణ్యుండును, శస్త్రధారులయందు శ్రేష్ఠుండును, సత్యశీలుండును, దాంతుండును, శ్రీమంతుండునగు నారాజేంద్రుండు పరపురంజయుండై విఖ్యాతిం గాంచెను. అతండు తేజమునం దాదిత్యునివలెను, రూపమునం దశ్వినీకుమారులపోల్కెని, ప్రజ్ఞయందు సురాచార్యునివైవడిని, పరాక్రమంబున శ

క్రమవిధంబునను, సులక్షణంబున శరత్సుధాకరుని కైవడిని విరాజిల్లు చుండెను. ఆభూపాలచంద్రుఁ డశ్వమేధాదివివిధయజ్ఞాహరణకర్తయై యుండెను. దానమునందును, యజ్ఞానుష్ఠానమునందును, తపంబునందును, మఱి యేవిషయంబుననుగూడ నాతనిం బోలినమహీపాలుఁ డింకొకఁ డెవ్వఁడును లేఁడు. ఆనృపుండు యజ్ఞంబులయందు దక్షిణలుగా బ్రాహ్మణులకు బహువర్ణమణిమౌక్తికమహాధనవాహనాదులను దానము చేయుచుండెను. అతనికిఁగల యేనుఁగులు, గుఱ్ఱములు, రథములు, కంబళములు, అజినములు, వస్త్రములు, రత్నరాసులు, ధనధాన్యములు మొదలగువానికి బరిమితిలేదు. ఈవిధముగా నానరనాథుండు సర్వసంపన్నుండై నిష్కళంకభావంబున మహీపాలనంబు గావించుచుండెను.

ఇట్లుండఁగా నొకప్పు డమ్మహారాజునకు భుక్తిముక్తిప్రదాయకుండును, సర్వయోగేశ్వరుండు నగుశ్రీహరి నారాధింపవలయు నను నుద్దేశము గలుగుటయు, నాతఁడు సకలశాస్త్రములను, తంత్రములను, ఆగమంబులను, పురాణములను, ఇతిహాసములను, వేదాంగములను సమగ్రంబులగుధర్మశాస్త్రములను బాగుగ శోధించి యతిప్రయత్నంబున వేదపారగులగుబ్రాహ్మణుల నుపాసించి కృతకృత్యుండయ్యెను. మఱియుఁ బరమంబును నవ్యయంబు నగుపరస్వరూపమును [illegible] ను, భ్రాంతిజ్ఞానరాహిత్యమునకును, జితేంద్రియత్వమునకును, [illegible] ప్రాప్తికిని పీతవాసుండును, చతుర్బాహుండును, శంఖచక్రగదాధరుండును, వనమాలాలంకృతుండును, బర్హిపలాశ[illegible]చూడుండును, శ్రీవత్సలాంఛనుండును, ముకుటాంగదభూషితుండును, [illegible] దేవు నర్చింపవలయు నని చింతించుచు నాతఁడు [illegible] సభృత్యపురోహితపరివృతుండై తనరాజధానినుండి బయలుదేఱెను.

ఆ యుధపాణులగు మహారథులనేకులు చిత్రధ్వజవిలసితంబులును, విమానప్రతిమానంబులు నగుమహారథంబుల నధిరోహించియమ్మహీపాలు ననుసరించి వెడలిరి. ప్రాసతోమరహస్తు లగుసాదిగణంబులు గూడఁ బవనజవంబులగు నశ్వంబుల నధిరోహించి యానరనాథుని వెంబడించిరి. హిమగిరిసంజనితంబులును, బ్రమత్తంబులును, బ్రచండంబులును, షష్టివర్షవయస్సంపన్నంబులును, హేమకక్షంబులును, పతాకాభిశోభితంబులు నగుగజంబులనధిరోహించి యనేకులగుగజయుద్ధనిపుణులును, శరశరాసనకృపాణధారులై దివ్యమాల్యాలంకృతులై దివ్యగంధానులేపితులై మహావీరులగు నసంఖ్యపదాతిసైనికులును, సర్వశస్త్రాస్త్రవిదులును, నిత్యరణోత్సాహులును, శౌర్యధనులు నగుయువకదళంబులును, బింబాధరలు, చారుదశనలు, సర్వాభరణభూషితలు, దివ్యవసనలు, దివ్యగంధానులిప్తలు, శరచ్చంద్రనిభాననలు, తనుమధ్యలు, మనోజ్ఞవేషలు, తాంబూలరాగాధరలు, రక్షకభటసురక్షితలు, మణికాంచనాలంకారశోభితలు, ఉత్తమమధ్యమ యానాధిరూఢలు, గాయకస్తుతిపాఠకోపగీయమానలు, పద్మపత్రలోచనలు, నగునంతఃపురరమణీమణులును, బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యగణంబులును నారాజేంద్రునను సరించిరి. ఇంతియకాక నగరవాస్తవ్యులగు సువర్ణరత్నవర్తకులును, అస్త్రవిక్రియులును, తాంబూలవిక్రియులును, తృణకాష్ఠవస్త్రతైలమాంసాదిబహుపదార్థవిక్రియులును, సస్త్రీకులై యాభూపాలునితో బయలుదేఱిరి. మఱియు గాయకులు, నర్తకులు, మంగళపాఠకులు, శైలూషులు, పురాణపండితులు, కథకులు, కవులు, కావ్యకర్తలు, నానాకళాకోవిదులు, గారుడవిషఘ్నులు, రత్నపరీక్షకులు, లోహకారకులు, చిత్రకారకులు, కుంభకారకులు, దండకారకులు, మల్లయుద్ధనిపుణులు, కాయస్థులు, తంతువాయులు, రూపకారులు, వార్తికులు, తైలకారులు,

తైత్తిరికులు, మృగవిహంగోపజీవులు, గోగజాశ్వసరవృత్యులైన వైశ్యులు, శూద్రులు, దాసులు, మొదలగువారందఱు మహారాజు ననుసరించి లెంకిరితో బిడ్డలవలె పరమానందముతో బయలు దేఱిరి.

ఈరీతిగా నింద్రద్యుమ్నమహీపాలుఁడు మహావైభవముతో సపరివారముగఁ బ్రయాణము సాగించి చాలదినంబులకు దక్షిణసాగరతీరముం జేరి బహుసహస్రతరంగమాలికలతో నృత్యము చేయుచున్నట్లున్న సముద్రమును సందర్శించెను. మఱియు నప్పుడు మహారాజు వివిధ రత్నాకరంబును, అగాధజలపూర్ణంబును, వివిధజీవసమూహసంకులంబును, మహైశ్వర్యమయంబును, తీర్థప్రధానంబును, గభీరావర్తసంకులితంబును, అపారంబును, భయంకరంబును, బహువిధజలచరనివాసనమన్వితంబును నై యుండెను. ఆమహాసాగరము శ్రీమన్నారాయణుని శయనస్థానము. సర్వపాపహారమైనది. పవిత్రమైనది. సర్వకామప్రదమైనది. అనేకావర్తములచే గంభీరమైనది. దానవులకు నివాసము. అమృతంబున కరణి. దేవయోని. జలపతి. నిఖిలజంతువులకును జీవనాధారము. పవిత్రంబులకెల్లఁ బవిత్రమైనది. మంగళంబుల కెల్ల మంగళమైనది. తీర్థంబులకెల్ల నుత్తమతీర్థము. సకలభూతంబులకు [illegible] దేవగణంబుల కమృతాలయంబును, సకలజీవసంజీవనంబును [illegible] సంహారహేతుభూతంబును, సనాతనంబును, సకల [illegible] రంబును నగు లవణసముద్రమును సందర్శించి [illegible] మాద్భుతప్రమోదకలితుండై యాతీరంబు [illegible] సించియుండెను.

అనంతర మారాజేంద్రుం డానదీపంబున సముద్రముం బోలి విశాలమై సారవంతమై పవిత్రమై మనోహరమై [illegible] దివ్లోకవందితంబు నగు నీక్షేత్రమును గాంచెను. అదికవంబపున్నాగనారి

కేళ, పనస, నారంగ, వకుళకపిత్థనాగకేసరబిల్వఖర్జూరబదరీనీపనింబా మ్రాతకకోవిదారభల్లాతకామలకవటదేవదారుచందనజంబీరాది వివిధఫలభూరుహంబులచే విరాజిల్లుచుండెను. అందుఁ బ్రతివృక్షశాఖయందును శుకశారికాహారీతభృంగరాజచాతకబహుపుత్రిక జీవంజీవక కలకంఠకలవంకకపోతాదివిహంగములు శ్రుతిమనోహరంబుగ గానము చేయుచుండెను. మఱియు నందు నిరంతరపుష్పశోభితంబులగు కేతకీమల్లికాదిలతావనఖండంబులు వేర్వేఱుగ విరాజిల్లుచుండెను. ఆలతలన్నియును సురభికుసుమగుచ్ఛంబులచే ఘ్రాణతర్పణంబు గావించుచు నాలోకరమణీయములై యుండెను. ఇట్లు సుందరతరుఖండంబులచేతను, కుసుమలతానికుంజములచేతను, నిర్మలసరోవరంబులచేతను, స్థలచరంబులును, జలచరంబులును, ఆకాశసంచరంబులు నగు నానాజీవసంఘములచేతను నతిరమణీయమై యున్న యాదివ్యక్షేత్రము పదియోజనవిస్తీర్ణంబును, బంచయోజనాయతంబునై యాశ్చర్యమయంబును, బరమదుర్లభంబునై యుండెను.

—◆ పురుషోత్తమక్షేత్రపూర్వవృత్తాంతము. ◆—

అని బ్రహ్మదేవుండు చెప్పుటయు మునివరులో ప్రభూ! ఇంద్రద్యుమ్నభూపాలుం డచ్చటికి సపరివారంబుగ వచ్చి యందు బలరామకృష్ణమూర్తులను, సుభద్రామూర్తిని బ్రతిష్ఠించువఱకును బవిత్రంబును బుణ్యక్షేత్రంబునగు నాపురుషోత్తమస్థానంబునం దెట్టివిష్ణుప్రతిమయుఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడనేలేదా? యని ప్రశ్నించుటయు లోకపితామహుం డిట్లని చెప్పం దొడంగెను. మునివరులారా! పాపనాశనం బగుప్రాచీనచరిత్రము నాకర్ణింపుఁడు. పూర్వకాలంబున లక్ష్మీదేవి భగవానుం డగుశ్రీహరిని బ్రశ్నించినయావిషయమును సంక్షేపంబుగఁ జెప్పెదను. సుమేరుశైలంబున సర్వైశ్వర్యమయం బగుకాంచనశృంగమునందు

లోకవిఖ్యాతు లగు సిద్ధవిద్యాధరయక్షకిన్నరదేవదానవగంధర్వాప్సర స్సాంవర్ణమునిగుహ్యాకమరుద్గణంబులును, కశ్యపాదిప్రజాపతులును, వాలఖిల్యాదిమహర్షులును జేరియుండి యాకాంచనభూధరంబునకు శోభా సంపాదనంబు చేయుచుండిరి. సర్వర్తుకుసుమవిలసితంబులును, వివిధవర్ణవిరాజితంబులు నగులతాతరువనంబులాగిరిశృంగము నలంకరించుచుండెను. వివిధకుసుమపరిమళంబులచేతను, విహంగకలకూజితంబులచేతను విలసిల్లుచున్నయాపుపర్ణశృంగంబున నొకప్పుడు జగద్విఖ్యాతయు, జగన్నాథుండు నగువాసుదేవుండు నివసించి యుండఁగా భగవతి యగు కమలవాసిని యమ్మహాదేవునకు సాష్టాంగప్రణామంబు గావించి సర్వలోకహితంబు గోరి యోసర్వలోకేశ్వరా! నాహృదయంబున నొక సంశయంబు గలదు. దానిని నీవు నివారింపవలయును. మహోగ్రదుర్గమయంబును, సుదుర్లభంబును, కర్మభూమియు నగుమా[illegible] కామక్రోధలోభమోహాదులచే జలజంతుపూర్ణ[illegible] ముంబోలి విరాజిల్లుచున్నది. ఈసంసారసాగరము[illegible] క్తిలాభం బెట్లు గలుగునో నాయందు దయయుంచి యొఱింగింపవలయునని ప్రార్థించెను.

అంతజనార్దనుండు శ్రీదేవివచనంబుల నాకర్ణించి ప్రీతచేతస్కుండై యమృతోపమంబులును, బరమంబులును, సారవంతంబులు నగు వచనంబులతో నిట్లనియెను. దేవీ! ప్రధానంబులగుతీర్థము లన్నిటియందును 'బురుషోత్తమక్షేత్రమే ముఖ్యోపాస్యమైనది. అది సుసాధ్యంబును, మనోరమంబును, సత్ఫలదాయకంబునై జగద్విఖ్యాతంబై నది. పురుషోత్తమంబునకుఁ దుల్యంబగుతీర్థము త్రిభువనంబులయం దెందును లేదు. ఆతీర్థనామకీర్తనంబుననే సకలపాపహరం బగును. సమస్తదేవదైత్యదానవులకును, మరీచ్యాదిమహర్షులకును గూడ నాతీర్థమహిమం

బు సువిదితంబు గాదు. ఓవరాననా! అదియే గుహ్యంబగుమదీయ క్షేత్రము. ఆక్షేత్రమహిమంగూర్చివర్ణించెద నాకర్ణింపుము.

పూర్వము ప్రళయకాలమునందు చరాచరంబు లగుసకలపదార్థములును వినష్టంబు లయ్యెను. దేవదైత్యవిద్యాధరోరగాదు లందఱును విలీనులై పోయిరి. విశ్వమంతయును తమోమయంబై యుండెను. జ్ఞానగమ్యంబగువస్తువేదియును లేకుండఁబోయెను. అప్పు డేకమాత్రభూతాత్మకుండును, బరమాత్ముండును, జగద్గురుండును, నిగత్కీర్తియుఁ, ద్రిమూర్తిధరుండును, మహేశ్వరుండును, వాసుదేవుండు నగుశ్రీహరియొక్కఁడే సాక్షిభూతుండై యుండెను. ఆతఁడు యోగనిద్రావసానంబునఁ దననాభికమలమునుండి పద్మకేసరసంకాశుండును, అవ్యయుండు నగుబ్రహ్మదేవుని సృష్టించెను. సర్వలోకేశ్వరుం డగు విరించి యట్లుదయించి క్రమక్రమముగాఁ బంచభూతాత్మకం బగుసమస్తచరాచరసృష్టిని గావించుటకుఁ బ్రవృత్తుండై స్థూలసూక్ష్మస్థావరజంగమంబులనుచతుర్విధభూతబృందంబులను దన్మాత్రలనుండి సృష్టించెను. అనంతరము ప్రజాసృష్టి కారంభించి మరీచి ప్రభృతి మునిబృందములను, సమస్తదేవతలను, అసురులను, పితృదేవతలను, యక్షవిద్యాధరాదులను, గంగాదినదులను, నరవానరసింహాదులను, విహంగమంబులను, జరాయుజములను, అండజములను, స్వేదజములను, భూజములను వరుసగాఁ బుట్టించెను. ఈవిధముగాఁ దృణగుల్మలతాదులను, పిపీలికాపర్యంతసకలజీవ బృందంబులను, సృష్టించి మహాత్ముండగువిధాత మఱియు నాత్మచింతనంబు చేసి తనదక్షిణాంగంబునుండి పురుషుని వామాంగమునుండి స్త్రీని సృష్టించెను. అంతటినుండి యమ్మిథునసంబంధమువలన నుత్తమమధ్యమాధమ శ్రేణులుగాఁ బ్రజాగణంబుసముద్భూతం బయ్యెను.

పూర్వకాలంబునం బద్మసంభవుం డీరీతిగా సృష్టిసంకల్పంబు చేసి ధ్యానావలంబనంబున వాసుదేవమూర్తిని చింతింపం దొడంగెను. ఆతం డట్లు ధ్యానంబు సేయుటయు సహస్రాక్షుండును, సహస్రపాదుండును, సహస్రశీర్షుండును, పుండరీకాక్షుండును, నీలనీరదసంకాశుండును, శ్రీవత్సలాంఛనుండును, శ్రీమంతుండు నగు జనార్దనుండు స్వయముగ నావిర్భూతుం డయ్యెను. అట్లు సాక్షాత్కరించిన దేవదేవుం గాంచి విరించి యుపస్థానాహ్వానార్ఘ్యప్రదానంబులచే నాతని నర్చించి సమాహితచిత్తుండై స్తోత్రము చేయ నారంభించెను. ఓ దేవీ! అప్పుడు నేను ప్రీతుండనై కమలసంభవా! నీవు నన్ను ధ్యానించుటకు నిమిత్తం బేమని ప్రశ్నించుటయు లోకపితామహుం డో దేవా! స్వర్గద్వారంబునకు సోపానంబు లగుసకలయజ్ఞంబులను, దానంబులను, వ్రతంబులను, యోగంబులను, సత్యమును, తపంబును, శ్రద్ధను, వివిధతీర్థసేవనంబును, బరిత్యజించియైనను దేనినాశ్రయించినచో ననాయాసంబుగ సకలఫలలాభంబును సిద్ధించునో, జగంబునం దేస్థానము సర్వో త్కృష్టంబని భువనవిఖ్యాతిం గాంచెనో, మర్త్యలోకమున శుభంబగునట్టి పవిత్రక్షేత్రంబేదియో, లోకహితంబుకొఱకు నాకెఱింగింపవలయు నని ప్రార్థించెను.

దేవీ! అప్పుడు నేను బ్రహ్మదేవుని కిట్లు ప్రబోధించితిని. ఓ విధాతా! సర్వక్షేత్రంబులయం దుత్తమంబును, సంసారతారకంబును, ధన్యంబును, పుణ్యదాయకంబును, గోబ్రాహ్మణహితకరంబును, చతుర్వర్ణశుభవర్ధకంబును, మానవులకుం బాపనాశకంబును, భోగమోక్షప్రదంబును, సర్వసిద్ధిప్రదంబును, నగుక్షేత్రం బొకటి చెప్పెదను వినుము. పూర్వకాలమునందే సర్వలోకవిఖ్యాతంబును, ఋషిముఖ్యగణసేవితంబును, సనాతనంబును, సకలతీర్థప్రధానంబు నగునొకదివ్యక్షేత్రి

మాహాత్మ్యాతిశయంబై యున్నది. ఆక్షేత్రము దేవదానవగంధర్వాదులయందును, సకలచరాచరవస్తుసముదాయమునందును నుత్తమపురుషునివలె విరాజిల్లుచుండుటంజేసి పురుషోత్తమనామంబునఁ బ్రఖ్యాతంబైనది. దక్షిణసాగరతీరంబునం దెచ్చట వటమహీరుహంబు గలదో యటనుండి దశయోజనవిస్తీర్ణంబగు పురుషోత్తమక్షేత్రము తేజరిల్లుచుండును. ఆవటభూజము ప్రళయకాలమునందలి మహోల్కాపాతంబులచే నైనను వినష్టంబు గాదు. స్వయముగా నేనచ్చట నివసించియుందును ఆఘనతరుసందర్శనంబునను, దానిచాయసోఁకుటవలనను సకలపాపములును నశింపఁగలవు. దానికిఁ బ్రదక్షిణంబు సేయుమానవులు పాపవిముక్తులగుదురు. ఆవృక్షంబునకుత్తరంబునఁ గలకేశవాలయమునకుఁ గొంచెముదక్షిణముగాఁ బురుషోత్తమప్రాసాదము విరాజిల్లుచుండును. అదియే ధర్మమయం బగుస్థానము. అందు దేవతలచేఁ బ్రతిష్ఠితమై యున్న దివ్యప్రతిమను సందర్శించువా రనాయాసముగా మదీయం బగుస్థానమును బొందఁగలుగుదురు.

ప్రియా! మానవులందఱును నాలోకమును జేరుచుండుటం గాంచి యొకప్పుడు ధర్మరాజగుయముండు నాసన్నిధికి వచ్చి ప్రణామము గావించి యోలోకనాథా! జగత్పతీ! క్షీరసాగరనిలయా! శేషభోగిశాయీ! వరా! వరేణ్యా! నీకునమస్కారము. వరదుండవు, కర్తవు, అకారణుండవు, ప్రభుండవు, విశ్వేశ్వరుండవు, అజుండవు, సర్వజ్ఞుండవు, అపరాజితుండవు, నీలోత్పలనిభుండవు, పుండరీకాక్షుండవు, విష్ణుండవు, నిర్గుణుండవు, శాంతుండవు, జగద్విధాతవు, అవ్యయుండవు, సర్వలోకమయుండవు, పురాణపురుషుండవు, వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపుండవు, సనాతనుండవు, పరాపరుండవు, లోకనాథుండవు, జగద్గురుండవు, శ్రీవత్సాంకితవక్షుండవు, వనమాలాధరుండవు, పీతాంబరుండవు, చతు

ర్బాహుండవు, శంఖచక్రగదాధరుండవు, హారకేయూరభూషితుండవు, ముకుటాంగదమండనుండవు, సర్వలక్షణసంపన్నుండవు, సర్వేంద్రియవిరహితుండవు, భావాభావవినిర్ముక్తుండవు, సర్వవ్యాపివి, ప్రకృతిపరుండవు, సుఖదుండవు, ఈశ్వరుండవు జగన్నాథుండవు, ప్రభుండవు, దేవదేవుండవు, కూటస్థుండవు, అచలుండవు నగు నీకు నమస్కారము.

అని స్తోత్రము చేయుచు నంజలిబద్ధుండై నిలిచియున్న యమధర్మరాజుం గాంచి దేవుండై వత్సా! మహాభాగా! నీరాకకుఁ గతంబేమి యని నే నడుగుటయు యముం డిట్లనియెను. ఓపుండరీకాక్షా! విఖ్యాతంబును, పవిత్రంబు నగుపురుషోత్తమక్షేత్రంబున సర్వకామప్రదంబును, ఇంద్రనీలమయంబు నగునుత్తమప్రతిమ విరాజిల్లుచున్నది. ఏకాగ్రచిత్తముతో దానిని దర్శించి యారాధించుమానవులు నిశ్చయముగా విష్ణులోకప్రాప్తు లగుచున్నారు. అందువలన నాయధికారమున కుచితంబులగు కార్యముల నాచరించుటకు నాకవకాశము లేకుండఁబోవుచున్నది. కావున నోమధుసూదనా! నీవు నాయెడలఁ బ్రసన్నుండవై యాప్రతిమ నటనుండి యపసారితంబు గావింపవలయునని ప్రార్థించుటయు నేను కరుణించి యప్పా ప్రతిమను వాలుకాచ్ఛన్నంబుగాఁ జేసివైచితిని.

ఓ దేవీ! స్వర్ణవాలుకారాశిచే నాప్రతిమ లోకదుర్లభంబుగాఁ జేసివైచినంతనే యముండును సంతోషముతోఁ దననగరంబునకుం బోయి విధాయకకృత్యముల నిరాతంకముగ దీర్చికొనుచుండెను.

—♦ పురుషోత్తమక్షేత్రవర్ణనము. ♦—

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియెను. ఓమునివరులారా! అట్టి దివ్యక్షేత్రంబును జేరి మహీపాలుం డగునింద్రద్యుమ్నుం డందలిరమణీయప్రదేశములను, నదీసమూహంబులను సందర్శింప నారంభించెను.

అచ్చట వింధ్యపాదమునుండి వినిర్గతంబైన సర్వపాపహారం బగుమహా
నది శివజటాజూటనిర్గతంబగుగంగానదింబోలి దక్షిణసాగరాభిముఖం
బుగాఁ బ్రవహించుచుండెను. ఆనదీమతల్లి చిత్రోత్పలానామంబునఁ
గూడఁ గీర్తింపఁబడుచుండును. అది దక్షిణాబ్ధిమధ్యంబునం బ్రవేశిం
చి మిగుల శోభిల్లుచుండును. ఆమహానది యుభయతీరంబులయందును
నెన్నియోనగరంబులును గ్రామంబులును గానవచ్చుచుండును. ఆగ్రా
మము లన్నియును సస్యపరిపూర్ణములై మనోహరములై, నిత్యోత్సు
లగుజనులచే నాకర్షకములై యుండును. అందు స్వధర్మనిరతులును, శాం
తులును, సుందరవేషభూషణాలంకృతులు నగుచతుర్వర్ణములప్రజలు
ను వాసము చేయుచుందురు. అచ్చటివారివదనములు తాంబూలరా
గరంజితములును, గ్రీవములు, సురభికుసుమమాలికాలంకృతములునై
యుండును. అగ్నిహోత్రనిరతులును, వేదశాస్త్రనిపుణులును, యో
గశీలురును, భూరిదాతలు నగునందలిబ్రాహ్మణులవాణి వేదమయంబై
యుండును. ఆనగరంబులయందలిచత్వరంబులును, రాజమార్గములును,
వనోపవనంబులును, సభామండపములును, ప్రాసాదమాలికలును, దే
వాలయములును బహుజనసమాకీర్ణములై యుండును. ఎచ్చట నాల
కించినను బురాణేతిహాసప్రశంసలును, వేదశాస్త్రపాఠంబులును, వినవ
చ్చుచుండును. అందలిరమణీమణులు సర్వాంగసుందరులును, సర్వా
లంకారభూషితలునై సకలజనహృదయనయనానందకారిణులై విలసి
ల్లుచుందురు. అంతటను వేణువీణామృదంగపణవగోముఖశంఖాదిమ
ధురనాదంబులు శ్రవణమనోహరంబుగ వినవచ్చుచుండును. ప్రజలం
దఱును నిత్యానందులై విలాసవిహారములం గావించుచుందురు. ఆ
గ్రామంబులయందనేకులు భిక్షులు, వైఖానసులు, సిద్ధులు, స్నాతకు
లు, మంత్రసిద్ధులు, తపస్వులు, సోమయాజులు, మొదలగుసాధుపురు

షులు గానవచ్చుచుండురు.

ఈవిధముగాఁ బరమమంగళమయం బగునాదివ్యక్షేత్రమును సందర్శించి యింద్రద్యుమ్నభూపాలుండు తానచ్చటనేయుండి భగవానుండును, సనాతనుండును, జగద్గురుండును, పరాత్పరుండును, పరమపదుండును, సర్వేశ్వరుండును, అపరాజితుండు, అనంతుఁడు నగువిష్ణుదేవు నారాధింపవలయునని సుస్థిరసంకల్పుండయ్యెను. అతఁడు పరమోత్సాహముతో నూఁ సతీర్థం బగుపురుషోత్తమక్షేత్రమును నేను దర్శింపఁగలిగితిని. ఇదియే యాదివ్యతీర్థము. విశాలంబును, సాంద్రంబు నగునివ్వటభూజముచెంగటనే దేవదేవుని యింద్రనీలమయం బగుదివ్యప్రతిమ శ్రీమన్నారాయణునిచే నతిగోప్యముగ దాఁపఁబడినది. ఇచ్చట నిఁక నేవిధమగువైష్ణవప్రతిమయుఁ గానవచ్చుట లేదు. కావున నేనిచ్చట సత్యపరాక్రముండును, దేవదేవుండును, జగన్నాథుండు నగు విష్ణుండు నాకుఁ బ్రత్యక్షుంబగునట్లు సాధ్యమైనంతవఱకుఁ బ్రయత్నించి చూచెదను. నేనిఁక నిశ్చలచిత్తుండనై యింతటినుండి యీదివ్యక్షేత్రంబున, యజ్ఞదానతపోహోమాధ్యయనార్చనోపవాసాదులను విధిపూర్వకంబుగ నాచరించుచు దేవదేవసాక్షాత్కారంబునకు వేచియుండెద నని నిశ్చయించుకొనియెను.

—♦ పురుషోత్తమప్రాసాదనిర్మాణము. ♦—

మునివరులారా! పృథ్వీపాలుం డగునింద్రద్యుమ్నుం డిట్లు దృఢసంకల్పుఁడై ముందుగఁ బురుషోత్తమమందిరమును నిర్మింపఁదలంచి బహుశాస్త్రజ్ఞులగుగణకులను, ఆచార్యులను పిలిపించి భూశోధనంబు చేయించి జ్ఞానసంపన్నులగుబ్రాహ్మణులు, అమాత్యులు, మంత్రులు, వాస్తువిద్యావిశారదులు మొదలగువారితో నాలోచించి చంద్రతారాగ్రహబలసంపన్నం బగుశుభదినంబున శుభముహూర్తం

బున జయమంగళధ్వనులతోడను, వివిధమనోజ్ఞవాద్యంబులతోడను, మధురసంగీతంబులతోడను బూర్ణకుంభదీపస్థాపనంబు సేయించి పుష్పములు, లాజలు, అక్షతలు, చందనము మొదలగువానితో శ్రద్ధాసహితుండై యర్ఘ్యం బొసంగి యుత్కళకళింగకోసలాధిపతులను బిలిపించి వారితో నిట్లనియెను.

ఓ ప్రభువరులారా! మీరు స్వామికార్యతత్పరులై మీ యనుచరులతోఁగూడి యతిశీఘ్రముగ శిలాసంగ్రహంబు గావింపుఁడు. శిలాకర్మనిపుణులగుశిల్పిశ్రేష్ఠులను బిల్పించి బహుళకందరవిలసితంబును, సువిస్తీర్ణంబును నగువింధ్యాచలమునకుం బంపి సానుదేశంబులం గల యుత్తమశిలాఫలకంబులఁ దీయించి శకటంబులయందును, నౌకలయందను వేయించి తీసికొని రండు! ఆలస్యము చేయవలదు. అని యాజ్ఞాపించి వారిని బంపి పిదప నమాత్యులను, బురోహితులను బిలిపించి మహాభాగులారా! ఈ భూమండలంబునం గల రాజులందఱికిని దూతలను బంపి యెల్లవారును సమత్తమరథగజతురగపదాతిసైన్యంబులతో నిచ్చటికి వచ్చునట్లు చేయుఁడని యాదేశించెను. అనుపమరాజాజ్ఞానతిం దలఁదాల్చి దూతలందఱును రాజులకడకుం బోయి యింద్రద్యుమ్నమహీపతియాదేశము నెల్లవారికిని దెలియఁజేయుటయుఁ బూర్వపశ్చిమోత్తరదక్షిణభాగంబులం గలరాజన్యులందఱును, బర్వతద్వీపభూపాలురందఱును సపరివారంబుగ బహుధనరత్నరాసులంగొని పురుషోత్తమక్షేత్రమునకు వచ్చిచేరిరి.

వారినందఱిం గాంచి యింద్రద్యుమ్నుండు సంప్రీతుండై యాదరపూర్వకముగా నృపవరులారా! నేను భోగమోక్షప్రదంబగు నీక్షేత్రంబున నశ్వమేధమహాయజ్ఞంబును, వైష్ణవప్రాసాద నిర్మాణంబును గావింపఁదలంచితిని. ఇక్కార్యం బెల్లసంపన్నంబగునని చింతిం

చుచున్నాఁడను. మీరందఱును నాకు సాహాయ్యంబు గావించినచో నిరంతరాయంబుగ సకలకార్యంబులును సఫలంబులగునని యాశపడు చున్నాను. అని చెప్పుటయు వచ్చినరాజులెల్లరును సంతుష్టులై ధనకనకరత్నవర్షంబులు గురియింప నారంభించిరి. ఉత్తమోత్తమంబులగు కంబళాజినంబులు, రత్నరాంకవాస్తరణంబులు, వజ్రవైడూర్యాదినవరత్నములు, గజములు, అశ్వములు, ధనధాన్యాదులు, వివిధద్రవ్యములు, నవధాన్యములు, దధిక్షీరఘృతాదులు మొదలగు సమస్తవస్తువులతోఁడను యజ్ఞస్థలం బంతయును నిండిపోయెను.

అప్పుడు శ్రీమంతుం డగునింద్రద్యుమ్నుండు సకలసంభారంబులను, యజ్ఞధర్మజ్ఞులను, శాస్త్రజ్ఞులను, సర్వకర్మజ్ఞులు నగుభూసురులను, ఋషులను, మహర్షులను, తపస్వులను, బ్రహ్మచారులను, గృహస్థులను, వానప్రస్థులను, యతులను, స్నాతకులను, ద్విజులను, మఱియు నితరాగ్నిహోత్రులను, తపస్వాధ్యాయసంపన్నులగు నాచార్యులను, ఉపాధ్యాయులనుగాంచి పరమానందముతోఁ దనపురోహితునింబిలిచి వేదపారీణులగు నీబ్రాహ్మణగణంబులతోఁగూడ నశ్వమేధయాగక్రియానిర్వాహణంబునకై యజ్ఞస్థలంబును సంశోభితంబుగఁ జేయుమని చెప్పుటయుఁ బురోహితుండు ప్రముదితుండై మంత్రులతోఁగూడ నాతని యాదేశములను బరిపాలించెను.

అప్పుడు ప్రాజ్ఞుం డగుపురోహితుండు యజ్ఞక్రియాదక్షులగు భూసురోత్తముల నగ్రవర్తులం జేసికొని వచ్చినమహారాజులతోఁగూడ యజ్ఞస్థానమునఁ బ్రవేశించి యచ్చట యథావిధిగ యజ్ఞవాటమును నిర్మాణంబు సేయించెను. అచ్చట మహేంద్రప్రాసాదసన్నిభంబులగు ననేకమణియసౌధంబులును, గనకచిత్రితస్తంభంబులును, నతివిశాలోన్నతంబులగుతోరణంబులును, నిర్మితంబు లయ్యెను. ధర్మాత్ముండగుప్ర

రోహితుండు కనకమయం బగుయజ్ఞాయతనంబు నట్లు నిర్మింపఁజేసి నానాదేశాగతులగురాజన్యగణంబుల కంతఃపురంబులును, వివిధదేశ వాసులగు బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యాదులకు నికేతనంబులును నందు యథోచితంబుగ నేర్పఱిచెను.

నరనాథుం డగునింద్రద్యుమ్నుని సంప్రీతుం గావించుటకై దేశదేశంబులనుండి ప్రధానులగుమహారాజులును, రమణీగణంబులును బహురత్నంబులం గైకొని యయ్యుత్సవంబునకు విచ్చేసి యుండిరి. వారందఱును సపరివారంబుగఁ దమతమశిబిరంబులఁ బ్రవేశము గావించు నప్పుడు సాగరఘోషముంబోలినయొకమహాగభీరారావము భూనభోంతరముల వ్యాపించిపోయెను. మహారాజగునింద్రద్యుమ్నుఁడు స్వయముగా వారి కందఱకును యథోచితస్థానంబుల నేర్పఱిచి యథాయోగ్యాసనశయ్యాదులనొసంగి, యుత్తమంబులగుపానభోజనాదులనందించునట్టియేర్పాటులను గావించెను. ఆమహాయజ్ఞంబునకు బ్రహ్మవాదులగుననేకభూసురశ్రేష్ఠులు తమతమశిష్యులతోఁగూడ వచ్చియుండిరి. మహామతియగునమ్మహీపతి వారికందఱకును దగినవసతుల నొసంగి సన్మానసత్కారాదులం గావించెను. ఆమహీపాలుండు గర్వంబించుకంతయును లేక వినీతభావంబున నెల్లవారిని దానెదుర్కొని యజ్ఞసందర్శనాగతులగువారినందఱను సన్మానించుచుండెను.

అనంతరము శిల్పిగణంబులు తమతమకార్యములను బూర్తిచేసి యజ్ఞవిధులంగూర్చి విజ్ఞాపనంబు సేయుటయు మహారాజు మంత్రిగణంబులతోఁగూడఁ బ్రహృష్టహృదయుండై యజ్ఞారంభంబు గావించెను. నానాదేశాగతులగునరపతులందఱును మహేంద్రవిభవుండగు నింద్రద్యుమ్నునిందర్శించి యజ్ఞశాలయందలికనకతోరణశయ్యాసనాదులను, రత్నకంబళములను, రత్నకుంభంబులను, రత్నపాత్రలను, రత్నక

టాహంబులను, ననేకంబులగు మంగళకలశంబులను దిలకించి యానందింపఁదొడంగిరి. ఆయజ్ఞపరికరంబులలో సువర్ణమయంబుగాని వస్తువొక్కటియును లేకుండెను. హేమమయంబులగుయజ్ఞయూపంబులన్నియును, మంత్రపాఠపూర్వకంబుగా స్థాపింపఁబడియెను. స్థలజంబులును, జలజంబులునగుపశువు లన్నియును సమానీతంబు లయ్యెను. ధనధాన్యాదులతోడను, సమస్తయజ్ఞపరికరంబులతోడను నిండియున్నయజ్ఞశాలం గాంచి రాజులందఱును మహాశ్చర్యభరితులైరి. బ్రాహ్మణాదిజనంబులు బహువిధంబులగుమృష్టాన్నంబుల నారగించుచుండిరి. లక్షబ్రాహ్మణభోజనానంతరంబున మాటిమాటికిని మేఘగంభీరంబగు దుందుభిధ్వానము వినవచ్చుచుండెను. అట్టిదుందుభి, దినమున కెన్నియోసారులు మ్రోగుచుండెను. సహస్రసహస్రంబులగునన్నపర్వతంబులను, దధికుల్యలను, దుగ్ధకుల్యలను, ఆజ్యనదులను దిలకించినవారందఱును బరమాశ్చర్యభరితు లగుచుండిరి.

నానాజనపదపరివృతంబగుజంబూద్వీపమునందలిబ్రాహ్మణు లెల్లరు నాయజ్ఞంబునకు విచ్చేసి యుండిరి. ఎచ్చటఁజూచినను వేలకొలఁది విప్రజలు గానవచ్చుచుండిరి. అందఱును రాజభోగ్యంబు లగునన్నపానాదులచేఁ బరితృప్తు లగుచుండిరి. భూపాలచంద్రుం డగునింద్రద్యుమ్నుఁడు బ్రహ్మవిదులగుబ్రాహ్మణులను భూరిదక్షిణలచేతను, నానాదేశాగతులగురాజన్యులను యథాయోగ్యసత్కారంబులచేతను బరితుష్టులం గావించుచుండెను. ఆరాజేంద్రునకు సర్వాంగసుందరులును, సర్వాలంకారవిభూషితలునగుపదునొకండువందలమంది భార్యలు గలరు. వారెల్లరును బ్రత్యేకమణిమందిరములయం దుచితపరివారములతో నివసించియుండిరి. పర్వతోపమానంబులగుమదగజంబులును, బవనజవనంబులగుసుందరాశ్వంబులును, దేవకుమారప్రతిము లగుపదాతిసై

నికులును, నంధు నివసించియుండ నాయజ్ఞశాల కన్నులపండువుగా నుండెను.

అప్పుడు మహారాజు తనకర్మచారులం బిలిచి సర్వలక్షణసంపన్నం బగుమఖాశ్వము నతిశీఘ్రముగ భూపర్యటనంబు సేయింపవలయును. ఆయశ్వరక్షణంబునకై జితేంద్రియులగురాజపుత్రులను బంపవలయును. విద్వాంసులగుధర్మజ్ఞులు హోమకార్యములందుఁ ప్రవృత్తులు గావలయును. ద్విజగణంబులు, కృష్ణచ్ఛాగకృష్ణసారాదియజ్ఞపశువుల నన్నింటిని సంసిద్ధములుగఁ జేయవలయును. విష్ణుప్రాసాదనిర్మాణంబునకుఁ ద్వరపడవలయును. శ్రీ. విష్ణు [illegible], సగర, ధనాదులను బ్రాహ్మణుల కభీష్టానుసారంబుగ [illegible] సేయింపవలయును. ఎవ్వరికి నేదియు లేదనుమాట చెప్పఁగూడదు. మహాదేవుండగు పురుషోత్తముండు సాక్షాత్కరించునంతకు నేనిచ్చటనేయుండి నిరంతరయజ్ఞకార్యాచరణంబున నిమగ్నుఁడనై యుండెదను. అని యాజ్ఞాపించి యాభూపతుండప్పుడు కోటికోటిసువర్ణంబులను దానముచేయనారంభించెను. అతఁడు వేదవిదు లగుబ్రాహ్మణులకు వేలకొలఁదియేనుంగులను, నియుతసంఖ్యాకంబులగునశ్వములను, అర్బుదంబులకొలఁదివృషభంబులను, రూపవంతములును, పయస్వినులును, స్వర్ణశృంగసమంచితంబులు నగుననేకధేనువులను దానము గావించెను. మఱియు నమూల్యవస్త్రంబులను, రత్నకంబళంబులను, నవరత్నంబులను, సర్వాలంకారశోభితలై త్రిలోకసుందరీమణులగుకన్యలనుగూడ బ్రాహ్మణులకు దానంబు గావించెను. సర్వజనులకును నిరంతరమృష్టాన్నసంతర్పణంబులఁ గావించుచుండెను. ఆమహీపాలుఁడు దానముచేసినధనమునకుఁ బరిమితి లేదు.

ఇదియంతయుం గాంచి, దేవగంధర్వాప్సరోగణంబులును, సి

ద్ధచారణదైత్యదానవాదులును, ఋషులును, ప్రజాపతులునుగూడ బ రమాశ్చర్యనిమగ్నులై పోయిరి. ఆయజ్ఞంబిట్లు నిరంతరాయముగఁ గొనసాగుచుండుటంగాంచి పురోహితులును, మంత్రులును, మహారాజునుగూడఁ బరమానందభరితులైరి. అస్థలంబున మలినులును, దీనులును, క్షుధార్తులు నగువారొక్కరును లేకయుండిరి. ఆధివ్యాధిభయాదు లందుఁ జేరవచ్చుటలేదు. ఆయజ్ఞంబునకు వచ్చినమహాత్ములందఱును బరమానందనిమగ్నులై యుండిరి. అంతటివిభవముతో నట్టి యజ్ఞము మఱి యేకాలమునందును జరుగలేదు. ఈవిధముగా నమ్మహారాజు హయమేధయాగంబును, బురుషోత్తమప్రాసాదనిర్మాణంబును నిర్విఘ్నపరిసమాప్తిం గావించెను.

ప్రతిమానిర్మాణచింతనము.

ఇట్లు మహారాజచంద్రుం డగుఇంద్రద్యుమ్నుండు యజ్ఞంబును, బ్రాసాదంబును బూర్తిగావించి ప్రతిమావిషయంబున రేయింబవలాలోచింపనారంభించెను. సర్వదేవతాధీశ్వరుండును, సర్వలోకపావనుండును, సృష్టిస్థితిసంహారకారణుండును నగుపురుషోత్తము నేవిధముగా సందర్శింపవలయు నని యారాజేంద్రుండు దివారాత్రంబులు నిద్రాహారంబులులేక విచారించుచుండెను. అతఁ డాహారమును బరిత్యజించెను; ఎట్టిభోగ్యవస్తువును గైకొనుట లేదు. తుద కానృపాలుఁడు స్నానభూషణాదులనుగూడఁ బరిత్యజించివైచెను. వాద్యములు, గానములు, గంధద్రవ్యములు, వర్ణకములు, మదమాతంగములు, ఉత్తమాశ్వములు, పద్మరాగములు, ఇంద్రనీలములు, సువర్ణములు, వజ్రములు, మౌక్తికములు మొదలగునేపదార్థము లైనను, అంతరిక్షచరంబులును, వనచరంబులు నగు నెట్టివిహంగమాదు లైనను నాతనిమనంబునకు సంతుష్టిం గూర్పఁజాలకుండెను. శిలామయంబును, మృత్తికామయంబును

దారుమయంబు నగుప్రతిమలయం దేమూర్తి సర్వలక్షణసంపన్నం బగు విష్ణుదేవు నారాధించుటకు యోగ్యమైనదిగా నుండునో, ఈత్రివిధమూర్తులయందును దేనిని బ్రతిష్ఠించి యర్చించుటచే సర్వదేవార్చితుండును, సకలలోకప్రియుండును నగువిష్ణుదేవునకుఁ బ్రీతిలాభం బగునో యని యాలోచించుకొనుచు దివారాత్రము లాభూపాలుండు పరితపించిపోవుచుండెను.

—♦ కారుణ్యస్తవము. ♦—

ఇట్లుండి యొకనాఁ డమ్మహీపాలుండు పాంచరాత్రవిధానంబున విష్ణుదేవార్చనంబు గావించి యించుకసేపు ధ్యానవిమగ్నుండై యనంతర మీరీతిగా జగన్నాథు నుద్దేశించి స్తోత్రము సేయ నారంభించెను. ఓవాసుదేవా! మోక్షకారణా! నీకు నమస్కారము. సర్వలోకేశ్వరుండవగు నీవు దయామయుండవై నన్నీభవసాగరమునుండి తరింపఁజేయుము. పురుషోత్తమా! నిర్మలాంబరసన్నిభుండవు, సంకర్షణుండవు, ధరణీశ్వరుండవు నగునీకు నమస్కరించెదను. నన్ను రక్షింపుము. ఓమకరధ్వజా! హేమగర్భాభా! రతికాంతుండవు, శంబరాంతకుండవు నగునీకు మాటిమాటికిని నమస్కరించెదను. నాకుఁ బరిత్రాణంబు గూర్పుము. భక్తవత్సలా! అంజనసంకాశుఁడవు, అనిరుద్ధుఁడవు నగునీకు వందనములు. నన్నుఁ గరుణించి నాకు వరప్రదానంబు సేయుము. విబుధప్రియా! నారాయణా! నీకనేక సాష్టాంగప్రణామములు. నీకు శరణాగతుండ నగునన్ను రక్షింపుము. బలిశ్రేష్ఠా! లాంగలాయుధుఁడవు, చతుర్ముఖుండవు, జగద్ధాముండవు, ప్రపితామహుండవు నగునీకు నమస్కారము. నన్నుఁ గరుణింపుము. నీలమేఘశ్యామా! త్రిదశార్చితా! జగన్నాథా! విష్ణుదేవా! భవసాగరనిమగ్నుండ నగునన్నుద్ధరింపుము. ప్రళయానలసంకాశుఁడవు, దితిజాంతకుండవు, మహావీర్యుండవు, దీప్త

లోచనుండవు, నరసింహుండవు నగునీకు నమస్కారము. నాయెడలఁ బ్రసన్నుండ వగుము. పూర్వకాలంబున రసాతలమునుండి యీభూతలమును వరాహరూపధారివై నీవే యుద్ధరించితివి. అట్టినీవు నన్నీదుఃఖసాగరమునుండి దరిఁజేర్పుము. ఓకృష్ణా! సకలాభీష్టప్రదంబగు నీదివ్యమూర్తి నిగీర్తించెదను. [illegible] నీవే. నీవే యీసకలరూపంబులతోడను వేఱు [illegible]

అచ్యుతా! [illegible] ప్రస న్నుండవు నగు నీకు [illegible] మూర్తులఁ నన్నిటిని భావించి యర్చనాస్తవప్రణామంబులఁ గావించుచుంటిని. నీవా సకలదివ్యమూర్తులతోడను సాక్షాత్కరించి నాకు ధర్మార్థకామమోక్షంబులఁ బ్రసాదింపుము. శ్రీహరీ! నిన్నర్చించుకొఱకు భిన్నరీతులఁ గల్పింపంబడిన భవదీయంబులగు సంకర్షణాదిదివ్యమంగళమూర్తు లన్నియును నీయందే ప్రతిష్ఠితములై యున్నవి. కాని దేవేశా! పరమార్థదృష్టిచే నీకెట్టిభేదభావంబును లేదు. నీకుపచారంబులఁ గావించుటకే నీ విషయంబున వివిధమూర్తులు కల్పితంబు లయ్యెను. నీవు కేవలమ ద్వితీయుండవు. నిన్ను ద్వైతమూర్తిగా మానవు లెట్లు నిర్దేశింపఁగలుగుదురు? శ్రీహరీ! నీవేకమూర్తివి. అద్వయుండవు. సర్వవ్యాప్తుండవు, చిత్స్వభావుండవు, నిరంజనుండవు, పరమంబగు నీదివ్యమూర్తి భావాభావవిరహితంబును, నిర్లేపంబును, నిర్గుణంబును, శ్రేష్ఠంబును, కూటస్థంబును, అచలితంబును, ధ్రువంబును సర్వోపాధివినిర్ముక్తంబును సత్తామాత్రంబునై విరాజిల్లుచుండును. అట్టి నీరూపతత్త్వమును దేవతలైనను గ్రహింపఁజాలరు.

ప్రభూ! నేను మానవుండను. అట్టి నీదివ్యమంగళస్వరూపము నెట్లు భాషింపఁగలుఁగుదును? మహాదేవా! పీతాంబరవిలసితంబును,

చతుర్బాహుసమన్వితంబును, శంఖచక్రగదాఖడ్గసంకలితంబును, ముకుట కేయూరాంగదాద్యలంకారవిభూషితంబును, శ్రీవత్సాంకితంబును, వనమాలాలంకృతంబు నగు దివ్యమూర్తి నీసహస్రమూర్తులలో నేకతమంబైనది. విబుధగణంబులును నిన్నాశ్రయించిన మానవగణంబులునుగూడ నట్టి నీమూర్తినే యారాధించుచుందురు. దేవదేవా ! సురశ్రేష్ఠా ! భక్తజనాభయప్రదా ! పద్మపత్రాక్షా ! విషయార్ణవనిమగ్నుండ నగు నన్నుఁ గటాక్షింపుము.

లోకేశ్వరా ! శరణాగతుండ నగు నేను నీకంటె నితరదైవతంబుల నెఱింగినవాఁడను గాను. కావున నో కమలాకాంతా ! మధుసూదనా ! కృపాళుండవై నాయెడలఁ బ్రసన్నుండవగుము. మహాత్మా ! నేననేకంబులగు నాధివ్యాధిజరాజాలంబులచే జడితుండనై నానాదుఃఖంబులచే నిపీడితుండనై, హర్షవిషాదంబులచే విమూఢుండనై, అసంఖ్యంబులగు కర్మపాశంబులచే బంధితుండనై డస్సియున్నాఁడను. మఱియు నతిభీషణంబగు సంసారసాగరంబునఁ బతితుండనై కొట్టుకొనుచున్నాఁడను. ఈ సంసారపారావార మతివిషమంబులగు దుఃఖతరంగములచే నపారమైనది. రాగద్వేషాదిజలచరంబులచే నాకులమైనది. ఇంద్రియావర్తములచే గంభీరమైనది. తృష్ణాశోకవీచికలచే సంక్షుభితంబైనది. ఇందెట్టి యాశ్రయమును లేదు. ఎట్టియవలంబనమును లేదు. ఎట్టిసారమును లేదు. ఇది నిరంతరమును జంచలమైనది. ప్రభూ! నేను నీమాయచే మోహితుండనై చిరకాలమునుండి యీసంసారజలధియందుఁ బడి భ్రమించుచుంటిని. అనేకపర్యాయము లనేకగర్భాంతరములు నవతరించుచుంటిని. ఈసంసారమునందు నే నెన్నివేల లక్షలకోట్ల జన్మముల నెత్తితినో వానికి లెక్కయేలేదు.

ఓ జనార్దనా ! నేను సాంగములగు సమస్తవేదములను, షట్శాస్త్రా

స్త్రములను, అనేకేతిహాసములను, పురాణములను, బహువిధశాస్త్రము లను గూడ నధ్యయనంబు చేసితిని. జగన్నాథా! ఎన్నియో క్షయం బులును, వృద్ధులును, క్షీణులును, శీలంబులును, సంతోషములును, దుఃఖములును, సంచయంబులును, అపచయంబులును, వ్యయంబులు ను నాకుఁ బ్రాప్తించినవి. ఎందఱో భార్యలును, మిత్రులును, శత్రు లును, పుత్రులును, బంధువులు మొదలగువారితో సంయోగవియో గములు నాకనుభవంబు లైనవి. ఎన్నియోపర్యాయము లెందఱో తల్లిదండ్రులు నాదృష్టిపథంబున సంచరించిరి. నేననేకదుఃఖంబులను, సు ఖములనుగూడ ననుభవించితిని. భార్యలు, పుత్త్రులు, బాంధవులు, జ్ఞాతులు మొదలగువా రనేకులు నాకు లభించిరి. నే ననేకపర్యాయము లనేకయువతుల విణ్మూత్రపిచ్ఛిలంబులగు గర్భకుహరంబులయందు వాసము చేసితిని. ఆగర్భవాససమయంబులం దనేకదుఃఖంబుల ననుభ వించితిని.

ప్రభూ! నేను బాల్యయౌవనకౌమారములయందే యేదుఃఖ ముల ననుభవించితినో యవియన్నియును వార్ధకంబునఁగూడఁ దట స్థించినవి. హృషీకేశా! మరణానంతరంబునఁగూడ యమాలయమా ర్గంబునం గలదుఃఖముల నన్నిటిననుభవించితిని. మఱియు నరకలోకం బునం దెంతటిభీషణయాతనలుగలవో యవియన్నియు నే నెఱుంగనివి లేవు. క్రిమికీటాదులు, మృగములు, పక్షులు, గోమహిషాదిజంతువు లు, మొదలగువానిగర్భంబులయందును, బ్రాహ్మణులు, శూద్రులు, ధనాఢ్యులు, దరిద్రులు, క్షత్రియులు, దీనులు, గృహస్థులు,నృపాలురు, రాజసేవకులు, మొదలుగాఁగల యనేకులగృహస్థులయిండ్లయందు నేను మాటిమాటికిని జన్మించుచునే యుంటిని.

దేవా! నేననేకపర్యాయములు దాసజాతులకు దాసత్వముం

గావించితిని. ఒకప్పుడు దరిద్రపదంబునను మఱియొకప్పుడు ధనాఢ్యప దంబునను, వేఱొకప్పుడు ప్రభుపదంబునను నేను బ్రతిష్ఠితుండనైతిని. ఒక్కొకప్పుడు నేనొక్కని, బలువురనుగూడ నిహతులం గావించితిని. మఱియు ననేకులచే ననేకులను నిహతులగునట్లు సేయించితిని. అనేకులు నాకు దానంబులం గావించి యుండిరి. నేనుగూడ ననేకులకు భూరి దానములం గావించితిని.

జనార్దనా! నేను కేవలమును పిత్రువిడిచి పుత్రులు, తల్లులు, మిత్రులు, భ్రాతలు, భార్యలు మొదలగు వారికొఱకు కొన్ని సమయాసారులు ధని కులు మొదలుదరిద్రులవఱకునుగలయెందఱోపురుషులయొద్దననేకవిధంబులగుదైన్యోక్తులను బచరించితిని. ప్రభూ! సచరాచరంబగు నీప్రపంచమునందుఁ గలతిర్యగ్జన్మనవ జాతులలో నేను జన్మింపనిస్థానము మేదియును లేదు. జగన్నాథా! ఈరీతిగా నేనొకప్పుడు నరకమునందును, మఱియొకప్పుడు స్వర్గమునందును నివసించుచుంటిని. ఒకప్పుడు మానవలోకమునందును, మఱియొకప్పుడు తిర్యక్సంఘమునందును సంభ్రమించుచుంటిని. జలయంత్రమునందు రజ్జునిబద్ధంబగు ఘటంబు క్రమముగా నూర్ధ్వమధ్యమనిమ్నాభిముఖంబుగాఁ బరిభ్రమించునట్లే నేనును గర్మపాశబద్ధుండనై యూర్ధ్వాధోమధ్యభాగంబులకు యాతాయాతంబులఁ గావించుచుంటిని. ఇట్లే నేనీభయంకరసంసారచక్రంబునఁ బడి చిరకాలమునుండి సంచరించిపోవుచుంటిని. దీనికంతం బె ట్టుటను గనుంగొనఁజాలకుంటిని.

మహాప్రభూ! నేనిప్పుడు వ్యాకులితేంద్రియుండనై పడియుంటిని. కర్తవ్యం బేమియు నాకు బోధపడుట లేదు. శోకతృష్ణాదులచే నభిభూతుండనై యున్న నాకుఁ జైతన్యము లేకుండఁబోవుచున్నది. ఇప్పుడు నేను కింకర్తవ్యతావిమూఢుండనై యున్నాఁడను. దుఃఖవిహ్వ

అనాథుండనగు నేనిప్పుడు నీశరణంబు గోరి యున్నవాఁడను. ఓశ్రీకృష్ణా! దుఃఖితుండను, సంసారసాగరనిమగ్నుండను నగు నన్ను నీవు నీభక్తునిగా నంగీకరించెదవేని జగన్నాథా! అట్లయినచో నీకృపాకటాక్షములను నావంకకు మరలింపుము. దేవా! నాకు నీకంటెఁ బ్రాణబంధువు లెవ్వరును లేరు. నాకొఱకుఁ జింతించువా రెవ్వరును లేరు.

వాసుదేవా! నీవంటిపరిత్రాణకర్తను బడయఁ గలిగిననాకు జీవితమరణములంగూర్చి గాని, యోగక్షేమములంగూర్చి గాని యెట్టిభయంబును లేదు. ప్రభూ! నిన్ను యథావిధిగ నర్చింపఁజాలనినరాధములకు సంసారబంధమునుండి విముక్తిలాభం బెట్లు సంఘటిల్లును? జగద్ధారణకర్తయగు కేశవునియందు భక్తిభావంబు గలుగనివిమూఢులకుఁ గులశీలవిద్యాధనజీవనంబులవలనఁ బ్రయోజన మేమున్నది? ఆసురప్రకృతులై విమూఢభావంబున జగన్నాథుండ వగునిన్ను నిందించువారు మాటిమాటికిని జననమరణంబులం గాంచుచు ఘోరనరకంబునఁ బతితు లగుచుందురు. నిర్గుణుండవగునీయందు దోషారోపణముం గావించునరాధముల కెన్నటికిని నరకార్ణవమునుండి నిష్కృతిలాభంబు చేకూరదు.

శ్రీహరీ! నేను నిన్ననేకవిధంబులఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను. కర్మానుసారంబుగ నేనెచ్చట నేరూపంబున జన్మించినను, నాకు నిరంతరమును నీయందు సుదృఢంబగు భక్తిభావంబు గలుగునట్లనుగ్రహింపుము. దేవదానవమానవాదు లెల్లరును సంయతచిత్తంబులతో నిన్నారాధించుటవలన బరమసిద్ధిలాభముం గాంచఁ గలుగుచుందురు. కావున నోస్వామీ! అట్టిని న్నెవ్వ రారాధింపకుందురు? బ్రహ్మాదిదేవగణంబులైనను నిన్ను సంపూర్ణముగ సన్నుతింపఁజాలరు. ప్రభూ! అట్టిచో నజ్ఞానుండ నగునేను నిన్ను స్తోత్రము చేయుచున్నాను. ఈభక్తునిసంస్తు

తివచనంబులయోగం [illegible] పుము.

గోవిందా! నామపుణ్యనామ [illegible] మించుచునే యుండును. [illegible] బ్రిసన్నంబ వగును. [illegible] యానాస్తోత్రము భవత్ప్రసాదంబుచే [illegible] ! [illegible] సుదేవా! నీకిదే నా నమస్కారము.

అనియిట్లు మహారాజేంద్రుడగు విప్రపుంగవుడు స్తోత్రము చేయుటయు సర్వాత్మకుండగు గరుడధ్వజుండు సంతుష్టుడై యా మహారాజునకు సకలాభీష్టంబులను బ్రసాదించెను. [illegible] జమును శ్రీజగన్నాథస్వామి దయంబున [illegible] గా మోక్షలాభంబు నొందెను. అభీష్టములను గోరు [illegible] దును శ్రేష్ఠంబగు నీస్తవంబును జదివి ధర్మార్థకామమోక్షంబులం గాంచగలరు. ఈస్తోత్రపఠనమువలన సర్వపాపనాశనంబు, [illegible] బున స్థిరనివాసభాగ్యంబు సిద్ధించును. ధన్యంబును, పావనంబును, భుక్తిముక్తిప్రదంబును, మంగళమయంబును, గోపనీయంబును, దుర్లభంబునగు నీపుణ్యస్తవంబును నాస్తికులు, మూర్ఖులు, కృతఘ్నులు, అభిమానులు, దుష్టబుద్ధులు, భక్తిరహితులు నగువారి కెన్నడును బోధింపరాదు. భక్తియుక్తులును, సత్యశీలురును, శాంతులును, శ్రీ[illegible] సమంచితులును, ఆస్తికులు నగువారిచే నీస్తోత్రము [illegible] సేయింపవలయును. ఇది సర్వపాపహారంబగు పురుషోత్తమస్తోత్రము. అశేషాభీష్టఫలదంబును, సుఖమోక్షప్రదంబును, పవిత్రంబు నగునిది కారుణ్యస్తవనామంబున విఖ్యాతంబై యది.

ఈస్తోత్రరాజమును నిత్యంబు [illegible] నమస్కారం

డును, నిత్యుండును, పురాణపురుషుండును, నగువానిని ధ్యానము చేయు మహాభాగులు ముక్తిభాగులై యజ్ఞాగ్నియందు మంత్రాహుతం బగు నాజ్యమునుంబోలి విష్ణుదేవుని దివ్యమంగళతేజమునందు విలీనులగుదురు. పరాత్పరుండగు శ్రీహరియొక్కండే భవదుఃఖములను హరించువాఁడు. ఆతనికంటె సర్వకర్త యగువాఁ డెవ్వఁడును లేఁడు. ఆతఁడే సృష్టియు, పాపము, వినాశకుండును, నిఖిలసంసారమునందును సారభూతుండు నగువిష్ణుదేవుండు. మోక్షప్రదుండును జగద్గురుండు నగు శ్రీకృష్ణదేవునందు భక్తిలేనివారికి విద్యాగుణయజ్ఞదానతపంబులు నిష్ఫలంబులై పోవును. పురుషోత్తముం డగునాపరమపురుషునియందు భక్తిగలవారే ధన్యులు. వారే శుచిమంతులును, విద్వాంసులును, యజ్ఞతపోదానాదిగుణగణంబులచే నర్చితులును, జ్ఞాతలును, దాతలును, సత్యవంతులు నగుచున్నారు.

ప్రతిమోత్పత్తి.

మహీపతి యగు నింద్రద్యుమ్నుం డేవిధముగా సనాతనుండును, జగన్నాథుండును, వాసుదేవుండు నగు పురుషోత్తముని స్తుతించి ప్రణామంబు చేసి ధ్యానమగ్నుండై భూతలంబునఁ గుశాసనంబున శయనించి జనార్దనుండు తనకు సాక్షాత్కరింపవలయునను సంకల్పముతోఁ దదేకచిత్తంబున భావించుచుండెను. ఆసమయంబున జగద్గురుండును, శంఖచక్రగదాధరుండును, నగు వాసుదేవుం డాతనికి స్వప్నంబున సాక్షాత్కరించెను. గరుడారూఢుండును, శ్రీవత్సకౌస్తుభాదివిభూషితుండును, అష్టభుజుండును, నీలమేఘశ్యామలశరీరుండును, ... యగు దేవదేవుం డిట్లు సాక్షాత్కరించి యో మహారాజేంద్రా! నీవు ధన్యుఁడవు. నీవు గావించిన యజ్ఞయాగాదిపుణ్యకార్యంబులకును, నీ నిశ్చలభక్తికిని నేను సంతుష్టుండనైతిని. రాజచంద్రా! ఊరక నీవి

ష్టల పరితపించెదవు? ఈస్థానంబున జగన్మోహనంబగు సనాతనదివ్య ప్రతిమ నీకు లభించు నుపాయంబు చెప్పెదను వినుము. మహాభాగా! నేఁటినిశావసానంబున వినిర్మలమార్తాండమండలం బుదయించునప్పుడు లవణజలధితీరంబున నానావిద్రుమవిభూషితంబగు జలప్రాంతంబున ననేకతరంగపరిప్లుతంబగు మహాజలరాశి సందృష్టంబు గాఁగలదు. ఆజల కూలసమీపంబున నించుకజలంబును స్థలంబును గలసియున్నచోట మహాభూరుహము నిలిచియుండును. ఆపాదపరాజము సాగరతరంగములచే నాహతంబగుచుండియు నిష్కంపితమై యుండును. నీవు కుఠారహస్తుండవై యొక్కండవు నాతరంగమధ్యంబునకుం బోయినచో నావృక్షము నీకు దృగ్గోచరంబు గాఁగలదు. [illegible] నీవా భూరుహమును గనిపెట్టి నిశ్శంకచిత్తముతో దానిని ఛేదింపుము. ఇట్లు చేసినచోఁ దెల్లవారునప్పటికి భిన్నంబగు నావృక్షము పరమాద్భుతంబగు నొకరూపముం దాల్పఁగలదు. దానివలన నీకుఁ బ్రతిమాలాభంబు సిద్ధింపఁగలదు. విమోహనంబగు నీహృదయవిచారము నిప్పుడే పరిత్యజింపుము.

అని యిట్లు శ్రీమన్నారాయణుం డాభూపాలుని కుపదేశించి యంతర్హితుం డగుటయు రాజేంద్రుండు మేల్కాంచి తాను గాంచిన శుభస్వప్నంబునకుఁ బరమవిస్మయాక్రాంత చిత్తుండై నిశావసానంబున కెదురుచూచుచు, విష్ణుమంత్రంబులను, విష్ణుసూక్తంబులను బఠించుచు నారాత్రిని వేగించి ప్రాతఃకాలంబున లేచి య[illegible]ంబుతో సాగరజలంబున నవగాహనంబు చేసి బ్రహ్మణ్యులగు బ్రాహ్మణుల కభీష్టదానంబు లాచరించి పూర్వాహ్ణకకృత్యంబులం దీర్చుకొని యేకాకియై సాగరతీరంబునఁ బ్రవేశించి యన్వేషించుచుండఁ దేజోమయంబగు నమ్మహావృక్షమాతనికి దృగ్గోచరం బయ్యెను. అప్పు

మహోన్నతంబును మహాకాయంబును, విశాలంబును, నానాజాతివిర హితంబును, గాఢాంజనసన్నిభంబునై జలమధ్యంబున నిదురించుచున్నదియుంబోలె విరాజిల్లుచుండెను.

నరనాథుండును బరమానందంబున నమ్మహీరుహరాజమును సందర్శించి సమీపించి నిశితకుఠారంబుతో దానిని ఖండించెను. అనంతర మావృక్షఖండమును రెండుభాగములుగాఁ జేయవలయు నని యాభూపాలుం డాతరుఖండమువంకఁ జూచుచుండఁగాఁ దేజోమయమూర్తులును, దివ్యపుష్పమాలికాలంకృతులును, దివ్యగంధానులిప్తులు విష్ణుదేవ విశ్వకర్మలు బ్రాహ్మణరూపధారులై యాకస్మికముగా మహేంద్రస ఖండగు నమ్మహీపాలుని యెట్టయెదుటఁ బ్రత్యక్షంబై మహారాజా! ఏమిచేయుచున్నావు? ఈవనస్పతి నిట్లు ఛేదించుటకు నిమిత్తమేమి? ఈమహాసింధుతటంబున దుర్గమంబును, నిబిడంబును, నిర్జనంబునగు నీకాననమునందిట్టి వనస్పతి యిది యొక్కటియే యున్నది. దీని నూరక యేలఖండించెదవు? అని ప్రశ్నించుటయు మహారాజు ప్రముదితహృదయుండై చంద్రసూర్యసదృశులై యున్న యవ్విప్రవరుల నీక్షించి నతమస్తకుండై వారికి నమస్కరించి మృదుమధురస్వరంబున నిట్లనియెను.

మహాత్ములారా! దేవదేవుండును, అనాదియు, అనంతుండును, జగన్నాథుండును నగుపురుషోత్తము నారాధించుటకై నేనీస్థానమునందుఁ బ్రతిమానిర్మాణమును జేయవలయు నని యభిలషించుచున్నాను. మఱియు నేనివ్విషయంబున దేవదేవుండగుపరమాత్మునిచే నిట్లాజ్ఞాపింపఁబడితిని. అని చెప్పుటయు విశ్వవిధాయియగు విష్ణుదేవుండు మందహాసవిలసితవదనుండై యారాజచంద్రుని గాంచి మహీపాలా! నీకిట్టిసత్సంకల్పంబు గలిగినందులకు నిన్ననేకవిధంబుల నభినందించుచున్నాము. కదళీదళచంచలం బగునీసంసారసాగర మతిభయానకమైనది.

దీనియం దెట్టిసారంబును లేదు. కామక్రోధదుఃఖపరంపరలచే సమాకులంబై యుండును. మఱియు నిది యింద్రియంబులను నావర్తంబుల నిండి దుస్తరమై, జలబుద్బుదంబులంబోలి యస్థిరమై, వివిధవ్యాధిపూర్ణంబై యుండును. ఇట్టిసంసారమునందుండియు విష్ణుదేవు నారాధింపవలయు ననుసుత్సాహము గలవాఁడవగుటచే నీవు సంస్తవనీయుఁడవు. సర్వగుణాలంకృతుండవగు నిన్నుఁ బ్రజాపాలకునిగాఁ బడసిన పురనగరప్రజాసమన్వితంబగునీభూమండలము ధన్యమైనది. మహాభాగా! లెమ్ము! మాతోఁగలసి మధురసంభాషణంబు సేయుచు సుఖశీతలంబగునీతరుచ్ఛాయ నుపవసింపుము. నా వెంటవచ్చినయీబ్రాహ్మణుఁడు విశ్వకర్మంబోలి సకలకార్యకరణదక్షుండైనవాఁడు. నాయాజ్ఞచే నీతఁడు ప్రతిమానిర్మాణంబు చేయఁగలఁడు.

అని చెప్పటయు నింద్రద్యుమ్నుండు సాగరతీరమును వదలి యాసమీపమునందున్న శీతలవృక్షచ్ఛాయను గూర్చుండియుండెను. అప్పుడు బ్రాహ్మణవేషధారి యగువిశ్వాత్ముండు విశ్వకర్మం బిలిచి యిట్లని యాజ్ఞాపించెను. ఓవిప్రశ్రేష్ఠా! నీవీదారుఖండంబులతోఁ బ్రతిమానిర్మాణంబు సేయవలయును. అందు ముందుగాఁ బరమశాంతుండును, పద్మపత్రాయతలోచనుండును, శ్రీవత్సకౌస్తుభశంఖచక్రగదాధరుండును నగుశ్రీకృష్ణదేవునిప్రతిమను నిర్మింపవలయును. తరువాత గౌరాంగుండును, క్షీరవర్ణుండును, స్వస్తికాంకితుండును, లాంగలధరుండును దేవదానవగంధర్వాదుల కవిదితుండు నగుననంతుని ప్రతిమను గావింపవలయును. పిమ్మట శుభలక్షణసంపన్నయు, శోభనాంగియు, సువర్ణవర్ణయు వాసుదేవభగినియు నగుసుభద్రాదేవిప్రతిమను నిర్మింపవలయును. అని యాజ్ఞాపించెను.

సకలకర్మదక్షుం డగువిశ్వకర్మ దేవదేవునియాజ్ఞమైనంతనే ప్రతి

మానిర్మాణంబున కారంభించి ముందుగా శుక్లవర్ణుండును, శరచ్చంద్రసమతేజుండును, ఆరక్తనేత్రుండును, మహాకాయుండును, ఫణిఫణాకులమస్తకుండును, గదాముసలపాణియు నగు బలదేవమూర్తిని, పిమ్మటనీలజీమూతశ్యాముండును, పుండరీకనయనుండును, అతసీపుష్పసంకాశుండును, పీతాంబరుండును, శ్రీవత్సవక్షుండును, సౌమ్యవిగ్రహుండును, చక్రధరుండును, సర్వపాపహరుండును, నగు శ్రీహరిదివ్యమూర్తిని, తదనంతరము శుద్ధజాంబూనదవర్ణయు, పద్మపలాశనయనయు, విచిత్రవసనాలంకృతయు, హారకేయూరభూషితయు, విచిత్రాలంకారిణియు, రత్నమాలాధారిణియు, సమున్నతవక్షోభాగయు, మనోహారిణియు నగు సుభద్రామూర్తిని యథావిధిగ నిర్మాణంబు గావించెను.

అట్లు విశ్వకర్మచే నిర్మింపఁబడిన దివ్యవసనాలంకృతంబులును, నానారత్నాలంకారశోభితంబులును, సర్వలక్షణసంపన్నంబులును, మనోరమంబులు నగుమూఁడుప్రతిమలను గాంచి మహీపాలశేఖరుం డగు నింద్రద్యుమ్నుండు పరమాశ్చర్యనిమగ్నుండై మహాత్ములారా! మీరు బ్రాహ్మణరూపులై వచ్చిన దేవతలో, పరమాద్భుతదేవచరిత్రులగు మానవులో యెఱుంగఁజాలకున్నాఁడను. దేవమానవయక్షగంధర్వవిద్యాధరసంఘంబులలో మీ రెవ్వరైననగుదురుగాక! మాయారూపులై వచ్చియున్న మీతత్త్వము నాకు సుబోధంబు గాకున్నది. పరమపురుషులారా! శరణాగతుండ నగు నాయెడలఁ బ్రసన్నులై నిజస్వరూపంబులతో సాక్షాత్కరింపుఁడు.

పురుషోత్తమవర్ణనము.

అని యమ్మహారాజశేఖరుండు ప్రార్థించుటయు దేవదేవుం డిట్లనియెను. రాజేంద్రా! దేవదానవయక్షగంధర్వాదులు, మహేంద్రుఁడు, బ్రహ్మ, రుద్రుఁడు మొదలగు వారిలో నేనెవ్వండను గాను. నన్ను

సకలార్తిహారుం డగు పురుషోత్తమునిగా నెఱుంగుము. నేను సర్వభూతంబులకు నారాధనీయుండను. అనంతుండను. సర్వశాస్త్రసంకీర్తితుండను. నిగమాంతప్రతిపాద్యుండను. యోగిగణంబులు నాకు జ్ఞానగమ్యుం డనియు, వాసుదేవుం డనియు నామనిర్దేశంబు గావించి యున్నారు. స్వయముగా బ్రహ్మయు, విష్ణుండును, శివుండును, దేవరాజగు నింద్రుండును, జగత్సంయమను డగు యముండును నేనే. పృథివ్యాది సకలభూతంబులును, త్రేతాగ్నులును, జలపతియగు వరుణుండును, ధరిత్రియు, మహీంధరాదిసమస్తంబును నాకంటె సన్యంబులు గావు. ఈ త్రిభువనంబులయందును వాఙ్మయంబులగునవి యన్నియును, స్థావరజంగమాత్మకంబగు విశ్వంబంతయును, నేనే. నాకు భిన్నంబుగ దేనికినిగూడ నస్తిత్వంబు లేదు. ఓన్నృపాలా! నేను నీయెడలఁ బ్రసన్నుండనైతిని. నీయభీష్టవరప్రదానంబు గావించెదను. అకృతపుణ్యులగువారికి స్వప్నంబులయందైనను నాదర్శనలాభంబు గలుగదు. నీవు దృఢభక్తిసంపన్నుండవు. కావుననే నీకు నేను సాక్షాత్కరించితిని.

అని మహాదేవుం డనుగ్రహించుటయు మహీపాలుండానందపులకాంచితసర్వావయవుండై యో శ్రీకాంతా! శ్రీపతీ! పీతాంబరధరుండవు, శ్రీదుండవు, శ్రీశుండవు, శ్రీనివాసుండవు, శ్రీనికేతనుండవు నగు నీకు నమస్కారము. ఆద్యుండును, ఈశానుండును, సర్వేశ్వరుండును, సర్వతోముఖుండును, నిష్కలుండును, సనాతనుండును, పరమేశ్వరుండును నగునీకుఁ బ్రణామంబులు. దేవా! నీవు శబ్దాతీతుండవు, గుణాతీతుండవు, భావాభావవిరహితుండవు, నిర్లేపుండును, నిర్గుణుండును, సూక్ష్ముండును, సర్వజ్ఞుండును, సర్వభావనుండును, నీలజలదసంకాశుండును, గోబ్రాహ్మణహితరతుండును, సర్వరక్షకుండును, సర్వవ్యాపియు, శంఖచక్రధరుండును, గదాముసలధారియు, నీలోత్పలదళసన్నిభుండును, వర

పం...ను, దేవదేవుండును, నగు నీకు శతసహస్రవందనములు. క్షీర సాగరమధ్యంబున భుజగపర్యంకశయనుండ వగు నోహృషీకేశా! నీకు నమస్కారము. సర్వపాపహరుండవగు శ్రీహరీ నీకుఁ బ్రణామము! దేవా! నీవు విభుండవును, వరదుండవును, సర్వలోకేశ్వరుండవును, మోక్షకారణుండవును, అవ్యయుండవు నగు విష్ణుదేవుఁడవు. నీకు నమస్కారము.

అని యనేకవిధంబుల వినుతించుచు సాష్టాంగప్రణామంబు గావించి యంజలిబద్ధుండై యింద్రద్యుమ్నుండు వినయమధురవచనంబులతో జగన్నాథా! నీవు నాయెడలఁ బ్రీతుండవై తివేని దేవతలు, అసురులు, గంధర్వులు, యక్షులు, రాక్షసులు, సిద్ధసాధ్యవిద్యాధరాదులు, పరివ్రాజకులు, యోగులు, తత్త్వచింతకులు, మోక్షదర్శనులు, నగు మనీషివరులు నిరంతరమునేపరమపదముంగూర్చి ధ్యానించుచుందురో యట్టి యనితరదుర్లభంబగు పరమపదంబు నీయనుగ్రహముచే నాకు లభించుఁగాక! అని మహారాజు ప్రార్థించుటయు మహాదేవుండు మహాభాగా! నీకు సర్వశుభంబులును బ్రాప్తించుఁగాక! నాప్రసాదంబుచే నీసకలాభీష్టంబులును సిద్ధించుఁగాక! నీవు పదివేలతొమ్మిదివందలవత్సరంబులవఱకును మహామహీరాజ్యభోగంబుల ననుభవించి యనంతరము దుర్లభంబగు దివ్యపదప్రాప్తుండ వయ్యెదవు. పూర్ణంబును, శాంతంబును, గుహ్యంబును, వ్యక్తావ్యక్తంబును, పరాత్పరంబును, సూక్ష్మంబును, నిర్లేపంబును, నిష్కలంబును, ధ్రువంబును, చింతాశోకవిరహితంబును, క్రియాకారణవర్జితంబును, పరమానందమయంబును, క్షేయాఖ్యంబు నగు పరమపదంబును, నీవు సందర్శింపఁగలవు. మఱియు నాకాశంబును, మేఘంబులును, రవిచంద్రతారాగణంబులును, సప్తసముద్రంబులును, మేరుమందరాదిపర్వతంబులును, నెంతకాలంబుండు

నో, స్వర్గలోకంబున దేవత లెంతకాలంబు నివసించి యుందురో యం
తకాలంబువఱకు నీమహీమండలమునందు సర్వస్థానములందును నక్ష
యంబగు నీకీర్తి ఘోషితంబగుచుండుఁగాక! నీచేఁగావింపంబడినయజ్ఞ
మునుండి సంభూతంబై యిందద్యుమ్నసరోవరనామంబున నొక దివ్య
తీర్థము విఖ్యాతంబు గాఁగలదు. ఆతీర్థజలంబుల నవగాహనంబు సే
యుమానవులు స్వర్గలోకంబునఁ బదునలువురింద్రులు పరిపాలించునం
తకాలంబువఱకును సుఖోపభోగంబుల ననుభవింపఁగలరు.

ఆసరోవరంబునకు దక్షిణభాగంబున నైఋతికోణంబునందొక
వటవృక్షంబు గలదు. దాని సమీపమునందున్న మండపము కేతకీవ
నాచ్ఛన్నంబై బహువిధఫలభూరుహలతావేష్టితంబై యున్నది. ఆషా
ఢంబున శుక్లపక్షంబున మఘానక్షత్రసంకలితం బగు పంచమీ తిథి
యందు నామూర్తి నామండపమునందు స్థాపించి శుభాకాంక్షులగు
మానవులు అమూల్యంబులును, సుందరంబులు నగు వేషభూషణాదు
లచే నన్నలంకరించి మనోహరనృత్యగీతవాద్యంబులచేతను, రత్నభూ
షణ స్వర్ణదండ చామరాదిప్రదానంబులచేతను సప్తదివసంబులవఱకు
ను నన్నారాధించి మహోత్సవంబులు గావింపవలయును. అందుఁ జతు
రాశ్రమనిరతు లగుబ్రాహ్మణులు నానావిధస్తోత్రంబులను, వేదపారం
బులను గావింపవలయును. అనంతరము బలరామకేశవమూర్తులను
సందర్శించి ప్రణామంబులు చేసి భక్తిపూర్వకంబుగ స్తోత్రంబు గా
వించినచో నట్టివారు దివ్యాయుతవర్షంబులు విష్ణుమందిరనివాసులై
నారాయణానుచరరూపంబులతో గంధర్వాప్సరోగణంబులచే సంకీర్తితు
లగుచు శ్రీమన్నారాయణసహితులై విహరింపఁగలరు. [illegible]వా రాది
త్యభువనంబున నాదిత్యసన్నిభవిమానారూఢులై సంచరించుచు సకలా
భీష్టభోగంబుల ననుభవించుచుందురు.

అని చెప్పి భగవంతుండగు పురుషోత్తముం డింద్రద్యుమ్న మహీపాలునకు వరప్రదానంబు గావించి విశ్వకర్మసహితుండై యంతర్హితుం డయ్యెను. అప్పు డింద్రద్యుమ్నుండు భగవద్దర్శనంబున సంప్రీతుండై తన్నుం గృతార్థునిగాం దలంచుకొని యుప్పొంగుచు సమాత్యపురోహితసహితుండై సుభద్రాకృష్ణబలరామమూర్తులను మణికాంచనవిచిత్రవిమానప్రతిమంబులగు రథంబులపై నధిష్ఠింపంజేసి మహాసమారోహముతో, మంగళగీతవాద్యములతోం దీసికొని వచ్చి వేదఘోషంబులతోం బవిత్రం బగుశుభస్థానమునందు నిలిపి ద్విజసహితుండై యథావిధిగ శుభతిథియందు, శుభనక్షత్రమున, శుభముహూర్తమునం దాదివ్యప్రతిమలను బ్రతిష్ఠించెను. ఈవిధముగా నమ్మహీపతి యాచార్యమతానుసారంబుగా సకలకార్యంబులను నిర్వర్తించి విధిపూర్వకంబుగా నాచార్యులకు బహుదక్షిణలనొసంగి యమ్మహోత్సవసందర్శనార్థులై వచ్చిన యతిథిసంఘంబులకందఱకును యథేష్టధనదానంబులం గావించెను. ఇట్లు విధిదృష్టవిధానంబున నుత్తమప్రాసాదమునం దాప్రతిమలను బ్రతిష్ఠించి నానాసుగంధపుష్పంబులను, స్వర్ణరత్నాదులను, శోభనవస్త్రములను సమర్పించి యథావిధిగ నర్చించుచు నమ్మహారాజు నిరంతరవివిధదానక్రియలతోడను, వివిధయజ్ఞానుష్ఠానంబులతోడను గాలక్షేపంబు సేయుచు ధర్మరాజ్యపాలనంబునం గృతకృత్యుండై సకలపరిగ్రహపరిహారపూర్వకంబుగం దుదకు విష్ణుదేవుని పరమపదలాభంబుగాంచి కృతార్థుండయ్యెను.

మునివరులారా! నృపశ్రేష్ఠుండగునింద్రద్యుమ్నుని పుణ్యచరిత్రమును, పవిత్రపురుషోత్తమక్షేత్రమాహాత్మ్యంబును సంక్షేపముగం గీర్తించితిని. ఇంకను నేమివినంగోరెదరో చెప్పుండు! అని బ్రహ్మదేవుం డానతిచ్చుటయుం బరమాశ్చర్యనిమగ్నులగు మునులు పరమానందము

తో నిట్లనిరి. ఓసురశ్రేష్ఠా ! పురుషోత్తమయాత్రనెప్పుడు చేయవల యునో, యేవిధినుసరించి పంచతీర్థకృత్యంబుల నిర్వహింపవలయునో, అందొక్కొక్కతీర్థస్నానంబువలనను, దానములవలనను, దేవతాసంద ర్శనంబువలనను నేయేఫలలాభంబగునో వేఱువేఱుగ వక్కాణింపవల యును. అని ప్రార్థించుటయు బ్రహ్మదేవుండు మహర్షిశేఖరులారా! ఒక్కసారి జ్యేష్ఠశుక్లద్వాదశీదినంబున నుపవాసియై భక్తిపూర్వకంబు గఁ బురుషోత్తముని దర్శించువానికిఁ గురుక్షేత్రంబున సప్తాయుతవత్స రంబులు జితేంద్రియుండై జితక్రోధుండై తపంబు గావించినఫలము సిద్ధించును.

కావున స్వర్గాపవర్గకాంక్షితులగుమానవులు ప్రయత్నపూర్వకం బుగా జ్యేష్ఠశుక్లద్వాదశీదినంబునఁ బురుషోత్తమసందర్శనంబు గావిం పవలయును. తీర్థసేవనులగుపుణ్యాత్ములు పంచతీర్థంబులను సేవించి పురుషోత్తము నర్చించినచో శాశ్వతవిష్ణులోకనివాసంబు లభించును. మహాజ్యేష్ఠసమయంబునఁ బురుషోత్తమంబునకుం బోయి పంచతీర్థకృ త్యంబులనిర్వహించి పురుషోత్తమదర్శనంబు గావించుట శుభాకాంక్షు లగువారి కవశ్యకర్తవ్యము. దూరమునందుండియైనను, నిర్మలచిత్తము తో భక్తిభావంబునఁ బురుషోత్తమనామసంకీర్తనంబు సేయువానికి యా త్రాఫలంబును, విష్ణులోకనివాసంబును లభించును. పురుషోత్తమప్రా సాదముపైనున్నచక్రమును దూరమునుండియైనను భక్తియుక్తులై సం దర్శించి ప్రణామంబు గావించుమానవులు సర్వపాపవిముక్తు లగుదురు.

మార్కండేయవటదర్శనము.

మునులారా ! పూర్వకాలంబున మహాప్రళయము తటస్థించిన ప్పుడు కాల మతిభయంకరమయ్యెను. చంద్రసూర్యాదిగ్రహంబులు ను, స్థావరజంగమాదివస్తువులు నేవియు లేకయుండెను. ప్రళయాది

త్యుండు వెలుంగుచుండెను. ప్రచండఘనగర్జనంబులు వినవచ్చుచుండెను. ఉల్కాపాతంబులచేఁ దరుపర్వతాదులన్నియును జూర్ణీభూతములై పోయెను. సకలజీవగణంబులును, వినష్టంబులై పోయెను. మహాత్తరంబులగునుల్కాపాతము లగుచుండెను. సమస్తజలాశయములును శుష్కీభూతము లయ్యెను. అట్టిసమయంబునఁ బవనప్రభాకరసాహాయ్యముచే నతిభీషణంబగుసంవర్తకానలం బుద్భూతంబై పృథ్వీతలంబును భేదించుకొని రసాతలంబునఁ బ్రవేశించి దేవదానవయక్షగంధర్వాదులకు మహాభయోత్పాదనంబు గావించుచుండెను. ఆయగ్నిజ్వాలాపరంపరలచే నాగలోకమంతయును దగ్ధమైపోయెను. క్షితిమండలంబునం గలసమస్తపదార్థములును భస్మీభూతము లయ్యెను. ఊర్ధ్వాధోభాగంబులంగలయెల్లవస్తువులును నిమిషమాత్రమున వహ్నిజ్వాలలకాహుతులైపోయెను.

అప్పుడు ప్రబలవేగవంతం బగుప్రభంజనంబును, సంవర్తకానలంబును శతసహస్రసహస్రయోజనంబులప్రదేశమంతయు నల్పకాలములోనే దగ్ధీభూతంబుగాఁ జేసివైచెను. దేవాసురగంధర్వాదులును, సకలజీవులును నమ్మహానలంబున దగ్ధులైపోయిరి. ఆకల్పానలజ్వాలలు ప్రదీప్తములై, ఘోరారావంబు సేయుచుఁ గోటిసూర్యసంకాశములై సురాసురనరగంధర్వాదిపరివృతంబులగుత్రిలోకములను నిమిషములో దహించివైచెను. అంతటిమహాఘోరంబును, భీభత్సంబునగుప్రళయకాలమునందుఁ బరమధార్మికుం డగుమార్కండేయమునివరుం డొక్కఁడుమాత్రమే ధ్యాననిష్ఠుండై యుండెను. కాని మోహపాశనిబద్ధుండగునాతఁడు క్షుత్తృష్ణాకులితేంద్రియుండై పరితపించిపోవుచుండెను. దారుణవహ్నిజ్వాలాదర్శనంబున నాతని కంఠోష్ఠతాలువులు శుష్కీభూతములై పోయెను. భయవిహ్వలుం డగునాతఁ డప్పుడు తృష్ణా

ర్తుండై తపంబు సాలించి యచేతనప్రాయుండై యేమియుం దోఁచక సమస్తభూమండలమును బరిభ్రమింపనారంభించెను. కాని యాతని కెందును రక్షకుండు కానఁబడకుండుటచే నిటునటుఁ బరుగులెత్తుచుండెను.

ఆతని కెందును విశ్రమస్థానము కానంబడదయ్యెను. అప్పు డాతఁడు విభ్రాంతుండై యేమిచేయుదును? ఎక్కడకుఁ బోవుదును? ఎవ్వరి నాశ్రయింతును? నాకేమియుం దోఁచుట లేదు. సనాతనుండును బురుషోత్తముండును నగు దేవదేవుని దివ్యదర్శనంబు నాకెట్లు సిద్ధించును? అని యనేకవిధంబులఁ దలపోయుచు మార్కండేయుం డేకాగ్రచిత్తంబున మహాప్రళయకారణుండును, సనాతనుండును, బరమపద స్వరూపుండునగు జగన్నాథునింగూర్చి చింతించుచు ననతిదూరంబునఁ బురుషేశనామంబుచే విఖ్యాతంబగు వటవృక్షమును దర్శించి యతిత్వరితంబుగ దానిసమీపమునకుం బోయి యాచెట్టుమొదటఁ గూర్చుండెను. ఆస్థానంబునఁ గాలానలజ్వాలాభయంబుగాని, యంగారవర్షణంబుగాని, ఉల్కాశనిపాతంబుగాని యేమియు లేకయుండెను.

ప్రళయసందర్శనము.

అనంతరము తటిన్మాలాభిలంబులును, అద్భుతాకారంబులు నగు మేఘంబు లన్నియు నాకాశమునం దలముకొనియెను. నీలోత్పలశ్యామలంబులును, కుముదప్రతిమంబులును, కింజల్కవర్ణంబులును, పీతహారిద్వర్ణంబులును, పద్మపలాశసంకాశంబులును, కాకాండసన్నిభంబులు నగు జలదబృందంబులు పురపర్వతాకారంబులతో నలముకొని గభీరగర్జనంబులుగావించుచుఁ గుంభవృష్టితో సకలదిశలను ముంచివైచుచుండెను. బ్రహ్మాండమంతయును గ్రమముగా జలప్లావితమై పో

మెను. ఈవిధముగా బ్రళయానలంబును జల్లార్చి యేకధారగా ద్వా దశవర్షంబులు మహావర్షపాతం బగుచుండెను. అప్పుడు సముద్రంబు లన్నియు వేలాతిక్రమణంబు గావించి భూమండలమునంతను ముంచి వైచెను. తుదకాసాగరంబులన్నియును, ప్రబలఝంఝామారుతాహ తులచే సంక్షుభితంబులై చెదరిపోవుచుండ నాదిపద్మాలయుండగువిష్ణు దేవుండు భయంకరప్రభంజనమునంతను బానము చేసి యేకార్ణవమ ధ్యంబున శయనించియుండెను. దేవాసురయక్షరాక్షసాదులన్వైన లే కుండఁ బోయెను. స్థావరజంగమంబులగుసకలవస్తువులును వినష్టంబు లయ్యెను.

అప్పుడు మార్కండేయుండు తానాశ్రయించియున్నవటవృక్ష మును, భూమిని, దిక్కులను, జంద్రసూర్యులను, వాయువును, మహా నలమును, మఱియేవస్తువునుగూడఁ జూడఁజాలకపోయెను. ఘోరంబ గున య్యేకార్ణవంబున నేయాశ్రయంబును లేకుండెను. అంతటను ద మోరాశి యాక్రమించుకొని యుండెను. ఆసమయంబున జలార్ణవ మగ్నుం డగునాతఁ డెట్లో యుత్తీర్ణుం డగుటకుఁ బ్రయత్నించెను. కా ని లాభము లేకపోయెను. ఆర్తుం డగునాతఁడు జలంబులం దేలి యుండందుఁ గొట్టుకొనుచుఁ బరిభ్రమించుచుండెను. ఆతని దరిఁజేర్చు టకు దిక్కెవ్వరును గానవచ్చుట లేదు. అట్లు శరణ్యంబులేక యతివి హ్వలుండై యున్నమార్కండేయుం గాంచి దయాళుం డగుపురుషోత్త ముండు మధురగంభీరస్వరంబున వత్సా! సువ్రతా! బాలుండవగు నీవు చాలడస్సితివి. నీవు నాభక్తుఁడవు. మార్కండేయా! లెమ్ము! నీకేమియును భయము లేదు. నాసమీపమునకు రమ్ము! అని యాన తిచ్చెను.

ఆవాక్యంబుల నాలించి మార్కండేయుండు కుపితుండై యతి

విస్మయంబుతో దెసల నవలోకించి బిగ్గరగా నాతపోబలంబున కీవిధముగా నవజ్ఞతం గూర్చి నాపేరు పెట్టి నన్నుఁ బిలుచుచున్నవా రెవ్వరు? నన్ను బాలుండని నిర్దేశించి బహుసహస్రవర్షంబులు గడపిన నా జీవకాలమును గూడఁ దృణీకరించుచున్నవా రెవ్వరు? దేవతలయందిట్టి వ్యవహారమెన్నఁడును గానంబడుట లేదు. దేవదేవుండగు బ్రహ్మదేవుండు నన్ను దీర్ఘాయుష్మంతునిగా సృజించియున్నాఁడు. నన్నిప్పుడిట్లు పిలిచి స్వయముగా మృత్యువును గోరి తెచ్చుకొనుచున్న విగతజీవుం డెవ్వఁడు? అని యిట్లు మార్కండేయుండు, చింతావిష్టుండై యిది యేమిస్వప్నమా? కాక నాకజ్ఞానము గలిగినదా? అని యనేకవిధంబుల వితర్కించుకొని నిశ్చలచిత్తంబున ధ్యానించుటయు నాతనికి సకల దుఃఖవిధ్వంసిని యగుమహచ్ఛక్తి యావిర్భావం బయ్యెను.

అప్పు డాతఁడు భక్తిపూర్వకంబుగఁ బురుషోత్తమదేవుని శరణంబు నాశ్రయింపవలయు నని నిశ్చయించుకొని యమ్మహాదేవునిధ్యానంబునఁ దన్మయుం డగుటయు నవ్వటభూరుహంబు మరలఁ సలిలోపరి భాగంబున నెప్పటియట్ల తేలుచున్నట్లాతనికి గోచరించెను. ఆభూరుహవిశాలశాఖోపరిభాగంబున విశ్వకర్మనిర్మితంబును, నవరత్నఖచితంబును, నానారత్నాలంకారభాసితంబును నానాస్తరణాచ్ఛన్నంబును, ఆలోకరమణీయంబును, ప్రభామయంబు నగు నొక్కపర్యంకము పరమాద్భుతంబుగ నమ్మునీంద్రునకుఁ గానవచ్చెను. ఆపర్యంకోపరిభాగంబునఁ గోటిసూర్యప్రభాభాసమానుండును, చతుర్భుజుండును, సుందరాంగుండును, పద్మపత్రాయతలోచనుండును, శంఖచక్రగదాధరుండును, శ్రీవత్సవనమాలాలంకృతుండును, దివ్యకుండలధరుండును నగు శ్రీకృష్ణుండు బాలకాకారంబునఁ బవళించి యుండెను.

మునివరుం డగు మార్కండేయుండు "దేవదేవుం డగు శ్రీకృష్ణుం

గాంచి విస్మయోత్ఫుల్లనయనుండును, ఆనందపులకితసర్వాంగుండును నై, సాష్టాంగప్రణామంబు గావించి ఆహా! ఘోరంబగునీయేకార్ణవంబున సర్వంబును నిమగ్నంబై పోయిన యీసమయమున నీబాలుం డొంటిగా నిర్భయంబుగ నిండెట్లున్నాఁడు? అని భావించుకొనుచు భూతభవిష్యద్వర్తమానవిదుండయ్యును మార్కండేయుండు మాయామోహంబుచే నేమియు నెఱుంగనివాఁడయ్యెను. అతఁ డట్లజ్ఞానుండై తనతపోబలంబును, జ్ఞానంబును, గర్మంబులును, దీర్ఘజీవనంబును, మౌనత్వంబునుగూడ నిరర్థకంబు లయ్యె ననియు, నీమణిపర్యంకశాయియగుబాలకుం డెవ్వఁడో తెలియఁగఁజాలకుంటి ననియు నచేతప్రాయుండై చింతించుచు నేకార్ణవంబునఁ దేలిపోవుచుండెను. ఎందును శరణ్యంబు లేకుండుటచే నాతనికి నిర్వేదంబు గలిగెను. స్వమహిమాధిష్ఠితుండును, బాలార్కసదృశుండును, దివ్యతేజోమయుండు నగునామాయాబాలకుని మార్కండేయుండు దర్శింపఁజాలకపోయెను.

జలంబుల నట్లీదుకొనివచ్చుచున్నమార్కండేయునిం గాంచి యాబాలకుండు మందహాసవదనుండై మేఘగంభీరస్వరంబున వత్సా! నీవు చాలఁ బరిశ్రాంతుండవైన ట్లగపడుచున్నావు. సంరక్షణంబుకొఱకు నన్నాశ్రయింపఁజూచుచుంటివి. రమ్ము! శీఘ్రముగ వచ్చి నాశరీరంబునఁ బ్రవేశింపుము. అందువలన నీకు విశ్రాంతి గలుగును. అని ప్రబోధించుటయు మార్కండేయుండు మాఱుమాట చెప్పక మోహావేశవివశుండై వివృతంబగునాబాలకునివదనంబునఁ బ్రవేశించెను.

భగవద్గర్భపరివర్తనము

అట్లు మార్కండేయుం డాబాలకునియుదరంబునఁ బ్రవేశించి యందు నానాజనపదపరివృతంబగు సమస్తభూమండలమును, సప్తసము

ద్రంబులను, సప్తద్వీపంబులను, భారతాదివర్షంబులను దర్శించెను. మఱియు సర్వరత్నమయంబును, బహుకందరయుతంబును, నానామునిజనాకీర్ణంబును, నానాతరులతాశోభితంబును, నానాసస్యసంపన్నంబును, నానాశ్చర్యమయంబును, వ్యాఘ్రసింహాదినానాజంతుపరివృతంబును, శక్రాదిబృందారకసేవితంబును, సిద్ధచారణయక్షాప్సరోగణాధిష్ఠితంబును, బహువిధదేవతాయతనసమలంకృతంబును, మనోహరంబునగు మేరుపర్వతమును దర్శించెను. ఈవిధముగా మార్కండేయుం డాబాలునియుదరంబున సంచరించుచు మేరుశీతశైలహేమకూటాది సకలపర్వతంబులును, కురుక్షేత్రంబును, పాంచాలమద్రకేకయాదిసకలదేశంబులను, భూమండలమునందలి సకలతీర్థములను, గ్రామనగరకృషిగోరక్షావాణిజ్యక్రయవిక్రయాదిస్థానంబులను, ఇంద్రాదిదేవతలను, మహర్షులను, రాక్షసులను సకలజీవులనుగూడ సత్యాశ్చర్యముతోఁ గనుంగొనుచుండెను. బ్రహ్మాదితృణపర్యంతముంగల చరాచరప్రపంచమంతయు నయ్యుదరంబునం దమ్మునీంద్రునకు దృగ్గోచరం బయ్యెను.

అప్పు డాతని కవ్యాహతంబగుమనశ్శక్తియు, నద్భుతంబగుస్మృతిశక్తియుఁ బరమేశ్వరానుగ్రహంబున లభించుటయు నమ్మునివరుండు భగవద్గర్భస్థంబగుబ్రహ్మాండమునం దంతటను బరిభ్రమింపఁదొడంగెను. కాని యావిష్ణుదేవునిదివ్యోదరంబున కంతం బెచ్చటను నాతఁడు గనుంగొనఁ జాలఁడయ్యెను. అతఁ డెంతతిరిగినను నంతంబు గానలేక వరదుండగు నాదేవదేవునకు శరణాగతుం డయ్యెను. ఇట్లు పరమేశ్వరు శరణంబు గోరినంతనే యావిష్ణుదేవుని వివృతవదనగహ్వరమునుండి యమ్మునీంద్రుండు బహిర్గతుం డయ్యెను.

— పరమేశ్వరస్తవము —

మార్కండేయమునీంద్రుం డాబాలకునిగర్భంబునుండి బహిర్గతుండై మరల నేకార్ణవీకృతం బై యున్న భూమండలమును, మఱియు నచ్చటశాఖాంతరంబునఁ బర్యంకముపై మునుపటివలెనే శిశురూపియై శయనించియున్న దేవదేవుని గనుంగొనియెను. ఆపుండరీకాక్షుండును, శ్రీవత్సవక్షుండును, పీతాంబరధరుండును, చతుర్భుజుండు నగు దేవుఁడే సకలజగత్కాబళనంబు గావించియుండెను. అప్పు డాబాలకాకారుండగు దేవదేవుండు జలార్ణవంబునం దేలియాడుచున్న మార్కండేయునిం గాంచి మందహాసము చేయుచు వత్సా! నాయుదరంబున నివసించుటవలన నీకించుక యాయాసము తీఱినదా? అందు సంచరించుచు నీ వెట్టివింతలను గనుంగొంటివి? మునిశ్రేష్ఠా! నీవు నాభక్తుఁడవు. ఆయాసపడి నీవు నన్నాశ్రయించితివి. కావున నొకసారి నన్నవలోకింపుము! అని ప్రబోధించుటయు మార్కండేయుండు హర్షపులకితాంగుండై రత్నాలంకారభూషితుండును, దుర్నిరీక్ష్యుండు నగునాపురుషోత్తమునివంక దృష్టిపాతంబు గావించెను.

అంతలోనే యమ్మునిశ్రేష్ఠునిదృష్టి విమలంబును బ్రసన్నంబు నయ్యెను. దేవదేవానుగ్రహముచే నాతనికభినవచక్షుశ్శక్తి లభించినట్లయ్యెను. అప్పుడు మార్కండేయుండు సురసేవితంబులగునామహాదేవునిపాదపంకజంబులకుఁ బ్రణమిల్లి యంజలిబద్ధుండై పరమాశ్చర్యనిమగ్నచిత్తంబుతో, హర్షగద్గదస్వరంబుతో నిట్లుస్తుతింప నారంభించెను. ఓజగన్నాథా! మాయాబాలకరూపా! పద్మాక్షా! దేవదేవా! దుఃఖితుండనై శరణాగతుండ నగునన్ను రక్షింపుము. స్వామీ! నేను సంవర్తానలజ్వాలలలో సంతప్తుండనై, యంగారవర్షణంబునకు భీతుండనై తిని. మఱియు నతిప్రచండవాయువేగముచే శోషితుండను, విహ్వ

లుండను, శాంతుండను నైతిని. ప్రళయాదిత్యప్రతాపంబునకును, పుష్కలావర్తమేఘవర్షంబునకును గమనుడివడిపోయితిని. పురుషోత్తమా! నాకుఁ బ్రాణంబు గావింపుము. జగత్ప్రభూ! తృషితుండను, క్షుధితుండను, దుఃఖితుండనునై యనన్యశరణ్యుండనై పరితపించుచున్నాను. దేవా! నీయుదరంబున సమస్తప్రపంచమును గాంచి విస్మితుండనై విషణ్ణుండనైతిని. పురుషోత్తమా! నన్ను రక్షింపుము. ఆశ్రయరహితంబగునీసంసారమునందు నాకుఁ బ్రసన్నుండవగుము.

విబుధశ్రేష్ఠుండవు, విబుధప్రియుండవు, విబుధనాథుండవు, విబుధాలయుండవు, సర్వలోకేశ్వరుండవు, జగత్ప్రాణనాథుండవు నగునీవు నాకుఁ బ్రసన్నుండవగుము. సర్వజగత్కర్తవు, భూధరుండవు, సలిలావాసుండవు, మధుసూదనుండవు, కమలాకాంతుండవు, త్రిదశేశ్వరుండవు, కంసకేశిఘ్నుండవు, అరిష్టనాశకుండవు, దైత్యహంతవు, దనుజాంతకుండవు, కృష్ణుండవు నగునీవు ప్రసన్నుండవగుము. మధురావాసా! యదునందనా! ఇందిరావరజా! వరదా! అవ్యయా! ప్రసన్నుండవగుము. దేవా! పంచభూతంబులును, మనంబును, అహంకారంబును, బుద్ధియు, ప్రకృతియు, సత్త్వాదిగుణంబులును, జగద్వ్యాపి యగుపురుషుండును, పురుషోత్తముండును, సకలేంద్రియంబులును, శబ్దాదివిషయంబులును, దిక్కులును, కాలంబును, ధర్మంబును, వేదంబులును, సదక్షిణంబు లగుయజ్ఞంబులును, ఇంద్రుండును, శివుండును, హరియు, హుతాశనుండును, యముండును, రాక్షసేశ్వరుండును, జలపతి యగు వరుణుండును, వాయువును, ధనేశ్వరుండును, ఈశానుండును, అనంతుండును, గణేశ్వరషణ్ముఖవసురుద్రాదిత్యులును, ఖేచరులగు యక్షగంధర్వాదులును, మరుద్గణంబులును, ఋషిగణంబులును, వాలఖిల్యగణంబులును, అశ్వినీకుమారులును మఱియు జీరసంజ్ఞకంబులగుసకలం

బును నీస్వరూపంబులు. బ్రహ్మాదితృణపర్యంతంబునుగలసమస్తమునం దును నీకంటె భిన్నంబగువస్తు వేదియును లేదు. భూతభవిష్యద్వర్తమానాదిసకలకాలంబులును, కాలికవ్యవహారంబులును నీకంటె నన్యంబులు గావు. కూటస్థుఁడవు, అచలుఁడవు, ధ్రువుండవు నగు నీపరమవత్స్వరూపమును బ్రహ్మాదిదేవతలుగూడ నెఱుంగఁజాలరు. అల్పబుద్ధి నగునాకెట్లు విదితం బగును ? దేవా ! నీవు శుద్ధస్వభావుఁడవు. నిత్యుండవు. ప్రకృతికతీతుండవు. అవ్యక్తుండవు, శాశ్వతుండవు, అనంతుఁడవు, సర్వవ్యాపివి, ఆకాశమూర్తివి, అజుండవు, అవ్యయుండవు, విభుండవు, నిర్గుణుండవు, నిరంజనుండవు నిన్ను స్తవంబు సేయుటకు సమర్థుం డగువాఁ డెవ్వఁడు ? అల్పచేతస్కుండ నగునేను గావించినయీస్తవంబునందుగలలోపంబుల నన్నిటిని క్షమింపుము.

భగవద్దర్శనము.

మార్కండేయమునీంద్రునిచే నిట్లు సంస్తుతుండై పరమేశ్వరుం డగువిష్ణుదేవుండు మేఘగంభీరస్వరంబుతో వత్సా ! నీయభీష్టంబు దెలుపుము. నీసకలమనోవాంఛితంబులను సఫలంబు గావించెదను. అని బాలకుండగు నా దేవదేవునిమందహాసవదనమునుండి యనుగ్రహపూర్వకముగా వెలువడినయమ్మధురవచనంబుల నాకర్ణించి మార్కండేయమునీంద్రుండు, పరమప్రీతుండై తన్మయచిత్తంబున నిట్లనియెను. దేవా ! సర్వోత్తమంబగు నీమాయాశక్తి నెఱుంగఁగోరుచున్నాను. నీప్రసాదంబుచే నాస్మృతిశక్తికి లోపంబు లేకుండున ట్లనుగ్రహింపుము. నేను నీశరీరోదరంబున నతివేగపరిభ్రమణంబు గావించితిని. పుండరీకాక్షా! నీ వెవ్వండవో యెఱింగింపుము. సకలజగంబును గబళితంబు గావించి యిచ్చట నిట్లు బాలకరూపంబున శయనించియుండుటకుఁ గారణమేమో తెల్పుము.

అనియిట్లు మునిముఖ్యుం డగుమార్కండేయుండు ప్రార్థించుటయు మహాతపస్వియు, మహాద్యుతిమంతుండును నగు దేవదేవుం డాతని నాదరించి వత్సా! దేవతలుగూడ నాతత్త్వమును సంపూర్ణముగా నెఱుంగఁజాలరు. నేను నీయెడలఁ బ్రీతుండ నైతిని గావున సకలజగత్కర్త నగునాతత్త్వమును బోధించెదను వినుము. విప్రర్షీ! పితృభక్తుండవును, శరణాగతుండవు నగు నీయెడలఁ బరితుష్టుండ నైతిని. నీయసాధారణబ్రహ్మచర్యంబు నే నెఱుంగుదును. పూర్వకాలంబున నేను జలంబునకు నారసంజ్ఞను నిర్దేశించితిని. అందుచేతనే నాకు నారాయణ నామంబు గలిగెను. నేనవ్యయుండను, శాశ్వతుండను, సర్వభూతవిధాతను, సృష్టికర్తను. విష్ణుదేవుండను, బ్రహ్మేంద్రయమవైశ్రవణులును, శివసోమప్రజాపతులును, కశ్యపుండును, ధాతయు, విధాతయు నేనే. నాకగ్నిదేవుండు ముఖంబును, భూమి పాదంబులును, చంద్రార్కులు లోచనంబులును, గగనంబు మస్తకంబును, దిక్కులు శ్రోత్రంబులును, సముద్రంబులు స్వేదసంచయంబును, దిఙ్నభంబులు కాయంబును, వాయువు చిత్తంబును నై యుండును. అనేకదక్షిణాన్వితంబులగుక్రతుసమూహంబులచే నేనర్చింపఁబడుచుందును. వేదవిదులగువారు నన్నే యారాధించుచుందురు. స్వర్గాపవర్గకాంక్షితు లగుక్షత్రియులును, వైశ్యులు నన్నుఁ బూజించుచుందురు. చతురుదధివలయితంబగునీధరామండలమును శేషమూర్తినై నేనే ధరించియుందును. పూర్వకాలంబున నేనే వరాహరూపముతో వసుంధర నుద్ధరించితిని. బాడబస్వరూపంబున నేనే జలరాశియందలిజలంబులను పానము చేయుచుందును. మరల జలంబులను గల్పించుచుందును. బ్రాహ్మణులు నా ముఖంబును, క్షత్రియులు భుజంబులును, వైశ్యులూరువులును, శూద్రులు పాదంబులు నై యుందురు. ఋగ్యజుస్సామాథర్వవేదంబు

లునాయందే ప్రాదుర్భూతంబులై నాయందే ప్రవేశించుచున్నవి. సమగుణావలంబనులును, నియతాత్ములును, తత్త్వచింతకులును, కామక్రోధద్వేషవిరహితులును, సంగహీనులును, పాపరహితులును, సాత్త్వికులును, నిరహంకారులును, నియతాధ్యాత్మకోవిదులు నగు బ్రాహ్మణులు సర్వదా తన్మయచిత్తంబులతో నన్నుపాసించుచుందురు. సంవర్తకజ్యోతిని, సంవర్తకానలంబును నేనే.

నభోమండలంబున జ్యోతిర్మయంబు లగునక్షత్రంబులన్నియు నారోమకూపంబు లని యెఱుంగుము. రత్నాకరంబు లగుసముద్రంబులును, దిక్చతుష్టయంబును, వసనశయననిలయాదులును, కామక్రోధహర్షమోహాదులును నాస్వరూపంబులు. మానవులచేఁ గావింపఁబడుసత్యదానతపంబులకును,అహింస మొదలగుసత్కర్మంబులకును నేనే మూలకారణుండను. దేహధారులగు వారందఱును నావిధానంబుననే విహితు లగుచుందురు. నామాయచే వారితత్త్వజ్ఞానము తిరోహితం బగుచుండును. నాయిచ్ఛానుసారంబుగనే వారు మెలంగుచుందురు. వేదజ్ఞానసంపన్నులై వివిధయజ్ఞానుష్ఠానంబులఁ గావించుచు జితేంద్రియులును, శాంతచిత్తులునగుబ్రహ్మవిదులు నన్నే యనుగమించుచుందురు. లోభాభిభూతులును, కృపణులును, అనార్యులును, అకృతాత్ములును, నగువారు నన్నుఁ జేరఁజాలరు. ధర్మగ్లానియు, అధర్మాభ్యుత్థానంబు నగుకాలములయందు లోకహితంబునకై నేనవతరించుచుందును. దైత్యులు హింసాపరాయణులై, దేవతల కవధ్యులై దారుణప్రకృతులై విజృంభించుచున్నకాలములందు నేను పుణ్యాత్ములగృహంబున మానవమూర్తినై యవతరించి సర్వబాధానివారణంబు గావించుచుందును. నేను దేవమానవగంధర్వాదులను, చరాచరవస్తుప్రపంచమును సృజించి మరలమాయచే సంహారంబు చేయుచుందును. కర్మకాలంబున మరల

సృష్టి చేయుచుందును. ధర్మసంస్థాపనంబుకొఱకై నేను మానవావతారంబు నెత్తుచుందును.

మునికులతిలకా! మదీయం బగుధర్మమూర్తి సత్యయుగంబున శ్వేతవర్ణంబును, త్రేతాయుగంబున శ్యామవర్ణంబును, ద్వాపరంబున రక్తవర్ణంబును, కలియుగంబునఁ గృష్ణవర్ణంబునై యుండును. కలియుగంబున నధర్మము మూఁడుభాగము లుండును. ప్రళయకాలంబున నేనతిదారుణకాలరూపుండనై యొక్కండనే త్రిభువనంబులను సంహరించుచుందును. త్రిధర్ముండను, విశ్వాత్ముండను, సర్వలోకసుఖావహుండను, అభిన్నుండను, సర్వగుండను, అనంతుండను, హృషీకేశుండను, ఉరుక్రముండను నగునేను కాలచక్రంబును నడపించుచుందును. సర్వభూతహితుండనగు బ్రహ్మస్వరూపుండను నేనే—నన్నెవ్వరు నెఱుంగఁజాలరు. భక్తులు నిరంతరమును నన్నుఁ బూజించుచుందురు. ఓమునీంద్రా! నీవు నాయందుఁ బ్రవేశించి యనుభవించినక్లేశం బంతయును నీశుభోదయంబుకొఱకే యైనది. స్థావరజంగమాత్మకంబగు ప్రపంచమునందు నీవుగాంచినయెల్లవస్తువులందును భూతభావనుండ నగునాతేజము విరాజిల్లుచునే యున్నది.

ఓవిప్రర్షీ! శంఖచక్రగదాధరుండనగునారాయణుండను నేనే. యుగసహస్రపరివర్తనం బగునంతవఱకును విశ్వాత్ముండ నగునేను విశ్వంబును మోహితంబుగాఁ జేసి శయనించి యుందును. మునిసత్తమా! బ్రహ్మదేవుండు బోధితుం డగునంతవఱకును శిశుత్వము నెఱుంగని నేను బాలకరూపంబున నిరంతరమును విరాజిల్లుచుందును. అట్టిబ్రహ్మస్వరూపుండ నగునేను నీయెడలఁ బరితుష్టుండనై నీకు వరప్రదానంబు గావించుచుంటిని. ఈయేకార్ణవజలంబున సమస్తంబును వినష్టం బైనను నాయనుగ్రహంబుచే నీవు నిర్గతుండవై యఖిలంబును గాం

చఁగలిగితివి. నీవు నాయుదరంబునఁ బ్రవేశించి యందున్న స్థావరజంగ
మాత్మకంబగు సమస్తప్రపంచమును దర్శించితివి. కాని యందువలనఁ
గూడ నీకు నాతత్త్వము సువిదితంబు గాలేదు. కావుననే నిన్నతిశీఘ్ర
ముగ నాముఖవివరమునుండి బహిర్గతునిం గావించితిని. మదీయం
బగునాత్మతత్త్వము సురాసురాదులకుఁగూడ నజ్ఞేయం బైనను బ్రస
న్నుండనై సర్వంబును నీకెఱింగించితిని. బ్రహ్మదేవుండు ప్రబోధి
తుం డగునంతవఱకును నీవిచ్చటనే సుఖవిహారంబు గావించుచుండు
ము. బ్రహ్మదేవుండు ప్రబుద్ధుం డైనంతనే యేకాత్ముండనగు నేను
సమస్తప్రపంచమును యథారూపమున మరల సృష్టింపఁజేయుదును.

అని భగవానుండగు మాధవుండు మార్కండేయు ననుగ్రహిం
చి వత్సా! నీవెందుకొఱకు నన్ను స్తుతించితివో నీయభీష్టంబు దెల్పు
ము. నీకు వరప్రదానంబు గావించెదను. ఆయుష్మంతుండ వగునీవు
నాభక్తుఁడవు. ఇంకను దీర్ఘాయుష్మంతుఁడ వయ్యెదవుగాక! అని శు
భవచనంబులచే నాశ్వాసించుటయు మార్కండేయుం డద్దేవునకు సా
ష్టాంగప్రణామంబు గావించి మహాత్మా! నేను నీదివ్యమంగళస్వరూ
పంబును దర్శింపఁగలిగితిని. నీదివ్యదర్శనంబుచే నామాయామోహం
బు విగతమైపోయినది. లోకహితార్థమై నీయనుగ్రహంబుచేఁ బుణ్యం
బును, నిర్మలంబు నగునీపురుషోత్తమక్షేత్రమునందు శైవభాగవతాదు
లకు వివాదప్రతిషేధకంబునకై యొకశివాయతనంబును గల్పింపఁదలం
చితిని. భవదీయం బగునీయుత్తమక్షేత్రమునందు శంకరమూర్తి కూ
డఁ బ్రతిష్ఠితుండైనచో హరిహరులకభేదంబనియు, నిరువురు నేకమూ
ర్తులే యనియు లోకులకందఱకును సంపూర్ణవిశ్వాసము గలుగఁగలదు.

అనివిన్నవించుటయు జగన్నాథుండు ప్రీతుండై మునినాథుం
గాంచి వత్సా! నాయాజ్ఞానుసారంబుగా భిన్నభావప్రశమనంబుకొఱ

నను, సకలలోకారాధనీయుండగువాఁడును పరమకారుణికుండగు భువనేశ్వర దేవునిదివ్యలింగమును బ్రతిష్ఠించి సత్వరంబుగ నొకశివాలయంబును నిర్మాణంబు గావింపుము. అందు శివలింగంబును, మదీయంబగు మూర్తినిగూడఁ బ్రతిష్ఠింపుము. హరిహరుల కెట్టిభేదంబును లేదు. నాయేకమూర్తియే ద్విరూపంబైనది. రుద్రుఁడే విష్ణుఁడు; విష్ణుఁడే మహేశ్వరుఁడు. పవనాకాశంబులకుంబోలి వీరికెట్టిభేదంబును లేదు. గరుడధ్వజుఁడే వృషభధ్వజుఁడనియుఁ,ద్రిపురాంతకుఁడే మురాంతకుఁడనియు మూఢమానవు లెఱుంగరు. నీవు నీనామంబుతో నొకశివాలయంబు నిర్మించి యాదేవదేవున కుత్తరదిగ్భాగంబున మార్కండేయహ్రదంబును గల్పింపుము. ఆదివ్యతీర్థము మానవలోకంబున సుప్రసిద్ధము గాఁగలదు. అది సర్వపాపనివారకం బగును. అని ప్రబోధించి భగవానుండును, సర్వవ్యాపియు నగుజనార్దనుండంతర్హితుం డయ్యెను.

—♦ శ్రీకృష్ణదర్శనమాహాత్మ్యము. ♦—

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుండు వెండియు నిట్లనియెను. మునివరులారా! తీర్థసేవాతత్పరుండగువాఁడు ముందుగ మార్కండేయహ్రదంబునకుఁ బోయి యందుఁ బ్రవేశించి యుదఙ్ముఖుండై —

"సంసారసాగరే మగ్నం, పాపగ్రస్త మచేతనం
త్రాహి మాం భగనేత్రఘ్న, త్రిపురారే నమోస్తుతే.
నమః శివాయ శాంతాయ, సర్వపాపహరాయ చ
స్నానం కరోమి దేవేశ, మమ నశ్యతు పాతకమ్."

అనుమంత్రమును బఠించుచు స్నానము చేసి విధిపూర్వకంబుగా దేవర్షిపితృతర్పణంబులు గావించి మరల స్నానము చేసి యాచమనపూర్వకంబుగ నటనుండి శివాలయంబునఁ బ్రవేశించి ముమ్మాఱు

ప్రదక్షిణం బాచరించి మూలమంత్రముతో మార్కండేయేశ్వరునకుఁ బూజాప్రణామంబులు గావించి—

“ త్రిలోచన నమస్తేస్తు, నమస్తే శశిభూషణ
త్రాహి మాం త్వం విరూపాక్ష, మహాదేవ నమోస్తుతే. ”

అను మంత్రమును బఠించుచు నమ్మహాదేవుని బ్రసన్నుం గావించుకొనవలయును. ఇట్లు స్నానసందర్శనార్చనంబులఁ గావించువాఁడు దశాశ్వమేధఫలలాభంబు గాంచి సర్వపాపవిముక్తుండై శివలోకంబునఁ బ్రవేశించి యందు దివ్యంబులగుసకలోపభోగంబుల ననుభవించుచుఁ బ్రళయకాలంబువఱకును సుస్థిరుండై యుండఁగలఁడు.

అనంతరము కల్పతరుసన్నిధికిం బోయి ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణం బాచరించి—

“ ఓంనమోవ్యక్తరూపాయ, మహాప్రళయకారిణే
అమరత్వం సదాకల్పే హారేశ్చాయతనం వట. ”

అనుమంత్రముతోఁ బూజింపవలయును. అట్లు యథావిధిగ నవ్వటంబునకుఁ బూజాప్రణామప్రదక్షిణంబులఁ గావించువాఁడు జీర్ణనిర్మోకం బగునజగరంబునుం బోలి సర్వపాపవిముక్తుండై విరాజిల్లును. ఆవృక్షచ్ఛాయ నాశ్రయించినవానికి బ్రహ్మహత్యాపాతకమునుండి నిష్కృతిలాభంబు గలుగును. కృష్ణాంగప్రభూతంబును, బ్రహ్మతేజోమయంబును, న్యగ్రోధరూపంబు నగువిష్ణుమూర్తి నారాధించుమానవులు రాజసూయాశ్వమేధంబులకంటె నుత్తమఫలలాభంబు నందుదురు. అట్టివారు స్వకులోద్ధారకులై విష్ణులోకప్రాప్తు లగుదురు. మఱియు శ్రీకృష్ణసమీపవర్తి యగువైనతేయునకు భక్తిపూర్వకంబుగఁ బ్రణమిల్లువారు సర్వపాపవిముక్తు లగుదురు. వటవృక్షంబును, వైనతే

యుని దర్శించిన వెనుక బురుషోత్తముని, బలరాముని, సుభద్రను ద ర్శించువారికిఁ బరమగతిలాభంబు గలుగును.

విష్ణుమందిరంబునఁ బ్రవేశించి ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణంబు చేసి భక్తిపూర్వకంబుగా—

" నమస్తే హలధృగ్రామ నమస్తే ముసలాయుధ
నమస్తే రేవతీకాంత, నమస్తే భక్తవత్సల.
నమస్తే బలినాం శ్రేష్ఠ, నమస్తే ధరణీధర
ప్రలంబారే నమస్తేస్తు, త్రాహి మాం కృష్ణపూర్వజ."

అనుమంత్రపాఠముతో సద్దేవునిఁ బ్రసన్నుం గావించుకొని, యనంతుండును, అజేయుండును, సురార్చితుండును, కైలాసశిఖరాకారుండును, చంద్రాధికమనోజ్ఞవదనుండును, నీలవసనధరుండును, ఫణాచ్ఛన్నమస్తకుండును, కుండలాలంకృతుండు నగుహలధరుని భక్తిపూర్వకంబుగ ధ్యానించువాఁ డభిమతఫలలాభంబు నందఁగలఁడు. అట్టి వాఁడు సర్వపాపవిముక్తుండై ప్రళయకాలపర్యంతమును విష్ణులోకంబున సకలోపభోగంబుల ననుభవించుచుండును.

ఈవిధముగా హలధరుం డగుబలరాము నర్చించినపిమ్మట విచక్షణుండును, సమాహితచిత్తుండు నై ద్వాదశాక్షరమంత్రంబుతోఁ బురుషోత్తము నర్చించువాఁడు మోక్షప్రాప్తుం డగును. దేవతలకును, యోగులకును, సోమయాజులకునుగూడ లభింపని యుత్తమగతి యాతనికి లభించును. కావున ద్వాదశాక్షరమంత్రముతో భక్తిపూర్వకంబుగా శ్రీకృష్ణదేవునకుఁ బూజాప్రణామంబు లాచరించి—

" జయ కృష్ణ జగన్నాథ, జయ సర్వాఘనాశన,
జయ చాణూరకేశిఘ్న, జయ కంసనిషూదన.

జయ పద్మపలాశాక్ష, జయ చక్రగదాధర,
జయ నీలాంబుదశ్యామ, జయ సర్వసుఖప్రద.
జయ దేవ జగత్పూజ్య, జయ సంసారనాశన,
జయ లోకపతే నాథ, జయ వాంఛాఫలప్రద."

అని సంస్తుతించుచు, దేవేశుండును, వరదుండును, భక్తవత్స లుండును, సర్వపాపహరుండును, సర్వకామప్రదుండును, శ్రీవత్సుండు ను, ద్విభుజుండును, పద్మాక్షుండును, మహాబాహుండును, పీతాంబరుం డును, శుభాననుండును, శంఖచక్రగదాధరుండును, ముకుటాంగదభూ షితుండును, సర్వలక్షణసంపన్నుండును, వనమాలియు నగు శ్రీకృష్ణ దేవుని బ్రసన్నుం జేసికొని ప్రణామంబు చేసి యంజలిబద్ధుండై దర్శిం చువాఁడు సహస్రాశ్వమేధ ఫలలాభంబు నందును. సర్వతీర్థస్నానం బును, సర్వద్రవ్యదానంబును గావించినమహాఫల మొక్కసారి శ్రీకృష్ణ సందర్శనంబువలన లభింపఁగలదు. బహుసువర్ణదక్షిణలతో సకలయ జ్ఞంబుల ననుష్ఠించువారును, సర్వవేదాధ్యయనంబు సేయువారును, స కలదానంబుల నాచరించువారును, సకలవ్రతంబుల నిర్వర్తించువారు ను, నియమాచరణంబున వివిధకఠోరతపంబులఁ గావించువారును, బ్ర హ్మచర్యవ్రతనిష్ఠులగువారును, శాస్త్రనిర్దిష్టాచారు లగుగృహస్థులును, వానప్రస్థధర్మప్రతిపాలకులును, సన్న్యాసులును బొందఁగలుగుసమస్తఫ లంబులును శ్రీకృష్ణసందర్శనపరిణామంబులవలన లభింపఁగలవు. భక్తి భావంబున నద్దేవుని దర్శించుమానవులు మోక్షప్రాప్తులగుదురు. శ్రీకృ ష్ణదర్శనమాత్రంబునఁ గల్పకోటిసంభూతంబులగుసమస్తపాపంబులును నశించును.

అనంతరము విధివిహితంబుగా సుభద్రాదేవిని బూజించి ప్రణి పాతపురస్సరంబుగాఁ గృతాంజలియై,

అజితుండును, అప్రమేయుండును, భుక్తిముక్తిప్రదుండును, న గునా దేవదేవుని సర్వగుణంబులను వర్ణించి చెప్పుట కెవ్వరును సమర్థులు గాఁజాలరు. అయినను నరసింహ దేవుని మాహాత్మ్యమును సంక్షేపముగ నెఱింగించెదను. దివ్యంబులును, మానుషంబులు నగుసిద్ధులన్నియు నా దేవుని ప్రసాదమువలననే సంఘటిల్లుచుండును. స్వర్గమర్త్యపాతాళంబులందును, దిక్కులను, జలంబునను, కులపర్వతంబులయందును నవ్యాహతగతి యా దేవుని యనుగ్రహంబుచేతనే సిద్ధించును. ఈచరాచరప్రపంచమున భక్తవత్సలుండగు నరసింహ దేవుని కెట్టియసాధ్యంబును లేదు. ఆ దేవదేవుండు మానవులకుఁ బ్రసన్నుండగు విధానము నెఱింగించెదను. ఈవిషయంబు దేవతలకుఁగూడ నవ్యక్తంబైనది.

మునివరులారా! సాధకుం డగువాఁడు కౌపీనధారియై ధ్యాననిష్ఠుండును, జితేంద్రియుండును, నై యరణ్యంబునఁగాని, విజనస్థలంబునఁగాని, పర్వతప్రదేశంబునఁగాని, సింధుసంగమస్థానంబునఁగాని, నదీతీరంబునఁగాని శాకయావకమూలఫలపిణ్యాకాదు లాహారంబుగా నివసించి పవిత్రస్థానంబున నరసింహమూర్తిని బ్రతిష్ఠించి యథావిధిగఁ బూజించి శుక్లపక్షంబున ద్వాదశీతిథియం దుపవాసంబు చేయుచు నియతచిత్తంబుతో నృసింహమంత్రంబును లక్షజపంబు గావించినచో భగవదనుగ్రహంబుచే నట్టివానియుపపాతకంబులును, మహాపాపంబులునుగూడ నిశ్చయముగా నశింపఁగలవు.

అమ్మహాదేవునకుఁ బ్రదక్షిణంబు చేసి సుగంధదీపధూపాదులచేఁ బూజించి ప్రణామంబు చేసి యాదేవునిశిరోభాగంబునఁ గర్పూరంబును, జందనకలితంబగు జాతీపుష్పంబును సమర్పించి సాధకుండు సిద్ధుండు గాఁగలఁడు. నరసింహదేవుండు సర్వక్రియాసాధనదక్షుఁడును,

మృతమును సేవింపఁజేయుటచే సాధకుఁడు దివ్యశరీరధారియు, మహా
లసంపన్నుండునై ప్రళయకాలపర్యంతమును రమణీమణులతోఁగలసి వి
హరించుచు నంతంబున వాసుదేవునియందు విలీనుండగును.

సాధకున కందు నివసించుట కిష్టము లేకున్నచో నాతఁ డట
నుండి బహిర్గతుండై పట్ట, శూల, ఖడ్గ, రోచనా, మణి, రస, రసా
యన, పాదుకాంజన, కృష్ణాజిన, కమండలధారియై సంజీవనీయష్టిం దా
ల్చి యథేచ్ఛావిహారియై యుండవచ్చును. అతనికి సర్వసిద్ధులును గ
గతంబు లగును. సకలశాస్త్రంబులును వచోవిధేయంబు లగును. అ
గ్నిస్ఫులింగవేష్టితం బగుత్రిశూలమ్ముం బోలినన్నృసింహమంత్రము నొ
క్కసారి హృదయంబున న్యస్తంబు గావించినచో శతకోటిజన్మార్జితం
బు లగుసకలపాపంబులును నశించును. ఆమంత్రంబును విషంబున
బ్రయోగించినవిషంబును, దేహంబున న్యస్తంబు చేసినచోఁ గుష్ఠరో
గంబును నివృత్తం బగును. స్వశరీరంబున నమ్మంత్రమును న్యస్తంబు
గావించినచో భ్రూణహత్యాదిమహాపాతకంబు లాచరించినవాఁడైనను
విశుద్ధుం డగును. అమ్మంత్రంబును హృదయాంతరంబున నుజ్జ్వలాకా
రంబుగఁ జింతించినచో మహాగ్రహబాధలు వదలిపోవును.

ఈమంత్రంబుచే బాలకులకంఠములందు రక్ష గట్టినచో గండ
పిండకాదిసకలశిశురోగంబులును శమించును. త్రిసంధ్యలయందును
ఘృతక్షీరంబుల నిమ్మంత్రరాజంబుచే హోమంబు గావించినచో సర్వ
రోగంబులును నశించును. ఈమంత్రంబున కసాధ్యం బగునది యీ
త్రిభువనంబులయం దేదియును లేదు. ఇది సర్వాభీష్టదాయకంబైన
ది. ఎవ్వరేదికోరి జపించిన వారికాకోరికలు సిద్ధించును. సాధకుం డ
గువాఁడు, వల్మీకమునందుఁగాని, శ్మశానమునందుఁగాని, చతుష్పథ
మునందుఁగాని సప్తముష్టిపరిమితం బగుమృత్తికను దీసి దానిని జంద

మిశ్రితంబు చేసి గోక్షీరములతో నద్దించి షడంగుళపరిమాణం బగున
రసింహప్రతిమను నిర్మింపవలయును. మఱియు భూర్జపత్రంబున గోరో
చనముచే నరసింహమంత్రమును లిఖించి రక్షాకారంబుగఁ గంఠమున
ధరించి మాంత్రికుం డగువాఁడు [illegible] నృసింహపూజ
నంబు గావించి సహస్రావర్తనంబుగా [illegible] ముద్ధ సంఖ్యాపరిగ
ణనంబు చేయుచుండ మంత్రమును జపింపవలయును. ఇట్లు చేసినచో
ముహూర్తమాత్రంబున భూమండలమునం దంతటను వర్షోదయంబు కాఁ
గలదు. మఱియు శుష్కవృక్షాగ్రంబునఁ గూర్చుండి నృసింహదేవు న[illegible]
పూజించి యష్టోత్తరశతపర్యాయములు మంత్రజపంబును గావించినచో
సాధకుఁడు వారివర్షణమును నివారింపఁగలుగును. మఱియు సాధకుం
డీదివ్యమంత్రప్రభావముచే [illegible]నంబు చేయుటయును, వంశ
ప్రతిష్ఠ చేయుటయును, శత్రుసంహారంబు గావించుటయును సమర్థుం డగును.

కావున నో మునిశ్రేష్ఠులారా! మహాప్రభావసంపన్నుండును, మ
హావీర్యవంతుండును, సర్వాభీష్టఫలప్రదుండు నగు నృసింహదేవుని భక్తిభా
వముతో సర్వదా పూజించుట యవశ్యకర్తవ్యము. నృసింహపూజన
ము సర్వపాపహరంబును, ముక్తిదాయకంబు నై యది. బ్రహ్మక్షత్రియ
వైశ్యులం దెవ్వరైనను, స్త్రీలైనను, పురుషులైనను, శూద్రులైనను,
అంత్యజులైనను భక్తిపూర్వకంబుగా నృసింహదేవుని బూజించినచో,
కోటిజన్మార్జితంబులగు మహాపాపములనుండి విముక్తులగుదురు. సర్వా
భీష్టఫలప్రదుండగు నృసింహదేవు నర్చించువారికి ఇంద్రత్వమును, దేవ
త్వమును, గంధర్వత్వమునుగూడ సులభంబులు గాను. నృసింహదేవు
ని సందర్శన, సంపూజన, సంస్తవనంబులవలన మానవులు సకలాభీష్టం
బులను సిద్ధింపఁగలరు. అట్టివారికి రాజ్యంబును, స్వర్గంబును, మో
క్షంబునుగూడ సిద్ధించును.

శ్వేతగంగయందు స్నానముచేసి, శ్వేత, మత్స్యమాధవులను దర్శించువారు శ్వేతద్వీపగతు లగుదురు. శ్వేతమాధవవృత్తాంతమును సంక్షేపముగఁ దెలిపెద నాకర్ణింపుఁడు.

పూర్వము కృతయుగంబున మహాబలసంపన్నుం డగు శ్వేతుం డనురాజేంద్రుండు భూమండలమును బరిపాలించుచుండెను. అతఁడు బుద్ధిమంతుండును, ధర్మజ్ఞుండును, శూరుండును, సత్యప్రతిజ్ఞుండును, దృఢవ్రతుండు నై యుండెను. అతనిపరిపాలనకాలంబున మానవులకు దశసహస్రవర్షంబులు పరమాయువై యుండెను. బాల్యకాలంబున మృత్యుముఖపతితు లగువా రెవ్వరును లేకుండిరి. ఇట్లాతనిపరిపాలనము సకలజీవానందదాయకమై విలసిల్లుచుండెను. ఈవిధముగాఁ గొంతకాలంబు గడచుటయు నొకప్పుడు పరమధార్మికుండును, బ్రహ్మర్షియు నగుకపాలగౌతముని కుమారుండు దంతోద్గముండైనను గానివయసునందే మృత్యుముఖపతితుం డయ్యెను.

అప్పుడమ్మునివరుండు తనపుత్రుని నరపాలునిచెంతకుం గొనిపోయి చూపించెను. మహీపాలుం డగుశ్వేతుండును దైన్యనిష్పీడితుండై సుప్తునింబోలి పడియున్నఋషినందనుం గాంచి "యీకాలవశంవదగతుం డగు బాలకుని సప్తరాత్రమధ్యంబున మరలఁ జీవితునిఁగాఁ గొనిరాఁజాలనైతినేని నేనప్పుడే నిశ్చయముగాఁ బ్రజ్వలితచితారోహణంబు సేయంగలవాఁడ" నని ప్రతిజ్ఞపట్టి పదునొకండువందలనీలపద్మములతో మంత్రపాఠపూర్వకంబుగ మహాదేవు నర్చింప నారంభించెను. జగదీశ్వరుం డగుమహేశ్వరుం డప్పుడమ్మహారాజునిశ్చలభక్తిభావంబునకుఁ బ్రహృష్టహృదయుండై యుమాసహితంబుగ నాతనిచెంతకేతెంచి "వత్సా! నీయారాధనంబునకు సంతుష్టుండ నైతిని" అని వచించెను.

ఆశ్వాసనపూర్వకంబు లగునమ్మహాత్మునివచనంబుల నాకర్ణించి యంత

నే మహీపాలుం డాకస్మికముగఁ గన్నులఁ దెఱచి యెట్టయెదుట వీభూ
తిరుద్రాక్షమాలికాలంకృతుండును, విరూపాక్షుండును, శారదాభ్ర
తుంగేందుసమాకారుండును, శార్దూలచర్మాంబరుండును, బాలశశాంక
భూషణుండును, భగవానుండునగు మహేశ్వరుండు సాక్షాత్కరించి
యుండుటం గాంచి భయభక్తివినయసంభ్రమంబులతో సద్దేవదేవున
కుఁ బ్రణామం బాచరించి ప్రభూ! నీవు నాయెడల ననుగ్రహించి
ప్రసన్నుండవైతివేని, నీకు నాయందుఁ బరిపూర్ణంబగుకరుణ గలదేని
నాప్రార్థనము నంగీకరించి కాలగ్రస్తుండగు నీవిప్రకుమారుని బునరుజ్జీ
వితునిగాఁ జేసి యనుగ్రహింపుము. మహాత్మా! ఆకస్మికముగా మ
రణించిన యీబాలకుని బ్రతికించి యనుగ్రహంబుగా నాయాప్తమం
తునిం జేయుము.

అని మహారాజు ప్రార్థించుటయు మహేశ్వరుండు హ
ర్షావిష్టుండై యంతనే సర్వభూతభయంకరులగుయమకింకరులు మృత్యు
ముఖపతితుం డగు నవ్విప్రబాలకుని బునర్జీవితుం గావించి యమ్మహా
రాజున కర్పించి చనిరి. ఆసమయంబున మహేశ్వరానుగ్రహంబుచే స
కలజగంబును మంగళమయం బయ్యెను. బ్రాహ్మణకుమారుండు సం
జీవితుం డయ్యెను. అనంతర మాదేవదేవుం డుమాదేవీసహితుండై
యంతర్హితుం డయ్యెను. శ్వేతుండను భూపాలచంద్రుం డీరీతిగా ము
నికుమారుని సంజీవితునిం గావించెను.

మహారాజగు శ్వేతుం డిట్లు సమస్తవైదిక లౌకికధర్మంబులను
గ్రమంబుగఁ బరిపాలించుచు సహస్రవర్షంబులు రాజ్యంబు గావించి
కేశవారాధనతత్పరుండై పురుషోత్తమక్షేత్రంబున కేతెంచి యందు
సుఖంబును, రమణీయంబు నగుప్రదేశంబున శ్రీకృష్ణదేవునిసమీపంబు
న శ్వేతగిరియందు, శతధనుర్విస్తృతం బగుప్రాసాదమును నిర్మింపఁజేసి

తీసమధ్యంబునఁ జంద్రప్రతిమం బగుమాధవమూర్తి యథావిధిగఁ బ్రతిష్ఠించెను. ఆసమయంబున వేదపారగులగుభూసురులకును, దీనులకును, దపస్వులకును బహుధనదానంబులం గావించెను. అనంతర మమ్మహీనాథుండు శ్రీమాధవసన్నిధానంబునఁ బ్రణిపాతపూర్వకంబుగ ద్వాదశాక్షరమంత్రమును జపించుచు, సమాధియోగంబున మౌనియై, మాసపర్యంతము ననాహారియై విష్ణుపదధ్యాన నిమగ్నుండై యుండెను.

ఇమ్మెయి నాతఁడు నిర్మలభక్తిభావవిలసితుండై దేవదేవుండగు మాధవునుద్దేశించి యిట్లు స్తుతింప నారంభించెను. వాసుదేవా! సంకర్షణా! ప్రద్యుమ్నా! అనిరుద్ధా! నారాయణా! నీకు నమస్కారము. బహురూపుండును, విశ్వరూపుండును, వేధయు, నిర్గుణుండును, అప్రతర్క్యుండును, శుచియు, శుక్లకర్ముండును నగుదేవునకు వందనములు. పద్మనాభుండును, పద్మగర్భోద్భవుండును, పద్మవర్ణుండును, పద్మహస్తుండును, పుష్కరాక్షుండును, సహస్రాక్షుండును, సహస్రపాదుండును, సహస్రభుజుండును, వరాహుండును, వరదుండును, సుమేధయు, వరిష్ఠుండును, వరేణ్యుండును, శరణ్యుండును, అచ్యుతుండును, బాలరూపుండును, బాలపద్మప్రభుండును, బాలార్కసోమనేత్రుండును, ధీమంతుండును, కేశవుండును, నారాయణుండును, మాధవుండును, గోవిందుండు నగునీకుఁ బ్రణామసహస్రంబులు. ఓదేవా! నీవు విష్ణుండవు. వసురేతుండవు. మధుసూదనుండవు, శుద్ధతేజుండవు. అంశుమూర్తివి. అనంతుఁడవు. సూక్ష్మస్వరూపుఁడవు. శ్రీవత్సధారివి. త్రివిక్రముండవు. దివ్యపీతాంబరధరుండవు. సృష్టికర్తవు. గోప్తవు. ధాతవు. గుణభృతుండవు. నిర్గుణుండవు. ప్రభూ! నాయెడలఁ బ్రసన్నుండ వగుము. వామనరూపుఁడవు, వామనకర్ముఁడవు, వామననేత్రుఁడవు, వా

మనవాహివి, రమణీయుండవు, పూజ్యుండవు, అవ్యక్తరూపుఁడవు, భయహారుండవు నగునీవు నన్నుఁ బరిత్రాణంబు సేయుము. సంసారసాగరపోతంబవు, పరిశాంతస్వరూపుఁడవు, శివుఁడవు, సౌమ్యుఁడవు, రుద్రుండవు, ఉత్తారకుండవు, భవభంగకర్తవు, భవభోగపరిచుండవు, భవసంఘాతస్వరూపుఁడవు, భవస్పష్టికర్తవు, దివ్యరూపుఁడవు, సోమాగ్నిశ్వసితుండవు, సోమసూర్యాంశుకేశుండవు, గోబ్రాహ్మణహితుండవు, ఋక్స్వరూపుండవు, పదక్రమమూర్తివి, ఋక్సుతుండవు, ఋక్సాధనుండవు, యజుర్ధారణకర్తవు, యజుర్మూర్తివి, యజుర్యాజ్యుండవు, జుష్టుండవు, యజుర్నాథుండవు, శ్రీపతివి, శ్రీధరుండవు, శ్రీకాంతుండవు, దాంతుండవు, యోగిజనచింత్యుండవు, యోగివి, సామస్వరూపుఁడవు, సామధ్వనివరుండవు, సామసౌమ్యుండవు, సామయోగవిదుండవు, సామగానవిలసితుండవు, సామధారివి, సామయజ్ఞవిదుండవు, సామకరుండవు, అథర్వశిరుండవు, అథర్వపాదుండవు, అథర్వక్షరుండవు, వజ్రశీర్షుండవు, మధుకైటభనిషూదనుండవు, మహోదధిజలశయనుండవు, వేదాహారణకారివి, హృషీకేశుఁడవు నగునీకు మాటిమాటికిని నమస్కరించుచున్నాను. ఓనారాయణా! నీవువాసుదేవుఁడవు. లోకహితుండవు. మోహహరుండవు, భవభంగకరుఁడవు, గతిప్రదుఁడవు. త్రైలోక్యతేజఃకర్త వగునీవు నన్ను రక్షింపుము. ఓయోగీశ్వరా! శుద్ధుండును, కాముండును, తారకుండును, సుఖరూపుండును, సుఖనేత్రుండును, సుకృతధరుండును, వంద్యుండును, వామదేవుండును, దేహకర్తయు, భేదరహితుండును నగునీకు నమస్కారము. నిన్ను దేవతలు సన్నుతించుచుందురు. నీవు దేవపాలివి. వాసనివాసుండును, వాసవ్యవహారుండవు, వసుకర్తయు, వసువాసప్రదుండును, యజ్ఞస్వరూపుఁడును, యజ్ఞేశ్వరుండును, యతియు, యోగేశ్వరుండును, యజ్ఞధారియు, సంకర్ష

ఖుండవు, ప్రలంబాసురహరుండవు, శేషనగాధీశ్వరుండవు, లాంగలధరుండవు, [illegible] నగునీవె [illegible]. స్వామీ ! నాకు నీకంటె నాకేమియు [illegible] లేరు కావున నో భక్తవత్సలా ! [illegible] ధ్యానించుచుండెదను. కేశవా ! అచ్యుతా ! గోవిందా ! మనోవాక్కాయకంబులగు [illegible], [illegible] నీకంటె నెవ్వరును లేరు జనార్దనా ! [illegible] బడియు, విపత్సంకలితంబగుచు, భ్రమించుచుంటిని. నేనీసంసారమునం బడి తాపత్రయంబుచే నిరంతరమును బరితప్తుండ నగుచున్నాఁడను. అవశ్యకరణ్యుండనై నీయాశ్రయము నపేక్షించి యున్నాను. అనిత్యంబంతయును భవన్మాయామోహితుండనై. సంసారమునందు నేను సర్వదా లోభాదులచే [illegible] నగుచు [illegible] నభిలషించుచుంటిని. [illegible] ! [illegible] లేదు. భవదీయ [illegible], ఫలవిహీనం బగు [illegible] నేనభిలషించుచున్నాఁడను. శ్రీగోవిందా ! నాహృదయంబంతయును విపన్నంబై పోయినది. ఆర్తుండ నగునాకు జగంబంతయు శూన్యంబగుచున్నట్లు గోచరించుచున్నది. మహాదేవా ! మాధవా ! నన్నీసంసారసాగరమునుండి సముద్ధరింపుము. నేనీయపారంబగుభవార్ణవంబున మోహాబ్ధిమగ్నుండనై యున్నాఁడను. పుండరీకాక్షా ! నన్నుద్ధరించుకర్తలు నీకంటె నితరులెవ్వరును లేరు. ప్రభూ! నన్ను రక్షింపుము.

అని యివ్విధంబుగా శ్వేతమహీనాథుండు సంస్తవంబు గావించుటయు జగ[illegible] భక్తిభావంబునకు సంప్రీతుఁడై [illegible]

విమానంబున నీలజీమూతసంకాశుండును, పద్మపత్త్రాయతాక్షుండును, సువర్ణవర్ణుండును, క్షీరసాగరసన్నిభుండును, పాంచజన్యధరుండును, మహాద్యుతిమంతుండును, గరుడధ్వజుండును, శ్రీమంతుండును, శార్ఙ్గగదాసిధరుండును, నై సాక్షాత్కరించి మహారాజా! నీయుత్తమభక్తిభావంబునకు మెచ్చి నీయెడలఁ బ్రసన్నుండ నైతిని. నీయభీష్టవరప్రార్థనంబు గావింపుము. అని యనుగ్రహించుటయు శ్వేతభూనాథుండు దేవదేవుని యమృతోపమానంబులగు నాదరవచనంబుల నాకర్ణించి యానందపులకితసర్వాంగుండై సాష్టాంగప్రణామంబు గావించి తద్గతంబగు నిశ్చలహృదయంబుతో స్వామీ! నన్ను నీభక్తగణంబులలో నొక్కనిగాఁ బరిగణించియనుగ్రహించితివేని, మదభీష్టప్రధానంబు గావింప నిచ్ఛగించితివేని, బ్రహ్మభవనంబున కూర్ధ్వంబును, అవ్యయంబును, విరజంబును, విశుద్ధంబును, సంసారసంగవివర్జితంబును, ఉత్తమంబు నగు వైష్ణవపదంబును నాకుఁ బ్రసాదింపుమని ప్రార్థించెను.

అప్పుడు భక్తవత్సలుండగు జగన్నాథుండు సంప్రీతుండై మహీపాలశేఖరా! విబుధమునిగణంబులకును, సిద్ధయోగిజనంబులకునుగూడ నగమ్యంబును, అనామయంబును, పరమంబును, మనోరమంబును న గుమత్పదంబు నీకనాయాసంబుగ లభింపఁగలదు. నీవింకను గొంతకాలము రాజ్యసుఖోపభోగంబుల ననుభవించి యనంతరము సర్వలోకంబుల నతిక్రమించి మదీయంబగుదివ్యలోకమును జేరఁగలవు. త్రిలోకంబులయందును నీకీర్తి విస్తృతంబు గాఁగలదు. నీయెడల నాదరంబునం జేసి నేనీప్రదేశంబున నిత్యసన్నిహితుండనై యుందును. దేవదానవగణంబు లందఱును నిరంతరమును శ్వేతగంగానామమును గీర్తించుచుండఁగల్గరు. రాజేంద్రా! ఈ శ్వేతగంగయందలి కుశాగ్రమాత్రంబగుజలకణంబునైనను స్పృశించుమానవులు నాభక్తశ్రేష్ఠులై స్వర్గలో

యమహ్రదంబునందు భక్తిభావనతో నవగాహనంబు సేయుట యవ శ్యకర్తవ్యము. విశేషించి చతుర్దశీతిథియందు బాహ్రదంబున స్నానము సేయువారి సమస్తపాపంబులును నశింపఁగలవు. విశేషించి చతుర్దశీతిథి యందు దీహ్రదంబున నవగాహనంబు సేయుట సర్వశ్రేష్ఠంబు. సముద్ర స్నానము సర్వకాలములయందును, ప్రశస్తమైనదియే కాని పూర్ణిమాతిథి యందు సముద్రస్నానంబు చేసినచో నశ్వమేధఫలలాభం బగును. మార్కండేయహ్రదంబును, అక్షయవటంబును, కృష్ణబలరాములును, మహోదధియు, ఇంద్రద్యుమ్నంబును బంచతీర్థములుగాఁ బ్రకీర్తితము లైనవి. జ్యేష్ఠమాసంబున, జ్యేష్ఠానక్షత్రయుక్తం బగుపూర్ణిమకుఁ బు రుషోత్తమక్షేత్రయాత్ర గావింపవలయును. అప్పుడు మనోవాక్కాయ శుద్ధుండును, ఏకాగ్రచిత్తుండును, సర్వద్వంద్వవినిర్ముక్తుండును, విమత్స రుండును, వీతరాగుండునై కల్పవృక్షసమీపమునకుం బోయి స్నా నంబుచేసి, వటరూపి యగుజనార్దనునకు ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణము గావించినచో సప్తజన్మార్జితమహాపాపంబులు నశించుటయే కాక మ హాపుణ్యగతిలాభంబు కరతలామలకం బగును.

అమ్మహావటంబు చతుర్యుగంబులందును గ్రమముగా వటం బును, వటేశ్వరంబును, కృష్ణంబును, పురాణపురుషంబు ననునామం బులచే విరాజిల్లుచుండును. మఱియు దానిప్రమాణము యుగంబుల ననుసరించి క్రమముగా నేకయోజనంబును, పాదోనయోజనంబును, అర్ధ యోజనంబును, పాదయోజనంబు నై యుండును. యథావిధిగ మం త్రపాఠంబు సేయుచు నాకల్పవటంబునకుఁ బ్రణామంబు చేసి దక్షిణా భిముఖంబుగాఁ ద్రిశతధనుష్పరిమితదూరంబు పోయినచో నటనున్నభ గవానుం డగువిష్ణుదేవుని స్వర్గద్వారమును, సాగరజలసమాకృష్టంబగు కాష్ఠంబును దృగ్గోచరం బగును. అచ్చట విష్ణుపూజాప్రదక్షిణంబు

లు గావించినచో సర్వపాపగ్రహగ్రస్తినుండి విముక్తుం డగును.

అనంతర మగ్రసేనుని సంవర్ణించి యాసన్నదూర్వాదళంబుల స ముద్రమునకుం బోయి యాచమనపూర్వకంబుగా శుచియై, పరమపు రుషుం డగు శ్రీమన్నారాయణుని ధ్యానించి తదీయం బగు అష్టాక్షర మంత్రముచే నంగన్యాసకరన్యాసంబులు గావింపవలయును. మహర్షు లు "ఓం నమోనారాయణాయ" అనునీయష్టాక్షర మంత్రమే మంత్రరాజం బనియు, నితరమంత్రంబు లన్నియు మనో భావ్రం తరంబు లనియుఁ జెప్పుదురు. ఈదివ్యమంత్రమే సర్వార్థ సాధక మైనది. ఉదకంబు నరునిసంతతి యగుటచే దానికి నారంబను నాఖ్య గలిగెను. ఆయుదకమే యయనముగా గలవాఁడగుటచే నరునకు నా రాయణనామంబు గలిగెను. వేదంబులును, ద్విజులును, యజ్ఞంబులు ను, క్రియాసమూహంబులును, పంచభూతంబులును, మనంబునుగూ డ నారాయణపరాయణంబు లైనవి. అహంకారమును, బుద్ధియు, నారాయణాత్మకము లైనవి. భూతభవిష్యద్వర్తమానంబులును, జీవ, సంజ్ఞకంబు లగుస్థావరజంగమాదిసకలవస్తువులునుగూడ నారాయణాత్మక ములే. జలస్థలపాతాళంబులయందును, స్వర్గమునందును, గగనమునం దును, బర్వతములయందును ఎల్లెడలను వ్యాపించి నారాయణుఁడు విరాజిల్లుచున్నాఁడు. వేయిమాట లేల? బ్రహ్మాదితృణపర్యంతమును గలయీసమస్తప్రపంచమును నారాయణాత్మకమైనది. ఈజగంబున నారాయణునికంటె శ్రేష్ఠుండు వేఱొకఁడును లేడు. దృశ్యాదృశ్యంబును, జరాచరంబు నగు నీసమస్తమునందు నాతఁడే వ్యాపించి యున్నాఁడు. జలంబును, జలపతియుఁ నాతఁడే నారాయణాయనంబులు. కావునఁ బా పహరుం డగునారాయణుని జలమధ్యంబున నియమితుండై స్మరింపవల యును.

విశేషించి విశుద్ధుం డగుమానవుండు స్నానకాలంబున నారాయణునిం బూజించి ధ్యానపూర్వకంబుగ నంగన్యాసకరన్యాసంబులం గావింపవలయును. అంగుష్ఠహస్తద్వయంబుల నోంకారమును, దక్షిణతర్జన్యాద్యంగుళిదళంబులయం దితరవర్ణంబులను విన్యసింపవలయును. వామపాదంబున " ఓం " కారమును, దక్షిణపాదమున " న " కారమును, వామకటియందు " మో " కారంబును, దక్షిణకటియందు " నా " కారంబును, నాభిదేశంబున " రా " కారమును, వామబాహువున " య " కారమును, దక్షిణబాహువున " ణా " కారమును మస్తకంబున " య " కారమును విన్యాసంబు చేసి, యూర్ధ్వాధోభాగంబులను, హృదయంబునను, పార్శ్వంబులను, పృష్ఠంబునను, అగ్రభాగమునను నారాయణుని ధ్యానించుచు నభిజ్ఞుం డగువాఁడు " గోవిందుండు నాపూర్వదిక్కునను, మధుసూదనుండు దక్షిణంబునను, శ్రీధరుండు పశ్చిమంబునను, కేశవుం డుత్తరంబునను, విష్ణుదేవుం డగ్నికోణంబునను, మాధవుండు నైఋతకోణంబునను, హృషీకేశుండు వాయవ్యకోణమునను, వామనుం డీశానకోణమునను, వరాహుండు భూతలంబునను, త్రివిక్రముం డూర్ధ్వంబునను నిల్చి నన్ను రక్షించుం గాక " అను కవచమును బఠించుచు నేనే శంఖచక్రగదాధరుం డగు నారాయణదేవుండ నని భావించుకొని ధ్యానించుచు:—

" త్వమగ్ని ద్విపదాం నాథ, రేతోధాః కామదీపనః,
ప్రధానః సర్వభూతానాం జీవానాం ప్రభు రవ్యయః.
అమృతస్యారణి త్వం హి, దేవయోని రపాంపతే,
వృజినం హర మే సర్వం, తీర్థరాజ నమోస్తు తే. "

అనుమంత్రము నుచ్చరించుచు విధ్యుక్తముగ స్నాన మాచరింపవలయును. అన్యప్రకారంబున సాగరస్నానంబు సేయుట ప్రశస్తంబుగాదు.

వైదికమంత్రంబులచే నభిషేకంబును, మార్జనంబును గావించి యఘమర్షణమంత్రమును జపింపవలయును. అఘమర్షణసూక్త మశ్వమేధయాగమువలెనే యఖిలపాపహారకమైనది. అనంతరము తీరమునకు జేరి విశుద్ధవసనధారియై ప్రాణాయామాచమనసంధ్యోపాసనంబునం దీర్చి భాస్కరారాధనంబు గావించి భాస్కరునుద్దేశించియూర్ధ్వంబుగాఁ బుష్పాంజలి నిక్షేపించి యూర్ధ్వబాహుండై యాదిత్యప్రీతికొఱకు నష్టోత్తరగాయత్రీమంత్రజపంబును, సౌరమంత్రజపంబును, సమాహితచిత్తంబుతో గావించి ప్రదక్షిణనమస్కారంబు లాచరించి ప్రాఙ్ముఖుండై యుపవసించి స్వాధ్యాయపఠనంబును, దేవమానవపితృతర్పణంబులను, నామగోత్రోచ్చారపూర్వకంబుగాఁ దిలమిశ్రితంబులగునుదకములచే యథావిధిగఁ బితృతర్పణంబులను గావింపవలయును. దేవతర్పణానంతరముననే పితృతర్పణంబున కధికారి యగును.

శ్రాద్ధహోమాదికంబులగుక్రియ లన్నియు నేకహస్తంబుచేతనే నిర్వహింపవచ్చును గాని సర్వకాలంబులయందును దర్పణముమాత్ర ముభయహస్తములతోడను గావింపవలయును. నామగోత్రోచ్చారణంబు చేసి వామదక్షిణకరంబులతో "తృప్యతాం" అను మంత్రమున జలసేచనంబు గావింపవలయును. అజ్ఞానియై తనశరీరమునం దెచ్చటనైన నంటియున్నతిలలచేఁ దర్పణంబు చేయువానికిపితృదేవతలు త్వఙ్మాంసరుధిరాస్థిమూలంబున తర్పితులైనట్లుగా సంతుష్టు లగుదురు. కావున స్వీయాంగస్థితంబు లగుతిలలతో నెన్నండును దర్పణంబు గావింపఁజనదు. అందువలనఁ గర్తకుఁగూడ మహాపాపంబు సంభవించు. భూతలంబుననుండి జలంబులయందుగాని, జలంబులయందుండి భూతలంబునఁ గాని పితృతర్పణంబు గావించుట నిషిద్ధము. అందువలనఁ బితృదేవతలకుఁ దృప్తి గలుగఁజాలదు. జలంబులయందు గాని,

పాత్రంబులయందు గాని తర్పణంబు సేయంజనదు. క్రుద్ధుండై కాని, యేకహస్తంబుతోఁ గాని చేయఁగూడదు. శ్రద్ధాయుక్తుం డగువాఁడు తీరంబున నుపవసించి భూతలంబుననే తర్పణంబు విడువవలయును.

ద్విజవరులారా ! నేను పితృగణంబుల కీభూమండలము నక్షయ స్థానముగా దానము చేసి యున్నాను. కావునఁ బితృప్రీతికొఱకు భూతలంబుననే తర్పణంబు సేయవలయును. భూతలమందే జనించి యందే నివసించి, యందే లయంబు గాంచుచుందురు గావున భూమియందే జలదానంబు చేయవలయును. తర్పణకాలంబున సాగ్రంబు లగు కుశలను బఱచి మంత్రంబులతో నావాహనపూర్వకంబుగా దేవపితృతర్పణంబుల గావింపవలయును. ప్రాచీనాగ్రంబులగుకుశలయందు దేవతలకును, దక్షిణాగ్రంబులగుకుశలయందుఁ బితృదేవతలకును దర్పణంబులు విడువవలయును.

పూజావిధి.

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుండు వెండియు నిట్లనియెను. ఓవిప్రవరులారా ! ఇట్లు దేవర్షిపితృతర్పణాదుల నిర్వర్తించి యాచమనంబుచేసి వాఙ్నియతుండై మహోదధితీరంబున హస్తమాత్రంబును, జతుష్కోణంబును, జతుర్ద్వారమయంబును సుశోభనంబు నగునొకమండలమును జిత్రించి యందుఁ గర్ణికాయుతంబుగ నష్టదళపద్మంబును లిఖించి యష్టాక్షరమంత్రంబుచే విభుండగునారాయణు నందుఁ బూజింపవలయును. ఇఁకఁ గాయశుద్ధివిధానంబు దెలిపెదను. ఉపాసకుండగువాఁడు హృదయంబునఁ జక్రరేఖాన్వితంబగునోంకారమును ధ్యానించుచు, ఉజ్జ్వలంబును, త్రిశిఖాన్వితంబును, పాపహారంబును, చంద్రమండలమధ్యస్థితంబును నగురాకారమును మస్తకంబున, శుక్లవర్ణంబును, సు

గా నర్చింపవలయును. మఱియుఁ బూర్వదళంబున వాసుదేవుని, దక్షిణదళంబున సంకర్షణుని, పశ్చిమదళంబునఁ బ్రద్యుమ్నుని, ఉత్తరదళంబున ననిరుద్ధుని, అగ్నికోణంబున వరాహుని, నైఋతికోణంబున నరసింహుని, వాయవ్యకోణంబున మాధవుని, ఈశానకోణంబునఁ ద్రివిక్రముని విన్యాసంబుచేసి వాసుదేవసమ్ముఖంబున గరుడుని, వామపార్శ్వంబునఁ జక్రమును, దక్షిణభాగమునఁ జక్రమును, గదను అట్లే వామభాగంబునశార్ఙ్గధనువును, దక్షిణభాగంబునఁ దూణీరద్వయమును, వామంబున ఖడ్గమును, దక్షిణమున శ్రీదేవిని, ఉత్తరభాగంబునఁ బుష్టిని విన్యసింపవలయును. మఱియు సమ్ముఖంబున వనమాలికను, శ్రీవత్సమును, కౌస్తుభమును, జతుర్దిశలను, జతుష్కోణంబులను దేవదేవునిదివ్యాస్త్రంబులను విన్యాసంబు చేయవలయును. అనంతర మూర్ధ్వాధోదిశలయం దష్టదిక్పాలకులను, అనంతుని విన్యాసంబు చేసి పూజింపవలయును.

ఈరీతిగా మండలంబునందు దేవదేవుం డగుజనార్దనుని బూజించువాఁడు నిశ్చయముగా నభిమతార్థసిద్ధుం డగును. ఇట్లు విధివిధానంబునఁ బూజింపఁబడుచున్నజనార్దనదేవుని దర్శించువాఁడు గూడ నవ్యయుం డగువిష్ణుదేవుని యందు విలీనుఁడు గాఁగలఁడు. ఇట్లొక్కసారి కేశవు నర్చించువాఁడు జన్మజరామృత్యువిజయుండై విష్ణుపదోపస్థుం డగును. అశ్రద్ధ సేయక నిరంతరమును నారాయణస్మరణంబు గావించువాఁడు శ్వేతద్వీపనివాసుం డగును. ప్రణవాదిసమోంతంబును, సర్వతత్త్వమయంబునగు వాసుదేవనామమే యూతనిదివ్యమంత్రంబుగా నిర్దిష్టం బయ్యెను. ఆమంత్రముచేతనే యథాక్రమంబుగ గంధపుష్పాదుల నర్పింపవలయును. అనంతరము యథావిహితక్రమంబున ముద్రాప్రదర్శనంబు గావించి మంత్రజ్ఞుం డగువాఁ డష్టనంబుగా

సౌభాగ్యశాలియు, సత్యవాదియు, జితేంద్రియుండును, వేదశాస్త్రవిదుండును, యోగశీలుండు నగు వైష్ణవబ్రాహ్మణుండై జనించి యంతంబున వైష్ణవయోగంబుచే మోక్షప్రాప్తుం డగును.

గ్రహణములు, సంక్రాంతులు, అయనపుణ్యకాలములు, వత్సరాదులు మొదలగు పర్వదినంబులయందును, ఆషాఢకార్తికమాఘమాసంబులయందలిశుభదినంబులను బురుషోత్తమక్షేత్రంబునందు దానంబులు గావించినచో సర్వతీర్థంబులం గావించినవానికంటె సహస్రగుణఫలప్రాప్తియగును. అచ్చటఁ బితృదేవతలకుఁ బిండప్రదానంబు చేసినచోఁ బితృదేవత లక్షయతృప్తిం గాంతురు. ఈమాహాత్మ్యప్రస్తావము పురుషార్థప్రదంబును, ఆయుఃకీర్తికరంబును, భుక్తిముక్తిప్రదంబును, ధన్యంబును, బుణ్యంబును, సర్వకామప్రదంబును, సర్వపాపహరంబును, దుస్స్వప్ననాశకంబు నైనది. ఈపుణ్యవృత్తాంతమును నాస్తికుల కెన్నఁడు నెఱింగింపఁదగదు. ఈపవిత్రక్షేత్రమాహాత్మ్యము లోకంబునఁ బ్రచారితంబు గానంతవఱకే సకలతీర్థంబులును సన్మానితంబు లగుచుండును. పుష్కరాదిసర్వతీర్థంబులును దమతమకనురూపంబు లగుఫలంబులఁ బ్రసాదించుచుండును గాని యీపురుషోత్తమక్షేత్రము సకలతీర్థఫలంబులను బ్రసాదింపఁగలదు.

భూతలమునందలి సకలనదీజలంబులును సాగరంబునఁ బ్రవేశించుటచే సరిత్పతి యగుసముద్రుఁడు సర్వతీర్థశ్రేష్ఠుం డగుచున్నాఁడు. కావున సర్వకామప్రదంబగుసాగరమే తీర్థరాజము. భాస్కరాభ్యుదయంబునఁ దమఃపటలముంబోలె సముద్రస్నానంబునఁ బాపసమూహంబంతయు వినష్టం బగును. ఈతీర్థరాజంబుతో సమంబగుతీర్థం బెందును లేదు. ప్రభుం డగునారాయణుండు సర్వదా సంస్థితుండై యుండు నీతీర్థరాజమునందలి గుణగణంబులను వర్ణించుటకు సమర్థు లె

వ్వరున్నారు ? ఈతీర్థరాజంబునందుఁ దొంబదితొమ్మిదికోట్ల తీర్థంబులు విరాజిల్లుచుండును. ఇందుఁ గావించు స్నాన, దాన, జప, హోమ, దేవార్చనాదు లక్షయఫలదాయకంబు లైనవి.

—♦ పంచతీర్థమాహాత్మ్యము. ♦—

మునివరులారా ! సముద్రస్నానానంతరంబున యజ్ఞాంగసంభవంబగుతీర్థంబును సేవింపవలయును. అందుఁ బరమపావనం బగునింద్రద్యుమ్నసరోవరము గలదు. ధీమంతుం డగువాఁడు శుచియై, యాచమనంబుచేసి మనంబున హరిధ్యానంబును, జలస్పర్శంబును గావించుచు—

" అశ్వమేధాంగసంభూత, తీర్థ సర్వాఘనాశన,
స్నానం త్వయి కరో మ్యద్య, పాపం హర నమోస్తు తే. "

అను మంత్రము నుచ్చరించుచు విధిపూర్వకముగ స్నానంబును, దేవర్షిపితృగణంబులకుఁ దిలతర్పణంబును, పితృదేవతలకుఁ బిండప్రదానంబును, బురుషోత్తమునకుఁ బూజనంబును గావించినచో శతాశ్వమేధఫలలాభంబు నందుటయే కాక, లిసకులమునందు సప్తపురుషాంతరములపూర్వులను, సప్తపురుషాంతరములవఱకును దనతరువాతివారిని విష్ణులోకప్రాప్తులం గావించును.

ఈవిధముగా నేకాదశీదినంబున నుపవసించి పంచతీర్థకృత్యంబులను నిర్వర్తించి జ్యేష్ఠపూర్ణిమయందు పురుషోత్తమసందర్శనంబు గావించుటవలనఁగూడఁ బూర్వోక్తఫలలాభం బగును. మాఘాదిపుణ్యమాసంబులకంటె నిందు జ్యేష్ఠమాసమును విశేషించి చెప్పుటకుఁ గారణమేమనిన—ఈభూతలమునందలి సరిత్తులు, సరోవరములు, పుష్కరిణులు, తటాకములు, వాపీకూపహ్రదులు, నదులు, సముద్రములు మొ

దలగు సకలతీర్థంబులును జ్యేష్ఠమాసమున ముఖ్యముగ నొకసమూహంబువలెకును, పురుషోత్తమక్షేత్రంబున సన్నిహితలై యుండుచుండును. కావున స్నాన, దాన, దేవతారాధనాదులకు శ్రేష్ఠమగు నా కాలమునందే యాత్ర నిర్వర్తించుట యుత్తమపక్షమై యుండును. జ్యేష్ఠశుక్లదశమి దశపాపములను హరించునది గావున దశహర యనునామముచే విఖ్యాతం బైనది.

సర్వోత్కృష్టంబగు జ్యేష్ఠశుక్లదశమియందు నియమితచిత్తంబుతో బలరామకృష్ణులను, సుభద్రాదేవిని, సేవించువారు సర్వపాపవిముక్తులును, విష్ణులోకప్రాప్తులును నగుదురు. ఉత్తరాయణంబునను, దక్షిణాయనంబును నాఁడు దర్శనము మహాపుణ్యఫలదాయక మగునది. ఫాల్గునమాసంబునఁ బురుషోత్తముని సేవింపని డోలోత్సవమును దర్శించువారు గోవిందలోకగాము లగుదురు. విషువంబులయందు యథావిధిగ నిర్మలభక్తియుక్తులై బలరామకృష్ణులను, సుభద్రాదేవిని సందర్శించువారికి సమస్తయజ్ఞంబులకును ద్విగుణంబగు నుత్తమఫలలాభంబు గలుగును. అక్షయతృతీయాతిథియందుఁ జందనచర్చితుండగు శ్రీకృష్ణదేవు సందర్శించువాఁడు విష్ణులోకప్రాప్తుం డగును. జ్యేష్ఠమాసంబున, జ్యేష్ఠానక్షత్రయుక్తంబగు దినంబునఁ బురుషోత్తముని సేవించువాఁడు తనకులంబున నిరువదియొక్క తరములవారి కూర్ధ్వగతిని గల్పించి తాను విష్ణులోకప్రాప్తుఁ డగును.

మహాజ్యేష్ఠాప్రశంస.

మునివరులారా! రాశినక్షత్రాదియోగానుసారంబుగా మహాజ్యేష్ఠాపుణ్యకాలము లభించినప్పుడు ప్రయత్నపూర్వకముగాఁ బురుషోత్తమక్షేత్రయాత్ర నిర్వర్తించుట మానవుల కందఱకు నవశ్యకర్త

వ్యము. ఆదిసంబునకుఁ బురుషోత్తమయాత్ర చేసి రామకృష్ణులను సుభద్రాదేవిని దర్శించువాఁడు ద్వాదశయాత్రాఫలము కంటె నధికఫలలాభంబు నందఁగలఁడు. ప్రయాగయు, కురుక్షేత్రము, నైమిశారణ్యము, పుష్కరము, గయ, గంగాద్వారము, కుశావర్తము, గంగాసాగరసంగమము, కోకాముఖము, సూకరము, మథుర, మరుస్థానము, సాలగ్రామము, వాయుతీర్థము, మందరము, సింధుసాగరము, పిండారకము, చిత్రకూటము, ప్రభాసము, కనఖలము, శంఖోద్ధారము, ద్వారక, బదరికాశ్రమము, లోహకుండము, అశ్వతీర్థము, సర్వపాపప్రమోచనము, కమలాలయము, కోటితీర్థము, అమరకంటకము, లోహార్గళము, జంబుమార్గము, సోమతీర్థము, పృథూదకము, ఉత్పలావర్తకము, పృథుతుంగము, కుబ్జకము, ఏకామ్రకము, కేదారము, కాశి, విరజ, కాలంజరము, గోకర్ణము, శ్రీశైలము, గంధమాదనము, మహేంద్రము, మలయము, వింధ్యము, పారియాత్రము, హిమాలయము, సహ్యము, శుక్తిమంతము, గోమంతము, అర్బుదము, గంగ, యమున, సరస్వతి, గోమతి, బ్రహ్మపుత్ర, గోదావరి, భీమరథి, తుంగభద్ర, నర్మద, తాపి, పయోష్ణి, కావేరి, శిప్ర, చర్మణ్వతి, వితస్త, చంద్రభాగ, శతద్రు, బాహుద, ఋషికుల్య, కుమారి, విపాశ, దృషద్వతి, సరయు, నాకగంగ, గండకి, మహానది, కౌశిక, కరతోయ, త్రిస్రోత, మధువాహిని, వైతరణి మొదలగుగా గల భూతలమునందలి యెల్లతీర్థంబులును, సర్వక్షేత్రములును, సర్వసాగరంబులును, సర్వశైలంబులును, సర్వనదీనదంబులును సందర్శించి సేవించినఫలంబును, సూర్యగ్రహణాదులయందుఁగావించిన మహాదానాదులవలనఁ గలుగుపుణ్యఫలంబునుగూడ నొక్కసారి మహాజ్యేష్ఠాపున్యకాలంబున శ్రీకృష్ణసందర్శనము గావించినంతనే సిద్ధింపఁగలదు.

కావున నీ జ్యేష్ఠమాసపూర్ణిమాకాలంబున క్షేత్రాభిలాషుల గుమానవులెల్లరును బురుషోత్తమమునందు గావింపవలయును. ఆదినంబున శ్రీసుభద్రారామకృష్ణులను సేవించినవారికి విష్ణుసాయుజ్యంబు గలుగును. అట్టిపుణ్యాత్ముండు ప్రళయకాలంబువఱకు విష్ణులోకంబున సకలభోగంబుల ననుభవించుచునుండి యనంతరము మర్త్యలోకంబునఁ జతుర్వేదపారగుండును, స్వధర్మనిరతుండు నగు బ్రాహ్మణుండై పుట్టి శాంతుండును, శ్రీకృష్ణభక్తుండునై యంతంబున వైష్ణవయోగావలంబనంబుచే ముక్తుండగును.

—◆ కృష్ణస్నానమాహాత్మ్యము. ◆—

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుండు మఱియు నిట్లనియెను. మునిశ్రేష్ఠులారా! సర్వపాపహరంబును, బుణ్యప్రదంబు నగు శ్రీకృష్ణబలరాములయు, సుభద్రయొక్కయు స్నానవృత్తాంతమును జెప్పెదనాకర్ణింపుఁడు. జ్యేష్ఠమాసంబునఁ బూర్ణిమాతిథియందుఁ జంద్రదైవతం బగునక్షత్రమున హరిస్నానము ప్రశస్తమైనది. తత్కాలంబున నందున్నకూపము సర్వతీర్థమయంబును, నిర్మలంబునై యుండును. అప్పు డచ్చట భోగవతి సాక్షాత్కరించి యుండును. కావున శ్రీరామకృష్ణులను సుభద్రాదేవిని నభిషేకించుటకై యాకూపమునుండి హేమకలశంబులచే జలంబులను గొని తెచ్చి పిమ్మట దేవతామూర్తులకు స్నానార్థమై పతాకాభిశోభితంబును, సుదృఢంబును, సుఖసంచారంబును, వస్త్రపుష్పాలంకృతంబును, విస్తీర్ణంబును, ధూపధూపితంబును, శ్వేతవస్త్రావృతంబును, మౌక్తికహారాలంకృతంబు నగు మంచెపై, శ్రీరామకృష్ణులను, వారి నడుమ సుభద్రాదేవిని సంస్థాపించి వివిధజయమంగళధ్వనులతోడను, బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రాది శతసహస్రసహస్ర స్త్రీపురుషజనంబుల

అప్పుడు దేవగంధర్వాదులు గానము చేయుచుండిరి. అప్సరోగణంబులు నృత్యము చేయుచుండిరి. దేవదుందుభులు శబ్దాయమానము లగుచుండెను. సురభిశీతలానిలంబులు వీచుచుండెను. మేఘములు గగనమునుండి పుష్పంబుల వర్షించుచుండెను. మునులును సిద్ధచారణాదులును, జయధ్వనులు గావించుచుండిరి. ఇంద్రాదిదేవతలును, సకలర్షులును, పితృగణంబులును, ప్రజాపతులును, మఱియు స్వర్గవాసులగు సకలదేవతలును మంగళమయంబు లగు నభిషేకద్రవ్యములతోఁగూడ నచ్చటికి వచ్చి యుండిరి.

ఇంద్రుఁడు, విష్ణుదేవుఁడు, సూర్యచంద్రులు, ధాతయు, విధాతయు, అనలుఁడు, అనిలుఁడు, పూషుండును, భగుండును, అర్యముండును, త్వష్టయు, అంశుండును, వివస్వంతుండును, పత్నీసహితులగు మిత్రావరుణులును, రుద్రులును, వసువులును, ఆదిత్యులును, అశ్వినీకుమారులును, విశ్వేదేవతలును, మరుత్తులును, సాధ్యులును, పితృగణంబులును, గంధర్వులును, యక్షరాక్షసపన్నగులును, అప్సరోగణంబులును, దేవర్షులును, బ్రహ్మర్షులును, [illegible], వాలఖిల్యులును, భృగ్వంగిరాది సర్వవిద్యానిధులగు మహర్షులును, విద్యాధరులును, యోగసిద్ధులును, మొదలగువారితోఁ గలసి బ్రహ్మదేవుండును, సప్తర్షులును, [illegible], గ్రహగణంబులును, ఋతువులును, మూర్తిమంతంబు లగు సకలనదీనదంబులును, సర్వతీర్థంబులును, సముద్రంబులును, హ్రదంబులును, పృథివియు, దిక్కులును, వనస్పతులును దేవమాతయగు నదితియు, హ్రీ శ్రీ స్వాహా సరస్వతీ దేవులును, ఉమా శచీ దేవులును, సినీవాలి, అనుమతి, కుహువు, రాక, ధిషణ మొదలగు దేవపత్నీగణంబులును, హిమవంతంబును, వింధ్యంబును, మేరువును, సానుచరం బగు నైరావతంబును, [illegible]ంబులును, ఋతు

ప్రులును, దివారాత్రింబులును, సంవత్సరంబులును, ఉచ్చైశ్శ్రవంబును, నాగేంద్రుండును, వామనుండును, అరుణుండును, గరుడుండును, సకలంబులగు నోషధులును, భగవానుం డగు ధర్మదేవుండును, కాలుండును, యముండును, మృత్యువును, యమానుచరులును దత్కాలంబునఁ బురుషోత్తమదేవుని యభిషేకదర్శనార్థము విచ్చేసి యుందురు.

వారందఱును మంగళకరంబులగు నభిషేచనద్రవ్యములం గైకొని భూతలగతులై వచ్చి సపుష్పంబులగు కాంచనకలశంబులతోఁ బవిత్రసరస్వతీజలంబులచేతను, దివ్యంబులగు నాకాశగంగాజలంబులచేతను, రామకృష్ణుల కభిషేకంబు గావింతురు. అప్పుడు వివిధంబులగు ననేకదివ్యవిమానములు వరుసలుతీరి యంబరభాగంబున సంచారము సేయుచుండును. అవియన్నియును దివ్యపతాకాభిశోభితంబులును, నృత్యగీతవాద్యాదులచే విలసితంబులునై శోభిల్లుచుండును. ఈవిధముగా నప్పుడు శ్రీరామకృష్ణులకును, సుభద్రాదేవికిని గూడ నభిషేకంబు గావించి హర్షోత్ఫుల్లహృదయములతో నింద్రాదిదేవతలందఱును పురుషోత్తమదేవునిం గూర్చి

“ జయ జయ లోకపాల భక్తరక్షక, జయజయ ప్రణతవత్సల,
జయజయ భూతచరణ జయజయాదిదేవ బహుకారణ,
జయజయ వాసుదేవ, జయజయాసురసంహారణ,
జయజయ దివ్యమీన, జయజయత్రిదశవర,
జయజయ జలధిశయన, జయజయ యోగివర,
జయజయ సూర్యనేత్ర, జయజయ దేవరాజ,
జయజయ కైటభారే, జయజయ వేదవర,
జయజయ కర్మరూప, జయజయ యజ్ఞవర,
జయజయ కమలనాభ, జయజయ శైలచర,

జయజయ యోగశాయిన్, జయజయ యోగధర,
జయజయ విశ్వమూర్తే, జయజయ చక్రధర,
జయజయ భూతనాథ, జయజయ ధరణీధర.
జయజయ శేషశాయిన్, జయజయ పీతవాసో,
జయజయ సోమకాంత, జయజయ యోగవాస,
జయజయ దహనవక్త్ర, జయజయ ధర్మవాస,
జయజయ గుణనిధాన, జయజయ శ్రీనివాస,
జయజయ గరుడగమన, జయజయ సుఖనివాస,
జయజయ ధర్మకేతో, జయజయ మహీనివాస,
జయజయ గహనచరిత, జయజయ యోగిగమ్య,
జయజయ మఖనివాస, జయజయ వేదవేద్య,
జయజయ శాంతికర, జయజయ యోగిచింత్య,
జయజయ పుష్టికర, జయజయ జ్ఞానమూర్తే,
జయజయ కమలాకర, జయజయ భవవైద్య,
జయజయ ముక్తికర, జయజయ విమలదేహ,
జయజయ సత్త్వనిలయ, జయజయ గుణసమృద్ధ,
జయజయ యజ్ఞకర, జయజయ గుణవిహీన,
జయజయ మోక్షకర, జయజయ భూశరణ్య,
జయజయ కాంతియుత, జయజయ లోకశరణ,
జయజయ లక్ష్మీయుత, జయజయ పంకజాక్ష,
జయజయ సృష్టికర, జయజయ యోగయుత,
జయజయ యతసీకుసుమశ్యామదేహ,
జయజయ సముద్రవిస్తృదేహ,
జయజయ లక్ష్మీపంకజ షట్పదరణ,

జయజయ భక్తవశ, జయజయ శ్రీకాంత,
జయజయ పరమశాంత, జయజయ పరమపార,
జయజయ చక్రధర, జయజయ భోగియుత,
జయజయ నీలాంబర, జయజయ శాంతికర,
జయజయ మోక్షకర, జయజయ కలుషహార.
జయ కృష్ణ జగన్నాథ, జయసంకర్షణానుజ
జయ పద్మపలాశాక్ష, జయ వాంఛాఫలప్రద.
జయ మాలావృతోరస్క, జయ చక్రగదాధర,
జయ పద్మాలయాకాంత, జయ విష్ణో నమోస్తుతే. ”

అని యనేకవిధంబుల స్తోత్రపాఠంబు గావించుచు సంబరతలం బునందుండి శ్రీకృష్ణబలరాములకును, సుభద్రాదేవికిని బ్రణామంబులం గావించి తమతమనివాసములకుం బోవుదురు. అప్పుడు గగనభాగంబంతయుఁదివ్యపతాకాభిశోభితంబులును, రత్నకాంత్యుజ్జ్వలంబులు నగు సువర్ణవిమానములచే నిండి యుండును. ఆసమయంబున భూలోకవాసులందఱును, బురుషోత్తమబలరామసుభద్రలను దర్శించి యవ్యయపదప్రాప్తు లగుదురు. మంచముపై బలరామసుభద్రాసహితుండై యున్న పురుషోత్తముని దర్శించువారికి నిరామయపదంబు లభించు ననుట కెట్టిసంశయమును లేదు.

మునివరులారా! సుభద్రాబలరామసహితుండగుశ్రీకృష్ణుని దర్శించినచోఁ బుష్కరక్షేత్రంబున శతసహస్రగోదానములు గావించినఫలంబు సిద్ధించును. మంచస్థుండగుశ్రీకృష్ణదేవుని దర్శ... మా... శతకన్యాదానఫలంబు లభించును. శతనిష్కపరిమితంబగుసువర్ణదానంబును, సహస్రగోదానంబును, విధివిహితం బగుభూదానమును, అతిథుల కన్నదానంబును, వృషోత్సర్జనంబును, గ్రీష్మకాలంబున జలదా

సంబును, తిలాధేనుదానంబును, గజాశ్వరథదానంబులును, చాంద్రాయణవ్రతానుష్ఠానంబును, జలధేనుదానంబును, ఏకమాసోపవాసంబును గూడ శ్రీకృష్ణసందర్శనంబుతో సమానములు గాఁజాలవు.

వేయిమాట లేల ? సమస్తతీర్థంబులును, సమస్తవ్రతంబులును, సమస్తదానంబులును గావించుటకంటె నొక్కసారి మంచస్థులగు శ్రీకృష్ణబలరాములను సుభద్రాదేవిని దర్శించుటయే యధికఫలప్రదం బగుచున్నది. స్త్రీపురుషు లెల్లరును బురుషోత్తమసందర్శనంబు సేయవలయును. అట్టివారికి సర్వతీర్థసంసేవనఫలంబు సిద్ధించును. కృష్ణాభిషేకానంతరమున నాజలంబును శిరములం దాల్చినచో, వంధ్యలును, మృతాపత్యలును, దుర్భగలును, గ్రహపీడితలును, భూతావిష్టలును, [illegible]ంతలును సగుణము శీఘ్రము లభీష్టఫలలాభంబు నొందుదురు. ఆజలంబుల నభిషిక్తులగువారి కోరినకోరిక లన్నియును సిద్ధించును. భూతలమునం గలయెల్లతీర్థజలంబులును గలసి యాస్నానవేదిజలంబున షోడశాంశఫలంబునైనను గల్గింపఁజాలవు. కావున శ్రీకృష్ణస్నానావశిష్టజలంబులచే నెల్లప్పుడు నభిషేచనంబు చేసికొనుట శ్రేయోదాయకము.

స్నానాంతరంబున దక్షిణాభిముఖుండై వేంచేయుచున్న శ్రీకృష్ణదేవుని దర్శించువారు బ్రహ్మహత్యాదిసర్వపాపంబులనుండియు ముక్తులగుదురు. అట్టివారికి ముమ్మాఱు భూప్రదక్షిణంబు గావించినఫలంబు లభించును. భూతలమునందలి సకలతీర్థములను సేవించుట, బదరికాశ్రమంబు పోయి నారాయణుని దర్శించుట, కురుక్షేత్రంబునను, గంగాద్వారమునందును, స్నానదానాదులంగావించుట, మాసమాసంబునఁ బ్రయాగయాత్ర గావించుట, మహాభిధానం బగుకార్తికంబునఁ బుష్కరగమనంబు సేయుట, గంగాసాగరసంగమంబున స్నానదానం

బు లాచరించుట, గంగాయమునాసరస్వత్యాది పుణ్యనదులయందును, పుణ్యసరోవరంబులయందు నవగాహనం బొనరించుట సూర్యచంద్రాదిగ్రహణంబులయందు విధివిధానంబులు సేయుట మొదలగువాని వలన లభించుపుణ్యఫలంబంతియును, శ్రీకృష్ణదేవునిదక్షిణాభిముఖయాత్రాదర్శనమువలన లభింపఁగలదు. వేయేల ? వేదశాస్త్రపురాణాదులయందు మహర్షులచేఁ బ్రకటితంబులగు సకలపుణ్యకర్మంబులకును లభించుఫలంబంతయును బలరామసుభద్రాసహితంబుగా దక్షిణాభిముఖయాత్రం గావించు శ్రీకృష్ణుని దర్శించినంతమాత్రమునఁ గరతలామలకంబు గాఁగలదు.

గుండివాయాత్రామాహాత్మ్యము.

శ్రీకృష్ణబలరాములును, సుభద్రాదేవియు రథారోహణంబు గావించి గుండివాయాత్ర చేయుచుండఁగా దర్శించువారు విష్ణులోకప్రాప్తు లగుదురు. ఆగుండివామండపంబున సప్తాహపర్యంతమును వేంచేసియున్న యాదివ్యమూర్తులను సేవించువారికి సర్వాభీష్టసిద్ధి యగును.

మునివరులారా ! పూర్వకాలంబున నింద్రద్యుమ్నుఁడను మహీపాలుండు తనచే ప్రాదుర్భవించియున్న పురుషోత్తమదేవుం గాంచి దేవదేవా ! మదీయంబగుసరోవరతీరంబునఁ బ్రతివర్షంబును సప్తాహపర్యంతమును భవదీయం బగుయాత్రోత్సవంబు గుండివాయాత్రాభిధానంబున సువిఖ్యాతం బగుఁగాక ! అని ప్రార్థించుటయుఁ బ్రసన్నుం డగుపురుషోత్తమదేవుండు మహారాజా ! నీసరోవరతీరంబున సప్తాహంబువఱకును మదీయంబగుగుండివాయాత్రోత్సవంబు గాఁగలదు. అప్పుడు మండపస్థితుండ నగునన్నును, బలరామదేవుని, సుభద్రాదేవిని సమారాధించి తులసి గంధపుష్పధూపదీపనైవేద్యాదులతోడను ప్రణామప్రదక్షిణజయ

స్నపనంబులు శోభనము, గీతవాద్యాదులతోడను యథావిధిగఁ బూజిం చువారు బ్రహ్మఘ్నప్రముఖపాతకులైనను [illegible] దెవ్వరైనను, స్త్రీలైనను, శూద్రులైనను సర్వాభీష్టసిద్ధు లగుదురు. అట్టివారికి దుర్లభంబగు వాంఛిత మేదియును నుండదు.

అని దేవదేవుండగు పురుషోత్తముం డనుగ్రహించుటయు, రాజశేఖరుండును, శ్రీమంతుండును నగు నింద్రద్యుమ్నుండును కృతార్థుండయ్యెను. కావున సర్వవిధంబులను బ్రయత్నించి శ్రేయస్సాధనముం డగునామ గుండిచామండపంబున సర్వకామప్రదాత యగు పురుషోత్తమదేవుని సేవింపవలయును. ఆసమయంబున బురుషోత్తమసందర్శనంబువలన నపుత్రునకు సంతానంబును, నిర్ధనునకు ధనంబును, రోగి కారోగ్యంబును, గన్యకు ననుకూలవరప్రాప్తియు నగుటయే కాక, ఆయువును, కీర్తియు, యశంబును, మేధయు, బలంబును, విద్యయు, ధృతియు, రూపయౌవనసంపత్తులును సర్వోత్తమాభీష్టభోగంబులునుగూడ లభించును. ఆషాఢంబున, శుక్లపక్షంబున గుండిచాయాత్రోత్సవసమయంబునఁ బురుషోత్తముని సేవించువారి కశ్వమేధాదియజ్ఞఫలలాభంబు సిద్ధించును. అట్టివారు తమకులంబునఁ దమకుఁ బూర్వుల నేడుతరంబులవారిని, పైనుండు నేడుతరంబులవారిని దరింపఁజేయుటయే కాక దివ్యవిమానారూఢులై [illegible] వ్యాప్సరస్తూయమానులై విష్ణులోకంబునఁ బ్రవేశించి యచ్చట [illegible] భోగంబుల ననుభవించుచుఁ బ్రళయకాలంబువఱకు నుండి యనంతరము మర్త్యలోకంబునఁ జతుర్వేదులగు బ్రాహ్మణులై మరల జనించి వైష్ణవయోగంబుచే మోక్షముం గాంచఁగలరు.

— ద్వాదశయాత్రామాహాత్మ్యము. —

మునిశేఖరులారా! ఉత్థానంబునందును, [illegible]ంబునందును, విషువంబునందును, గుండిచాయాత్రాసమయమునందును బురుషోత్తముం

ని సేవించు వారు సర్వాభీష్టసిద్ధులై పదునల్వురింద్రులు పరిపాలించునంతకాలమువఱకును విష్ణులోకంబున సమస్తభోగంబుల ననుభవింపఁగలరు. జ్యేష్ఠమాసంబునఁ బురుషోత్తమయాత్రగావించువారు కల్పాంతంబువఱకును విష్ణులోకంబున సుఖనివాసులై యుందురు.

మానవులు విధ్యుక్తముగా ద్వాదశయాత్రలను గావించి యనంతరము యథావిధిగఁ బాపనాశినీప్రతిష్ఠం గావింపవలయును. జ్యేష్ఠమాసంబున, శుక్లపక్షంబున నేకాదశియందు నిర్మలచిత్తంబుతో శుచియై పవిత్రంబగుజలాశయంబునకుం బోయి శుద్ధుండై యాచమనంబు చేసి సర్వతీర్థావాహనం బాచరించి నారాయణుని ధ్యానించుచు విధివిహితముగా స్నానము చేసి [illegible] ధౌతవసనధారియై సూర్యాభిముఖుండుగ [illegible] నిఖిలపాపహారిణియు, పావనియు, [illegible] గూర్చి యష్టోత్తరశతపర్యాయములు [illegible] హితుండై పుణ్యమయంబు లగుసౌరమంత్రములను [illegible] త్యనకు ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణంబును, బ్రణామంబును గావింపవలయును.

బ్రాహ్మణాదివర్ణత్రయంబునకును స్నానజపవిధానంబులు వేదమునందు నిర్దేశింపఁబడి యుండెను. కాని స్త్రీశూద్రాదులకుమాత్రమట్టివేదోక్తవిధులు లేవు. ఏమైననేమి. మౌనభావముతోఁ బురుషోత్తమస్థానమునఁ బ్రవేశించి కరపాదప్రక్షాళనంబును, ఆచమనంబును ఘృతక్షీరమధుగంధోదకంబులచేతను, జందనజలంబులచేతను భక్తిపూర్వకంబుగాఁ బురుషోత్తమదేవు నభిషేకించి, వస్త్రసమర్పణంబు చేసి చందనాగురుకర్పూరకుంకుమాదులచే విలేపనంబును, కమలమల్లికాదికుసుమంబులచేఁ బూజనంబును, ధూపసేవనంబును, ఘృతతైలాదులచే

ద్వాదశదీపదానంబును, పాయసాపూపమోదకాది శ్రేష్ఠపదార్థంబుల
చే నైవేద్యంబును, ఫలదానంబును గావింపవలయును. ఈవిధముగాఁ
బంచోపచారంబులచేతను దేవదేవుని నర్చించి "నమః పురుషోత్తమా
య" అనుమంత్రమును, అష్టోత్తరశతపర్యాయములు జపంబు చేయ
వలయును.

అనంతరము భక్తిపూర్వకంబుగా

"నమస్తే సర్వలోకేశ, భక్తానా మభయప్రద
సంసారసాగరే మగ్నం, త్రాహి మాం పురుషోత్తమ.
యాస్తే మయా కృతా యాత్రా, ద్వాదశ్యేవ జగత్పతే,
ప్రసాదాత్తవ గోవింద, సంపూర్ణాస్తు భవంతు మే."

అని ప్రార్థించుచుఁ బురుషోత్తముదేవుని బ్రసన్నుం గావించు
కొని దండప్రణామంబులు గావించి దేవగురుదేవుల కభేదంబును లేదు
గావున గురుదేవునిగూడఁ బుష్పవస్త్రానులేపనాదులచే భక్తిభావంబున
నర్చింపవలయును.

పిమ్మట శ్రోత్రియపండితులు(?) దేవదేవ పరిభాగంబున వివిధపుష్పం
బులచే నొకవిచిత్రమండపమును గల్పించి యాయుదేవసంకీర్తనంబులచేత
ను, ధ్యానస్తోత్రపాఠంబులచేతను రాత్రియంతయును జాగరణంబుచేసి
నిర్మలప్రభాతంబున ద్వాదశియందు వేదపారగులును, వ్రతస్నాతులు
ను, [illegible], [illegible]గోత్రములును, శ్రోత్రియులు నగు
[illegible] మంత్రము(?) పూర్వోక్తసంఖ్యవారైన పురుషోత్త
[illegible] నిర్వర్తించి యనంతరము బ్రాహ్మణు
[illegible] వారికి గోసువర్ణచ్ఛత్రపాదుకాన్నవస్త్ర
ధనాదులను దానము చేయవలయును. బ్రాహ్మణులిట్లు సంతుష్టులైన
చో గోవిందుండును సంతుష్టుం డగును. పిమ్మట నాచార్యునిగూడ

నిట్లే యర్పించి కాంస్యపాత్రంబున సంతర్పితానిం గావింపవలయును. అనంతరము నిమంత్రితు లగు బ్రాహ్మణులకు పాయసాపూపములు, పక్వాన్నములు, గుడఘృతమిశ్రితంబు లగు వివిధభక్ష్యభోజ్యపదార్థంబులును సమర్పించి వారిని సంతర్పితులఁ గావించి యథాశక్తి దక్షిణలతో వారికి జలపూర్ణకుంభదానంబులు చేయవలయును. ఇట్లు విప్రవర్గంబును బూజించినపిమ్మట విష్ణుతుల్యుండును, జ్ఞానప్రదుండును నగుగురుని గూడ నట్లే పూజించి—

"సర్వవ్యాపీ జగన్నాథః. శంఖచక్రగదాధరః
అనాదినిధనో దేవః, ప్రీయతాం పురుషోత్తమః."

అను మంత్రమును బఠించుచు గురుబ్రాహ్మణులకు ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణంబును, ప్రణామంబులను గావించి భక్తిభావంబుతో వారిని వీడుకొలుపుచు సీమాంతంబువఱకును వారి ననుగమించి మరల నమస్కారంబు చేసి సెలవుగైకొని వచ్చి దీనులును, భిక్షుకులు, నన్నార్థులు నగువారిం దనిపి, బంధువులు, స్వజనులు, సహోపాసకులు నగు వారితోఁ గలసి తానును భుజింపవలయును.

ఇట్లు నిశ్చలభక్తిభావముతోఁ బురుషోత్తము నారాధించు స్త్రీలైనను, బురుషులైనను సహస్రాశ్వమేధఫలంబును, శతరాజసూయ ఫలంబును గాంచుటయేకాక తమవంశమునం దతీతానాగతశతపురుషాంతరంబుల నుద్ధరించి స్వర్గప్రాప్తులై సర్వలక్షణసంపన్నులును, సర్వకామసంసిద్ధులును, దివ్యమూర్తులును, నిత్యయౌవనసమంచితులును, సద్గుణాలంకృతులును, గంధర్వాప్సరోగణస్తూయమానులునై యాదిత్యసన్నిభంబగు దివ్యవిమానము నధిరోహించి యనాయాసంబుగ నఖిలలోకసంచారంబు గావించుచు శతకల్పంబులవఱకును, విష్ణులోకంబున సకలోపభోగంబుల ననుభవించుచుందురు. అట్టివారు విష్ణుచే

ప్రసింపోలి శంఖచక్రగదాధరులును, చతుర్భుజులునై పరమానందం బున దేవతాసహితంబుగ యథేచ్ఛావిహారంబులు గావించుచుఁ జిరకా లంబుండి యనంతరము [illegible]లోకం బగు బ్రహ్మ పదంబుఁ జేరి యచ్చట ననేకకల్పంబులయందు వివిధభోగంబుల నను భవించుచు ననంతరము సహస్రకోటి[illegible]ంబును, మహాదేవాయుతంబు ను, బహుదినసహస్ర[illegible]ంబును, [illegible]దేవతాసే వ్యంబును నగుగంధర్వలోకంబునఁ బ్రవేశించి యనేకకల్పంబులయం దనేకభోగంబుల ననుభవించి క్రమముగ గోలోకంబున సప్తకోటికాల పర్యంతమును, ప్రాజాపత్యలోకమున సప్తకోటికాలపర్యంతమును, ఇంద్ర లోకంబునఁ బంచాశత్కోటికాలపర్యంతమును, సురలోకంబునఁ జత్వా రింశత్కోటికాలపర్యంతమును, నక్షత్రలోకంబునఁ ద్రింశత్కోటికాలంబు ను, చంద్రలోకంబున నిరువదికల్పంబులును, ఆదిత్యలోకంబునఁ బది కల్పంబులును, గంధర్వలోకంబున నేకకల్పంబును నుండి త్రిలోకదు ర్లభంబులగు ననేకభోగంబుల ననుభవించి యనంతరము భూలోకంబు న ధార్మికుండును, ధనికుండును, మహైశ్వర్యవంతుడును, సద్గుణాలంకృతుం డు నగు రాజై పుట్టి [illegible], భోగదక్షిణాయుక్తంబు లగు బహువిధయజ్ఞంబుల [illegible] లోకంబుఁ జేరి యష్టోపభోగంబుల ననుభవించి [illegible]లోకంబున [illegible]గు ణసంపన్నుండగు బ్రాహ్మణుండై [illegible] నాశ్రయిం చి ముక్తుండగును. [illegible]! [illegible] బనుపు [illegible] త్రాఫలప్రాప్తి[illegible].

[illegible]

[illegible]! [illegible] [illegible]

స్థలంబున, [illegible]

ముంగూర్చి చెప్పెదను. సర్వైశ్వర్యమయంబును, త్రైలోక్యపూజితంబును, బుణ్యస్థానంబు నగువిష్ణులోకము సర్వలోకంబులయందును శ్రేష్ఠమైనది. అందుఁ బారిజాతాశోకపనసనారికేళపున్నాగచందనవకుళసహకారచందనాదివృక్షంబులును, మాలతీమల్లికాద్రాక్షాదిలతలును సర్వర్తుఫలపుష్పసమంచితంబులై శోభిల్లుచుండును. మఱియు ననేకవిధంబులగుపుష్పపరిమళంబులచేతను, కలవిహంగకలాలాపంబులచేతను మందములయానిలంబులచేతను సందలియుపవనంబులు విలసిల్లుచుండును. కమలేందీవరమండితంబులగుజలాశయములయందు హంసకారండవచక్రవాకాదిజలవిహంగములు మధురాలాపంబులు సేయుచు విహరించుచుండును. అందలి కాంచనమయంబు లగుదివ్యవిమానశ్రేణులకు లెక్కయే లేదు. అవియన్నియు నానారత్నభూషితంబులును, అప్సరోగణాలంకృతంబులును, గంధర్వగీతవిలసితంబులునై, హేమమయశయ్యాసనంబులతోడను, నానాభోగ్యపరికరంబులతోడను దరుణాదిత్యప్రభల దెసల వెల్లివిరియఁజేయుచు శోభిల్లుచుండును. అవి సమస్తచిత్రపతాకాలంకృతంబులును, ముక్తాహారభూషితంబులును, వివిధకుసుమగంధామోదితంబులును, చందనాగురుధూపితంబులును, మంగళవాద్యముఖరితంబులును, కింకిణీజాలశోభితంబులును, మనోజవంబులు నాలోకరమణీయములు నై యుండును.

అట్టివిమానములనధిరోహించి లోకపూజ్యంబగునవ్విష్ణులోకంబున సుందరీసహితు లగుసురగణంబులు సర్వదా సుఖవిహారంబులు గావించుచుందురు. పీనోన్నతపక్షోభాగలును, సూక్ష్మావలగ్నలును, చంద్రవదనలును, మదమాతంగగమనలు నగుగంధర్వకామినులును, అప్సరోయువతులును బురుషోత్తముని బరివేష్టించి రత్నఖచితంబు లగుస్వర్ణదండములు గలచామరంబులచే వీచుచుందురు. యక్షవిద్యాధరసి

ద్ధగంధర్వాప్సరసలచే [illegible]గీతములచే నాట్యవాద్యములచే సర్వదా ప్రతి ధ్వనితం బగుచుండును. పుణ్యాత్ములగు మహాభాగులు కొందఱు సది నిత్యనివాసంబై యది.

దక్షిణోత్తరతీరంబులం గలవటవృక్ష[illegible] [illegible] భాగవానముం డును, బుండరీకాక్షుండును, [illegible] [illegible] చి సేవించువారు [illegible] [illegible] తులై యావిష్ణులోకంబున సుఖవిహారంబు గావించుచుందురు. [illegible] కాంచనసన్నిభదివ్యమూర్తులగు వారు [illegible] సకలదుఃఖదూరులై, చతుర్భుజులును, [illegible], వన మాలికాధారులును, [illegible], శంఖచక్రగదాధారులును [illegible] సాక్షాద్విష్ణుస్వరూపంబున [illegible]. [illegible] యం బగువిష్ణులోకంబుతో సమానంబగు లోకం బేదియును లేదు.

అందుం [illegible] లేదు. [illegible] రమపదంబును [illegible] [illegible] ర్వతులై యందు సుఖవిహారంబు [illegible]. [illegible] సం దప్తకాంచనమయంబును, [illegible], [illegible] డితంబును, శతసహస్ర[illegible], [illegible] బును, హైమ[illegible] [illegible] ను. అది వివిధవర్ణంబులగు [illegible] [illegible] కాగణపరివృతంబగు [illegible] డును.

అందలి చతుర్ద్వారములును [illegible], [illegible] క్షితంబులును, సప్తప్రాకారసమంచితంబులును, [illegible], మ నోహరంబులు నై యుండును. [illegible] కాంచనమయం

బును, రెండవది మరకతమయంబును, మూడవది యింద్రనీలమయం బును, నాల్గవది మహానీలమయంబును, ఐదవది పద్మరాగమయం బును, ఆఱవది హిరణ్మయంబును, ఏడవది వైదూర్యమయంబు నై యుండును. ఆమహాభవనము రత్నమయంబులును, హేమప్రవాళాం కురభూషితంబులును, అద్భుతంబులునగు సున్నత స్తంభంబులచే శోభిల్లు చుండును. ఆమందిరమునం దెల్లయెడల సిద్ధగణంబులు విహరించుచుం డఁ దారకాగణపరివృతుం డగుపూర్ణిమాచంద్రునింబోలి పీతాంబరుం డును, శ్యామసుందరుండును, శ్రీవత్సలాంఛితుండును, సుదర్శనచక్రధ రుండు నగువిష్ణుదేవుండు విభాసిల్లుచుండును.

ఆతఁడు కుందేందుహిమసంకాశంబును, హారగోక్షీరసదృశంబును సముజ్జ్వలంబు నగుసహస్రపుము దక్షిణకరంబునం దాల్చి యుండును. ఆతనిసవ్యహస్తంబున మహాశబ్దసమన్వితంబును, సహస్రపత్రమయం బును, విఖ్యాతంబు నగుపాంచజన్యము శోభిల్లుచుండును. దుష్కృత వినాశకంబును, దైత్యదానవనిర్ఘనామోఘప్రభావసంపన్నంబును, జ్వ లదగ్నిశిఖాసంకాశంబు నగుకౌమోదకియు, సూర్యసన్నిభంబగు శార్ఙ్గం బును నాతనిదక్షిణవామకరంబుల విరాజిల్లుచుండును.

సూర్యసదృశంబులును, జ్వాలామాలాకులంబులు నగుశరనికరం బులచేఁ ద్రిభువనసంహారంబు గావింపఁగలవాఁడును, సర్వానందకరుం డును, శ్రీమంతుండును, సర్వశాస్త్రజ్ఞుండును, సర్వజగద్గురుండును, సర్వదేవతావంద్యుండును, సహస్రశీర్షుండును, సహస్రాక్షుండును, సహ స్రచరణుండును, సహస్రాభిధానుండును, సహస్రాంగుండును, సహస్ర బాహుండును, సింహాసనగతుండును, పద్మపత్రాయతనయనుండును, విద్యుత్కాంతిమంతుండును, సురసిద్ధసేవితచరణారవిందుండును, చరా చరగురుండును, జగన్నాథుండు నగునాతఁడు యక్షవిద్యాధరగంధర్వాది

సకలదేవతాసంస్థానమహామంటపము [illegible]

ఆదివ్యమందిరంబునం [illegible], శ్రద్ధ, మేధ, [illegible], [illegible], [illegible], సిద్ధి, శాంతి, మూర్తి, ధృతి, గాయత్రి, సావిత్రి, [illegible], సర్వ మంగళ, ప్రభ, కాంతి, నారాయణి, శ్రీ, [illegible], [illegible], సౌదా మని, నిద్ర, రాత్రి, మాయ, మొదలగు [illegible] యథే చ్ఛావిహారంబులం గావించుచుందురు. మరియు [illegible], మేనక, రంభ, సహజన్య, తిలోత్తమ, [illegible], [illegible], [illegible], సుభగ, విశ్వాచి, విపులానన, భద్రాంగి, చిత్రసేన, [illegible], మనోహర, మునిమనోమోహిని, రామ, చిత్రమధ్య, [illegible], [illegible]కేశి, నీలకుంతల, మన్మథోద్దీపిని, అలంబుష, మిశ్రకేశి, ముంజికస్థల, క్రతుస్థల, వరాం గి, పూర్వచిత్తి, పరావతి, మహారూప, [illegible] మొదలగు హంసలీలా గమనలును, [illegible] సర్వాలంకార విభూషితలై నృత్యగీతవినోదంబులచే నిత్యానంద[illegible]ంబులు గావిం చుచుందురు.

ఆపురుషోత్తమమందిరంబున [illegible]ంబులును, హిమాతపంబులును, [illegible], [illegible]లును, అహో రాత్రప్రవర్తనంబులును గానరావు. దివ్యగానం [illegible] [illegible]ంబు [illegible] మానవజనకంబును, సర్వకామప్రదంబును [illegible]. [illegible] శ్రేష్ఠంబగులోకం బేదియును [illegible] స్వర్గాదిలోకంబులన్నియును, [illegible] లరు. సర్వగుణాస్పదంబును, [illegible]ంబును, [illegible] ను, సర్వైశ్వర్యమయంబు [illegible] లంపటులును, [illegible] సక్తులగువారు [illegible]లరు. [illegible]

రుం డగువాసుదేవు నారాధించుచుండు వైష్ణవశిఖామణులకుమాత్రమే విష్ణులోకము సుగమంబై యుండును.

మునివరులారా! దక్షిణసముద్రతీరంబునఁ బరమదుర్లభంబగు పురుషోత్తమక్షేత్రంబున శ్రీకృష్ణబలరాములను, సుభద్రాదేవిని, సందర్శించి సేవించుచుఁ గల్పవృక్షనికటంబునఁ గళేబరమును ద్యజించువారు విష్ణులోకగతు లగుదురు. వటవృక్షాంతరాళంబునను, సముద్రమధ్యంబునను నిలిచి పురుషోత్తముని స్మరించుచుఁ బురుషోత్తమక్షేత్రంబున మరణించువారును విష్ణులోకంబుఁ జేరఁగలుగుదురు.

పురుషోత్తమమాహాత్మ్యము.

మునివరులారా! ఈభూమండలంబునం గలపుణ్యాయతనంబు లన్నియును, బురుషోత్తమక్షేత్రమున షోడశాంశమునైనను బోలఁజాలవు. సర్వలోకంబులయందును, సర్వేశ్వరుం డగువిష్ణుదేవునివలెనే సమస్తతీర్థములయందును బురుషోత్తమక్షేత్రము శ్రేష్ఠంబైనది. ఆదిత్యగణంబులలో విష్ణుండును, నక్షత్రంబులలోఁ జంద్రుండును, జలాశయంబులలో సాగరంబును, వసువులలోఁ బావకుండును, రుద్రులలో శంకరుండును, వర్ణంబులలో బ్రాహ్మణుండును, విహంగంబులలో వైనతేయుండును, శిఖరంబులలో సుమేరువును, పర్వతంబులలో హిమవంతంబును, రమణీమణులలో లక్ష్మియు, సరిత్సమూహంబులలో జాహ్నవియు, గజేంద్రంబులలో నైరావతంబును, మహర్షులలో భృగుండును, సేనానులలోఁ గుమారుండును, సిద్ధులలోఁ గపిలుండును, అశ్వంబులలో నుచ్చైశ్శ్రవంబును, కవులలో నుశనుండును, మునులలో వ్యాసుండును, యక్షరాక్షసాదులలోఁ గుబేరుండును, ఇంద్రియంబులలో మనంబును, భూతంబులలో భూమియు, వృక్షంబులలో నశ్వత్థంబును,

పవమానంబులగువానిలోఁ బవనంబును, సర్వాలంకారములలోఁ జూడామణియు, గంధర్వులలోఁ జిత్రరథుండును, శస్త్రంబులలో వజ్రాయుధంబును, సర్వవర్ణంబులలో "అ" కారంబును, ఛందంబులలో గాయత్రియు, అంగంబులలో నుత్తమాంగంబును, స్త్రీగణంబులలో సతీశిరోమణియగునరుంధతియు, సమస్తవిద్యలలో నాత్మవిద్యయు, మానవులలో మహీపాలుండును, ధేనువులలోఁ గామధేనువును, లోహంబులలో సువర్ణంబును, సర్పంబులలో వాసుకియు, దైత్యగణంబులలోఁ బ్రహ్లాదుండును, ధనుష్మంతులలో శ్రీరామచంద్రుండును, మీనాదులలో మకరంబును, మృగంబులలో సింహంబును, సముద్రంబులలో క్షీరాంబుధియు, యాదోగణంబులలో వరుణుండును, సంయములలో యముండును, దేవర్షులలో నారదుండును, ధాతునిచయంబులలోఁ గాంచనంబును, పవిత్రసమూహంబులలో దక్షిణయు, ప్రజాపతులలో దక్షుండును, ఋషిగణంబులలోఁ గశ్యపుండును, గ్రహంబులలో భాస్కరుండును, మంత్రంబులలోఁ బ్రణవంబును, యాగంబులలో నశ్వమేధంబును, ఓషధులలో ధాన్యంబును, తృణంబులలోఁ దృణరాజంబును శ్రేష్ఠంబు లైనట్లు తీర్థంబు లన్నిటియందును, సంసారతారకంబగుపురుషోత్తమక్షేత్రము సర్వశ్రేష్ఠమైనది.

తీర్థభేదవర్ణనము.

విప్రవరులారా! పుణ్యక్షేత్రంబులయందుఁ బురుషోత్తమక్షేత్రము తోఁ దుల్యంబగుక్షేత్రము త్రిభువనంబులయందు నెందును గానంబడి యుండలేదు. అనిమదున్న మహిమాన్వితమైన పుణ్యక్షేత్రమగు పురుషోత్తమమాహాత్మ్యము సమగ్రముగ వర్ణింపనశక్యము. సాగరతీరస్థితం బగుపురుషోత్తమక్షేత్రము సర్వపాపహరంబని యెఱుంగుఁడు,

బ్రహ్మజ్ఞానమొక్కసారి లభించినట్లే మానవులకుఁ బునర్జన్మంబు లేకుండంబోవును. శ్రీహరిసన్నిధానం బగుపురుషోత్తమస్థానంబునం దొక్క వత్సరంబుగాని, యొక్కమాసంబు గాని నివసించి యద్దేవు నుపాసించు వానికి క్షేత్రమాహాత్మ్యంబువలన జపహోమతపోదానాదులవలనం గలుగు సంపూర్ణఫలంబు సంప్రాప్తంబు గాఁగలదు. అట్టివానికి సర్వయోగేశ్వరుం డగుశ్రీహరిపరమపదంబు లభించును.

కల్పవృక్షంబును, బలరాముని, శ్రీకృష్ణుని, సుభద్రాదేవిని, మార్కండేయుని, ఇంద్రద్యుమ్నుని, మాధవుని, స్వర్గద్వారంబును గూర్చి సవిస్తరంబుగఁ బ్రశంసించి తన్మాహాత్మ్యంబును, సాగరస్నానమార్జనాదివిధులను, యథాకాలంబున భాగీరథీసమాగమసంకీర్తనంబును మీహృదయంబులకు సువిదితం బగునట్లుగావించితిని. సుప్రసిద్ధం బగు పురుషోత్తమక్షేత్రమునందలి సరహస్యంబులగువిషయంబుల నన్నిటిని మీకెఱింగించితిని.

మునివరులారా! పూర్వకాలంబునం దొక్కప్పుడు నారదుండు నన్ను సందర్శించి ఓలోకపితామహా! జగత్పతీ! తపోయజ్ఞదానతీర్థసమూహంబులలోఁ బవిత్రంబగు నుత్తమతీర్థముం గూర్చి నాకెఱిగింపవలయునని ప్రార్థించుటయు నేనిట్లు వర్ణించి చెప్పితిని. వత్సా! నారదా! స్వర్గమర్త్యరసాతలంబులయందు దైవంబును, ఆసురంబును, ఆర్షంబును, మానుషంబు నని చతుర్విధంబులగుతీర్థంబులు విరాజిల్లుచుండును. అందు మానుషతీర్థంబులకంటె నార్షంబులును, వానికంటె నాసురంబులును, వానికంటె దైవతీర్థంబులును శ్రేష్ఠఫలదాయకము లైనవి. బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులచే దైవతీర్థములు నిర్మితంబులయ్యెను. ఇతరదైవతంబులచేఁ బ్రకల్పితంబులగు నన్యతీర్థంబులు వానికంటెఁ బ్రధానంబులు గావు. దేవత్రయనిర్మితంబులగు నాతీర్థంబులే త్రిభువనపావనం

బున్నై యుండును. ఆ తీర్థంబు బ్రహ్మలోకమునకు సహస్రయోజనములంబూ
ద్వీపము శ్రేష్ఠంబైనది. అందును గర్మభూమియగు భారతవర్షము సర్వతీ
ర్థప్రధానంబైనది.

ఆ భారతవర్షంబునందలి సకలతీర్థంబులం గొన్నిటిని బ్రశం
సించియుంటిని. అందు హిమవంతంబునకును, వింధ్యాచలంబునకును
నడుమం బ్రవహించుచున్న దేవనదులును, మహేంద్రమలయాద్రుల
మధ్యస్థంబులును, దేవసంభవంబు లగునదులును, మహర్షిసం
పాదితంబులుగాం బ్రశంసింపంబడుచున్నవి. దేవతలచేతనుగూడం గర్మ
భూమిగాం బరిగణింపంబడుచున్న భారతవర్షమునందుం బ్రవహించుచుం
డుటచే నీపంచదశనదులును దేవతీర్థములుగాం బ్రఖ్యాతంబు లయ్యె
ను. మఱియు నందందుగల యీ మానవతీర్థంబు లాసురతీర్థంబులచే
నావృతంబు లగుటం జేసి యన్నియు నాసురతీర్థంబు లై పోయెను.

మహాత్ములగువారనేకదివ్యాయతనంబులయందు మహాతపంబు
గావించి దైవబలంబునను, దపస్సాహాయ్యంబునవలనను ననేకంబులగు
నార్షతీర్థములను గల్పించి యుండిరి. ఆత్మమాగళంబును, మోక్షంబు
ను, ఐశ్వర్యమును, దేవతార్చనమును, ఫలమును, మహాయశంబును
గాంక్షించి మానవులుగూడ నందందుం దీర్థప్రతిష్ఠలం గావించి యు
న్నారు. అవి యన్నియు మానుషతీర్థంబులు. ఇది చతుర్విధతీర్థప్రశం
సనంబు. ఈభేదంబు నితరు లెవ్వరు నెఱుంగంజాలరు. దీనిని గ్రహిం
చుటకు నీవర్హుండవు. అనాయాసంబుగా నభీష్టఫలసిద్ధింగాంచంగోర
మానవులకు తీర్థసేవనంబుకంటె నన్యోపాయంబు లేదు.

గోదావరి, భీమరథి, తుంగభద్రి, వేణిక, తాపి, పయోష్ణి య
నునదులు వింధ్యాచలదక్షిణభాగమునుండియు, భాగీరథి, నర్మద, య
మున, సరస్వతి, విశోక, వితస్త, యనునదులు హిమాలయమునుం

యు వినిర్గతంబు లగుచుండును. పుణ్యతమంబులగు నీనదులు దేవతీర్థంబులుగాఁ బ్రఖ్యాతము లగుచున్నవి. గయుఁడు, కోల్లాసురుఁడు, వృత్రుఁడు, త్రిపురాసురుఁడు, అంధకుఁడు, హయగ్రీవుఁడు, లవణుఁడు, నముచి, శృంగకుఁడు, యమునుఁడు, పాతాళకేతుఁడు, మయుఁడు, పుష్కరుఁడు మొదలుగాఁ గల యసురగణంబులచేఁ గల్పింపఁబడిన శుభకరంబులగు తీర్థంబు లాసురతీర్థంబులు. ప్రభాస, భార్గవ, అగస్త్య, నర, నారాయణ, వసిష్ఠ, భరద్వాజ, గౌతమ, కశ్యప, మను ప్రభృతిమునిగణంబులచే సేవితంబులగు స్థానంబు లార్షతీర్థములు. అంబరీషుఁడు, హరిశ్చంద్రుఁడు, మాంధాత, మనువు, పురువు, కనఖలుఁడు, భద్రాశ్వుఁడు, సగరుఁడు, అశ్వయూపుఁడు, నాచికేతుఁడు, వృషాకపి మొదలగుమహారాజులచే నిర్మితంబు లగునవి మానుషతీర్థంబులు. మానవులు యశోలాభంబుకొఱకుఁ దీర్థనిర్మాణంబు గావించిరి. కాని, త్రిజగంబులయందును దైవతీర్థంబులు తమంతటనే సముద్భూతంబు లయ్యెను. ఈసకలతీర్థంబులును పుణ్యజనకంబులుగ నిర్దిష్టంబు లయ్యెను. ఇది తీర్థభేదప్రకారంబు.

శంభువివాహసంభవము.

అని బ్రహ్మదేవుండు సెప్పుటయును, నారదుం డిట్లనియె. లోకపితామహా ! దేవత్రయనిర్మితంబు లగుతీర్థంబులు సర్వతీర్థశ్రేష్ఠంబులని వచించితివి. వానిస్వరూపభేదంబు సవిస్తరంబుగా నెఱింగింపుమని వేఁడుటయు సురజ్యేష్ఠుం డిట్లనియె. దేవత్రయనిర్మితంబు లగుతీర్థంబులు దృష్టిగోచరంబులు గానంతవఱకును అన్యతీర్థంబులును, అన్యక్షేత్రంబులును, అన్యంబు లగు యజ్ఞాదులును ప్రశస్తంబులై యుండును. నిఖిలాభీష్టప్రదాయినియు, సరిద్వరయు నగు గంగాదేవి త్రిదైవత్యనామంబున విఖ్యాత యైనది. ఇప్పుడు తదుత్పత్తిచారిత్రంబు వి

ర్ణించిన వాక్స్తవము. అయుతవర్షంబులను బూర్వము దేవతాకా ర్యంబుల కంతరాయంబుగాఁ దారకుం డను నసురనాయకుం డు మదీయవరప్రభావంబుచే దర్పితుండై దేవగణంబుల నధికారంబుల నపహరించుచుండ [illegible] జగత్ప్రభావ [illegible] లుడై యనన్య [illegible].

దేవదేవా! [illegible]! [illegible]! [illegible]! దేవా! జగంబులకు [illegible] ష్టవు, అనుగ్రహింతువు, [illegible] నీకంటె [illegible] రు. పుండరీకాక్షా! [illegible] బుకంటె [illegible]. కృష్ణా! [illegible] జగంబులను దండింతువు; [illegible] చును. [illegible]! [illegible] రింపుము. [illegible] నీ వాదికర్తవు. [illegible] తారంబుల [illegible] భుత్వముతో [illegible] లగు దేవత [illegible]. శ్రీహరీ! అనన్యశరణ్య [illegible]

[illegible] త్పతియు నగు భగవానుండు [illegible]! [illegible] కెవ్వరివలన [illegible] దేవ తాగణంబులు [illegible]! [illegible] వలన మా

తారకునకు నతిభీషణంబును లోకమహాభీషణంబును నగు భయోత్పాదనం బైనది. యుద్ధంబునఁ గాని తపోబలమ్మునఁగాని శాపమ్మునఁ గాని యాతనికి వినాశంబును గూర్చుట మాకు నెట్టిసామర్థ్యంబును లేదు. పదిదినంబులకంటెఁ దక్కువవయస్సు గల బాలకునివలననే యాతండు మృతుండగును. ఇంక నెట్టియుపాయంబుచేతనుగూడ నాతనికి మరణంబు గలుగనేరదు. ఎట్టినీతి నుపయోగించుట కర్తవ్యమో యట్లు గావింపుము. అని దేవతలు ప్రార్థించుటయు నారాయణదేవుండు విబుధవరులారా! నేను బలోత్కటుండను గాను. నావలనఁగాని నాసంతానమువలనఁగాని మఱియే దేవతలవలనఁగాని యయ్యసురవధంబు గానేరదు. ఈశ్వరుండు ప్రసన్నుండై శక్తియుక్తం బగు నపత్యంబు నుద్భవింపఁజేసినచో నయ్యపత్యంబువలన లోకభయంకరుఁడగు తారకుండు నిధనప్రాప్తుండు గాఁగలండు. కావున నోసురవరులారా! రండు. మనము ఋషిగణసమేతులమై పోయి యీశ్వరుండు దారపరిగ్రహణంబు గావించునట్లొనరింతము. అని విష్ణుదేవుం డాశ్వాసించుటయు సురగణంబులు వెళ్లి యని రమ్యమయం బగు హిమాలయంబునకుం జని హిమాలయప్రియ యగు మేనను, హిమవంతుని సందర్శించి యేకవాక్యంబుగా దక్షనందినియు జగజ్జననియు శంభుప్రణయినియు బుద్ధి, ప్రజ్ఞ, ధృతి, మేధ, లజ్జ, పుష్టి, సరస్వతి మొదలుగాఁ గల బహురూపంబులచే జగంబులఁ బవిత్రంబుసేయుచు జగద్ధాత్రియై విరాజిల్లు నమ్మహాదేవి దేవకార్యార్థంబుగా మీయపత్యంబై యవతరించి జగన్మాత యగునామె మరల నీశ్వరుని వరించి మీకును మాకును రక్షకురాలు గాఁగలదు. అని బోధించుటయు హిమవంతుండును, మేనయుఁ బరమానందంబున మహాప్రసాదం బని వక్కాణించిరి.

పిమ్మట జగజ్జనని యగు గౌరీదేవి హిమాలయమ్మహాంబు

శంభుం డవేధ్యుం డైనను నేనాతని నిశ్చయముగా వేధింపవలయును. త్రిలోకవిజయంబు లగునాబాణము లాతనిమేనఁ బరపరిభావమును జూపఁజాలకుండునా యని దృఢముగ భావించుకొనియెను. ఈవిచిత్ర సంఘటనమును దిలకించుటకై దేవతలందఱును గుమిగూడి వచ్చి యుండిరి. కాని త్రిలోచనుని యేకమాత్రదృష్టిపాతంబు చేతనే రతికాంతుండు నిలువున భస్మీభూతుం డయ్యెను. అదుస్సహదుర్ఘటనముం గాంచి యయ్యెడ దేవతలును భయాతురులై చేతులు జోడించుకొని యమ్మహాదేవునింగూర్చి దేవా! తారకాసురపీడనంబున మేమందఱము మిక్కిలి కష్టపడుచున్నారము. భక్తవత్సలుండవగునీవు లోకానుగ్రహంబు కొఱకు పార్వతీపాణిగ్రహణంబు గావింపుమని ప్రార్థించిరి.

మదనశరవినిర్భిన్నహృదయుండు నగుమహేశుండును సురగణంబుల ప్రార్థనంబునకుఁ దక్షిణామంబే తనయంగీకారమును సూచించెను. అప్పుడు దేవతాగణంబులును, అరుంధతీవశిష్ఠులును, చక్రపాణియగువిష్ణుదేవుండును, నేనును శివునిచే నాజ్ఞాపింపఁబడి హిమవంతంబునకుం బోయి ప్రబోధించి పర్వతేశ్వరునకును బరమేశ్వరునకును వియ్యమును గల్పించితిమి.

—♦ గంగోత్పత్తి. ♦—

మునివరులారా! నానారత్నచిత్రితంబును, నానాతరులతాకీర్ణంబును, నానాద్విజగణనిషేవితంబును, నదీనదసరోవరకూపతటాకాది నానాజలాశయపరివృతంబును, దేవగంధర్వసిద్ధచారణాది సకలసుమనోవిహారస్థానంబు నగుహిమాలయము పరమపావనమనిమగ్నంబై యుండెను. హర్షోత్కర్షంబునకుఁ బ్రధానకారణంబులగు సుఖసమీరణంబులు వీచుచుండెను. మేరుమందరశైలాసమైనాకాదినగసంచయంబు లాహిమ

వంతుని బరివేష్టించి యుండెను. వసిష్ఠాగస్త్యపౌలస్త్యలోమశాదిమహ
ర్షులందఱును నచ్చట వేంచేసి యుండిరి. పార్వతీపరమేశ్వరులకల్యాణ
మహోత్సవంబు లారంభములయ్యెను. వజ్రస్తంభసమంచితంబును,
ముక్తాహారాలంకృతంబును, నానారత్నఖచితంబు నగువివాహవేదిక ని
ర్మింపఁబడియెను. జయ, లక్ష్మి, శుభ, శాంతి, కీర్తి, తుష్టి మొదలు
గాఁగలశోభనదేవతలు వివాహమండపము నలంకరించి యుండిరి. మే
రుమందరకైలాసాదిశైలంబులచేతను, స్వయముగ విష్ణుదేవునిచేతను
సన్మానింపఁబడి హేమమయుం డగుమైనాకభూధరేశ్వరుండు శోభిల్లు
చుండెను.

మహర్షులును, లోకపాలకులును, ఆదిత్యులును, మరుద్గణంబులు
ను శూలపాణి యగుమహాదేవుని వివాహమండపమును నిర్మించిరి. విశ్వ
కర్మ స్వయముగాఁ గనకమణిశోభాయమానంబగు కల్యాణవేదికను ని
ర్మాణంబు గావించెను. అయ్యీశ్వరేశ్వరుని కల్యాణమహోత్సవసం
దర్శనార్థమై సురభి, నందిని, నంద, సునంద, కామదోహిని, సముద్ర
ములు, నదులు, నగరాజములు, ఓషధులు, లోకమాతృగణంబు
లును, వనస్పతులును సకలదేవతలునుగూడ వచ్చియుండిరి. భూదేవి
భూసంబంధక్రియలను, ఓషధు లన్నక్రియలను, వరుణుండు పానక్రి
యలను, ధనదుండు దానక్రియలను నిర్వహించుభారమును వహించి
యుండిరి. అగ్నిదేవుండు స్వయముగా నభీష్టాన్నంబులఁ బచనము సే
యుచుండెను. విష్ణుదేవుండు పూజాకార్యంబుల నిర్వర్తించుచుండెను.
సరహస్యంబులగువేదంబులు గానముచేయ నారంభించెను. గంధర్వ
పురోగణంబులును, కిన్నరగణంబులును నృత్యగీతహాస్యాలాపంబులఁ
గావించుచుండిరి. మైనాకుండు లాజహోమంబునకునియుక్తుం డయ్యెను.

కల్యాణమండపంబునఁ బుణ్యాహవాచనము లారంభ మయ్యె

ను. మునిసంఘములు వివాహవేదిక నలంకరించి యుండిరి. అప్పుడు యథావిధిగ నగ్నిప్రతిష్ఠాపనంబును, లాజహోమంబును, నగ్నిప్రదక్షిణంబును సంపన్నంబు లయ్యెను. అనంతరము విష్ణుదేవుని ప్రేరణంబున శంభుండు ప్రస్తరస్పర్శనంబు సేయుచు దేవిపాదాంగుష్ఠమును స్పృశించెను.

మునివరులారా ! అప్పుడు హోమకార్యంబుల నిర్వర్తించుచున్న నేను దేవదేవుని సమీపంబున నున్న జగన్మాతయగు పార్వతిం గాంచినంతనే దుష్టబుద్ధివశంబున మదీయం బగువీర్యంబు నిపతితం బయ్యెను. ఆ కారణంబుచే లజ్జాకలుషితుండ నగు నేనప్పుడు మద్వీర్యంబు నొక్కచో నిక్షేపించితిని. అమోఘంబగు నా తేజమునుండి వాలఖిల్యమునిగణంబు లుద్భూతు లగుటయు దేవతాసంఘంబున హాహాకారంబు పుట్టెను. నేనును లజ్జాక్రాంతహృదయుండనై చటాలునఁ బీఠమునుండి లేచిపోవుటయు దేవతలు మహాశ్చర్యనిమగ్నులై నావంకనే చూడఁదొడంగిరి.

అప్పుడు భగవానుం డగుమహాదేవుం డట్లు పోవుచున్న నన్నుం గాంచి నందీశ్వరునిం బిలిచి నీవుపోయి యవ్విరించి నిటకుఁ దీసికొని రమ్ము ! నేనాతని పాపవిముక్తునిం గావించెద నని యాజ్ఞాపించెను. సాధుసత్తము లపరాధులయెడలఁ గృపార్ద్రహృదయు లయ్యెదరు. విషయంబులు విద్వాంసులకైనను మోహోత్పాదనంబు గావించును— పరమేశ్వరుం డగునుమాపతి నాయెడల నిట్లు ప్రసన్నుండై భూమియును జలంబును పాపమోచనంబునకుఁ బ్రధానోపాయములు. నేనిప్పుడు వానియందలిసారంబును సంగ్రహించెద ననిచెప్పి మహాదేవుండు లోకమంగళంబుకొఱకు భూజలంబులయందలిసారమును దీసి భూసారంబునఁ గమండలునిర్మాణంబు చేసి యందు జలసారమును నిక్షేపించి

పావమాన్యాదిసూక్తంబులచే నభిమంత్రించి యందుఁ ద్రిలోకపావని యగుశక్తిని ధ్యానంబు చేసి నన్నుంగాంచి యోవిరించీ ! నీవీకమండ లువును బరిగ్రహింపుము. భూజలదేవతలు జగన్మాతలు. ఉత్పత్తిస్థితినాశహేతువులు వారియందే ప్రతిష్ఠితములై యున్నవి. జలభూసార మయంబగునీకమండలుమధ్యంబున సనాతనధర్మంబులును, యజ్ఞంబులును, భుక్తిముక్తులును, స్థావరజంగమంబులును నిలిచి యున్నవి.

ఈజలస్మరణంబున మానసికపాపంబులును, వర్ణనంబున వాచికపాతకంబులును, స్నానపానాభిషేచనంబులవలనఁ గాయికకలుషంబులును వినష్టంబు లగును. ఈజగంబునందు జలమే పరమపావనం బగు నమృతస్వరూపము. ఓవిధాతా ! నేను దీని నభిమంత్రింబు గావించితిని. నీవీకమండలువును బరిగ్రహింపుము. ఈకమండలుజలంబుల స్మరించుటవలనను, గీర్తించుటవలనను మానవులు సర్వాభీష్టసిద్ధు లగుదురు. కావున నీవు దీనిం గైకొనుము. పంచభూతంబులలో జలమే శ్రేష్ఠం బైనది. అట్టిజలరాశిమధ్యంబున నీకమండలుజలము సర్వోత్కృష్టం బైనది. కావున నీవీకమండలువును గ్రహింపుము. శుభకరంబును, బుణ్యదంబు నగునింతలిజలమును స్పృశించుటయు, స్మరించుటయు, సందర్శించుటయుఁ బాపమోక్షణంబునకుఁ బ్రధానసాధనములు. అని బోధించి మహాదేవుండు పరమానుగ్రహంబున నాకాకమండలుప్రదానంబు గావించెను. అప్పుడు సకలదేవతలును బరమాహ్లాదంబున జయజయశబ్దంబుల నుచ్చరించుచు దేవదేవేశ్వరుండగు నమ్మహాదేవునుద్దేశించి ‹‹ సర్వలోకనాథా ! మీవివాహోత్సవసమయంబున నీపంకజాసనుండు జగన్మాత యగు దేవిపాందాంగుష్ఠముం గాంచి పాపభావనంబుచేసి పతితుండైనను జగజ్జనకుండ వగునీవాతనియెడలఁగరుణించి యాతనిఁ బవిత్రుంజేయుటకై స్మరణమాత్రంబున సకలపుణ్యప్రదాయిని

యుఁ బుణ్యామయకమండలునివాసినియు నగుగంగాదేవిని బ్రసాదించి యనుగ్రహించితి వని యనేకవిధంబుల వినుతింప నారంభించిరి.

—♦ వామనావతారము. ♦—

అని యిట్లు బ్రహ్మదేవుండు చెప్పుటయు నారదుండు దేవా! గంగాదేవి నీకమండలుమధ్యంబున నిల్చి నీపుణ్యవర్ధనంబునకుఁ గారణమైనది. ఆదేవి మర్త్యధామంబున కెట్లు లభించినదో యానతీయవలయు నని ప్రార్థించెను. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుం డిట్లు చెప్పందొడంగెను. వత్సా! పూర్వకాలంబున దేవతలకుఁ బరమశత్రుండై బలినామంబుచే నొకమహాదైత్యుండు చక్రవర్తియై యుండెను. అతనికెందును బరాజయంబు లేదు. ఆతనిమహోన్నతిం గాంచి దేవతలు చింతితులై యందఱు నేకీభవించి యాతనినెట్లయిన జయింపవలయు నని మంత్రాలోచనంబులు సేయ నారంభించిరి.

ఆబలిదైత్యుని రాజ్యశాసనసమయంబునఁ ద్రైలోక్యంబును నిష్కంటకమై యుండెను. ఆతనిపరిపాలనంబునం దాధివ్యాధులు గాని, శత్రుభయంబులుగాని, ఈతిబాధలుగాని, అధర్మముగాని, అభావముగాని, ఆర్తనాదములుగాని, దుర్జనోపద్రవములుగాని యెవ్వరికిని స్వప్నంబులందైనను ననుభూతంబులు గాక యుండెను. అప్పుడు దేవత లాతనిమహోన్నతి యనుశరంబుచే భగ్నచిత్తులును, కీర్తియనుఖడ్గంబుచే ద్విధాకృతులును, శాసనశక్తిచే భిన్నాంగులునై యెందును శాంతి యనుమాటలేక పరితపించుచు నాతని యశఃపావకజ్వాలలచేఁ బ్రతప్తగాత్రులును, భయవిహ్వలులునై మాత్సర్యవశంబున విష్ణుదేవుని శరణంబు గోరి వచ్చి ప్రార్థనాపూర్వకంబులగుదీనస్వరములతో దేవదేవా! శంఖచక్రగదాధరా! ఆర్తులమును, గతసత్త్వులము నగుమమ్ముఁ

కటాక్షింపుము. జనార్దనా ! నీవు మారక్షణంబుకొఱకే యాయుధధారివైతివి. జగన్నాథా ! నీవంటిరక్షకునిప్రాపు గాంచియుండియు మేమిట్టికష్టముల ననుభవింపవలసివచ్చినది. దేవా ! నీప్రణామస్తవంబులకు వినియోగింపఁదగినమా వాక్కుల నిప్పు డాదైత్యుని నమస్కారస్తవంబులకై యెట్లుపయోగింపఁగలుగుదుము ? మేము మనోవాక్కర్మంబులచే భవదేకశరణ్యులమై యున్నాము. మీచరణకమలంబులనాశ్రయించియున్నమే మాదనుజున కెట్లు నమస్కరింపఁగలము ? అచ్యుతా ! మేమనేకయజ్ఞంబులయందు నిన్నేయర్చించుచు నుదారవచనంబులతో నిన్నేకీర్తించుచుందుము. నీవంటి దేవదేవునియాశ్రితుల మగు మేమాతని నెట్లాశ్రయింతుము. ఇంద్రప్రముఖులగుదేవతలందఱును నీబలమే రక్షణంబుగా నీచే నున్నతపదాభిషిక్తులై యున్నారు. అట్టివారొక్క దైత్యునకుఁ లోఁబడియుండుట యవమానకరము గాదా ? నీవుబ్రహ్మరూపివై సృష్టియు, విష్ణురూపివై పాలనంబును, రుద్రరూపివై లయంబును గావించుచుందువు. మేము నీకుభిన్నుండగుదైత్యునకు నమస్కరించుట యెట్లు ? దేవా ! ఈజగంబునం దైశ్వర్యమే ప్రధానమైనది. అది లేకున్నచో లాభ మేమున్నది? హృతైశ్వర్యులమగుమేమిప్పుడాతని కెట్లు నమస్కరింపఁగలము ? ఆదిమధ్యాంతరహితుండవును, జరాచరగురుండవు నగు నీవుండఁగా వినశ్వరుండును, శత్రుండు నగుదైత్యునకు మేము నమస్కరించుటయా ? దేవా ! మేమందఱమును నీదైనైశ్వర్యబలంబుచేఁ బరిపుష్టులమై యెప్పటికైనఁ ద్రిభువనవిజయంబు గావించి స్వాస్థ్యలాభంబు నందుదుముగాని యాదైత్యునకు వినతులమై యుండఁగలమా ?

అని యిట్లనేకవిధంబుల దేవతలు ప్రార్థించుటయు గదాధరుండు కరుణాఘనుండై సురవరులారా ! దైత్యేశ్వరుండగుబలి మద్భక్తుండు.

ఆతఁడు సురాసురగణంబులకవధ్యుఁడు. ఆబలీంద్రుఁడు నాచే నెట్లు పా లింపఁదగినవాఁడో యట్లే మీరును బరిపోషింపఁదగినవారై యున్నారు. నేనెట్టియుద్ధమును గావింపకుండఁగనే యుక్తమోపాయంబున నాతనిరాజ్యంబును గైకొని బంధించి యారాజ్యమును మీకొసంగెదను. అని యనుగ్రహించుటయు దేవతలు పరమానందహృదయములతో నమ్మహాదేవునికడ సెలవుగైకొని నిజనివాసంబులకుం బోయిరి.

అనంతరము భగవానుం డగుదేవేశ్వరుం డదితిగర్భంబునఁ బ్రవేశించి యజ్ఞేశ్వరుండును, యజ్ఞపురుషుండు నగునాతఁడు వామనుండై యవతరించెను. దేవతలందఱును మహోత్సవములఁ గావించుచు నుత్సాహముతో భావిఫలోదయంబున కెదురు సూచుచుండిరి. అంతఁ గొంతకాలమునకు బలిశ్రేష్ఠుం డగుబలి యశ్వమేధదీక్షితుం డయ్యెను. అనేకులగుమహర్షులు యజ్ఞార్థమై వచ్చియుండిరి. వేదవేదాంగవేదియగుశుక్రాచార్యుండు పురోహితుం డయ్యెను. ఆతఁడు ఋత్విక్కర్మనిరతుం డైనంతనే హావిర్భాగహారణార్థమై దేవగంధర్వాదులు లేతెంచిరి. "దీయతామ్, భుజ్యతామ్" అనుధ్వనులు చెలరేఁగెను. ఈవిధముగా సకలయజ్ఞక్రియలును సంపూర్ణప్రాయము లగుచున్నసమయంబునఁ జిత్రకుండలమండితుం డగువామనమూర్తి సామగానంబు సేయుచు యజ్ఞశాలం బ్రవేశించి యయ్యజ్ఞంబునుగూర్చి యనేకవిధములఁ బ్రశంసించెను.

అప్పుడు భృగునందనుం డగుశుక్రాచార్యుండు దైత్యనిషూదనుండును, బ్రహ్మరూపధరుండు నగునవ్వామనమూర్తిం గాంచి యాతఁడే సకలయజ్ఞంబులకును, దపంబులకును ఫలదాత యనియు, రాక్షసకులంబునకు నిహంత యనియు స్పష్టముగా గ్రహించెను. తోడనే యాతఁడు సంభ్రమముతో విజయుండును, బలిశ్రేష్ఠుండును, దానశీ

లుండును, సత్రీసుండును, యజ్ఞదీక్షితుండు నగుబలిచక్రవర్తిం గాంచి యోరాజా! వామనాకృతి యగునివ్విప్రుండు నీయజ్ఞశాలం బ్రవేశించియున్నాఁడు. ఇతఁడు నిజముగా బ్రాహ్మణుండు గాఁడు. యజ్ఞవాహనుండును, యజ్ఞేశ్వరుండు నగువాసుదేవుఁడే దేవహితార్థమై యదితిగర్భంబున శిశురూపంబున నుదయించి యీవిధముగా నిప్పుడు నిన్ను యాచించుటకై వచ్చియున్నాఁడు. కావున నోప్రభూ! నాతో నాలోచింపకుండ నీవితని కెట్టిదానంబును గావింపవలదని బోధించెను.

అరిందముం డగుబలిచక్రవర్తి యాచార్యునివచనంబులాకర్ణించి గురువరా! యజ్ఞేశ్వరుఁడే యీరీతిగా నవతరించి మద్గృహంబునఁ బ్రవేశించుటచే నేను ధన్యుండనైతిని. అతఁ డేమివాంఛించునో దాని నొసంగుట కింకను నాలోచన లేల? అని చెప్పి సతీపురోహితసహితుండై వామనమూర్తి కూర్చుండియున్నతావునకుం బోయి ప్రణామంబు చేసి చేతులు జోడించుకొని నిలిచి మహాత్మా! నీకేమికావలయునో యర్థింపుమని కోరుటయు వామనుండు పదత్రయపరిమితంబగుభూదానముకంటె నాకన్యవాంఛితం బేదియును లేదని చెప్పెను. బలిచక్రవర్తియుఁ దక్షిణహస్త మణికలశంబునందలిజలంబులచే ధారాపూర్వకంబుగ నవ్వామనదేవునకు మూఁడడుగులభూమిని దానము చేసెను.

సమస్తమహర్షిగణంబులును, స్వయముగఁ బురోహితుండగు శుక్రాచార్యుండును, ప్రధానులగుదైత్యగణంబులును జూచుచుండఁగనే వామనమూర్తి కావిధముగా భూదానము గావింపఁబడియెను. అప్పుడు వామనమూర్తి మృదుమధురస్వరంబుతో స్వస్తివచనంబుల నుచ్చరించుచు రాజా! నీవు సుఖివయ్యెదవుగాక! నాభూమిని నాకు సంప్రదానంబు సేయుము. నేను పోవలయుననుటయు బలీంద్రుం డట్లే

యని చెప్పి యాతనినంకఁ దిలకించుచు నిలువఁబడియెను. అట్లు చూచుచుండఁగనే వామనుండు విరాణ్మూర్తి ధారణముం గావించి చంద్రసూర్యులు స్తనాంతరాళంబునను, గగనంబు మస్తకంబునను నిలుచునంతటిదూరంబుగాఁ బెరిఁగి నిలిచెను. యజ్ఞపురుషుండును, అచ్యుతుండు నగునాతనివిక్రమాకృతి కంతంబు లేకుండెను.

అప్పుడు దైత్యేంద్రుండగు బలి పత్నీసహితుండై యమ్మహాదేవునకుఁ బ్రణామంబు చేసి వినయమధురభాషణంబులతో శ్రీహరీ! జగన్నాథా! విష్ణుదేవా! నీవు నీశక్త్యనుసారంబుగా నీయిచ్చవచ్చినంతదూరమువఱకును నీపదంబులచే నాక్రమింపుము. దేవా! ఆకారణంబుచే నేనుగూడ నెల్లవిధంబుల మహోన్నతపదలాభంబు నందఁగలుగుదును. అని విజ్ఞాపనంబు చేయుటయు మహాక్రతుమూర్తియగు విష్ణుమూర్తి యట్లే యని చెప్పి కూర్మపృష్ఠంబువఱకును గలయధోలోకంబు లన్నియు నేకపాదంబుచేతను, బ్రహ్మలోకపర్యంతముం గల యూర్ధ్వలోకములన్నియు నేకపాదంబుచేతను నాక్రమించి యసురేశ్వరా! నాతృతీయపాదంబు నుంచుటకు స్థానం బెచ్చట నున్నది? ఈసమస్తప్రపంచమును నారెండడుగులకొలతకు సరిపోయినది. నీవన్నయట్లుగా మూఁడవయడుగునకుఁ దగినతావు నొసంగుమని యడిగెను.

అంత బలిదానవేంద్రుండు మందహాసంబు సేయుచు దేవాదిదేవా! నేను సృష్టికర్తను గానుగదా! ఈవిశ్వంబంతయును నీచేతనే కల్పింపంబడినది. జగన్మయా! నీదోషంబుచేతనే యిది యంతయు నల్పంబై పోయినది. ఇట్టిచో నేనేమి చేయుదును? కేశవా! అయినను నేనెన్నటికి నసత్యమాడువాఁడను గాను. కావున నీమూఁడవపదంబును నాపృష్ఠమునం దుంచి నన్ను సత్యప్రతిజ్ఞునిగా ననుగ్రహింపుమని ప్రార్థించుటయు వేదమూర్తి యగుభగవానుండు ప్రసన్నుండై దై

త్యరాజా ! నీనిర్మలభక్తిభావంబునను నేను ప్రీతుండనైతిని. నీయభీష్టవరప్రదానంబు గావించెద నర్థింపు మని గ్రహించెను.

కాని బలిచక్రవర్తి మోక్షవరంబును గోరుకొనఁడయ్యెను. అప్పుడు జగన్నాథుండును, త్రివిక్రముండు నగువిష్ణుదేవుండు సంతోషించి యమ్మహాదానశీలుండగు నసురేశ్వరునకు రసాతలాధిపత్యంబును, అత్నాధిపత్యంబును భావికాలంబున నింద్రపదంబును, అవినశ్వరం బగు మహాయశంబును బ్రసాదించి సత్ప్రీతుండగు బలిదానవేంద్రుని రసాతలరాజ్యసింహాసనంబునఁ బ్రతిష్ఠించి యథాపూర్వంబుగా స్వర్గరాజ్యము దేవేంద్రునకుఁ గరగతంబు గావించెను.

గంగాదేవికి హరజటాజూటప్రాప్తి.

అని చెప్పి జలజసంభవుండు మరల నిట్లు చెప్పం దొడంగెను. నారదా ! ఆసమయంబున మజ్జనంబునకుఁ గారణం బగువిష్ణుదేవుని సకలదేవతార్చితం బగుద్వితీయపాదము మదీయం బగు మందిరంబు నలంకరించుటయుఁ ద్రిభువనప్రశస్తం బగునవ్విష్ణుపాదము నేవిధముగా నర్చింపవలయునని భావించుచు నేనీవిశ్వంబంతయును బరికించితిని. అప్పుడునాకు సకలవస్తునిచయంబులకంటెను నాకమండలువే పవిత్రంబై నదనియుఁ, ద్రిపురాసురారి యగుదేవదేవునిచే నిక్షేపింపఁబడినయందలి జలమే పవిత్రతమం బనియు నిశ్చయంబుగాఁ దోఁచుటయు వరంబును, వరణీయంబును, వరదంబును, శాంతికరంబును, పరమంబును, శుభంబును, శుభదంబును, నిత్యంబును, భుక్తిముక్తిప్రదంబును, మాతృస్వరూపంబును, భవరోగామృతౌషధంబును, పవిత్రంబును, పావనంబును, పూజ్యంబును, జ్యేష్ఠంబును, శ్రేష్ఠంబును, గుణాన్వితంబును నగు మదీయకమండలుజ్జలంబుచే ముందుగ నేనుపవిత్రుండనై మజ్జనకుండగు

విష్ణుదేవున కర్ఘ్యకల్పనంబు గావించితిని.

నేనట్లు కమండలుజలంబు నతిపవిత్రంబుగా భావించి యర్ఘ్య సంకల్పంబు గావించినంతనే కమండలుగర్భమునుండి సుమంత్రింబగు నర్ఘ్యజలంబు వెలువడి యావిశ్వమూర్తి చరణకమలంబు నభిషేకించు టయు నవ్వారిధార క్రమముగా మేరుశైలశిఖరంబునఁ బతితంబై నాల్గుభాగములుగా విభక్తంబై భూతలంబునఁ బూర్వదక్షిణపశ్చిమోత్త రదిశల ననుసరించి ప్రవహింపఁదొడంగెను. అప్పుడు దక్షిణముగాఁ బ్రవహించుచున్న జలధారను మహేశ్వరుండు తనజటాజూటంబున ధరియించెను. పశ్చిమవాహిని మరల మత్కమండలుమధ్యంబుననే ప్రవేశించెను. ఉత్తరవాహినిని విష్ణుదేవుండు పరిగ్రహించెను. సుఖప్రదం బగు పూర్వవాహినిని మహర్షులును, పితృగణంబులును, లోకపాలకులును బరమాదరంబున స్వీకరించిరి. అందుచేతనే యాజలంబునకు శ్రేష్ఠత్వంబు గలిగెను.

విష్ణుపాదంబునుండి విగళితంబై దక్షిణాభిముఖంబుగఁ బ్రవహించి మహాప్రభావసంపన్నుం డగుమహేశ్వరునిజటాజూటంబు నలంకరించియున్న జగత్పవిత్రంబగువారిధారయే సకలలోకంబులకును మాతృస్వరూపంబైనది. ఆదివ్యగంగాప్రభావమును స్మరించినంతమాత్రముననే సర్వాభీష్టంబులును సిద్ధింపఁగలవు.

—♦ గౌతమచరిత్రము. ♦—

వత్సా! నారదా! మహేశ్వరజటాజూటంబు నలంకరించి విరాజిల్లుచున్న త్రిలోకపావనియగు గంగాదేవి యిరువురు మహాపురుషుల వలన రెండుభాగములుగా భూతలంబునకుఁ దీసికొనిరాఁబడియెను. అం దొకభాగమును గౌతముఁ డనునొకబ్రాహ్మణుఁడు వ్రతదానజపతపం

బులచే మహేశ్వరు నారాధించి తత్ప్రసాదంబుచే భూమండలమునకుఁ గొని తెచ్చెను. రెండవభాగంబును మహాబలవంతుండగు భగీరథుం డనుత్తమేంద్రియుండు తపోనియమంబులచే శంకరుని మెప్పించి తదనుగ్రహంబున నవనీతలంబునకుఁ గొని తెచ్చెను. ఈరీతిగా గంగాదేవికి ద్వైరూప్యంబు సంకల్పితం బయ్యెను. ఆచరిత్రంబు సవిస్తరంబుగాఁ జెప్పెద నాకర్ణింపుము.

ఉమాదేవి మహేశ్వరున కర్ధాంగియై యాతని కనంతప్రణయినియై యున్నసమయంబునందే గంగాదేవికూడ నాదేవదేవుని యమూల్యప్రేమలాభముం గాంచెను. పూర్వము గౌరీకల్యాణసమయంబున నాయెడలం గలిగిన మనఃకాలుష్యంబు కారణంబుగా సంభవించిన నా మహాదోషమును నివారణంబు గావించుటకై దీనదయాపరుండును, శ్రీమంతుండు నగుశివుండు చింతాన్వితుండై పార్వతీదేవివంక దృష్టిప్రసరణంబు గావించుచు విశేషరూపంబున రసవృత్తి నవలంబించుటయు నమ్మహాదేవునియం దత్యుత్తమంబగురసోదయం బయ్యెను. అట్టిరసస్వరూపిణి యగుగంగాదేవియందు రసికత్వమును, ప్రియత్వమును, స్త్రీత్వమును, పావనత్వమును విశేషించి యుండుటం జేసి యాపరమేశ్వరున కన్నిటికంటెను గంగాదేవియే యధికప్రియపాత్రురాలై యుండెను. కావుననే యద్దేవదేవుం డాదేవిని నిరంతరమును బ్రేమతో భావించుచుండును. మఱియుఁ గొండొకకారణంబున గంగాదేవి యాశంకరుని జటాజూటంబునఁగూడ నుత్పన్నం బయ్యెను. ఈశ్వరేశ్వరుండగుశివుం డాగంగాదేవి నతిగోపనంబుగా జటాజూటమధ్యంబున ధరించి యుండెను.

అట్లు శివజటాజూటంబున నిత్యానపాయినియై విరాజిల్లుచున్న గంగాభవానిం గాంచి భవానీదేవి యెంతమాత్రమును సహింపఁజాల

క నిరంతరమును జింతించుచుండెను. మఱియు నయ్యుమాదేవి యీమ హేశ్వరుని సవ్యపదేశముగా గంగను బరిత్యజింపవలయు నని గంగాధరు నిం బ్రార్థించి యనేకవిధముల బలవంతపఱచుచుండెను. కాని రసికశేఖ రుండగు శంభుండుమాత్ర మేవిధముచేనైనను రసపరిత్యాగంబు సేయఁ జాలక గంగాదేవి నట్లే జటాజూటమధ్యమునందు రహస్యముగాఁ దా ల్చి యుండెను.

భవానీదేవి యిదియంతయుం గాంచి విచారించి యొకప్పు డే కాంతముగా నుండి గజాననస్కందులను, జయను బిలిపించి వారితో నిట్లనెను. చూచితిరా! కాముకుండగు కైలాసనాథుం డెంత చెప్పినను గంగను విడువఁజాలకున్నాఁడు. ఆగంగ చంద్రశేఖరున కేకాంతప్రి యురాలై యుండుట నామనశ్శల్యంబుగా నున్నది. ఇఁక నయ్యిరువు రి సంబంధమునకును శాశ్వతవిభేదముం గల్పించుట కుపాయ మేమి యుం దోఁచకున్నది. అనియనేకవిధంబుల వారితో మంత్రాలోచనం బు సేయుచు వినాయకు నుద్దేశించి వత్సా! నాప్రాణేశ్వరుం డగుశం కరుండు గంగను నెత్తిపైఁబెట్టుకొని నిరంతరము నాదరించుచుండుట నాకు విచారకరముగా నున్నది. దేవాసురయక్షగంధర్వాదులును, మ ఱియే యితరరాజన్యులును, మీరును, నేనునుగూడ నెంతప్రయత్నిం చినను మహేశ్వరుం డాగంగను బరిత్యజించునని తోఁచుట లేదు. కా వున నేను మరల హిమాలయంబునకుం బోయి నాయుద్దేశముసిద్ధించుట కై ఘోరతపంబు గావింపవలసియున్నది. అట్లుగాదేని మహాపుణ్య మూర్తి యగుబ్రాహ్మణుం డెవ్వఁడైన దారుణతపంబు చేసి శంకరజ టాజూటంబు నలంకరించి యున్న యాగంగనర్థించి భూతలంబున కవ తరింపఁజేయుటకైనఁ బ్రయత్నింపవలయును.

అని చెప్పుటయు విఘ్ననాయకుండు తల్లివచనంబుల నాలకించి

అమ్మ! ఈవిషయంబున నన్నియు, నేనును, జయయును బాగుగ నాలోచించి కర్తవ్యంబు నిశ్చయించి మన్ననసంబున గంగాదేవిని బరిత్యజించునట్టివిధానంబు గావించితిమి. నీవీవిషయంబు నిక విచారింపవలదని నివేదించుటయుఁ బార్వతీదేవి యనూనంబగు నత్యంతకార్యభారమును వినాయకునియందుంచి నిశ్చింతురాలై యుండెను.

ఇట్లుండ మర్త్యలోకంబునఁ బన్నెండు సంవత్సరంబులపర్యంతము నతిఘోరం బగునానావృష్టిసంభవించుటయు, స్థావరజంగమాత్మకంబగుజగంబంతయును దల్లడిల్లిపోవుచుండెను. అట్టివిపత్సమయంబునందుఁగూడ ధర్మనిష్ఠుం డగుగౌతమమునీంద్రుని సర్వకామప్రదంబగు పుణ్యాశ్రమంబున నెట్టికష్టంబును గానరాకుండెను. పూర్వకాలంబున నేను సమస్తప్రపంచమును మరలసృష్టింప సంకల్పించి దేవగిరియందొక మహాయజ్ఞమును గావించితిని. అందుచే నాపర్వతేంద్రమునకు బ్రహ్మగిరి యనునామంబు విఖ్యాతం బయ్యెను. గౌతమమునీంద్రుం డాపర్వతరాజము నాశ్రయించి సర్వదా నివసించుచుండెను.

ఆబ్రహ్మగిరియందలి మంగళమయంబును, బుణ్యమయంబు నగునమ్మునీంద్రుని పావనాశ్రమంబున నాధివ్యాధులును, దుర్భిక్షంబును, అనావృష్టియు, శోకభయంబులును, దారిద్ర్యదుఃఖంబులును గానరాకుండెను. అయ్యనావృష్టిసమయంబున నాతనిపుణ్యాశ్రమమునందు దక్క మఱియెందును హవ్యకవ్యాదులు లేకుండెను. ఆగౌతమమునీంద్రునివంటిదాతలును, హోతలును, యజ్వలును, మఱియెందును లేరు. ఆకాలంబున గౌతముని సత్కార్యంబులచే సర్వసంతుష్టు లగుసకలదేవతలును సంప్రీతు లగుచుండిరి. అందుచే దేవమానవలోకంబులయందంతటను గౌతమునిపవిత్రనామము సంకీర్తితం బగుచుండెను. అప్పటిమానవసంఘమునం దొక్కండే నిరంతరాయముగ సర్వధర

రతుండై విరాజిల్లుచుండెను.

క్రమముగా సకలాశ్రమవాసులగు మునీంద్రులకందఱకును గౌతమునిమహాత్మ్యప్రభావముంగూర్చి తెలియవచ్చినటయు వారందఱును గలసి వెదకికొనుచు నయ్యాశ్రమంబునకు వచ్చి యమ్మునీంద్రునియాశ్రయముం గాంచి సుఖోపవిష్టులై యుండిరి. గౌతముండును వారినందఱ నాదరించి కొందఱిని శిష్యులవలెను, గొందఱిని బుత్రులవలెను, గొందఱిని దండ్రులవలెను భావించి యుచితరీతిని బరిపోషించుచుండెను. ఎవ్వరు దేనిని వాంఛింతురో, దేని గైకొందురో, దేనిననురూపముగ భావింతురో యట్టిభోజ్యపదార్థములన్నియు వారికి సమర్పించుచు గౌతముండు తనయాశ్రమసమాగతులగు మునీంద్రులందఱకు ననేకవిధంబులఁ బరిచర్యలం గావించుచు సర్వదా సంతృప్తులఁ గావించుచుండెను. ఆగౌతమునీంద్రునియాదేశముచే నోషధులన్నియును దగ్గులం బోలి యాశ్రమవాసులనందఱను నిత్యమును దనియించుచుండెను.

ఆసంయమీంద్రుండు త్రిమూర్తులను నిరంతరము నారాధించుచుండెను. ఆతనితపఃప్రభావముచే నోషధులన్నియు నేకకాలముననే మొలకలెత్తి ఫలించి భావిఫలంబులకై మరల నంకురితంబులగుచుండెను. అందుచే నాతనికి సకలాభీష్టపదార్థములును సర్వదా సంసిద్ధము లగుచుండెను. గౌతముండును బ్రతిదినంబును దనయాశ్రమవాసులక్షేమమును బరిశీలించుచుఁ బ్రియపూర్వకంబుగ వారి నాదరించుచుఁ జాలకాలమువఱకు నందఱను స్వకుటుంబములోనివారిగా భావించి పోషించెను. సకలమునిజనంబులు నీవిధముగా నాతనియాశ్రమంబున సంతర్పితులగుటం జేసి మునిసార్వభౌముం డగుగౌతమునికీర్తి క్రమముగాఁ ద్రిభువనవిఖ్యాతం బయ్యెను.

అప్పుడు వినాయకుండు తల్లిని గుమారుని జయను నొక్కచో

జేర్చి యాలోచించి తల్లీ ! దేవభవనంబున నిరంతరమును గౌతమమహా
మునీంద్రునిదివ్యప్రభావము సంకీర్తింపఁబడుచున్నది. దేవతల కసాధ్యం
బు లగుకార్యములనుగూడ సాధించుట కాతపోధనుండు సమర్థుం డని
నేను విని యుంటిని. మహాతపోబలసంపన్నుం డగునాగౌతముం డెట్లై
యినను బరమేశ్వరు నారాధించి సంప్రీతుం గావించి యద్దేవదేవుని
జటాజూటవిహారిణి యగుగంగాదేవిని భూతలంబున కవతరింపఁజేయఁ
గలఁడని నాకు సంపూర్ణమగు విశ్వాసమున్నది. కావున నాతం డట్లొన
ర్చి గంగకొఱకు గంగాధరుని బ్రార్థించునట్టియుపాయము నాలోచించి
యట్టిప్రయత్నముం గావించుట మనకిప్పు డవశ్యకర్తవ్యము. ఆతని
మూలముననే గంగాదేవి భూతలంబున కవతరింపఁగలదు.

అని విన్నవించి వినాయకుండు జననియనుగ్రహంబు వడసి యి
ప్పుడే బ్రహ్మసూత్రధరుండును, కృశశరీరుండు నగు గౌతమమునీం
ద్రుని యాశ్రమంబునుగూర్చి ప్రయాణంబు సాగించి యథాకాలం
బున నయ్యాశ్రమంబును జేరి యచ్చటిమునిగణంబులతోఁ గలసి
తానును గొంతకాలం బందుండి యొకనాఁ డమ్మునివరుల నందఱం
బిలిచి విప్రశేఖరులారా ! చిరకాలమునుండి మనమీయాశ్రమంబున
గౌతమమునియనుగ్రహంబుచే నెట్టికొఱంతయును లేకుండఁ గాలక్షేప
ము గావించి యున్నాము. ఇఁక మనము స్వస్థానంబులకుం బోవుట
యుచితవిధానంబై యున్నది. కావున మనల నింతకాలంబువఱకు నా
దరించి పోషించిన గౌతమమునీంద్రునకు మనయుద్దేశముల నెఱింగించి
యాతనికడ సెలవు గైకొని పోవుదము. అని ప్రబోధించెను.

ప్రజ్ఞానిధియును, సకలసమ్మతుండు నగునవ్వినాయకునివచనం
బుల కమ్మునివరులందఱు నంగీకరించి తమప్రయాణముంగూర్చి గౌత
మున కెఱింగించుటయుఁ బ్రేమమయుం డగునమ్మునీంద్రుండు వారి

పోకకు సమ్మతింపక మునిశ్రేష్ఠులారా! నేను కృతాంజలినై వినయభావంబున మీయందఱకును చరణశుశ్రూషలం గావించెదను. పుత్త్రతుల్యుండగు నావంటిపరిచారకుం డిట్లుండఁగా మీవంటిభూసురాగ్రసరు లన్యాశ్రమంబునకుం బోవుట యుచితంబు గాదు. మీనివాసంబుచేతనే పుణ్యమయంబై యున్నయీయాశ్రమము మీదేయని భావింపుఁడు. ఎల్లవిధంబుల స్వకీయంబై యెందును గొఱంతలేకయున్న యీయాశ్రమంబును విడిచి మీరన్యస్థలమునకుం బోవలసినయావశ్యకత యేమున్నది? కావున నాయెడల ననుగ్రహించి మీరందఱు నిందే సుఖంబుగ నివసించి యుండుఁడని ప్రార్థించెను.

ఇట్లు చెప్పుచున్నగౌతముని ప్రశాంతవినయమధురవచనంబుల నాలకించి గణేశ్వరుండు తనప్రధానకార్యంబున కంతరాయంబు తటస్థింపనున్నదని విచారించి మరల నాబ్రాహ్మణులనందఱ నొక్కచోఁ జేర్చి మునివరులారా! మనమందఱమును గూడ నీగౌతమున కన్నదాసుల మైపోయితిమి. ఇట్టిమనలను స్వార్థపరుం డగుగౌతముం డూరక విడిచిపుచ్చునా? మన మెట్లు సామవచనంబులచే నాతనియనుమతిం బడసి స్వస్థానంబులకుఁ బోవఁజాలము. ఇంతకాలంబువఱకును మనల నెల్లవిధంబులఁ బోషించిన ద్విజశ్రేష్ఠుండగు గౌతముండు దండార్హుఁడు గాఁడుగదా! అందుచేతనే యీతని నెట్లయినఁ దప్పించుకొనిపోవుటకు నాకొకయుపాయంబు దోఁచుచున్నది. మీరందఱు నంగీకరించినచో నేనట్టికార్యంబు నిర్వహించుటకుఁ బ్రయత్నించెద నని చెప్పెను.

అప్పుడమ్మునివరులందఱును వినాయకుని యాలోచనంబున కంగీకరించి మహాత్మా! సాధుసత్తముండగు నీగౌతమమునీంద్రునకును, సకలలోకంబులకును, సమస్తబ్రాహ్మణసంఘంబులకును శ్రేయోలాభం

బు సిద్ధించునట్టి పరమోపాయంబును గావింపుము. అని ప్రార్థించుటయు గణేశ్వరుండు భూసురేంద్రులారా! పుణ్యచరిత్రుండగు నీగౌతమమునీంద్రునకు మహోపకారంబగు నుపాయమునే యనుసరించెద నని చెప్పి వారినందఱను ముహూర్తకాలము సమ్మతింపఁజేసి యాబ్రాహ్మణప్రవరులకందఱకును బ్రణామంబు చేసి జగజ్జననియగు నిజజననికార్యంబును నిర్విఘ్నంబుగా నిర్వహింప నిశ్చయించి జయం బిలిచి యోశుభాననా ! నీవితరు లెవ్వరికి నెఱుంగరానివిధంబున నొక [illegible] కార్యంబును దీర్పవలయును. నీవు గోరూపధారిణివై గౌతమాశ్రమంబునఁ బ్రవేశించి వికృతరూపంబున నందలిసస్యక్షేత్రమును విధ్వస్తంబు గావించుచుండుము. ఆసమయంబున నెవ్వఁడువచ్చి సన్నని చిన్నదెబ్బకొట్టినను దోడనే యంబా యని యఱచుచు జీవితావస్థయును, మృతావస్థయును గాని భావముతో నీవు నిలిచినచోటనే కూలఁబడిపోవలయును.

అని బోధించుటయుఁ బార్వతీప్రియపరిచారిక యగుజయాదేవి వినాయకునిమతంబు ననుసరించి గోరూపముం దాల్చి గౌతమమునీంద్రు నిశాలిక్షేత్రంబునఁ బ్రవేశించి యందలిసకలసస్యంబులను భక్షించుచు యథేచ్ఛావిహారంబు సేయుచుండెను. విప్రవరుం డగుగౌతముండు వికృతాకారంబుననున్న యాధేనువుం గాంచి యదలించి యొకజీర్ణతృణంబుతోఁ బ్రహరించుటయుఁ దత్క్షణమందే చీత్కారంబు సేయుచు నాయావుభూపతితంబై పోయెను. ఇట్లాగోవు కూలఁబడిపోయినంతనే బ్రాహ్మణసంఘంబునం దొక్కపెట్టున హాహాకారంబుపుట్టెను. అప్పుడు బ్రాహ్మణులందఱును వినాయకపురస్సరంబుగా గౌతమునిచెంత కరుదెంచి ఓమునిపుంగవా ! మేమిఁక నీయాశ్రమంబున నిలువఁజాలము. మేమన్యస్థానంబులకుం బోయి నివసించి యుండెదము. ఇంతకాలంబువఱకును నీవు మమ్మందఱను బుత్త్రులంబోలి పరమాదరంబునఁ బరిపాలిం

చితివి. కావున మేమిప్పు డేకగ్రీవముగా నీయనుమతికొఱకుఁ బ్రార్థిం
చుచున్నాము.

అని మునివరులందఱు నేకవాక్యంబుగాఁ బలుకుటయు గౌతమ
మునీంద్రుండు వజ్రాహతంబగుభూరుహరాజమ్మునుంబోలి నిశ్చేష్టుండై
గమనోన్ముఖులై యున్నయాబ్రాహ్మణులయెదుట నిలువునఁ గూలఁబ
డిపోయెను. అప్పుడు బ్రాహ్మణులందఱును సాంత్వనవచనంబులతో
మునీంద్రా! చూచితివా! రుద్రజననియు, జగత్పావనియు నగుగోదే
వి నీపవిత్రాశ్రమంబునఁ బడిపోయినది. తీర్థదేవతాస్వరూపిణి యగు
గోమాత యిందుఁ బతితయైపోవుట కారణంబుగా మేమిటనుండి వెడ
లిపోవుటయే యావశ్యకర్తవ్యం బైనది. ఇంకను మేమియాశ్రమము
నందే నివసించి యుంటిమేని మాయొనరించుసత్కర్మానుష్ఠానంబు ల
న్నియును నిష్ఫలంబులై పోవును. కేవలతపోధనంబుకంటె మాకిక న
న్యంబగుధనం బేమున్నది? అదియే మాకుఁ బ్రధానంబైనది.

అని మునివరులందఱు నేకవాక్యంబుగాఁ బలుకుటయు మునివ
రుండగుగౌతముండు వారియెదుట వినయవినమితుండై నిలిచి మహా
త్ములారా! మీరందఱు నిప్పుడు నాకు సహాయులై నిలిచియుండి న
న్నెట్లో పవిత్రునిం గావింపుఁడు. అని ప్రార్థించుటయు బ్రాహ్మణపరి
వృతుండును, భగవానుండు నగువిఘ్నేశ్వరుం డప్పుడు గౌతముం గాం
చి సంయమీంద్రా! ఈధేనువిప్పుడు మరణించునో, జీవించునో యెట్లు
నిశ్చయించుటకు నవకాశము గానవచ్చుట లేదు. ఇట్టిస్థితిలో నీపాప
కార్యంబునకు నిష్కృతినిగాని, గతిని గాని నిర్ణయించి చెప్పుట కుపా
య మేమున్నది? అని ప్రశ్నించుటయు గౌతముండు మహాత్మా! నే
నేమిచేసినచో నీధేనువు జీవించి మరల లేచునో, ఎట్టిప్రాయశ్చిత్తంబు
వలన నాపాపంబునకు నిష్కృతిలాభం బగునో దయయుంచి నిర్ణయిం

చుటకు మీకంటెను సమర్థులగువా రెవ్వరున్నారు? నాయెడల ననుగ్రహించి యిట్టి దోషాపనోదనంబునకై మీరు విధించిన కార్యమును మనఃపూర్వకంబుగా నిర్వహించుటకు నేను సంసిద్ధుండనై యున్నాఁడను.

అని యీవిధముగాఁ దపఃప్రభావసంపన్నుండును, శాంతమూర్తియు, సచ్చరిత్రుండును నగు గౌతముండు ప్రార్థించుటయు బ్రాహ్మణరూపధరుం డగు వినాయకుం డాతనిం గాంచి గౌతమమునీంద్రా! నేనిమ్మునివరుల మతంబుల ననుసరించి యొకయుపాయమును జెప్పుచున్నాను. దీనిని నీవును వీరునుగూడ సంగీకరించి తీర్పవలయును. అవ్యక్తుం డగు బ్రహ్మదేవుని కమండలుమధ్యగతంబగు జలంబు మహేశ్వరజటాజూటము నలంకరించియున్న విషయము మనమందఱము నెఱింగియే యున్నాము. మునివరుండ వగు నీవు మహాతపంబు గావించి నియమపూర్వకంబుగ నాజలము నిచ్చటికిం దెచ్చి భూపతితమై యున్న యీగోమాత నభిషేకింపఁగలిగినచో నెల్లవిధంబులఁ బరిశుద్ధుండవు గాఁగలవు. అప్పు డెట్టిసంకోచంబును లేక మే మందఱమును నీయాశ్రమంబున నివసించి యుందుము. అని వినాయకుండు చెప్పినంతనే స్వర్గమునుండి విజయధ్వనులు చెలరేఁగెను. పుష్పవర్షంబు గురిసెను.

అంత గౌతముండు కృతాంజలియై భూసురవరులారా! మదీయం బగు తపోబలంబుచేతను వైశ్వానరుని యనుగ్రహంబుచేతను, బ్రాహ్మణ్యులకృపారసంబుచేతను, మీయందఱప్రసాదంబుచేతను నా యుత్తమసంకల్పం బవశ్యంబుగ సంసిద్ధం బగుఁగాక! యనుటయు బ్రాహ్మణులందఱు నట్లే యగుఁగాక యని యేకవాక్యంబుగాఁ బలికి గౌతముని యనుమతివడసి యన్నజలసమృద్ధంబు లగుతమతమయాశ్రమంబులకుం బోయిరి. గణనాథుండును గృతకృత్యుండై జయాసహితంబుగ వెడలిపోయెను. మునిప్రవరుం డగు గౌతముండు నిజతపోబలంబుచే

నిష్పాపుండై యావిచిత్రసంఘటనముంగూర్చి యనేకవిధంబులభావించి ముహూర్తమాత్రంబున జ్ఞానదృష్టిచే సర్వంబును గ్రహించి యాత్మపాపనోదనమిషంబున దేవకార్యసాధనంబును, గౌరీదేవి కభీష్టసంపాదనంబును, సకలలోకోపకారకంబు నగునని నిశ్చయించి గంగానయనం బెల్లవిధంబుల శ్రేయస్కరంబని భావించి తన కెట్టిపాపంబును నిజంబుగ సంభవింపలేదని యెఱింగి ప్రీతుండై త్రిలోచనుండగు వృషభవాహనుండును, జగత్పతియు నగుదేవదేవు నారాధించుటకై యాబ్రహ్మగిరి నుండి సకలసురాసురసంపూజితంబును, ఉమామహేశ్వరసంశోభితంబు నగు కైలాసశైలంబునకుఁ బ్రయాణ మయ్యెను.

గౌతమన్యాసయనము

వత్సా ! నారదా ! ప్రకృష్టజ్ఞానసంపన్నుం డగుగౌతమమునిచంద్రుం డట్లు కైలాసంబుఁ జేరి మౌనియై కుశాస్తరణంబున శుచియై యుపవసించి యీవిధంబునస్తోత్రము సేయ నారంభించెను. ఈశ్వరా ! నీవు భోగార్థులగుజీవుల కభీష్టభోగప్రదానంబు సేయుటకై గుణవంతంబులును, మహత్తమంబులు నగుఅష్టమూర్తులను ధరించి యుంటివి. సోమమూర్తివగు నిన్నెల్లరును సర్వదా మహాదేవనామంబున సంకీర్తనంబు సేయుచుందురు. సకలలోకసుఖసంపాదనంబుకొఱకును, సమస్తచరాచరభరణంబుకొఱకును, సంపదభివృద్ధిసంపాదనంబుకొఱకును మహేశ్వరుండ వగునీవు మహీమయరూపంబుల విరాజిల్లుచుందువు. దేవా! నీవు జలస్వరూపుఁడవై సృష్టిస్థితిలయంబులను గల్పించుచు భూమండలంబున కాధారుండవై యుందువు. శివుండవు, శాంతస్వరూపుండవును నగునీవు లోకంబులకు శర్మధర్మంబులను బ్రసాదించుచుందువు. దేవా ! ఈజగంబంతయును నీచేతనే ప్రతిష్ఠితం బైనది. చంద్రార్క

మయం బగు నిరూపము కాలవిభాగంబును, అమృతవర్షణంబును, సృష్టిస్థితివినాశంబులను, గావించుచు జీవులకు హర్షసౌఖ్యసన్నతులను గల్పించుచుందువు. త్రిలోచనా ! నీవు వ్యాప్తి, గతి, శక్తి, జీవవ్యవస్థప్రమోదంబులను, బ్రసాదించునట్టి నాయకమూర్తివై యుందువు. కాని వస్తుతః నీ వాస్తవికత్వ మనిర్వచనీయము. నీదివ్యస్వరూపము నెఱింగినవా రెవ్వరును లేరు. దేవా ! నీవు సర్వమునందును వ్యాప్తి విరాజిల్లుచుందువు. కార్యంబులును, ధర్మంబులును, కర్మలును, సంసారములును, వ్యావహారములును, భుక్తిముక్తులును మొదలగునవి యన్నియు నీకంటె నన్యంబులు గావు. ధర్మవ్యవస్థకొఱకై ఋగ్యజుస్సామాథర్వణంబులను భేదభేదంబు లగు వివిధవేదశాఖలను, వివిధధర్మమార్గంబులను, బ్రహ్మసూత్రపురాణాదులను, వివిధశాస్త్రములను విభాగించి, యంతయు నీవు విశ్వవ్యాపకమూర్తివై యుందువు. శంభో ! యష్టయు, యజ్ఞంబులును, విధానసాధనంబులును, ఋత్విక్కులును, యజ్ఞస్థానంబులును, యజ్ఞపాత్రంబులును, యజ్ఞాంగంబులగు దేశకాలపాత్రాదులును నీస్వరూపంబులు. నీయజ్ఞమయశరీరము పరమార్థతత్త్వంబుగా నిర్దేశింపబడియున్నది. నీవు జగత్కర్తవు, ప్రతిభుండవు, ప్రదాతవు, ప్రదానంబవు, సర్వజ్ఞుండవు, సర్వసాక్షివి, పరమపురుషుండవు, ప్రత్యగాత్మవు, పరమాత్మస్వరూపుండవు. వేయేల ? సమస్తంబును నీవే. పరమేశ్వరా ! వేదశాస్త్రంబులకును, గురూపదేశంబులకును మఱియు బుద్ధిప్రముఖంబులగు సంకల్పవికల్పంబులకును నగోచరుండవు. అజుండవు, అప్రమేయుండవు, నిత్యుండవు, సత్యస్వరూపుండవు, భగవానుండవు నగునీకు నమస్కారము.

దేవా ! ప్రకృతి యంతయు ప్రకటీభూతం బై యున్నసమయంబున విశ్వాత్మకుండవగు నీవు ప్రకృతినంతను స్వకీయంబగు సంపత్తిగా భావించి యనన్యసాంభావంబుచే భిన్నరూపంబుల బ్రతిభాసి

క్షమించుచుందువు. బహువిశ్వమూర్తి యగు నీ ప్రభావం బచింత్యంబై యది. ప్రభవంబున కారణకారణంబును, నిత్యంబును, సర్వలక్షణసంపన్నంబును, విలక్షణంబును, శివంబును నగు నీ దివ్యశక్తి వలన ననాదినుండియు ననవరతంబును సృష్టిస్థితి వృద్ధిలయంబులు సంభవించుచున్నవి. ఆదివ్యశక్తి నీ కధీనంబై యది. దాని కసాధ్యం బగునది యేదియును లేదు. హారుండ వగు నీ కాశక్తియే ప్రియురాలు. నిఖిలజగజ్జనయిత్రియు, మహాయశస్వినియు, సోమప్రియయు నగు నయ్యంబాదేవి ప్రీతికొఱకు జీవులు నిరంతరమును పరమాన్నధనాదిదానంబులును, ధర్మాచరణంబులును తపోనుష్ఠానంబులును గావించుచుందురు. ఏ దేవికృపాపాంగమును దేవేంద్రుండుకూడ నపేక్షించుచుండునో, ఏతల్లినామోచ్చారణంబుచే సకలమంగళంబులును సంప్రాప్తంబు లగునో, ఏజనని సమస్తజగంబులయందును వ్యాపించి విరాజిల్లుచుండునో అట్టిచంద్రికావిమలకాంతిస్వరూపిణి యగు నమ్మహాదేవి నిరంతరమును విశ్వమండలమును విమలీకృతమును జేయుచున్నది. బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతమునుగల చరాచరప్రపంచమునందలి జీవుల బుద్ధినయనచైతన్యంబులును, మనఃప్రముఖాంతఃకరణంబులును స్వప్రసాదంబున సఫలంబులుగాఁ జేయు జగద్గురుస్వరూపిణి యగు నాసుందరీమూర్తియే నిశ్చయముగా నావాగీశ్వరి. ఇతరులమాటయేల? చతుర్ముఖునకుఁగూడ మనోమాలిన్యమును గల్పింపఁజాలిన జగన్మాత యగు సర్వేశ్వేశ్వరియే అనేకవిధంబుల నాలోచించి పరమోపాయంబు నిశ్చయించి సమస్తప్రపంచంబును బవిత్రింబుగాఁ జేయుటకై గంగావతారంబు నంగీకరించియున్నది.

దేవా! విశ్వావాసు లగు సకలజీవులును శ్రుతివాక్యంబులచేఁ బరమేశ్వరుని ప్రభుత్వముంగూర్చి యాలోచించి వివిధప్రమాణపూర్వకంబుగా సకలధర్మంబుల ననుష్ఠించి నానాభోగంబుల ననుభవింపఁగ

లగుచున్నారు. పరమేశ్వరా! అవి యన్నియును నీవిభూతికళలకు నన్యంబులు గావు. సమస్తవైదికలౌకికకార్యంబులును క్రియలును కారణంబులును గూడ ననాదికర్తవగు నీసృష్టు లనియే నిర్దిష్టంబులైనవి. సారభూతంబును, ఏకమాత్రోపాసనీయంబును, పరమంబును బ్రహ్మపదంబు నగునిన్ను భావించి నిన్నుపాసించి యోగిగణంబులు ముక్తు లగుచుందురు. అట్టివారి కిఁకఁ బునరావృత్తి లేదు. సాక్షాన్ముక్తి యనునిన నుమాపతి వగు నీవే. భగవానుండ వగు నీవు మాయావశంబున నేనేరూపంబుల ధరించుచుందువో జగన్మాతయగు నీశ్వరిగూడఁ దదనురూపంబు లగునవతారంబుల నెత్తుచుండును. తల్లి యగునామెయందే పతివ్రతాధర్మము ప్రతిష్ఠితంబై యున్నది. జగత్పితరులగు నో పార్వతీపరమేశ్వరులారా! మీకిదె నమస్కారము.

అని యిట్లు గౌతముండు ప్రార్థించుటయు, వృషభధ్వజుం డగు మహేశ్వరుండు భవానీసహితుండును బ్రమథగణపరివృతుండై యాతని యెదుట సాక్షాత్కరించి ప్రసన్నచిత్తంబున వత్సా! గౌతమా! నీ యుత్తమభక్తికిని స్తోత్రంబునకును వ్రతాచరణంబునకును నేను బరితుష్టుండ నైతిని. దేవగణంబులకు దుర్లభం బైన నైనను నీయభీష్టంబును దీర్చుటకు సంసిద్ధుండ నైతిని. వరప్రార్థనంబు గావింపు మనుటయు వాక్యవిశారదుం డగు గౌతముండు విశ్వవిధాత యగునీశ్వరుని వాక్యశ్రవణంబునఁ బ్రహర్షితపులకాంకితవిగ్రహుండై యానందబాష్పంబుల విడుచుచు ఆహా! ఏమి! నాభాగ్యంబు! నాధర్మము సార్థకం బైనది. నావిప్రపూజనము ఫలించినది. లోకగతి యెంతవిచిత్ర మైనది! అని భావించి మహాదేవా! నీవు నాయెడలఁ బరితుష్టుండ వైతివేని భవదీయం బగు జటాజూటంబున నివసించియున్న సుఖసంపాదని యగు గంగాదేవిని నాకుఁ బ్రసాదింపుము. సర్వదేవేశా! త్రిలోకనాథా! నీకు నమస్కారము.

అని గౌతముండు ప్రార్థింపఁగాఁద్రిలోచనుండు ప్రీతుండై మునికులతిలకా! నీయుపకారంబుకొఱకును త్రిలోకప్రియంబుకొఱకు ను నిస్సంశయముగా నీవు గంగాదేవి నర్థింపఁగలిగితివి. ఇంకను నీ కేమి గావలయును? అని యనుగ్రహించినంతనే గౌతముండు మదీయంబగు నీస్తోత్రరాజముచే నెవ్వరైనను నిన్ను సంకీర్తనంబు గావించినంతనే వారలకు సకలాభీష్టంబులును సంపన్నంబులగునట్లు చేయుము. జగన్నాథా! నీజటాజూటనివాసినియు, లోకపావనియు, ప్రేయసియు నగుగంగాదేవిని బ్రహ్మగిరినుండి యవతరింపఁజేయుము. ఆదేవి సమస్తనదులయందు నుత్తమతీర్థంబై సాగరాభిముఖంబుగఁ బ్రవహించుఁగాక! అందలిజలంబులయందు స్నానమాత్రంబుననే మనోవాక్కాయికంబులగు బ్రహ్మహత్యాదిమహాపాతకంబు లన్నియును నశించు గాక!

శంకరా! చంద్రసూర్యగ్రహణములు, అయనములు, విషువ వైధృతిప్రముఖంబులగుపుణ్యసమయములును పట్టించినప్పుడు సర్వ తీర్థస్నానంబు గావించినఫల మాతీర్థంబును స్మరించినంతనే లభింపవ లయును. సత్యయుగంబునఁ దపంబును, త్రేతాయుగంబున యజ్ఞాను ష్ఠానంబును, ద్వాపరంబున యజ్ఞదాననిర్వహణంబును, గలియుగంబు నఁ గేవలదానంబును శ్లాఘ్యంబు లని నిర్దేశింపఁ బడినవి. ఇట్టి సమ స్తదేశధర్మంబులును, దేశకాలయోగంబుచేఁ బ్రసిద్ధంబులగు స్వాశ్రమధర్మంబులును, సకలతీర్థస్నానంబులును, దానంబులును, వ్రతంబులును సంపూర్ణముగా నిర్వహించినచో నెట్టిపుణ్యంబు లభించునో యట్టిపుణ్యం బంతయు నీగంగాదేవిని స్మరించువారలకు లభింపవలయును. సాగరగామిని యగునీసురతరంగిణి ప్రవహించుచున్న ప్రదేశంబులందన్నిటియందును మీరధిష్ఠించి యుండవలయును. మఱియు సురేతర

మునుండి దశయోజనపరిమితం బగు భూభాగమధ్యంబున నివసించువా రెల్లరును ముక్తులు గావలయును. ఈతీర్థస్నానంబు గావింపకున్నను వారిపితృగణంబులకు మోక్షలాభంబగుంగాక! స్వర్గమర్త్యపాతాళంబులంగల సకలతీర్థంబులొక్కటయినను, ఈదివ్యతీర్థం బొక్కటియు నొకతూగ్గు నగుంగాక! దేవా! ఇదియే నా యభీష్టము. వేరొక ప్రార్థింపదగిన కోరికయును లేదు.

అని గౌతమమునీంద్రుం డర్థించుటయు దేవదేవుండు సకలతీర్థంబులకంటె నీతీర్థమే ప్రధానంబగుంగాక యని పలికెను. నీవిచ్చిన తీర్థములెంతయున్నంటికిని లేకుండుంగాక! సకలపాపసంఘంబులకంటె నీగౌతమీతీర్థమే యుత్తమంబై యని మునుమున్నే కరుణ నెంచుచున్నాను. అని యనుగ్రహించి యంతర్హితుం డగుటయు బ్రహ్మాదిదేవగణంబులు గౌతముండు సకలసురగణపరివృతుండై యతిశీఘ్రముగ నప్పుడు గంగాదేవిని వెంటబెట్టుకొని యప్పటివరకు బ్రహ్మాదులు కీర్తించుచుండ సకలదేవతలు నమ్మహామునీంద్రుని బహువిధంబులం గొనియాడిరి. దేవగణంబులును, మహాభాగులగు బ్రాహ్మణోత్తములును, మునిగణంబులును జయజయారావములతో సకలదిక్కులం బ్రతిధ్వనులు బగ్గలంబుగాఁ జేయుచు విప్రవరుండగు నాగౌతమముని మహిమాతిశయంబుల కొనియాడంగలగిరి.

—◆ గౌతమీమాహాత్మ్యము. ◆—

వత్సా! నారదా! గౌతముం డట్లు శివునివలన, నియతచిత్తంబున గంగను గొనితెచ్చి వివిధోపచారంబుల తోడను బ్రహ్మగిరివాసులగు ఋషులతోడను బూజితుండయ్యెను. ఆమహాపుణ్యక్షేత్రమును బ్రహ్మగిరిశిఖరంబున స్థాపించి త్రిలోచనుండగు దేవదేవుని స్మరించుచుఁ గృతాంజలియై గంగాదేవి నుద్దేశించి, సింహాసనాసీన ఘనాంబరా! సర్వశాస్త్రదా

యనీ! జననీ! నీవు నన్ను క్షమింపుము. శాంతురాలవు గమ్ము. సకలహితసాధనంబునకై సుఖగమనంబు సేయుము. అని ప్రార్థించుచుండయు, గంగాదేవి దివ్యమాలికాలంకృతయు, దివ్యసుగంధానులేపితయు, దివ్యాలంకారవిభూషితయు నగు దివ్యాకృతిం దాల్చి, వత్సా! గౌతమా! నీవు సత్యవచనుండవైతివి. నేనిప్పుడు దేవభవనంబునకైనను, బ్రహ్మకమండలుమధ్యంబునకైనను, రసాతలంబునకైనను బ్రయాణంబు గావించెద ననుటయు, గౌతముండు ‹ ఓతల్లీ! త్రిలోకోపకారార్థమై నేను నీకొఱకుం ద్రిలోచను నర్చించితిని. దేవీ! దయామయుం డగు శంకరుండు నాకు నిన్ననుగ్రహించెను. ఈవిషయంబున నీవు నాప్రార్థనంబు నన్యథా గావింపకుము ’ అని వేడుకొనుచున్న గౌతమునివచనంబు లాలకించి గంగాదేవి యించుక యాలోచించి తన్ను మూఁడుభాగంబులుగా విభజించుకొని స్వర్గమర్త్యపాతాళంబులకుఁ బ్రచారంబు గావించెను. త్రిలోకగామిని యగు నాగంగాధార స్వర్గంబునఁ జతుర్భాగంబులుగను మర్త్యలోకంబున సప్తభాగంబులుగను, రసాతలంబునఁ జతుర్భాగంబులుగ విభక్తయయ్యెను. ఈవిధముగాఁ బంచదశభాగములై గంగాదేవి త్రిభువనంబులయందును బ్రవహించుచుండెను.

సర్వభూతస్వరూపిణియు, సర్వపాపవినాశినియు, సర్వాభీష్టప్రదాయినియు నగుగంగాదేవి నిత్యపావని యని వేదంబులును గీర్తించుచున్నవి. మర్త్యులు భూమండలంబునఁ బ్రవహించుచున్న యాదేవీమూర్తినే కాని స్వర్గరసాతలంబుననున్న యామెదివ్యమూర్తుల సందర్శింపఁజాలరు. గౌతమునిచే నిట్లవతారితంబైన గంగాదేవి సర్వదేవతాస్వరూపిణియై పూర్వార్ణవాభిముఖంబుగఁ బ్రవహించుచుండెను.

అనంతరము మునిశార్దూలుం డగుగౌతముండు సకలదేవర్షిగణ

సేవితయుఁ, త్రిలోకపావనియు, జగన్మాతయు నగు గంగాదేవికిఁ బ్రదక్షిణంబుసేసి సురేశ్వరుం డగుత్రిలోచను స్మరించి తదుభయతీరంబులను స్నానము సేయవలయు నని భావించినంతనే కరుణాసాగరుం డగుశివుం డచ్చట సాక్షాత్కరించుటయు, గౌతముండు కృతాంజలియై భక్తిపూర ప్రభావంబున నా దేవదేవుని నుతియించి, మహాదేవా ! జగద్ధితంబు నకై యాతీర్థస్నానవిధానంబును నాకు స్పష్టముగా నుపదేశింపవలయు నని ప్రార్థించెను.

అంతట సదాశివుండు సంప్రీతుండై మహాత్మ గౌతమా ! గంగా వరిస్నానవిషయంబున సమస్తవిధానము నీ కెఱిఁగించెద నాకర్ణింపుము. తీర్థసేవాతత్పరుం డగువాఁడు ప్రాతఃకాలమున స్నానాదికృత్యంబు నిర్వర్తించి దేహశుద్ధిఁ గావించుకొని యనంతరము బ్రాహ్మణసంతర్పణంబు చేసి వారియాదేశంబున బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు నవలంబించి పాపాత్ము లతోడి వాక్యాలాపంబులు విసర్జించి తీర్థస్నానంబునకుఁ జనవల యును. హస్తస్వర్ణంబులను [illegible] మనంబును నియమింపం బులు గావించుకొనఁగలవారును, [illegible]సంతుష్టులును, [illegible]లును, కీ ర్తిసంపన్నులు నగువారే తీర్థఫలంబును గాంచఁగలరు. శ్రద్ధాభక్తిరహి ష్ఠులును దుష్టస్వభావులును నగు [illegible], [illegible] లగుసా ధువులకు [illegible] గంగాతీర్థసేవనయుకులం బగు దివ్యచరిత్రంబులు నాలకింపవలయును. [illegible]విధానంబునఁ దీర్థ సేవనంబు గావించువారికి [illegible] బగును.

గౌతమమునీంద్రా ! [illegible] బగు స్థానంబున సమస్తతీర్థంబులును [illegible]. [illegible] డనగు నేనును [illegible] ను. గంగాద్వారంబున, [illegible]

నీస్థానత్రియమునందు భాగీరథీదేవి మానవులకు భుక్తిముక్తిప్రదాయిని యై యుండును. అమరకంటకశైలంబున సద్గిలానుం బగు నర్మదానది ప్రవహించుచున్నది. ఈమహానది దానితో సమ్మిళితం బగుచున్నది. ప్రభాసతీర్థంబున సరస్వతీనది ప్రవహించుచున్నది. కృష్ణా, భీమరథీ, తుంగభద్రల సంగమస్థానమును, పయోష్ణీసంగమస్థానంబును ముక్తిప్రదంబులు. వత్సా! నానాదేశంబుచే నీగోదావరీనది ప్రవహించుచున్నస్థానంబులయం దంతటను మానవులకు స్నానమాత్రంబున సకలాభీష్టంబులును సిద్ధించును. కొన్నితీర్థంబులు కాలవిశేషవశంబునను, మఱికొన్ని దేవసమాగమవశంబునను బుణ్యమయంబులై యుండును గాని యీగౌతమీనదిమాత్రము సర్వకాలంబులయందును సర్వస్థానంబులయందును బుణ్యతమంబై యుండుననుటకు సందియంబు లేదు. మునిశ్రేష్ఠా! ఈదివ్యవాహిని ప్రవహించుచున్న ద్వాదశయోజనమధ్యంబునను సార్ధత్రికోటితీర్థంబులు విరాజిల్లుచుండును.

ఈనదీమతల్లి గంగా, మాహేశ్వరి, వైష్ణవి, బ్రాహ్మి, గోదావరి, నంద, సునంద అను నామంబులచేఁ గీర్తింపఁబడుచుండును. బ్రహ్మతేజంబుచే సమానీతయైన యీగోదానదీనది కామదాయినియు, పాపనాశినియు నైనది. నాకు నిరంతరము నతిప్రియం బగు నీగోదావరి స్మరణమాత్రంబుననే సకలపాపంబులను నశింపఁజేయును. పంచభూతంబులయందును జలమే శ్రేష్ఠమైనది. దానితరువాతనే తక్కినభూతము లన్నియుఁ దీర్థభూతము లగుచున్నవి. ఈజలంబులలో భాగీరథి శ్రేష్ఠమైనది. దానికంటెను గోదావరీనది శ్రేష్ఠమైనది. హరజటాసహితంబుగ నానీతంబయిన దీనికంటె శుభావహంబు లగుతీర్థంబు లెవ్వియును లేవు. స్వర్గమర్త్యాదిలోకంబులయం దంతటను గౌతమీతీర్థమే సర్వార్థసాధక మైనది. అని గౌతమునకుఁ జెప్పి దేవదేవుం డగుమహేశ్వరుం డంతర్హితుం డయ్యెను.

— భాగీరథీ ప్రవాహకారణము —

వత్సా ! నారదా ! పూర్వకాలంబున సూర్యవంశంబున నిక్ష్వాకుకులంబున జన్మించినవాఁడును, సత్యసంధుండును, దానశీలుండును నగు సగరుండను మహారాజు ధర్మమార్గంబున బరిపాలించుచుండెను. అతనికి బుద్ధిమంతురాండ్రు లగు నిద్దరు భార్యలు, గలరు. అయినను [illegible] సంతానములేనందున చింతించుచుం డొకనాఁడు నిజపురోహితుఁడగు వసిష్ఠుని [illegible] పించి విధినిర్ణయంబున [illegible] నిర్దేశింపవలయు [illegible] రాజా ! నీవు [illegible] మని నిజ[illegible] గావించెను. సగరుండును వసిష్ఠానుమతంబున [illegible] నిధి యగు [illegible] రునిచే యథా[illegible] లయినో [illegible] సగరుండు సంతానము వాంఛించెను. [illegible] రాజా ! నీ భార్యవలన వంశధరుండగు [illegible] మంది తనయులను గలుగుదు [illegible]. కొంత కాలంబునకు [illegible] సంతానం బుద్భవించెను.

రాజ్య[illegible] సగరుండు [illegible] ధంబులను గావించెను. [illegible] పుత్రుల [illegible] నిర్వహించియుండ, [illegible]

కెంబుంగ రాకుండ నమ్మహాశ్వము నపహరించి కొనిపోయి దాఁచియుంచెను. అఱువదివేవురగు సగరసుతు లయ్యశ్వంబునకై భూమండల మంతయు నన్వేషించుచుండఁ గొందఱు రాక్షసు లాయశ్వమును రసాతలంబునకుఁ గొనిపోయిరి. మాయావు లగు రాక్షసులను సగరసుతులు గనుంగొనఁజాలకపోయిరి. వారు క్రమంబునఁ బర్వతములు సరోవరములు వనములు మొదలగుప్రదేశములయందు వెదకి నెచటను నయ్యశ్వంబు నెందును గానక దేవలోకంబునకుఁ బోయి యందు వెదకి యంతట నన్వేషించిరి గాని ఆయాగహయం బెందును గోచరింపకపోయెను.

ఇట్లు మహారాజగు సగరుండు బ్రాహ్మణులచేఁ గృతస్వస్త్యయనుండును, గృతసంకల్పుండును నై యశ్వంబు గానంబడకుండుటకై చింతించుచుండెను. సర్వసమర్థులగు సగరసుతులు లయ్యజ్ఞహయాన్వేషణంబు గావించుచు నందును గానక పరితపించుచున్న సమయంబున నాయజ్ఞాశ్వంబు రసాతలంబున బంధింపఁబడిన దని యాకాశవాణి పలికెను. సగరసుతులు నామాట నాలకించి తత్క్షణమందే రసాతలగమనంబున కుద్యమించి భూతలంబును ద్రవ్వ నారంభించిరి. ఆసమయంబున వారు తమభాగ్యమై మృత్తికాభక్షణంబుననే శాంతు లగుచు రాత్రిందివంబులు భూఖననంబు గావించి రసాతలంబునఁ బ్రవేశించిరి. బలవంతులును గృతకృత్యులును నగు సగరనందను లీరీతిగా రసాతలంబునకు వచ్చి రను వార్త నాలకించి రాక్షసు లందఱును భయభ్రాంతులై మహానిద్రాముద్రితుండై యున్న కపిలమహాముని సమీపంబున నమ్మహాశ్వమును గొనిపోయి యాతనిశిరోదేశంబున దానిని బంధించిరి.

పూర్వకాలంబునఁ గపిలమునీంద్రుండు నిద్రయనుమాట నెఱుంగకుండ, బహుకాలంబు శ్రమపడి ప్రధానం బగు నొకదేవకార్యంబు

సాధించి శాంతుఁడై, యాతండు సురగణంబుల నవలోకించి నాకు ను ఖనిద్రాస్థానంబును బ్రసాదింపుఁ డని కోరుటయు, దేవత లాతనికి రసా తలంబును బ్రసాదించిరి. అప్పుడు కపిలుండు దేవతలం గాంచి నాని ద్రాభంగంబు గావించువాఁ డెవ్వండైనను వీక్షణంబు భస్మీభూతుండు గావలయును. అట్లగుటకంగీకరించినచో నేను నిరంతరాయముగ సుఖ నిద్రం గాంచెదను. కానిచో నాకీనిద్రవలనఁ బ్రయోజనంబు లేదు. అని యర్థించి దేవతలసమ్మతిం గైకొని గుహాంతరమున రసాతలంబునఁ బరి శయనించి యుండెను. మాంధాత్రాదులగు రాజులు కపిలమునీంద్రుని మహాప్రభావం బెఱింగినవారగుటను గుహాంతరంబు సేయకుండఁగనే సగరసుతు లందఱును నొక్కసారిగ సమసిపోవుట కిదియే యుపాయ మని నిశ్చయించి యయ్యశ్వమును గపిలునిసన్నిధానంబునఁ గట్టిపెట్టి యేమి జరుగునో చూతా మని యుపాయమును సుస్థానములో ననాదంబును నిల్చి యుండిరి.

సగరసుతులు రసాతలంబునఁ బ్రవేశించినంతనే తమయశ్వము ను, దానిసన్నిధానమున శయనించియున్న పురుషునిఁ గాంచి యీతఁడే యజ్ఞహంతకుఁడై యశ్వము నపహరించె ననియు, నీతని వధించి తమ యశ్వమును గొనిపోవలయు ననియు నిశ్చయించిరి. అందు గొందఱు మనము యాగాశ్వమునే కొనిపోవలయునుగాని యీతనితోఁ బనియేమి యనిరి. మఱికొందఱు, ఇదేమి మాట? మనము శూరులమును, శా సనకర్తలమును, రాజులమునై యుంటిమి. నేరములను దుర్వృత్తుల ను విడిచిపెట్టుట క్షత్రియోచితస్వభావము గాదు. మనబలప్రభావం బుచే నీతనివినాశవిధానంబు గావించిపోవలెను. అని యుపదేశించి యుం డఱు నేకమతంబుగ సంగీకరించి పరుషవాక్యంబులచే నపహసించి ముష్టిఘాతంబులఁ దిట్టుచుఁ బదతాడనంబులఁ గావింప నారంభించిరి. అప్పుడు కపిలము

నీంద్రుండును కోపభరంబున మేల్కాంచి యాసగరనందనులవంక దృష్టి ప్రసారణంబు గావించినంతనే వారందఱును భస్మీభూతులై పోయిరి.

యజ్ఞదీక్షితుం డగుసగరుఁ డీవృత్తాంతం బేమియును దెలియనే లేదు. అప్పుడు మహాత్ముం డగునారదుండు సగరునిచెంతకుం బోయి కపిలసంస్థానంబును, యజ్ఞాశ్వస్థితియు, రాజసుతప్రశ్నంబును, సగరనందనులవినాశంబును స్పష్టంబుగా నెఱింగించెను. అప్పుడు సగరుండు చింతాక్రాంతచిత్తుండై కర్తవ్యంబు నిశ్చయింపఁజాలక విచారించుచుండెను. అతని కసమంజసుం డనునింకొకపుత్రుం డుండెడివాఁడు. మూర్ఖుం డగునాతఁడు పురజనులబిడ్డల నెత్తికొనిపోయి జలంబులం దకారణముగఁ బాఱవైచుచుండెను. నగరజనులందఱు నీయత్యాచారమును సగరునకు విన్నవించుటయు నాతఁడు క్రుద్ధుండై యమాత్యులం బిలిచి దురాత్ముండగు నీయసమంజసుని రాజ్యమునుండి వెడలనడపవలయు నని యాజ్ఞాపించెను. రాజశాసనంబున నమాత్యు లారాజకుమారుని బలవంతముగఁ ద్రోసివైచుటయు నాతఁడు వనవాసి యైపోయెను. ఇఁక మిగిలిన యఱువదివేలపుత్రులు నీవిధముగాఁ గపిలకోపానలంబున దగ్ధీభూతులై పోయిరి. ఇట్టిస్థితిలో ససహాయుం డగుసగరుం డేమిచేయఁగలఁడు?

ఆతఁడనేకవిధముల విచారించి యయ్యసమంజసునితనయుం డగునంశుమంతునిం దెచ్చి సకలరాజకార్యభారంబు నాతనిపై నుంచెను. అంశుమంతుం డప్పటికి బాలుండయ్యును ప్రౌఢునివలెఁ బోయి కపిలమునీంద్రు నారాధించి మరల నయ్యశ్వంబును గొనితెచ్చి పితామహునికర్పించి యాతనిచే నశ్వమేధయాగమును బూర్తిసేయించెను. ఆయంశుమంతునకుఁ దేజస్వియు, బలవంతుం డగుదిలీపుం డను తనయుఁ డుద్భవించెను. ఆతనికి మతిమంతుం డగుభగీరథుం డుపుట్టెను.

ఆభగీరథుండు నయ్యుదంతంబాకర్ణించి తనపితామహాగణంబులకు సద్గతింగూర్చి యాలోచించి చింతాక్రాంతస్వాంతుండై వినయభావంబున వృద్ధమహారాజగునగరునకు నిష్క్రమించి పోయి తనపితామహులకు సద్గతిగలుగునుపాయము దెలుపవలయు నని ప్రార్థించుటయు నగరుం డాతనిం గాంచి వత్సా! యీవిషయంబున నేమిచేయవలయునో హిమాలయమునందుగు నాకపిలమునీంద్రునకే తెలియగలదు. నీవాతనిసన్నిధిని సేవించిమ్మనుటయు నాబాలుఁడు మహాహిమాలయంబునకుం బోయి కపిలునిదర్శించి ప్రణామపూర్వకంబుగఁ గృతాంజలియై వినయమధురభాషణంబులతోఁ దనయుద్దేశము నాతనికి నివేదించెను. అంతఁ గపిలుండు కొంచెము యాలోచించి యోరాజకుమారా! నీవు మహాతపంబు నాచరించి శంకరు నారాధించి యాతనిజటాజూటమునందున్న యాగంగ భూమికిఁ దెచ్చి పితామహులభస్మంబులపైఁ బ్రవహింపఁజేసిన వారంబు సద్గతిం బొందుదురు. అట్లగుచో నీవు నీపితృదేవతల నుద్ధరించినవాఁడ వగుదువు.

అని యమ్మునీంద్రుండు చెప్పినంతనే భగీరథుం డమ్మునీంద్రునకు నమస్కరించి నేనిప్పుడెక్కడికిఁ బోయి యేమి చేయవలయునో యుపదేశింపవలయునని ప్రార్థించుటయుఁ గపిలుండు ప్రీతుండై వత్సా! నీవు కైలాసంబునకుం బోయి యచ్చటఁ బరమేశ్వరనామకీర్తనంబు సేయుచు యథాశక్తిని తపంబు గావించితివేని నీయభీష్టసిద్ధి కాఁగలదని చెప్పెను. భగీరథుం డయ్యుపదేశవాక్యము తలఁదాల్చి నమస్కారపూర్వకంబుగా నమ్మునిచంద్రుని సెలవు గైకొని కైలాసంబునకుఁ బ్రయాణంబై పోయి యచ్చట బాల్యమునందే మహాతపంబు గావించుటకు సంకల్పించి యోబాలచంద్రశేఖరా! ప్రభూ! నేను బాలకుండను. నాబుద్ధికూడ సన్నగిల్లెను. నేను నీదివ్యతత్త్వము నిండారంగా నెఱింగినవాఁడను గాను. నీవే నాహృదయంబునందె నన్ను గను

కారంబు గావించినవా తున్నచో నాహితంబును గోరుచుండువా రెవ్వరైన నున్నచో నేను వారిహితంబునుగోరి యమరేశ్వరుండవు, సురాసురపూజ్యుండవు, సోమశేఖరుండవు నగునీకు నమస్కరించుచున్నాను.

మఱియును భగవంతుండవైనయోశంకరా! నాయుత్పత్తికిని నాయభివృద్ధికిని హేతుభూతులైనవారును సమానగోత్రులును, సమానధర్ములును నైన నావారింగూర్చిన యభీష్టవరప్రదానంబును గావింపుమని బాలేందుధరుండవైన నీచరణకమలములకు హృదయపూర్వకముగా నమస్కరించుచున్నాను.

భగీరథుం డీరీతిని స్తోత్రము చేయుటయుఁ గరుణాసముద్రుండగు శివుం డాతనియెట్టయెదుట సాక్షాత్కరించి, అతిశయప్రేమముతో మహాద్యుతియైన యోభగీరథా! సుగుణంబుల కసాధ్యమైనవరమునైనను నీకిప్పుడు ప్రసాదించుటకు సంసిద్ధుండనై యున్నాఁడను. శంకారహితచిత్తుండవై నీయభీష్టమును దెల్పుకొనుము. అని వక్కాణించినంతట భగీరథుండు సంతుష్టమానసుండై దేవా! శంకరా! అన్యలోకంబునం బడి గతులు గానక యున్న నాపితృదేవతలనెల్ల నుద్ధరించి పరిత్రాణంబు గావించుటకై నీజటాజూటంబున నధివసించియున్న గంగాదేవిని నాకుఁ బ్రసాదింపుము. ఈవరమును నాకుఁ బ్రసాదించెదవేని నాకు సమస్తవరంబుల ననుగ్రహించినట్లు భావించెదను.

ఇట్లు ప్రార్థించుచున్న భగీరథుం గాంచి శంకరుండు సహాస్యవదనుండై వత్సా! నీకోరికననుసరించి సురతరంగిణియైన గంగాదేవిని నీకు దానముచేసెదను. ఆమె నొక్కసారి ప్రార్థించెదవేని యామె నీకు లభించును. అనిపలుకుటయు భగీరథుం డాదేవదేవునివచనంబుల నాలకించి సంప్రీతచిత్తుండై భక్తిభావంబుతో గంగాదేవిప్రీతికొఱకుఁ గఠోరతపంబును సంస్తవంబును గావించెను. ఆతఁడు బాలకుండయ్యును

అబాలకోచితం బగుతద్వ్యవసాయంబున గంగామహాదేవి ప్రసన్నతను గాంచినవాఁ డయ్యెను.

ఇవ్విధంబున మహేశ్వరునిచేఁ బ్రసాదింపఁబడిన నిర్ఝరతరంగిణిని దీసికొని మహాత్ముం డగుభగీరథుండు రసాతలంబునకుం జని కపిలమునీంద్రుని సందర్శించి యాతనికి సకలవృత్తాంతమును నివేదించి యథావిధిగ గంగను సంస్థాపించి ప్రదక్షిణనమస్కారంబులు గావించి కృతాంజలియై దేవీ ! కపిలశాపంబుచే మత్పితృగణంబులు దుర్గతులై యున్నారు. తల్లీ ! నీవు వారినందఱ నుద్ధరింపవలయు నని ప్రార్థించుటయు సకలలోకహితైషిణి యగుసురనదీమతల్లి సుప్రసన్నయై యనుగ్రహించి సగరనందనుల నుద్ధరించుటకును, అగస్త్యునిచేఁ బానముచేయఁబడిన సాగరమును మరలఁ బూరించుటకును, సకలజీవపాపాపనోదనంబుకొఱకును స్వర్గమునుండి భూలోకమున కవతరించి భగీరథప్రార్థనానుసారంబుగా సగరసుతులను బవిత్రులుగాఁ జేసి సాగరఖాతమును నిండించి యనంతరము సుమేరుశైలమును ప్లావితంబుఁజేసి హిమాలయంబును జేరి యటనుండి భారతవర్షంబున కవతరించి తన్మధ్యభాగమునుండి మరలఁ బూర్వసాగరాభిముఖంబుగాఁ బ్రవహించెను. ఇది గంగావతరణవృత్తాంతము.

ఈగంగాదేవి మాహేశ్వరి, వైష్ణవి, బ్రాహ్మి, పావని, హిమాలయశిఖరాశ్రిత, భాగీరథి యను నామంబులచేఁ గీర్తింపఁబడుచుండును. ఈవిధముగా మహేశ్వరజటాజూటమునందలి దివ్యజలము ద్విభాగములుగాఁ జేయఁబడి వింధ్యశైలంబునకు దక్షిణముగాఁ బ్రవహించున్నభాగము గౌతమీగంగానామముచేతను, ఉత్తరదిశనుండి ప్రవహించుచున్నభాగము భాగీరథీగంగానామముచేతను వ్యవహరింపఁబడుచుండెను.

వరాహతీర్థవృత్తాంతము

అని యిట్లు బ్రహ్మదేవుండు చెప్పుటయు నారదుండు దేవా! నీవదనకమలంబులనుండి వెలువడుచున్న పుణ్యకథల నాకర్ణించుచున్న కొలఁదియుఁ దనివితీరుట లేదు. ఇంకను విభిన్నంబులగు తీర్థమాహాత్మ్యములంగూర్చి నీవలన వినవలయు నని నేనెంతయుఁ గుతూహలపడుచున్నాను. లోకవిధాతా! నీవు ముందుగా బ్రాహ్మణాసేతం బగు గోదావరీగంగయందలి విభిన్నతీర్థంబులంగూర్చిన యితిహాసంబులను సవిస్తరంబుగఁ దెలుపవలయు నని ప్రార్థించెను.

బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియెను. కుమారా! సకలతీర్థభేదంబులును, వానిమాహాత్మ్యంబులును సవిస్తరముగా వర్ణించుటకు నాకుఁ గాని, యాకర్ణించుటకు నీకుఁగాని సామర్థ్యము లేదు. అయినను నేనిప్పుడు వానింగూర్చి సంక్షేపముగాఁ జెప్పెద నాలకింపుము. నేను త్రిలోచనుండగు దేవదేవునకు నమస్కారంబు గావించి శ్రుతికీర్తితంబులగు తీర్థమాహాత్మ్యంబులఁ బ్రశంసించెదను. ఎచ్చటను భగవానుండగు శంకరుండు సాక్షాత్కరించి యుండునో యవి యన్నియును భుక్తిముక్తిప్రదాయకంబు లగుత్ర్యంబకతీర్థములు. విష్ణునామంబుచే విఖ్యాతంబై త్రిలోకపూజ్యంబై యున్నవరాహతీర్థంబునుంగూర్చి ముమ్ముందు ప్రశంసించుచున్నాను వినుము.

పూర్వకాలంబున సింధుసేనుం డనునొకరాక్షసుండు సకలదేవతలను బరాజితులం గావించి యజ్ఞమూర్తి నపహరించి రసాతలంబునకుం గొనిపోయెను. అందుచే మహీమండలమంతయును నిర్యజ్ఞంబై పోయెను. యజ్ఞం బిట్లు వినష్టం బగుటచేఁ బరలోకగతి వినాశంబు గాఁగల దని భావించి దేవతలందఱును గలసి శత్రువిజయంబునకై రసాతలంబునఁ బ్రవేశించి యారక్కసునితో నతిభీకరంబగు మహారణంబు గావిం

చిరి గాని తమ కాంతని జయింపఁజాలకపోయిరి. అప్పుడు నిరుపాయు లగునింద్రాది దేవత లందఱును బురాణపురుషుండగు విష్ణుదేవుని సన్నిధికిం బోయి రాక్షసనష్టంబగు యజ్ఞధ్వంసవృత్తాంతమును సవిస్తరంబుగా నెఱింగించుటయును శంఖచక్రగదాధరుండగు నారాయణుండు ప్రసన్నుండై నేను వరాహరూపధరుండనై రసాతలంబునఁ బ్రవేశించి యాదుష్టరాక్షసుని సంహరించి పూర్ణ్వమయం బగు నయ్యజ్ఞంబును మరలఁ గొని తెచ్చెదను. మీరు విచారంబు విడిచి స్వర్గంబునకుం బోయి సుఖంబుగా నుండుఁ డని యాశ్వాసించి వారిని బంపివైచెను.

అనంతరము చక్రధరుండగు విష్ణుదేవుండు గంగాదేవి రసాతలంబునఁ బ్రవేశించియున్నమార్గమును భేదించుకొని వరాహరూపముతోఁ బాతాళంబునకుం బోయి మహారణంబు చేసి యటనున్న దుష్టరాక్షసుల నందఱను సంహరించి యజ్ఞమూర్తి నుద్ధరించి తనముఖంబునందు నిలిపికొని [illegible] బహిర్గతుం డయ్యెను. దేవతలందఱును నారాయణదేవుని రాకకై బ్రహ్మగిరియందు నిలిచి ప్రతీక్షించుచుండిరి. వరాహమూర్తియును గదాధరుం డీవిధముగా మరలివచ్చి గోదావరీతీరంబున రుధిరమయంబులగు సర్వాంగములను బ్రక్షాళితంబులుగాఁ జేసికొనియెను. అప్పటినుండియు నచ్చటితీర్థమునకు వరాహకుండం బను నామము విఖ్యాతం బయ్యెను.

శ్రీహరి యీవిధంబుగా నాగంగాజలంబులయందుఁ గృతావగాహుండై వచ్చి యాత్మముఖస్థంబగు నమ్మహాయజ్ఞంబును సురల దేవగణంబుల కర్పించెను. ఆవరాహమూర్తిముఖంబునుండి యజ్ఞం బప్పు డుత్పన్నం బయ్యెనుగావున నప్పటినుండియు యజ్ఞాంగంబులలోఁ బ్రధానం బగు స్రువంబునకు వరాహరూపంబు ప్రకల్పితం బయ్యెను. ఆవరాహతీర్థం బతిపవిత్రంబును, పుణ్యమయంబును, సర్వకామప్రదం

బు నైనది. అందవగాహనంబు సేయువారికి సకలయజ్ఞఫలంబులును సమకూరఁగలవు. ఆతీర్థంబునకుఁ బోయి యేపుణ్యాత్ముఁడు పితృదేవతలను స్మరించునో యాతని పితృగణంబులు సకలపాపవిముక్తులై శాశ్వతస్వర్గావాసు లగుదురు.

—• కపోతతీర్థమాహాత్మ్యము. •—

నారదా! కుశావర్త తీర్థంబును గూర్చి సంపూర్ణముగఁ గీర్తించుట కెవ్వరికిని సాధ్యంబుగాదు. ఆతీర్థస్మరణమాత్రంబుననే మానవులు కృతకృత్యు లగుదురు. అది సకలాభీష్టప్రదాయకం బగుపుణ్యతీర్థము. మహాత్ముం డగుగౌతముండు గంగాదేవిని కుశలచే నావర్తంబు గావించి యచ్చటికిఁ గొని తెచ్చుటచేతనే యాతీర్థమునకుఁ గుశావర్తంబను నామము గలిగెను. అందు స్నానదానంబులవలనఁ బితృదేవతలు తరింపఁగలరు. సర్వోల్లాస మగునీలగంగ నీలాచలమునుండి ప్రవహించుచున్నస్థానమునందు నియమితచిత్తంబుతో స్నానము చేసి యేకొలఁదిసత్కర్మంబు నిర్వర్తించినను మహాఫలంబు లభించుటయే కాక యట్టివానిపితృదేవతలందఱు నుద్ధరింపఁబడుదురు.

ఉత్తమంబగుకపోతతీర్థము త్రిలోకవిఖ్యాతంబైనది. మహాఫలదాయకం బగునాతీర్థముంగూర్చినయితిహాసమును వర్ణించెద నాకర్ణింపుము. పూర్వకాలంబున బ్రహ్మగిరితటంబున దారుణప్రకృతియగు నొకవ్యాధుండు నివసించియుండి నిరంతరమును విప్రులను, సాధువులను, పక్షులను, మృగంబులను సకలజీవులనుగూడ ననేకవిధంబుల హింసించుచుండెను. పాపాత్ముండగునవ్వ్యాధుండు మిగులఁ గోపశీలుండును; అసత్యవాదియు, భీషణాకారుండును, అత్యుగ్రుండును, వికృతదేహుండును, హ్రస్వభావుండును, నీలనేత్రుండును, ఉన్నతదంతుండును,

హ్రస్వచరణుండును, హ్రస్వోదరుండును, గార్దభస్వరుండును, పాశహస్తుండును, క్రూరచిత్తుండును, దారుణచరిత్రుండునై యెల్లప్పుడును ధనుర్బాణములను ధరించి జీవహింసాపరతంత్రుఁడై సంచరించుచుండును. ఆతనిభార్యయుఁ బుత్రులునుగూడ నాతనికనురూపచరిత్రులే నై యుండిరి.

ఒకనాఁ డక్కిరాతుండు భార్యచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి వేటకై సాంద్రారణ్యమధ్యంబునఁ బ్రవేశించి వెదకి వెదకి యనేకమృగంబులను, పక్షులను సంహరించి మఱికొన్నిటిని ప్రాణములతోనే పట్టుకొని జాలమధ్యంబున బంధించి మహానందముతో నమ్మహారణ్యంబునఁ బరిభ్రమించుచుండెను. ఇట్లుండ వేళయతిక్రమించుటయు క్షుత్పిపాసల వలన నాతనికి దేహవైకల్యంబు తటస్థించెను.

అది వైశాఖము. అపరాహ్ణము తిరిగిపోవుచుండెను. వ్యాధుండు మహారణ్యంబునఁ జాలదూరమువఱకును దిరిగితిరిగి పరిశ్రాంతుండై యిఁకవేఁటయందలియుత్సాహంబు విడిచి గృహాభిముఖుండై బయలుదేఱెను. పోవుచుండఁగనే యంతలో నీలమేఘములు బయలుదేఱి యాకాశమంతయు నావరించుకొనియెను. వెంటనే విద్యుల్లతలును, భీకరగర్జారావంబులును వెలువడియెను. ఝంఝాసమీరములు చెలరేఁగి దెసలఁ బ్రకంపితములుగాఁ జేయఁదొడంగెను. ఆవెంటనే భీకరకరకాపాతంబులతో వర్షధారాపాతం బారంభమయ్యెను. అతిదుస్సహం బగువానసమయంబునఁగూడ నాలుబ్ధకుండు జలధారలందోఁగుచు నింటిమొగంబై పోవుచునే యుండెను. కాని కొంతసేపటి కాతఁడు త్రోవతప్పిపోయెను. మేఘములు కుంభవృష్టిగా వర్షించుచుండెను. వనప్రదేశం బంతయు జలమయమై యుండెను. అందుచే నాతనికి మిట్టపల్లములును, గోతులును, ముండ్లపొదలునుగూడ గోచరింపకుండె

ను. ఆపాపాత్మున కచ్చటఁ దలదాఁచుకొనుట కొక్కయాశ్రయము నగ పడదయ్యెను.

ఇట్టిస్థితిలో నాతఁడు తనలోఁ దానే “ నేనేమిచేయుదును ? ఎచ్చటికిఁ బోవుదును? అంతకునిం బోలిన సకలజీవహంతకుండనగు నాకుఁ గూడ నీశిలావర్షము భయంకరముగా నున్నది! ఇచ్చట నాకాశ్రయం బిచ్చువా రెవ్వరు నగపడుటలేదు. ఒక్కచెట్టయినను, మెట్టయినను గూడఁ గానరాకున్నది. ఏమిచేయుదును? అతివేగముగ నేచెట్టుక్రిందికైన ను బోయి యీవర్షావేగము శాంతించువఱకును దలదాఁచుకొనియెదఁ గాక ! ” అని భావించుకొనుచు ద్రుతగమనంబుతో ముందటికిం బోయి కొలఁదిదూరంబునం దొకమహావృక్షముం గాంచి పెన్నిధిం గన్న పేదవలె దానిక్రిందికిం బోయి నిలువఁబడియెను. విశాలశాఖావిలసితంబును, బల్లవకుసుమఫలభరితంబు నగునవ్వృక్షరాజము నక్షత్రములలోఁ జంద్రునివలె, మృగంబులలో సింహమువలె, నాశ్రమంబులలో గృహస్థాశ్రమమువలె, ఇంద్రియంబులలో మనంబువలె శ్రేష్ఠంబై సకలభూతంబులకాశ్రయస్థానం బగుపర్వతరాజముంబోలి విరాజిల్లుచుండెను.

అతరువరము నాశ్రయించి యున్నయక్కారాతునివసనంబులన్నియును వర్షధారలచేఁ దడిసి మున్గినవై యుండెను. ఆయాసముచే దేహమంతయు నవసన్నంబై యుండెను. ఆయవస్థలో నాతఁడు తనదారపుత్రులక్షేమముంగూర్చి భావించుకొనుచు వికలహృదయుండై యెప్పుడు వర్షము శాంతించునా, యెప్పుడింటికిఁ బోవుదునా యని యానే గపడుచుండెను. క్రమముగా నాదిత్యుం డస్తంగతుండయ్యెను.

ఆవృక్షరాజమునం దొకకపోతము భార్యతోడను, పుత్త్రపౌత్త్రులతోడను గలసి మహానందంబున సకలభోగంబుల ననుభవించుచు ని

శ్శంకచిత్తముతోఁ జాలకాలమునుండి యెంతోసుఖముగాఁ గాపురము సేయుచుండెను. పతివ్రతయైన యాతనియిల్లాలు జలానిలవహ్నిభయ వివర్జితం బగు నాతరుకోటరమునందు పతిసహితయై యతిప్రియంబుగఁ గాలక్షేపమొనర్చుచుండెను. కపోతము సర్వదా బిడ్డలతోఁ గూడి యచ్చటనే ప్రొద్దుపుచ్చుచుండెను. దైవవశంబున నీనాఁడు కపోతికపోతంబులు రెండునుగూడ నాహారసంగ్రహంబునకై యావాసంబు విడిచిపోయెను. అందు కపోతముమాత్రము యథాసమయంబున గూఁటికి వచ్చి చేరెను గాని దౌర్భాగ్యముచేఁ గపోతి యక్కిరాతునిజాలంబునఁ దగిలికొనియెను. దాని నాలుబ్ధకుండు ప్రాణములతోనే పట్టుకొని వలలో బంధించి తెచ్చియుండెను.

అప్పు డక్కపోతము గృహిణీశూన్యం బగు గృహంబును మాతృహీనం బగు సంతానమును భయంకర మగు వర్షాపాతమును, నాక్రాంతంబగు నంధకారంబును విలకించి యట్టిదుస్సహసమయంబున భార్యావియోగంబును భావించుకొనుచు ననేకవిధంబులఁ బలవింపఁ దొడంగెను. పాపము తనప్రేయసి యగుకపోతి యాచెట్టుక్రింద నున్న కిరాతునివలలోఁ దగులుకొనియున్న దన్నసంగతి యెఱుంగఁజాలక, ముక్తకంఠముతోఁ బ్రియురాలిగుణముల నీగీతిగాఁదలపోయుచు విలపింపఁ గడంగెను.

నాహర్షవర్ధనియు, కల్యాణియు నగునిల్లా లింకను నింటికి రాలేదు. ఆదేవి నాధర్మంబునకు జనని. నాప్రాణంబుల కధీశ్వరి. ధర్మార్థకామమోక్షంబులను పురుషార్థంబులకు నిత్యసహచరి. ప్రియురాలగు నామె నేను సంతోషముతో నున్నపుడు నగుమొగముతో నలరారుచుండును. కష్టములో నున్నపుడు నాదుఃఖమును దూరముసేయుచుండును,నాయిల్లాలగు నామె నాయాలోచనములయందు సఖియై సర్వదా

నావచనానుసారంబుగఁ బ్రవర్తించుచుండును. అయ్యో! ఆదిత్యుండస్తంగతుండయ్యె చాలసేపయినది. కల్యాణి యగునామె యింకను రాలేదు. నాప్రేయసి, నాకంటె నతిరిక్తంబు లగు వ్రతంబులనుగాని మంత్రంబులనుగాని దైవక్రియలనుగాని ధర్మములనుగాని యజ్ఞములనుగాని యెఱింగినది గాదు. ఆమె నిరంతరగతియును పతిప్రాణయు, పతివ్రతయు, పతిమంత్రయు పతిప్రియయు నై యుండును. ఏకారణముననో శుభానన యగునామె యింకను నిల్లు చేరలేదు. నే నేమి సేయుదును? ఎచ్చటికిఁ బోవుదును? గృహిణీవిహీనంబగు నీగృహము భయంకరారణ్యము వలెఁ గానంబడుచున్నది. లక్ష్మీస్వరూపిణి యగు నామె యున్నప్పుడు భయంకరసమయములయందుగూడ నీగృహము శోభాయుక్తమై విరాజిల్లుచుండెడిది. గృహిణియే గృహ మని చెప్పఁబడుచున్నది. ఆమె యింకను నిలు సేరకుండుటకు హేతు వేమై యుండునో! భార్యావియుక్తుండనై నే నొకనిముసమైనను ప్రాణములను భరింపఁజాలకున్నాను. ప్రియకరంబు లగు నీప్రాణములను బరిత్యజించెదనుగాక! అయ్యో! నోరెఱుంగని యీపసిబిడ్డల కేగతి గల్పించి ప్రాణములను విడువగలను? అని యనేకవిధంబుల వాపోవుచుఁ గపోతము దుఃఖింపందొడంగెను.

అప్పు డక్కిరాతునివలలోఁ దగులుకొని నిరుపాయయై పడియున్న కపోతి భర్తృవిలాపంబుల నాలకించి శోకగద్గదస్వరముతోఁ దనభర్తం గూర్చి ఖగరాజా! నే నీవ్యాధునిజాలమధ్యంబునఁ జిక్కుకొని వివశనై పడియున్నదానను. మహామతీ! హింసాపరుం డగు నీలుబ్ధకుండు నన్నుఁ బాశములచే బంధించి తెచ్చియున్నాఁడు. ఏమైన నేమి? నేను ధన్యురాలను. నీచే ననుగ్రహింపఁబడి నాజీవితము సఫలమైనది. ఏమనిన, నాపరోక్షమునందు మద్గుణకీర్తనంబు గావించుచున్న ప్రాణేశ్వరుని ప్రియమధురవచనంబులను విన(గలిగితిని. నాయందు దట్టిగు

ణంబు లున్నను లేకున్నను నేను గృతార్థురాల నైతి ననుట కెట్టిసంశయంబును లేదు. ప్రాణనాథుండు పరితుష్టుం డగుటకంటెం బతివ్రతలకు భాగ్య మేమున్నది? పతి సంతుష్టుం డగునేని సతులయెడ సకలదేవతలును సంతుష్టు లగుదురు. స్వామి యసంతుష్టియే సతులకు నిశ్చయముగా సర్వనాశనకారణ మైనది. నీవే నాస్వామివి. నీవే నాదేవతవు. నాప్రభుండవును మిత్రుండవును పరమాశ్రయస్థానంబును నీవే. వ్రతంబును, పరబ్రహ్మంబును, స్వర్గంబును, మోక్షంబును నాకు నీకంటె నన్యంబులు గావు. కల్యాణమూర్తీ! నీవు నాకొఱ కెంతమాత్రంబును దుఃఖింపవలదు. నీమనంబును, నీధర్మమునందే సుస్థిరంబుగాఁ జేసికొనుము. నేను నీయనుగ్రహంబుచే నఖిలసుఖభోగంబులును ననుభవించితిని. ఇఁక నాకొఱకు విచారించుటవలనఁ బ్రయోజనం బేమియును లేదు. స్వధర్మనిర్వహణంబునకై సర్వేశ్వరుని ధ్యానించుచుంగా పాడుకొనుచుండుము.

అని యివ్విధంబున నాశ్వాసించుచున్నప్రియురాలి యుపదేశవాక్యంబులు నాలించి చటాలునఁ గొమ్మపైనుండి యక్కపోతము క్రిందికి వ్రాలి సంబంధమాధ్యవర్తిని యగు తనహృదయేశ్వరిచెంత కరుదెంచి మృతప్రాయుఁడై పడియున్న యమ్మెకమును జూచుకొనును, బంధింపఁబడియున్నభార్యను వీక్షించి ప్రియసీ! ఇప్పు డిక్కిరాతుం డచేతనప్రాయుండై యున్నవాఁడు. కావున నిదియే మంచిసమయము. నీకు బంధమోక్షణంబు గావించెదను. అని వక్కాణించుటయుఁ గపోతి తనప్రాణనాథునిం గాంచి మహాభాగా! నీవు నాబంధమోచనంబునకై ప్రయాసపడవలదు. ప్రాణిగణంబుల యన్యోన్యసంబంధము చిరస్థాయి గాదుగదా! ఖేచరంబు లగు విహంగగణంబులు వ్యాధులకు నాహారస్వరూపంబులుగా నిర్దేశింపఁబడినవి. జీవులకు జీవులే యాహారంబులు.

వచ్చి యాజ్వాలతోఁ గాష్ఠంబును గిరాతునిసన్నిధినుంచి శుష్కతృణపర్ణంబుల దానిపై నిడి పక్షంబులచే విసరుచు నగ్నిని బ్రజ్వలింపఁజేసెను. అప్పు డయ్యనలజ్వాలలవలన శీతపీడితంబులై యవశంబులై యున్న యాలుబ్ధకుని యంగకంబు లన్నియును చేతుకొనియెను.

అట్లు సచేతనుం డయ్యును నాఁకలిబాధచేఁ దూలిపోవుచున్న యావ్యాధుం గాంచి కృపారసతరంగితాంతరంగ యగుకపోతి జాలిపడి పావనచరిత్రుం డగుతనప్రాణేశ్వరుం గాంచి మహాభాగా! కర్తవ్యకుశలుండ వగునీవిప్పుడు నేర్పుతో నాబంధవిమోచనంబు గావింపుము. నేను నా దేహముచే క్షుధార్తుం డగునీయభ్యాగతునకుఁ దృప్తివిధానంబు నాచరించెదను. ఓసువ్రతా! ఇట్లు చేసితివేని లోకంబునం దతిథిపూజనంబు గావించుపుణ్యాత్ములకుఁ గరతలామలకంబు లగుపుణ్యఫలంబు లన్నియు నీవు లభింపఁగలవు.

అని కపోతి విన్నవించుటయుఁ గపోతంబు, శుభాననా! మదీయసహధర్మిణి వగునీవు, నేను జీవించియుండఁగనే స్వతంత్రముగ ధర్మాచరణంబు సేయుట యుచితము గాదు. ఇయ్యతిథికిఁ బ్రియానుష్ఠానంబు గావించుటకు నేనే యర్హుండను. సకలధర్మవేదిని వగునీ విందుల కనుమతింపవలయును. అని చెప్పి ప్రత్యుత్తరంబు నపేక్షింపకుండఁగనే కపోతం బయ్యనలంబునకు మువ్మారు ప్రదక్షిణంబు సేసి చతుర్భుజుండును, విశ్వాత్మకుండును, శరణ్యుండును, భక్తవత్సలుండు నగుమహావిష్ణువును సంస్మరించుచు, సాక్షాద్విష్ణుస్వరూపుండవగునోయభ్యాగతా! నన్నాహారంబుగఁ బరిగ్రహింపు మని ప్రార్థించి యగ్నిప్రవేశం బొనర్చెను. అగ్నిజ్వాలామధ్యంబున నాక్షణంబునందే నిర్జీవమై పడియున్న యక్కపోతముం గాంచి నిరంతరహింసాపరాయణుండును, వజ్రకఠోరహృదయుండును నగునక్కిరాతుండు, ఛీ! ఛీ! మానవదేహధారణము

గాంచియున్న నాజీవితము నిరర్థకమైనది. కలుషదూషితం బగు నాకా యపోషణంబుకొఱకు నీపక్షిరాజము తనపవిత్రజీవితము నిప్పుడు తృణ ప్రాయముగా విసర్జించివైచినది. ఆహా! మానవుండ నయ్యును నేనిం తటిక్రూరకర్ముండ నైపోయితిని! అని యనేకవిధంబులఁ బశ్చాత్తాప దుఃఖితుండై లుబ్ధకుండు పరితపించుచున్నసమయంబునఁ గపోతి యా తనిం గాంచి ఓమహాభాగా! సత్వరముగ నాబంధవిమోచనంబుఁ గా వింపుము. అదిగో! స్వర్గాభిముఖంబుగఁ జనుచున్న నాస్వామి య ప్పుడే చాల దూరగమైపోవున్నాఁడు. అని హృదయావేగముతో నెలుం గెత్తి ప్రార్థించుటయుఁ, గిరాతుండు భీతుండునుంబోలెఁ దక్షణంబ పక్షిరమణిబంధవిమోచనంబుం గావించెను.

తోడనే యక్కపోతి విదగ్ధంబైన విభునిదేహమునకుఁ బ్రదక్షి ణంబుసేసి యగ్నిసన్నిధానంబు గావించుకొని పతితోడియనుగమనమే పతివ్రతలకుఁ బరమధర్మము. సతుల కిదియే ప్రశస్తమార్గం బని వే దంబులు కీర్తించుచున్నవి. ఈసద్ధర్మము జగమంతటను సమాదృతం బై యున్నది. పాములవాఁడు పుట్టలోనుండి పామును బలముగోలఁది బైకిఁ దీయునట్లు భర్త తనతేజముచే సహధర్మిణిని స్వర్గమున కాకర్షించు కొనును. పతి ననుగమించిన పతివ్రత సార్ధకోటివత్సరంబులపర్యంత ము స్వామితోఁ గలసి స్వర్గంబున సకలోపభోగంబుల ననుభవించు చుండును. అని ప్రశంసించుచుఁ గపోతి భూదేవికిని గంగాదేవికిని తన నివాసం బగు వనస్పతిరాజంబునకును బ్రణామంబుల నాచరించి, తన సంతానంబునకు సమాశ్వాసపూర్వకంబుగా మహాభాగా! నీప్రసాదం బుచే నాకిప్పుడు సతీధర్మనిర్వహణసౌభాగ్యము లభించినది. నీవిఁక నా సంతానమును క్షమింపుము. నేను నాభర్తతోఁ గలిసి స్వర్గధామంబు నకుఁ బోవుచున్నాను. అని పతివ్రత యగు నాకపోతసతీమణి పలుకు

చు పావకజ్వాలాప్రవేశంబుం గావించెను.

ఆసమయంబున వ్యోమమండలమునుండి జయజయధ్వానంబులు దశదిశలఁ బ్రతిధ్వనితంబు లయ్యెను. తత్క్షణమే యావిహంగదంపతులు విబుధదంపతులం బోలి సూర్యసన్నిభం బగు సుందరవిమానారూఢులై యాకాశంబున వెలుంగుచు హర్షావిష్టులును, విస్మయవిహ్వలులును నగు నావ్యాధు నవలోకించి మహామతీ! మే మిప్పుడు దివ్యధామంబునకుఁ బోవుచున్నారము. సెలవొసంగుము. నీవు మా కతిథివి. మాస్వర్గగమనంబునకు సోపానస్వరూపుఁడవు. నీకు నమస్కారము. అని పలుకుచున్న విమానారూఢు లగుసవ్విహంగదివ్యదంపతుల నవలోకించి ప్రాణిహింసాపరాయణుం డగు నావ్యాధుండు తత్క్షణంబ ధనుశ్శరాదిమృగయాపరికరంబుల నన్నిటిని దూరంబుగ విసరి పాఱవైచి కృతాంజలియై ఓదివ్యదంపతులారా! మీరు నన్నిచ్చటఁ బరిత్యజించి పోవలదు. అజ్ఞానుండగు నిమ్మూఢపాధమునియెడల నించుక సత్కృపాప్రదానంబు గావించుట సాధువు లగు మీకవశ్యకర్తవ్యము. నేనిప్పుడు మీకు మాననీయుండ నగునతిథిని. నాపాపనిష్కృతి కుపాయం బుపదేశించి మఱిపోవలయును.

అని పశ్చాత్తప్తహృదయుండగు లుబ్ధకుండు ప్రార్థించుటయుఁ బక్షిదంపతులు పరమాదరంబున నీవుగౌతమీతీరంబునకుం బొమ్ము. నీ కచ్చట శుభం బగుఁగాక. నీచేసినపాపంబు లన్నియును పరమపావనియగు గోదావరినదిసన్నిధిని నివేదింపుము. అచ్చట నీవొకపక్షంబు వఱకు నిలిచి ప్రతిదినంబు నందలి పవిత్రజలంబులలో నవగాహనంబు సేయంజాలితివేని నీసర్వపాపంబులును భస్మీభూతంబు లగును. అనంతరము మరల నొకసారి యాగంగావగాహనముం గావించితివేని ముక్తపాపుండవై పవిత్రుండవగు నీ కశ్వమేధఫలంబు లభించుటయే కాక

నీవు పుణ్యాత్ముండవ వయ్యెదవు. సరిద్వరయగు గౌతమీదేవి బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులనుండి సముత్పన్నయైనది. కావున నందు మఱియొకసారి స్నానముచేసితివేని కలుషితంబగు నీదేహమును బరిత్యజించి శ్రేష్ఠంబగు విమానంబు నధిరోహించి నిశ్చయముగా స్వర్గధామమును జేరంగలవు.

అని యానతిచ్చుటయు లుబ్ధకుండు సంప్రీతుండై పక్షిదంపతులవచనానుసారంబుగ సకలకర్మంబులను నిర్వర్తించి దివ్యవిమానారూఢుండును దివ్యరూపధరుండును దివ్యమాల్యాంబరభూషితుండును దివ్యాప్సరోగణసమేతుండును నై పూర్వగతులగుకపోతదంపతులంబోలి యాతండును గౌతమీప్రభావంబున స్వర్గగతుం డయ్యెను. అప్పటినుండియు నచ్చోటి పావనతీర్థము కపోతనామంబునఁ బ్రసిద్ధంబయ్యెను. ఆ తీర్థరాజమునందు, స్నానదానపితృపూజనజపయజ్ఞాదిసకలకర్మంబులును గూడ నక్షయఫలదాయకంబులు కాఁగలవు.

—♦ కుమారతీర్థప్రశంస ♦—

కుమారా! కార్తికేయంబు, కౌమారంబు నను నామంబులచేఁ బ్రసిద్ధం బగు నొకతీర్థము విరాజిల్లుచుండును. ఆతీర్థనామశ్రవణమాత్రంబుననే మానవులు కులవంతులు, పుత్త్రవంతులు నగుదురు. పూర్వకాలంబున తారకాసురుండు నిహతుండై దేవతలు స్వస్థచిత్తులై యున్నసమయంబునఁ బార్వతీదేవి సంప్రీతచిత్తముతో జ్యేష్ఠపుత్త్రుండగు కార్తికేయుం గాంచి కుమారా! ఈత్రిభువనమధ్యంబున నీకు మనఃప్రియంబు లగుభోగ్యపదార్థంబుల నన్నిటిని నాయాజ్ఞచేతను నీజనకుం డగుమహాదేవుని యనుగ్రహంబువలనను యథాసుఖంబుగ ననుభవింపు మని యానతిచ్చుటయు మాతృవచనానుసారంబుగఁ గార్తికే

యుండు, మహోత్సాహంబుతో బలవంతముగా మనస్సుఖంబుకొఱకు దేవపత్నీగణంబుల ననుభవింపఁదొడంగెను. అమరరమణీమణులుగూడఁ నట్లే యక్కుమారునియెడల సమాసక్తహృదయులై సంచరింపందొడం గిరి.

ఓనారదా! అప్పుడు సమస్తదేవతాపత్నులును కార్తికేయునిచే నుపభుక్తలగుటం గాంచి సురగణంబు లాతనియకార్యంబును సహింపఁజాలక త్రిలోకమాత యగు పార్వతీదేవిచెంతకుం బోయి కుమారుని దుండగంబులను సవిస్తరంబుగా నివేదించుటయు, నద్దేవి మిగుల విచారించి కుమారునిం బిలిపించి యెన్నియో విధంబుల మందలించెనుగాని షడాననుండుమాత్రి మెంతకును సన్మార్గంబునకు రాఁడయ్యెను. అప్పుడు కుమారవత్సల యగు భవానీదేవి సాభిప్రాయ(?)వశంబున నాత్మనందనుఁ డెట్టి యనర్థంబు పాల్పడునో యని పుత్త్రస్నేహంబునఁ జింతాకులితహృదయయై దేవకార్యంబు నిర్వర్తించుటకును దేవపత్నీగణంబుల రక్షించుటకును బహుప్రకారంబుల నాలోచించి యొక్కయుపాయంబు నిర్దేశించి జగన్మయి యగు నాదేవి షడాననుండు కామించు నమరకాంతలయం దావహించియుండెను. అంతఁ గుమారుండు తాను కామించియున్న యేదేవతరుణీమణిచెంతకుం బోయి తిలకించినను ఆదివ్యకాంతయందు మాతృదేవత యగు నంబికామూర్తియే దృగ్గోచరం బగుచుండుటయు నాతఁడు లజ్జితుండై యామెకు నమస్కారంబు సేయుచు వెడలిపోవలసినవాఁ డగుచువచ్చెను. ఇట్లాతనికి సకలదేవాంగనామూర్తులయందును నిజమాతృమూర్తియే కానవచ్చుచుండుటం జేసి జగం బంతయు మాతృదేవతామయం బయియున్నట్లు లాతనికిఁ దోఁచినంతనే వైరాగ్యోదయం బయ్యెను. అప్పు డాతనికి భోగప్రవృత్తినుండి నివృత్తి గలిగించుటయే తల్లియుద్దేశ మని యాతనికిఁ దోఁచెను.

తల్లి యున్నప్పుడే మదియే దైన్యముడైయున్నయెడలఁ దొలుదొల్తఁ దనకు భోగప్రవృత్తి గలిగించుటకుఁ గారణ మేమైయుండు నను సంశయముకూడ నాతనికిఁ గలిగెను. తల్లి తనయెడలఁ గావించిన యీసమస్తవిషయంబులును హాస్యాస్పదంబుగా నుండె నని యాతఁడు భావించుకొనెను.

కుమారుం డివ్విధంబుగ ననేకాలోచనంబులు గావించుకొని లజ్జితుండై గౌతమీతీరంబునకుం బోయి నదీగర్భంబునఁ బ్రవేశించి, తల్లీ! నాప్రార్థనము నాకర్ణింపుము. ఈక్షణమునుండి స్త్రీరూపధారిణు లగు సకలజీవులును నాకు మాతృసమాన లగుదురుగాక! అని వచించునంతలో సర్వజ్ఞుం డగు శంకరుండు పార్వతీసహితుండై సాక్షాత్కరించి, అఁగు మాఁగు మని నివారించుచుఁ బుత్త్రుని కేట్టివరప్రదానంబు గావింపవలయు నని యాలోచించుచుండఁ గృతాంజలిపుటుం డగు స్కందుండు తండ్రిం జూచి యిట్లనియెను. దేవదేవా! నేను దేవసేనానాయకుండనై దేవేంద్రునివలె విరాజిల్లుచున్నాను. నీతనయుం డగు సద్భాగ్యమే నాకుఁ జాలును. అన్యవరంబులతో నా కింకఁ బ్రయోజనం బేమి యున్నది? కాని, నీవు నా కొకవరంబును బ్రసాదింపవలయు నని భావించుచున్నాను. కావున నోదేవా! నే నిప్పుడు నాకొఱకుఁ గాదు—జగద్ధితంబును గోరి ప్రార్థించుచున్నాను. ప్రసన్నుండవై నీ వామోదింపవలయును. గురుపత్నీగమనంబు గావించిన మహాపాతకు లీగౌతమీజలంబుల నవగాహనంబు గావించినంతనే ధౌతపాతకు లయ్యెదరుగాక! ఈనదియం దోలలాడిన తిర్యగ్జాతులు గూడ నుత్తమజన్మంబులం గాంచి రూపగుణసంపన్నంబు లగుంగాక! ఇదియే నాప్రార్థనము.

అని కుమారస్వామి గోరుటయు నంబికానాథుం డట్లే యగుంగాక యని యనుగ్రహించెను. అప్పటినుండియు నాపుణ్యతీర్థము కా

ర్తికేయతీర్థంబు నాఁ బ్రఖ్యాతం బయ్యెను. అందు గావించిన స్నానదానాదులు సకలయజ్ఞఫలదాయకంబులు.

కృత్తికాతీర్థవృత్తాంతము.

కార్తికేయతీర్థంబునకుఁ దరువాత కృత్తికాతీర్థము ప్రసిద్ధమైనది. అందు మజ్జనం బాచరించినంతమాత్రమున సోమపానఫలంబు లభించును. పూర్వకాలంబునఁ దారకాసురసంహారణార్థము హుతాశనుండు భగవానుం డగుమహేశ్వరుని యమోఘవీర్యమును బానము గావించెను. అమ్మహాతేజము నాస్వాదించుటవలన దివ్యతేజుం డగువైశ్వానరు నవలోకించి యరుంధతి తక్కఁ దక్కినఋషిపత్నులందఱును గామసంచలితహృదయ లైరి. అప్పు డయ్యగ్నిదేవునివలన నయ్యార్వురును గర్భవతులై తపోనిష్ఠలును, వరిష్ఠలు నగుటంజేసి తమకావించిన యసత్కార్యంబునకుఁ బశ్చాత్తాపహృదయలై యేమియు నుపాయంబు గానక విచారించుచుఁ బోయి గంగాజలంబులఁ బ్రవేశించిరి. తోడనే వారిగర్భంబులు నిస్సృతంబులై గంగాజలోపరిభాగంబున విలక్షణాకృతితోఁ దేలియాడుచు వాయువశంబున ఫేనాకృతితో నున్న యవి యన్నియుఁ గలిసికొనుటంజేసి వానినుండి యేకమూర్తియు, షడాననుండు నగుకుమారుం డుదయించెను.

ఋషిభార్య లీవిధంబుగా గర్భపాతంబులు గావించుకొని తమతమమందిరంబులఁ బ్రవేశించినంతనే వికృతరూపములతోఁ గానంబడుచున్నవారిం గాంచి ఋషులు సంశయించి “మోహచంచలహృదయలారా! సతీజనంబున కెన్నటికిని స్వేచ్ఛాచరణంబు సమంజసంబు గానేరదు. కలుషమతులగు మీకీయాశ్రమంబుల నిలుచుట కెంతమాత్రము నర్హత లేదు. శీఘ్రముగ మీరాయిచ్చవచ్చినచోటికిఁ బొండు”

అని గర్హించి పరిత్యజించుటయు ఋషిపత్నులు చేయునది లేక తమ యకృత్యంబును నిందించుకొనుచు నతికరుణంబుగా దుఃఖించుచుండ నారదుండు వారిచెంత కరుదెంచి రమణీమణులారా! మీరూరక యేల దుఃఖించెదరు? మహేశ్వరాత్మజుండును, దారకాంతకుండు నగుతావ కాత్మజుండు గాంగేయుండును, ఆగ్నేయుండును నై విరాజిల్లుచున్న వాఁడు. మీరందఱు నేకమై పోయి యాతని నాశ్రయించినచో మహాత్ముండగు నాతఁడు మీయభీష్టఫలదానంబు గావింపఁగలఁడని యుపదేశించెను.

దేవర్షియగు నారదుం డిట్లు నిష్కృతిమార్గంబు నిరూపించుటయు నా రమణీమణులెల్లరు నత్యానందభరితలై యనంతరము నందఱుంగలసి బయలు దేఱి యక్కుమారుని చెంతకుంబోయి తమవృత్తాంతం బంతయు సవిస్తరంబుగా నాతనికి నివేదించిరి. అప్పుడు కుమారుండు వారియెడలఁ గరుణించి యోతల్లులారా! మీరందఱును గలసి గౌతమీతీరంబునకుం బోయి యందలిపవిత్రజలంబులలో స్నానంబు సేయుచు మహేశ్వరుని నిరంతరము నారాధించుచుండుఁడు. నేనచ్చటికి వచ్చి మిమ్మందఱును స్వర్గంబునకుఁ బంపించెదను.

అని చెప్పుటయుఁ గృత్తికాగణంబులు కార్తికేయుని వచనానుసారంబుగా గౌతమీగంగం జేరి యందు మజ్జనంబులు గావించుచు మహేశ్వరుసర్చించి పరమేశ్వరప్రసాదంబునఁ బవిత్రలై సురమందిరగమనంబు గావించిరి. అప్పటినుండియు నాతీర్థమునకు కృత్తికాతీర్థంబను నామంబు గలిగెను. కార్తికమాసంబునఁ గృత్తికానక్షత్రసంకలితంబగు శుభదినంబున నందవగాహనంబు సేయువారికి సకలయజ్ఞఫలంబులును సిద్ధింపఁగలవు. ఆతీర్థమును స్మరించుచుండువారును, దన్మాహాత్మ్యంబు

నాకర్ణించుచుండువారును సర్వపాపవిముక్తులై దీర్ఘాయుష్మంతు లగుదురు.

దశాశ్వమేధతీర్థసంకీర్తనము.

బ్రహ్మదేవుం డిట్లు చెప్పందొడంగెను. మునివరులారా! దశాశ్వమేధతీర్థస్మరణంబున నశ్వమేధఫలలాభం బగును. విశ్వకర్మకు శ్రీమంతుం డగు విశ్వరూపుం డనుతనయుండు గలండు. అతనికిం బ్రథముండనుపుత్రుండు గలిగెను. ఆపుత్రునకు భౌవనుం డనునందనుం డుదయించి సర్వశాస్త్రజ్ఞుండును సార్వభౌముండు నయ్యెను. ఆమహాత్ముం డొకప్పుడు తనపురోహితుం డగుకశ్యపు నవలోకించి యోమునిచంద్రా! ఒక్కసారిగా దశాశ్వమేధంబులు నిర్వర్తింపవలయు నని నాకు మిగులం గుతూహలముగానున్నది. కాని యీయజ్ఞంబులనన్నిటిని గావించుటకుం దగినపుణ్యస్థలం బేదియో యాలోచించి నిశ్చయింపవలయు నని వేడుకొనియెను.

అప్పుడు కశ్యపుండు బాగుగ నాలోచించి మహీపాలశేఖరా! పూర్వకాలమునుండియు నేస్థలంబున మహాక్రతువులన్నియును నిర్వర్తింపంబడుచుండెనో యాపవిత్రస్థానమే మనయజ్ఞానుష్ఠానంబునకును గూడ ననుకూలంబైనది. అని బోధించుటయు భౌవనుండు సమ్మతించి కశ్యపుండు నిర్దేశించినపావనస్థలమునందే యజ్ఞారంభంబు గావించెను. అనేకులగుమహర్షులు ఋత్విక్కర్మంబులయందు నియుక్తులై పని చేయుచుండిరి. పురోహితోపదేశానుసారంబుగా దశాశ్వమేధంబులును బ్రవృత్తంబు లయ్యెను కాని యెంతప్రయత్నించినను నయ్యజ్ఞంబులు సంపూర్ణంబులు గాక యుండెను.

అందుచే భౌవనుండు చింతాక్రాంతుండై [illegible] బది

త్యజించి మఱియొకప్రదేశమున మఖారంభంబు గావించెను గాని యచ్చటఁగూడ ననేకము లగుసంతరాయంబులు తటస్థించెను. ఎంతయు త్సాహముతోఁ గార్యనిర్వహణంబు సేయుచున్నను యజ్ఞంబు లపరిపూర్ణంబులగుటంజేసి భావనుండు మిగులవిచారించి పురోహితుం డగు కశ్యపుంగాంచి మహాత్మా! మదీయంబులగునీయజ్ఞంబులు దేశకాలదోషంబుననో, నీదోషంబుననో, నాదోషంబుననో గాని సంపన్నంబులు గాక యున్నవి. ఇఁక నుపాయాంతర మేమున్నది! అని విచారముతోఁ బలుకుటయుఁ గశ్యపుండును జాలచింతించి భావనసహితుండై బృహస్పతికి జ్యేష్ఠభ్రాత యగుసంవర్తకునిపాలికింబోయి మహాత్మా! మేమొక్కసారిగా దశాశ్వమేధంబులు గావింప సంకల్పించి యుంటిమి. అట్టి సత్కార్యనిర్వహణంబున కనురూపం బగునుత్తమప్రదేశం బెయ్యదియో, యట్టిసత్కర్మంబును సామర్థ్యముతోఁ దీర్పంగలగురుం డెవ్వరో యానతీయవలయు ననిప్రార్థించెను.

ఋషిశ్రేష్ఠుం డగుసంవర్తకుం డప్పుడించుకసేపు ధ్యాననిష్ఠుండై యాలోచించి పూజ్యులారా! మీరు త్రిలోకగురుం డగుబ్రహ్మదేవుని చెంతకుం బోయి యీవిషయంబును నివేదింపుఁడు. అద్దేవుండు మీయుత్తమ కర్మానుష్ఠానంబునకుఁ దగిన పుణ్యస్థలంబును నిర్దేశించి మీకెఱింగింపఁగలఁడు. అని యుపాయంబు నిరూపించుటయు నప్పుడారాజపురోహితులిరువురును నాచెంతకు వచ్చి ప్రణామప్రార్థనంబులు గావించి సమస్తవృత్తాంతంబును సవిస్తరంబుగా నివేదించుటయు నేను బాగుగ నాలోచించి భావను నుద్దేశించి, రాజేంద్రా! మీ రిప్పుడు గౌతమీతీరంబునకుం బొండు. పుణ్యంబు లగు యజ్ఞకర్మంబు లాపవిత్రదేశంబునఁ బరిపూర్ణంబులు గాఁగలవు. మీ కిఁక వేఱొకగురునితో నావశ్యకంబు లేదు. వేదపారగుం డగునీకశ్యపుండే గురుశ్రేష్ఠుండై మీ

యజ్ఞకర్మంబుల సంపన్నంబులుగాఁ జేయఁగలఁడు. ఈగురుని యను గ్రహంబునను, గౌతమీప్రసాదంబునను నీ వచ్చటఁ గావించు నేకా శ్వమేధంబువలననే దశాశ్వమేధఫలంబు లభింపఁగలదు.

అని యుపదేశించుటయు, భౌవనుండు సంప్రీతుండై ప్రణామ పూర్వకంబుగా నాకడ సెలవు గైకొని కశ్యపసహితుండై గౌతమీతీ రంబునకుం బోయి యచ్చట నశ్వమేధయాగదీక్షితుం డయ్యెను. అ ప్పు డయ్యజ్ఞరాజం బగు హయమేధము సముచితారబ్ధంబై యథాకా లంబునఁ బరిపూర్ణం బయ్యెను. అప్పుడు రాజగు భౌవనుండు భూదా నంబు గావించుట కుద్యుక్తుండు కాఁగా, ఋత్విగ్గణంబులును, బ్రాహ్మ ణులును, సభాసదులును గూడ నత్యాశ్చర్యముతో నాకర్ణించుచుండ నాకాశవాణి, ‹ ఓరాజా ! నీవు మీపురోహితుఁ డగుకశ్యపునకు సమ స్తభూమండలంబును సంప్రదానంబు గావించుటకై సంకల్పించితివి. నీసత్సంకల్పమాత్రంబుననే సమస్తంబును సంపన్నంబైనది. కావున నీ విఁక భూదానసంకల్పమును బరిత్యజించి మహాఫలజనకం బగు నన్న దానంబును గావింపుము. ఈగంగాపులినతలంబునఁ గావించిన యన్న దానఫలము త్రిలోకమధ్యంబున మఱియెందును లభింపఁబోదు. శ్ర ద్ధాసహితంబుగ నన్నప్రదానమును గావించినచో నెట్టిపుణ్యంబు లభిం చునో ప్రశంసించు సామర్థ్య మెవ్వరికున్నది ? బహుదక్షిణాన్వితం బగునీయశ్వమేధముం గావించి నీవు కృతకృత్యుండ వైతివి. నీకు భద్రం బగుఁగాక.

అని యాకాశవాణి బోధించినను, మహారాజగు భౌవనుండు మహీదానసంకల్పంబును విడువకుండుటచే భూదేవి స్వయముగా నాతని నుద్దేశించి సార్వభౌమా ! మాటిమాటికి నన్ను దానముసేయవలదు. నేను జలమధ్యంబున నిమగ్నయై యుందును. కావున నీవు నన్నెట్లును

దానముచేయఁజాలవు. నీసంకల్పమును విడువు మని పల్కుటయు, భావనుండు భీతుండై, దేవీ! నే నెట్టిదానమును గావింపవలయు నని యడుగుటయు, భూదేవి మరల సకలబ్రాహ్మణసమక్షంబున నోరాజా! ఈగౌతమీతటంబునఁ దిలలు, గోవులు, ధనము, ధాన్యములు మొదలగు మఱియే యితరవస్తువులు దానముచేసినను అక్షయఫలప్రాప్తిగాఁగలదు. ఇట్టిచో నీవు న న్నేల దానముచేయవలయును? ఈగౌతమీతీరంబునకు వచ్చి యేకగ్రాసమాత్రంబైన నన్నదానంబును గావించినవాఁడు సమస్తదానంబులును గావించినవాఁ డగును. ఇఁక భూదానముతోఁ బ్రయోజన మేమున్నది? అని చెప్పుటయు సార్వభౌముండగు భావనుండు, పృథ్వీదేవివచనంబులు పుణ్యసంగతంబు లని భావించి బ్రాహ్మణులకుఁ బ్రచురాన్నదానంబులను గావించెను. అప్పటినుండియు నాతీర్థము దశాశ్వమేధిక మని ప్రసిద్ధం బయ్యెను. అం దవగాహనంబు గావించువారికి దశాశ్వమేధఫలంబు లభియించును.

—♦ పైశాచికతీర్థప్రస్తావనము. ♦—

బ్రహ్మదేవుండు మరల నిట్లనియెను. పైశాచికతీర్థము బ్రహ్మవాదులగు మునిగణంబులచే నిత్యపూజితం బైనది. గౌతమీదక్షిణతటంబునం గల యీతీర్థస్వరూపమును వర్ణించెదను. బ్రహ్మగిరిపార్శ్వంబున నంజననామకం బగు నొకశైలంబు గలదు. ఆపర్వతంబున నంజన యనునొక యప్సరస శాపభ్రష్టయై నివసించుచుండెను. ఉత్తమాంగముంబట్టి యామె వానరివలెఁ గానవచ్చుచుండెను. ఆమెభర్త కేసరి. అతని కద్రిక యను నింకొకభార్య గలదు. ఆమెయును శాపభ్రష్టయగునచ్చరయే. ఆమె యుత్తమాంగము మార్జాలముం బోలియుండును. అయ్యద్రికకూడ నంజనశైలమందే నివసించుచుండెను. ఒక

ప్పుడు ప్రస్థానోన్ముఖుండగు కేసరి దక్షిణసముద్రస్నానమునకుం బోయి యుండెను.

ఆసమయంబున నగస్త్యమునీంద్రుం డయ్యంజనశైలంబున కేతెంచుటయుఁ బ్రణామపూర్వకంబుగ నయ్యంజనయు, నద్రికయు నమ్మునిసత్తముని యథావిధిగఁ బూజించిరి. అప్పు డగస్త్యమునీంద్రుం డు వారియెడలఁ బ్రసన్నుండై వరప్రార్థనంబు గావింపుఁ డని వక్కాణించుటయు, నారమణీమణులలో నొక్కతె సర్వోత్కృష్టబలుం డగునొకకుమారుని, రెండవయామె సర్వలోకహితుం డగునొక్కపుత్త్రునిఁ గోరుకొనిరి. అగస్త్యుండును నట్లే యగు నని యనుగ్రహించి దక్షిణాభిముఖుండై వెడలిపోయెను.

అనంతరము కొంతకాలమున కొకనాఁడు, పర్వతోపరిభాగంబున నంజనయు, నద్రికయు సవిలాసంబుగ నృత్యగీతవినోదంబులును, హాస్యాలాపంబులును గావించుచు సంచరించుచుండ వాయుదేవుండును, నిర్బుతియు వారిం గాంచి కామావిష్టహృదయులై మందహాసవదనంబులతో సత్వరంబుగ వారిచెంత కరుదెంచి, ఓకాంతామణులారా! మేము వరప్రదుల మగుదేవతలము. మీ యిరువురును మాయిద్దఱకును భార్యలు గావలయును. అని కోరుటయు, నక్కాంతామణు లిరువురును సమ్మతించిరి. అనంతర మంజనాదేవిగర్భంబున వాయుదేవుని వలన హనుమంతుండును, అద్రికాగర్భంబున నిర్బుతివలన నద్రినాముం డగు నొకపిశాచప్రవరుండును జనియించిరి. అప్పుడా మునీమణులు వారిం గాంచి దేవతాప్రియులారా! మునివరప్రసాదంబున మీయనుగ్రహంబుచే మా కియిరువురుతనయులును లభియించినారు. కాని, దేవేంద్రునిశాపంబుచే మాయుత్తమాంగంబులు వికృతంబులును దూషితంబులు నై యున్నవి. కావున మీరిప్పుడు మాదోషప్రక్షాళనంబున

క్షుహాయంబు నిర్దేశించి యుద్ధరింపవలయును.

అని ప్రార్థించుటయు వాయుదేవుండును, నిఋతియు సతీమణులారా! మీరు గౌతమీతీరంబునకుం బోయి యందు స్నానదానంబులం గావించినచో శాపవిముక్త లయ్యెదరు. అని యుపదేశించి వారిని సంప్రీతచిత్తులం గావించి యంతర్హితు లైరి.

అప్పుడు పైశాచమూర్తియు, అద్రికకుమారుండును నగుఅద్రి, భ్రాతయగు హనుమంతునిప్రీతికొఱకు విమాతయగు నంజనాదేవిని దీసికొనిపోయి పావనగౌతమీజలంబులయం దవగాహనము చేయించెను. ఇట్లే హనుమంతుండును, మార్జాలరూపిణియు, సవతితల్లియు నగు నద్రికను గోదావరీజలంబులలో స్నానముసేయించెను. అప్పటినుండియు నాతీర్థము పైశాచం బనియు, ఆంజనం బనియు నుభయనామంబులచేఁ బ్రఖ్యాతం బయ్యెను. సర్వకామప్రదం బగుబ్రహ్మగిరి నుండి తూర్పుగాఁ ద్రిపంచాశత్ యోజనపర్యంతముం గల ప్రదేశము మార్జాలం బనియు, తత్పరస్థానంబు హనూమంతం బనియుఁ బ్రథితంబు లయ్యెను. గౌతమీనదియందలి యీఫేనాసంగమస్థానము సర్వకామప్రదంబును శుభకరంబు నై యుండును. అప్రదేశంబున కప్పటి నుండియు శుభనామము గలిగెను.

—♦ శుభాతీర్థోత్పత్తికథనము. ♦—

ఓనారదా! భూలోకవిఖ్యాతం బగుక్షుధాతీర్థము మహాపుణ్య ఫలదాయకంబును మనోభీష్టదాయకంబు నైనది. పూర్వకాలంబున వేదవిద్వరుండును, తపోధనుండును, మహర్షియు నగుకణ్వుండు క్షుధాతురుండై యనేకాశ్రమంబులఁ దిరిగి తిరిగి క్రమంబుగా నన్నపానసమృద్ధంబును నతిపవిత్రంబును నగుగౌతమాశ్రమంబుం జేరికొనియెను. అ

గంగాదేవీ! నీకు మరల మరల నమస్కరించుచున్నాను.

అని యిట్లు కణ్వమునీంద్రుండు స్తోత్రంబుచేయుచుండ మనోహారిణి యగుగంగాదేవియు, భీషణాకారిణి యగుక్షుధాదేవియు నాతని యెదుట సాక్షాత్కరించుటయు ద్విజశ్రేష్ఠుం డగుమునివరుండు కృతాంజలియై నమస్కరించి ఓసర్వమంగళమాంగళ్యా! బ్రాహ్మీ! మాహేశ్వరీ! వైష్ణవీ! త్రిలోచనీ! దేవీ! గోదావరీ! నీకు నమస్కారము. నీవుశివునిజటాజూటమునుండి బయలువెడలి గౌతమపాపహారణంబు గావించి సప్తవాహినులుగా విభక్తవై సాగరాభిముఖంబుగఁ బ్రవహించుచున్నావు. తల్లీ! గౌతమీ! నీకు నమస్కారము. సమస్తపాపాత్ములకును బాపస్వరూపిణీ! ధర్మకామార్థవిధ్వంసినీ! దుఃఖలోభమయీ! క్షుధాదేవీ! నీకును నమస్కరించుచున్నాను. అని ప్రార్థించెను. అప్పు డాదేవు లిరువురుఁ బ్రసన్నలై యేకవాక్యంబుగా నోసువ్రతా! కల్యాణమూర్తీ! నీయభీష్టంబు దెలుపు మని యనుగ్రహించిన నతనే కణ్వుండు ప్రీతుండై వారిం గాంచి యథాక్రమంబుగా, ఓదేవీ గంగా! నీవు నాకు మనోజ్ఞంబు లగు కామ్యపదార్థంబులను, అపారవైభవంబును, ఆయుర్వృత్తంబులను, భుక్తిముక్తులను బ్రసాదింపుము. పాపతరమూర్తీ! రూక్షస్వరూపిణీ! దారిద్ర్యదాయినీ! తృష్ణాజననీ! క్షుధా! నీవు నాయందుగాని, నావంశములో నెవ్వరియందుగాని యెన్నండు నావేశింపవలదు. క్షుధాతురులైనవా రెవ్వరైన మత్కృతం బగు నీస్తవంబుచే నిన్నుఁ గీర్తించినంతనే వారిదారిద్ర్యదుఃఖంబులు వదలిపోవుఁగాక! మఱియు, మహాపుణ్యమయం బగునీతీర్థరాజమునందు భక్తిభావముతో స్నానదానజపాదులం గావించువారు లక్ష్మీసంపన్నులగుదురుగాక! ఈతీర్థంబునం దైనను స్వగృహంబునం దైనను

ఈస్తోత్రమును బఠించువారు దారిద్ర్యదుఃఖదూరులై భయవిముక్తులయ్యెదరుగాక !

అని వేఁడుకొన్నంతనే గంగాక్షుధాదేవు లిద్దఱును గాల్వునికి నట్లే వరప్రదానంబు గావించి నిజస్థానంబులకుఁ బ్రస్థానంబుసేసిరి. అప్పటినుండియుఁ గాల్వగంగ యనియు, క్షుధాతీర్థం బనియు నీతీర్థము పేరందెను. సర్వపాపహరం బగునీతీర్థము పితృగణంబుల కతిప్రియమైనది.

— చక్రతీర్థచరిత్రము. —

చక్రతీర్థనామంబున నింకొకమహాతీర్థము విఖ్యాతంబై యున్నది. అందు భక్తిపూర్వకంబుగ మజ్జనంబు సేయువారు విష్ణులోకప్రాప్తులగుదురు. శుక్లైకాదశీదినంబున నుపవసించి యాగణికాసంగమతీర్థంబున స్నానంబు చేసినచో నక్షయపదలాభం బగును. పూర్వకాలంబున బహుధనసంపన్నుండగు విశ్వధరుండను నొకవైశ్యుఁ డుండెడివాఁడు. ఆతనికి ముసలితనమునందుఁ బుత్రసంతానము గలిగెను. ఆకుమారుఁడు రూపవంతుఁడును గుణవంతుఁడును వినయసంపన్నుఁడును బ్రియదర్శనుఁడునై యుండెను. విశ్వధరుం డాతనిఁ బ్రాణములకంటె నధికునిగ భావించి పెంచుకొనుచుండఁ గొంతకాలంబున కక్కుమారుండు మృత్యుముఖపతితుం డయ్యెను. ఆకారణముచే దుఃఖపీడితులై యున్న వైశ్యదంపతులు జీవములను ధరింపఁజాలక పుత్త్రునితోఁగూడ మరణించుటకుఁ గృతనిశ్చయులై యార్తనాదంబు సేయుచుఁ గుమారా! గుణసాగరా! నీవు మాప్రాణములకంటెను దుర్లభుండవై యుంటివి. దురాత్ముఁడును, పాపచిత్తుండునగు కాలుఁడు యౌవనమునందే నిన్నపహరించియున్నాఁడు. దయావిహీనుం డగునాతని నేమనినిందింపఁగల

ము. అని యనేకవిధంబులఁగరుణరసంబు దొలుకాడఁ బలవించుచున్న యాదంపతులశోకంబు నాకర్ణించి యమధర్మరాజు కృపాకలితహృదయుండై యామృతపుత్రు నచ్చటనే పరిత్యజించి రమణీయంబగు గోదావరీతీరంబునకుం బోయి యందొకపులినతలంబున నుపవసించి జనార్దనధ్యానంబుఁ గావించుచుఁ గాలక్షేపంబు సేయుచుండెను.

అత్యల్పకాలంబుననే భూమండల మంతయును బ్రజాసంఘముచేఁ బ్రవ్యాప్తం బైపోయెను. అప్పుడు భూదేవి ఏమిది? ఇంతమందిప్రజలను నాయందు నిండించినవా రెవరు? ఇప్పు డొక్కజీవియైనను మృత్యుగ్రస్తం బగుటలేదు. ఈభార మెంతకాలము నేను మోయఁగలను? అనివిచారించుచు సురగణసహితుండై యున్నదేవేంద్రునొద్దకుం బోవుటయు భారాక్రాంతయగుభూదేవిం గాంచి దేవేంద్రుండు ప్రణిపాతపూర్వకంబుగ, తల్లీ! నీయాగమనంబునకుం గారణంబేమనిప్రశ్నించెను. అప్పుడు వసుభాదేవి విబుధేశ్వరా! ప్రజ లెవ్వరును మరణించుటలేదు. నేనతిభారముచే నిరంతరమును బీడిత నగుచున్నాను. దీనికిఁ గారణం బేమో యెఱుంగవలయునని నీచెంత కరుదెంచితిని. అని చెప్పుటయు నింద్రుండు, దేవి! దీనికిఁ గారణం బొండుగలదు. దానిని నేనిదివఱకే గ్రహించియుంటిని. సురేంద్రుండ నగునే నెఱుంగనివిషయంబు లెవ్వియునులేవు. అని చెప్పినంతనే భూదేవి యింద్రుంగాంచి అట్లయినచో నీవిప్పుడే యముని నాహ్వానించి ప్రజాసంహారమునకై యాతని నియోగింపుము. అని ప్రార్థించుటయు నమరనాథుండు సత్వరంబుగ శమనుం దోడ్కొనిరావలయు నని సిద్ధకిన్నరాదుల కాజ్ఞాపించెను.

దేవేంద్రునానతిని దలందాల్చి వా రతిత్వరితంబుగ యమపురంబునకుంబోయి యన్వేషించిరిగాని యముం డచ్చటఁ గానరాఁడయ్యె

ను. తోడనే వారు మరలి వచ్చి దేవేంద్రునకు సమస్తవృత్తాంతమును నివేదించిరి. అప్పుడు శతమఖుండు శమనజనకుం డగుసవిత్రునిం గాంచి కాలుం డెచ్చటనున్నాఁడని ప్రశ్నించెను. అప్పుడు సూర్యభగవానుండు సురేంద్రా ! కృతాంతుం డిప్పుడు గోదావరీతీరంబునందు దీవ్రతపంబుఁ గావించుచున్నాఁడు. దానికిఁ గారణం బేమియో నేనెఱుంగను. అని చెప్పినంతనే నిర్జరేశ్వరుండు శంకితాంతరంగుండై, ఎంతకష్టమెంతకష్టము. ఇంక నాయమరాధిపత్య మంతరించు నని తోఁచుచున్నది. అకాలుండు నిశ్చయంబుగా మత్పదంబును గాంక్షించియే గౌతమీతీరంబున మహాతపంబు సేయుచున్నాఁడు. దేవతలారా ! ఈవిషయంబున నాకిట్లే తోఁచుచున్నది. అనివచించి యింద్రుండు తక్షణమే అప్సరోగణంబుల నాహ్వానించి ఓసురసుందరీమణులారా ! నాశత్రుండగు కృతాంతుం డిప్పుడు తపోనిరతుండై యున్నాఁడు. ఆతనితపోభంగంబుఁ గావించుటయందు సామర్థ్యముకలవా రెవ్వరైన మీలో నున్నయెడల నాకుఁ బ్రత్యుత్తరంబిండు. అని సురేంద్రుండు వక్కాణించుటయు అప్సరస్సుందరులలో నొక్కతెయును మాఱుమాటఁ జెప్పఁజాలకపోయెను. అందుచే శక్రుండు క్రుద్ధుండై మీలో నెవ్వరును నామాటకు బదులు చెప్పరా? మంచిది. మీరు మీయిండ్లకుం బొండు. దేవతలారా! మీరందఱును ససైన్యముగ నిప్పుడే సన్నద్ధులు కండు. మనమే స్వయముగా నచ్చటికిఁ బోయి తపోబలంబుచే స్వర్గపదంబును బడయఁగోరుచున్న యాశత్రువును వినాశంబు సేయుదము.

అని యింద్రుం డాజ్ఞాపించినంతనే దేవసేన లన్నియును సజ్జితంబు లయ్యెను. లోకరక్షకుండగు శ్రీహరి యాదేవేంద్రుని యభిప్రాయంబు నెఱింగి శమనరక్షణంబునకై స్వకీయంబగుచక్రమును బ్రేరణం

బుఁ గావించెను. ఆచక్రింబుపోయి నివసించినస్థానమే చక్రతీర్థనామం బున విఖ్యాతం బయ్యెను.

అనంతరము మేనక శంకితయై శతమఖుంగాంచి సురేశ్వరా! కాలునివంకఁ గటాక్షపాతంబుఁ గావించుట కేకామిని సాహసింపఁగల దు? దేవా! నీచేతులలోనైన మరణింపఁగలము గాని, కాలయముని కన్నులఁబడి నిలువఁజాలము. ప్రభూ! రూపయౌవనగర్వితయగు నీగణి కయొక్కతె యున్నది. ఈమెకూడ నీయధికారమునకు లోఁబడినది యే. ఈమె యమసమీపమునకుఁ బోవుటకై నిన్నుఁ బ్రార్థించుచు న్నది. కావున నీ వంగీకరింపవలయును. అనుటయు సర్వదేవతా ప్ర భుండగు శక్రుండు మేనకావాక్యంబుల నంగీకరించి లతాంగియు నబ లయు నగు గణికను సత్కరించి ఓసుందరీ! గణికా! నీవు శీఘ్రముగఁ బోయి మత్కార్యసాధనంబుఁ గావింపుము. కృతకృత్యవై మరలి వచ్చినంతనే నీవు శచీదేవివలె మదేకప్రణయిని వయ్యెదవు.

అని యుత్సాహపఱచి సెలవిచ్చినంతనే ఆగణిక యాకాశగమ నంబున నచిరకాలంబుననే యమసన్నిధానంబునకుం బోయెను. అ చ్చట నామె మెల్లమెల్లఁగఁ దనదేహకాంతులచే దశదిశలును వెలుం గుచుండ విలాసవిహారంబులు సేయుచుఁ దపంబు సల్పుచున్న కాలుని చెంత సంచరింపఁదొడంగెను. అప్పు డామెహావభావ విలాసచేష్టితము లం గాంచినంతనే కాలుని మనంబును గలఁగిపోయెను. కాలుం డప్పు డు కామాగ్నిపూరిత నేత్రద్వయంబు నున్మీలితంబుగఁజేసి గణికాభిము ఖంబుగఁ గటాక్షపాతంబుఁ గావించెను. తోడనే యాగణికారత్నము నిలువున నీరై సరిదాకారంబున గౌతమీజలంబుల సంగమించి యాతీ ర్థమాహాత్మ్యంబున మరల గణికారూపముం దాల్చి యుత్తరగణికాకిన్న

నిజనివాసంబునకుం బోయెను. యముఁ డిట్లు పోవుచుండుటం గాంచి విష్ణుచక్రంబు భగవానుండును వనమాలియు నగుగోవిందుండు నివసించియున్న దివ్యస్థానంబునకుఁ బ్రస్థానంబు గావించెను.

—♦ అహల్యాసంగమతీర్థమాహాత్మ్యము. ♦—

కుమారా! పూర్వకాలంబున నేను కుతూహలాక్రాంతహృదయుండనై రూపగుణవతు లగు ననేకసుందరీమణులను సృష్టించియుంటిని. వారిలో నొకరమణీమణి సర్వోత్కృష్ట సౌందర్యశాలినియై యుండెను. రూపగుణవిలాసినియు, మనోహారిణియు నగునక్కన్యం గాంచి నామనంబునందు దీనిని భరించుటకును, వరించుటకును దగిన సమర్థుం డెవ్వం డున్నాఁడు? దేవదానవులలోఁగాని మునిమానవగణంబులలోఁగాని యీమెకుఁ దగిన వరుం డెచ్చటను నాకు గోచరించుటలేదు. అని యనేకప్రకారంబుల నూహించి యతి లోకరూపవతి యగు నక్కన్యకను దపోనిష్ఠుండును సర్వలక్షణసంపన్నుండును, వేదవేదాంగవేదియు, గుణజ్యేష్ఠుండును, ధీమంతుండును నగు గౌతమమునీంద్రునకు సమర్పించి ఓమునిశ్రేష్ఠా! యౌవనాగమం బగునంతవఱకును నీ వీమెను బరిపాలించుచుండుము. ఎప్పు డీమె యువతి యగునో యప్పు డీసాధ్వీమణిని నాచెంతకుఁ దీసికొనిరమ్ము. అని చెప్పి యాబాలిక నాతని కొప్పగించితిని.

మహాతపోనిష్ఠచే నిర్మలహృదయుండును, మునిశ్రేష్ఠుండును నగుగౌతముండు, యథోచితంబుగ నాబాలికను బోషించుచు నిర్దిష్టకాలంబున సాలంకృత యగు నయ్యువతీమణిని నిర్వికారచిత్తముతో నాచెంతకుఁ గొనితెచ్చెను. ఆకన్యకామణినామ మహల్య. అయ్యహల్యం గాంచి యింద్రాగ్నివరుణప్రముఖు లగుదేవగణంబులు మత్సన్నిధానంబున కేతెంచి యీసుందరీమణిని మాకుఁ బ్రసాదింపవలయు

నని యనేకవిధంబుల వేఱువేఱుగాఁ బ్రార్థించిరి. ఇట్లే మునిగణంబు లును సిద్ధసాధ్యగణంబులును, యక్షరక్షోగణంబులును గూడ నామె కొఱకు నన్ను [illegible] కన్యకామణిని బ్రార్థించు చుండుటయు, విశేషించి యయ్యింద్రుం డామెయెడల నత్యధికానురా గంబును బ్రకటించుటయును నా కప్పు డారమణీమణి నెవ్వరి కొసంగుట కును నిష్టము లేకపోయెను. ఇంతయుండి యిట్లగుచున్నను గౌతముఁ డు నన్నడుగనే లేదు. అప్పుడు నేను మహాత్ముం డగు గౌతముని ధై ర్యగాంభీర్యాదులను జూచి విస్మితుండనై శుభానన యగు నీసుందరీ మణి కన్య లెవ్వరును ననురూపవరులు గాఁజాలరు. దీనిని గౌతమున కే యర్పించెదను.

అని నిశ్చయించియు సకలసురాసురగణంబులును ఋషిగణంబులు ను గూడ నీమెను వాంఛించియున్నారు. అందఱిహృదయంబుల నీమె కలఁచివైచినది. ఇందఱును గాదని గౌతమున కీమె నర్పించుట యెట్లు? ఇట్టి స్థితియందు వీరిని సమాధానపఱచుట యెట్లు? అని యనేకవిధం బుల నాలోచించి, యా దేవర్షిసంఘంబుల నొక్కసారి విలోకించి యో మహాపురుషులారా! ఎవ్వఁ డీభూమండలము నంతయును బ్రదక్షిణం బు గావించి యందఱికంటె ముందుగ నాచెంత కరుదెంచునో యాత నికి నానందన యగు నీసుందరీమణి నహల్యను సంప్రదానము సేయు చున్నాను. ఇకార్యంబున నసమర్థులయినవారి కెన్నఁడు నీరమణీమ ణి లభియింపఁబోదు.

అని నేను నిర్దేశించినంతనే సకలదేవతలును గూడ నహల్యాలా భలాలసులై భూప్రదక్షిణంబునొంటె బహిర్గతులైరి. సకలదేవతలు నిట్లు ప్రస్థానంబు గావించుటయు నహల్యాలాభమునకై మునివరుం డగుగౌతముండును బ్రయత్నంబు గావింపఁదలంచెను. ఆసమయంబు

న సర్వకామప్రదాయినియు, అర్థప్రసూతయు నగునొకదివ్యసురభి యచ్చట గోచరించుటయు గౌతముండు దానిం గాంచి యాగోవునే భూదేవిగా భావించి యాధేనువునకును నచ్చటనున్న దేవదేవుని దివ్యలింగమునకును బ్రదక్షిణంబు గావించి తనలో సమస్తదేవతాగణంబులునుగూడ నొక్కసారి సమస్తభూమండలమునకును బ్రదక్షిణంబుసేసి వచ్చుటకుముందుగనే నేను రెండుసారులు సకలభూమండలప్రదక్షిణంబు నొనర్చితి నని నిశ్చయించుకొని తోడనే నాచెంత కరుదెంచి నమస్కారంబు సేసి కమలాసనా! విశ్వాత్మా! నీకు నమస్కారము. ఓపరబ్రహ్మమూర్తీ! నే నీసమస్తవసుధామండలమును ప్రదక్షిణంబు గావించి వచ్చితిని. దేవేశ్వరా! ఈవిషయంబున నేది యోగ్యమో యది యంతయును నీవే స్వయముగా నెఱుంగుదువు. అని విన్నవించుటయు దివ్యదృష్టిచే నే నది యంతయు నెఱింగి గౌతమునిం గాంచి మునీంద్రా! నీవు నిశ్చయంబుగా భూప్రదక్షిణంబు సేసితివి. కావున మత్కుమారిక యగు నీయహల్యను నీకర్పించుచున్నాను. ఓవిప్రర్షీ! ఏనిర్మలధర్మము నిగమంబులకుంగూడ నవేద్యం బైనదో యట్టిదాని నీవొక్కడవే యెఱుంగంగలిగితివి. అర్థప్రసూత యగు సురభి సప్తద్వీపవతి యగు సాక్షాత్పృథ్వీస్వరూపిణి. నీవు దానిని ప్రదక్షిణంబుసేసి పృథ్వీప్రదక్షిణంబు నొనర్చినవాడ వైతివి. అంతియకాక దేవదేవుని దివ్యలింగమునకుఁ బ్రదక్షిణంబు గావించి ద్విగుణీకృతఫలసిద్ధుండ వైతివి. కావున సుప్రీతుండ నగు నోగౌతమమునీంద్రా! నీధైర్యంబునకును విజ్ఞానంబునకును దపఃప్రభావంబునకును నేను సర్వాంతఃకరణంబులచే సంప్రీతుండ నైతిని. ఋషిశ్రేష్ఠా! త్రిలోకరమణీలలామ యగు మదీయకన్యకారత్నమును నీకే యర్పించుచున్నాఁడను. అని చెప్పి యహల్యను గౌతమునికరంబుల యం దర్పించితిని.

అహల్యాగౌతముల కల్యాణమహోత్సవములు జరుగుచున్న సమయంబున భూప్రదక్షిణంబు గావించి దేవతలొక్కరొక్కరే య క్కడకు వచ్చి వివాహశుభక్రియలను బ్రత్యక్షముగాఁ గాంచి ప్రీతి దాయక మగు వారిదాంపత్యమునుగూర్చి వినుతించుచుఁ, దమతమ నివాసంబులకుం బోయిరి. శచీపతి యగు దేవేంద్రుండుమాత్రి మహా ల్యం గాంచి మాత్సర్యము వహించి యేమియుఁ జేయఁజాలక నిజ స్థానంబునకుం బోయెను. అహల్యాగౌతముల వివాహము జరిగినతరువా తఁ బ్రీతిచిత్తుండ నగునేను సర్వకామసుఖావహంబును పవిత్రంబును న దీయంబు నగు బ్రహ్మగిరిని మహాత్ముం డగుగౌతమున కొసంగితిని. మునివరుం డగు గౌతముండును భార్యాసహితుండై రమణీయం బగు నగ్గిరిరాజంబునకుం బోయి యచ్చట నివాసంబును గల్పించుకొని సు ఖోపభోగంబుల ననుభవించుచుండెను.

ఇట్లుండ నొకప్పుడు స్వర్గనాయకుం డగుశచీనాథుండు గౌతమ మునీంద్రుని పవిత్రకీర్తిచరిత్రంబు నాకర్ణించి యాతనిపుణ్యాశ్రమంబు ను, అమ్మునిచంద్రుని, ననిందితచరిత్రి యగునాతనిభార్యను దర్శింపవ లయు ననుకుతూహలముతో భూలోకంబున కేతెంచి గౌతమాశ్రమం బును రూపలావణ్యవతి యగునాతనిప్రియసిని, వారిదైవభవంబును గ నుంగొని విస్మయవిహ్వలుండై పాపాక్రాంతహృదయుం డయ్యెను. వీక్షామాత్రంబుచేతనే శతక్రతుం డహల్యయెడలఁ గామాకృష్టచేత స్కుం డయ్యెను. అప్పు డాతనికి స్వపరతారతమ్యంబును, దేశకాల భేదంబును ఋషిశాపభయంబునుగూడ నించుకంతయు గోచరింపక య్యెను. సురాధిపత్యగర్వితుం డగు నాతండు నిత్యము నహల్యను ధ్యానించుచుండెను. దానంజేసి యాతనిసర్వాంగంబులు కామసంత ప్తంబు లగుచునే యుండెను. అప్పు డయ్యమరేశ్వరుండు తానాబు

స్వాశ్రమంబునఁ బ్రవేశించియుండుట కుపాయం బేమి యని యాలోచించి బ్రాహ్మణవేషముతో వచ్చి యమ్మునీంద్రునకు శిష్యత్వముం గాంచి యయ్యాశ్రమంబున నివసించియుండెను. అట్లున్నను, ఆతని యభీష్టసాధనంబున కవకాశంబు లభింపదయ్యెను.

ఒకప్పుడు మహాప్రాజ్ఞుం డగు గౌతముండు పూర్వాహ్ణికక్రియలను నిర్వర్తించుటకై శిష్యసహితంబుగా నాశ్రమంబును వదలి చనియెను. అనాఁ డమ్మునీంద్రుం డాశ్రమప్రాంతంబులను గౌతమీతరంగిణిని అందుండు నితరవిప్రవర్గంబులను వివిధాశ్రమసస్యక్షేత్రంబులను బరీక్షించుటకై నిశ్చయించుకొనియెను. దేవేంద్రుం డిది యే సమయం బని భావించుకొని తనమనోభీష్టసాధనంబున కుద్యుక్తుండై యాక్షణమునందే గౌతమరూపంబును ధరియించి రమణీమణి యగు నహల్యం గాంచి ప్రియా! నీగుణంబులచే నే నాకృష్టుండ నైతిని. నీరూపస్మరణంబుచే నాయనుష్ఠానమునందును వైకల్యము ఘటిల్లుచుండును. అని మందహాసంబుసేయుచు నహల్యాకరగ్రహణంబు గావించి శతక్రతుండు గృహాంతరంబునఁ బ్రవేశించెను.

కాని, అమాయికయగు నాయహల్య యీకుతంత్రమును గ్రహింపఁజాలక జారుండగు నింద్రుండు నిజముగ గౌతముండే యని భావించి యాతనితో విహరించుచుండెను. ఆసమయంబున మహర్షియగుగౌతముండు శిష్యసహితుండై యాశ్రమంబునఁ బ్రవేశించెను. గౌతమమునీంద్రుండు ప్రతిదినంబును గృహంబున కేతెంచునప్పటికిఁ బ్రియభాషిణియగు నహల్య యెదురేఁగి కేలూత యొసంగి యుపచారంబులచే నాతని సంతుష్టుం గావించి ప్రియవచనంబులతోఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచుండుట వాడుకయై యుండెను. నేఁడట్లు జరుగకుండుటం గాంచి మహాప్రజ్ఞుండగు గౌతముండు విస్మయాక్రాంతచిత్తుం డయ్యెను. ఆశ్రమ

వాసు లందఱును జూచుచుండిరి. మునిశ్రేష్ఠుండును గౌతముండును ద్వారదేశంబున నిల్చియుండెను. అప్పు డప్పురుషరూపిణీగణంబులు భీతులగుచు విస్మితులునై యున్న యవ్వనితను గాంచి మహాత్మా! ఇదియే మివిచిత్రవ్యాపారము! నీవీమార్జాలరూపంబునను లోపలను వెలుపలను గూడ గానంబడుచున్నావు! లోపలఁ బ్రవేశించి ప్రియాసహితుండవై యున్నావు. మఱియును వెలుపల నిష్పన్నహస్తుండవై నిలిచియున్నావు. ఆహా! ఏమి! నీదివ్యాభరణప్రభావము! నీవేమిటికి నానావేషములం దాల్చియుంటివి ?

అని ప్రశ్నించుటయును, గౌతమమునిసత్తముండు స్వభార్యాగృహంబున నేదియో విశేష మున్న దని భావించి నిశ్చయముగా లోపలఁ బ్రవేశించి 'ప్రియా! అహల్యా! నాకొఱకు మాఱు పల్కవేమి?' అని పలికినంతనే యహల్య, యున్నఁటో స్వరగ్రహణముగ నిచ్చి నామాచరణంబు గావించె నని తలంచి భయపరికంపితయై పర్యంకంబున నుండి చటాలున లేచి నిలువఁబడియెను. మహాత్ముం డగునింద్రుండును మునిభయంబునఁ దక్షణమే మార్జాలరూపంబు గైకొనెను. అప్పుడు మునీంద్రుండు భయవిహ్వలయును, నిశ్చేష్టయును, దూషితయు నైయున్న ప్రియం గాంచి క్రోధభరంబున, ఓసీ! ఎంతసాహసము చేసితివి! అని గర్జించి పలికినంతనే లజ్జితయగు నమ్మాన్యసతి మాఱుమాటాడఁజాలకపోయెను. అప్పు డమ్మునీంద్రుండు తన యంతర్జ్ఞానంబు గావించుచు సమ్ముఖంబున బిడాలరూపంబున నున్న యింద్రునిం గాంచి, "ఎవరు నీవు? సత్యమును జెప్పుము. అసత్యము చెప్పితివో భస్మీభూతునిం గావించెదను." అని ధిక్కరించుటయును, సురేంద్రుండు ప్రాంజలియై సవినయంబున నోతపోధనా! నేను శచీపతిని, సురపతిని, పురుహూతుఁడను. సత్యము చెప్పుచున్నాను. ఈపాపకార్యమును నేనే చేసితిని. ని

శ్చయముగా నా కావించినదుష్కార్య మతిగర్హితమైనది. స్మరశరనిభి స్నహ్యాదయులు చేయని యకార్యము లేమున్నవి? బ్రహ్మతేజోమయా! కరుణానిధీ! మహాపాపాత్ముండ నగు నన్ను క్షమింపుము. సాధుగణంబులు కృతాపరాధులయెడలనైనను రూక్షభావం బెన్నటికిని జూపంజాలరు. అని యీవిధంబుగా కారుణ్యభిక్షంబు నర్థించుచున్న యింద్రునియెడల నమ్మునిసింహునికోపము ప్రశమితంబు గాదయ్యెను. గౌతముం డప్పుడు రోషావేశంబున నింద్రునిం గాంచి దురాత్మా! భగానురక్తిచే నింతటినీచకృత్యముం గావించిన నీవు సహస్రయోనివై సర్వదా గర్హితుండ వయ్యెదవుగాక! అని శపించి యింకను గోపంబు దీఱక యహల్యం గాంచి నీవు శుష్కనదివై యుండు మని శపియించెను. అప్పు డహల్య మునివరునిం బ్రసన్నుం గావించుకొనుటకై మహాత్మా! మనంబున నైనను పరపురుషస్మరణంబు గావించుకామిను లక్షయనరకప్రాప్తు లగుటయే కాక తమపూర్వపురుషులకుం గూడ దుర్గతులం గూర్తురు. నీవు నాయెడలం బ్రసన్నుండవై నావాక్యంబుల మన్నింపుము. ఈతండు నీరూపంబున వచ్చి నన్నుం గలసియున్నాఁడు. ఈయగ్నిశాలారక్షకగణంబు లెల్లరును దీనికి సాక్షులు. అని చెప్పినంతనే వారందఱును సత్యము! సత్యము! అని యుద్ఘోషించిరి.

అప్పు డమ్మునివరుండు సర్వవృత్తాంతంబు సమస్తంబు నెఱింగి శాంతుండై పతివ్రత యగు నహల్యం గాంచి భద్రా! నీవు నావచనానుసారంబుగ నదివై భగవతియగు గౌతమితోఁ గలిసికొన్నప్పుడు మరల నీకు మత్ప్రియం బగురూపంబు ప్రాప్తం బగుఁగాక! అని యనుగ్రహించినంతనే యహల్య నదీరూపధారిణియై ప్రవహించిపోయి గౌతమితోఁ గలసికొని మరలఁ బూర్వరూపంబును ధరించెను.

అప్పుడు దేవేంద్రుండు కృతాంజలియై మునివరా! నేను భవచ్ఛరణాగతుండను. పాపాత్ముండను. నన్నుఁ బరిత్రాణంబు సేయుము

అని ప్రార్థించుచు మహర్షిపదకమలంబులకడఁ బతితుం డయ్యెను. అప్పుడు గౌతముండు కృపాన్వితుండై, పురందరా! నీవు పోయి గౌతమీజలంబుల నవగాహనంబు గావింపుము. తత్క్షణమందే పాపవిముక్తుండవై సహస్రాక్షుండ వయ్యెదవు. అని యనుగ్రహించెను.

అప్పటినుండియు నీయహల్యాసంగమతీర్థంబు పవిత్రతీర్థంబులలోఁ బ్రధానం బయ్యెను. దీని కింద్రతీర్థం బనునామంబుగూడఁ గలదు. తీర్థసేవనుల కిది సర్వకామప్రదం బైనది.

—♦ జనస్థానతీర్థవర్ణనము. ♦—

అహల్యాసంగమతీర్థమునకుఁ బశ్చిమమున జనస్థానతీర్థము గలదు. చతుర్యోజనవిస్తీర్ణం బగునాతీర్థము స్మరణమాత్రంబుననే ముక్తిప్రద మైనది. పూర్వకాలంబున వైవస్వతాన్వయభూషణుం డగు జనకుం డనునొకమహారా జుండెను. వరుణనందన యగునాతనిసతీమణి ధర్మార్థకామమోక్షపురుషార్థంబుల కాధారస్వరూపిణియై గుణార్ణవనామంబునఁ బతిభక్తిపరాయణయై విరాజిల్లుచుండెను. ఆమహారాజునకు యాజ్ఞవల్క్యుండు పురోహితుండై యుండెను.

ఒకనాఁ డమ్మహీపాలుండు పురోహితునిం గాంచి మహాత్మా! మునిసత్తములు బాగుగఁ బరీక్షించి భుక్తిముక్తులు రెండును శ్రేష్ఠములైనవే యని నిర్ణయించి యున్నారు. అందు దాసదాసీజనంబులతోడను, రథగజతురగాదివాహనంబులతోడను, ధనధాన్యాదులతోడను మహావైభవసంపన్నులై యిష్టోపభోగంబుల ననుభవించుటయే యత్యుత్తమం బగుభుక్తిగదా! కాని యట్టిభుక్తి పరిణామవిరసం బైనది. ఇఁక రెండవది యగుముక్తియో—కేవలము నిరత్యయమైనది. కావుననే యది భుక్తికంటె నెల్లవిధంబుల శ్రేష్ఠతమం బైనది. ఇఁక నిప్పుడు మనము విమర్శింపవలసినవిషయ మేమనిన—భుక్తిమూలమున ముక్తిలాభముం బడయఁ గలుగుట యెట్లనువిషయమే. ముక్తి యెప్పు

మను సర్వసంగపరిత్యాగంబువలనను, కఠోరదుఃఖభోగంబులవలనను మాత్రమే లభించుచుండును. విజ్ఞాననిధులగు మీరిప్పుడు బాగుగ నాలోచించి సుఖమార్గమున ముక్తి లభించునట్టియుపాయమును నిర్దేశింపవలయును.

అని జనకుండు వేడుకొనుటయుఁ బురోహితుండగుయాజ్ఞవల్క్యుం డించుక యాలోచించి రాజా! జలపతి యగువరుణదేవుండు నిత్యంబును నీప్రియంబు గోరు శ్వశురుండై యున్నాఁడు. నీవిప్పు డాతనిచెంతకుఁ బోయి ప్రార్థించినచో నిశ్చయముగా నమ్మహాత్ముఁడు నీకు హితోపదేశము సేయఁగలఁడు. అని బోధించుటయు జనకుండు పురోహితసహితుండై వరుణునిపాలికిం బోయి యథాక్రమంబుగా ముక్తిమార్గంబునుగూర్చి యుపదేశింపవలయు ననిప్రార్థించెను.

అప్పుడు వరుణదేవుండు వత్సా! శ్రద్ధాసహితముగ నాకర్ణింపుము. కర్మపథము, అకర్మపథమునని ముక్తికి రెండుమార్గంబులు గలవు. అకర్మమార్గముకంటెఁ గర్మమార్గమే యుత్తమం బైన దని వేదంబులు చెప్పుచున్నవి. పురుషార్థచతుష్టయము సంపూర్ణముగాఁ గర్మబద్ధమై యుండును. కేవల మకర్మమార్గంబుననే ముక్తిప్రాప్తి యగుననుట వట్టి కల్ల. కర్మమువలననే సర్వధర్మంబులునుసిద్ధింపఁగలవు. కావున మానవులు సర్వప్రయత్నంబులచేతను వేదోక్తంబులగుకర్మంబుల నిత్యము నాచరించుచుండవలయును. సత్కర్మానుష్ఠానమువలననే జీవులకు భుక్తిముక్తులు ప్రాపించుచుండును. కావున నకర్మంబుకంటెఁ గర్మమే శుభావహమైనది. కర్మము జాతిభేదములను, ఆశ్రమభేదములను ననుసరించి యుండును. చతురాశ్రమంబులును గర్మంబునకు ద్వారరూపములై యున్నవి. అయ్యాశ్రమంబులలో గృహస్థాశ్రమము పుణ్యమయంబైనది. దానివలననే భుక్తిముక్తులు సుస్థిరములగుచుండును.

అని వరుణుం డుపదేశించుటయు బుద్ధిమంతుం డగుజనకుండు ను, బురోహితుం డగు యాజ్ఞవల్క్యుండును సంప్రీతచిత్తులై జలపతి యగువరుణునకుఁ బ్రణామార్చనంబులు గావించి మహాత్మా! సర్వ జ్ఞుం డవగు నీవు మాయెడలఁ బ్రసన్నుండవై యేదేశంబున నేతీర్థము భుక్తిముక్తిప్రదం బై నదియో యెఱింగింపవలయు నని ప్రార్థించుట యుఁ బశ్చిమేశ్వరుం డగువరుణుండు మహాభాగులారా! భూభాగ్యం బున భారతవర్షము పుణ్యప్రదమైనది. అందును దండకారణ్యము స ర్వోత్తమం బైనది. ఆక్షేత్రంబునం గావించిన [illegible] భుక్తిముక్తిప్రదాయకమై యుండును. [illegible] లో గౌత మీగంగయే మానవులకు సర్వప్రధానమై [illegible] యునిన్నై విరాజిల్లు చున్నది. అందు గావించు స్నానదానాదు లు భుక్తిముక్తిప్రదంబులు.

అని బోధించుటయు జనకుండును, యాజ్ఞవల్క్యుండును బర మానందభరితాంతఃకరణులై రి. కొంతకాలంబునకు జనకుండు గౌతమీ తీరంబునకుం బోయి యచ్చట నశ్వమేధయాగానుష్ఠానంబు గావించె ను. విప్రవరుం డగు యాజ్ఞవల్క్యుఁడే యందలి సకలకర్మంబులను స క్రమంబుగా నిర్వర్తించెను. ఆయజ్ఞఫలంబువలన నారాజేంద్రుండు ముక్తుం డయ్యెను. జనకమహారాజు గావించిన యాయజ్ఞప్రభావమువ లన గౌతమీప్రసాదముచే నింకను జాలమంది మహాపురుషులు ముక్తి లాభంబు నందఁగలిగిరి.

అప్పటినుండియు నాదివ్యతీర్థము జనస్థాననామంబున విఖ్యాతం బయ్యెను. అది జనకవంశస్థులకంతకును యజ్ఞ క్షేత్రం బయ్యెను. చతుర్యోజనవిస్తీర్ణం బగునాక్షేత్రము స్మరణమాత్రంబున సర్వపాపహ రం బై నది. అందలి స్నానదానాదులును, పితృతర్పణంబులును, అతీర్థ స్మరణసేవనంబులును మానవులకు సర్వకామప్రదంబు లైనవి.
